

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatus De Conscientia, De Peccatis, De Legibus, De Fide, Spe,
Et Charitate

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

Disputatio I. De Lege in communi, eiusque causis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76540](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76540)

TRACTATUS TERTIVS DE LEGIBVS.

PROOEMIUM.

STVDIOSVS rerum moralium præ oculis habere debet dicenda in hoc tractatu, vt pote principia communia omnibus quæ de vitiis, & virtutibus in sequentibus dicenda sunt. Claritatis gratia hunc tractatum in sex disputationes diuidam.

- In prima explicabo naturam legis, eiusque conditiones, & causas.
In secunda specialem sermonem instituiam de lege irritante, & pœnali: hoc est, de lege imponente pœnam, & irritante actum contra ipsam factum.
In tertia de lege non scripta, quæ est consuetudo.
In quarta de lege speciali, quæ priuilegium vocatur.
In quinta de cessatione legis, eiusque interpretatione.
In sexta de illius dispensatione.

DISPUTATIO I.

De lege in communi, eiusque causis.

PUNCTVM I.

Vnde dicatur lex, & quid sit.

- 1 Expenditur etymologia legis.
- 2 Definitur lex.
- 3 Atponitur eius differentia à consilio, petitione, & præcepto.
- 4 Semper debet esse iusta, rationabilis, & bono communis conueniens.
- 5 Respicit commune bonum.
- 6 Proponeitur quadam obiectio.
- 7 Satisfit obiectio.
- 8 Lex ferenda est ab eo, qui curam communitatis habet.
- 9 Debet esse promulgata.
- 10 Expenduntur alia conditiones.

Ex dicitur primò à legendo, secundùm Iliodorum *2. etymol. cap. 10. & lib. 5. cap. 3.* quia in ea legitur quid faciendum sit, quid vitandum. Secundò dicitur à deligendo, eo quod ex nouis eligat quæ priora videntur, ad rectum viuendi vltimè tradit Cicero *lib. 2. de natura Deorum*, vel vt dicit Augustinus in *quest. ex nono Testamento, quest. 15.* vt de multis, quid eligas, scias. Tertio dicitur à ligando, quia ligat homines ad sui obedientiam: sic D. Thomas *1. 2. quest. 90. art. 1.* Variis autem vniuersis solet lex appellari, iuxta varias factiones, quas habet; cum enim lex doceat, instituat, præscribat, quid sit agendum, vel omittendum, aliquando solet appellari doctrina, institutio, præscriptio: specialiter tamen dicitur, *ius constitutio, statutum, & sanctio.* Dicitur *ius*, quia iubet, & imperat; vel quia intendit tribuere vnicuique quod suum est: dicitur *constitutio, & statutum*, quia constituit, quæ sunt facienda: dicitur *sanctio*, quia sancit pœnam non obtemperantibus ex *sanctio, ff. de pœnis.* Hæc autem nomina in eo differunt, quia leges Præncipum supremi secularis, Regis, vel Imperatoris vocantur iura; Pontificis verò decreta, vocantur constitutiones Inferiorum verò Principum, ciuitatum, & populorum decreta, vocantur statuta. Vide Azor *tom. 1. instit. mor. lib. 5. quest. 1. & 2.* Suarez *de legib. lib. 1. cap. 1. & 2. Salas 1. 2. tractat. 24. disp. 1. c. 1. 2. & 3.*

2 S. Thomas recepit ab omnibus *1. 2. q. 90. art. 4.* definit legem, vt sit ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communis eis habet promulgata. Dicitur *ordinatio*, quia ordinat, & præscribit quid sit faciendum, vel vitandum;

dicitur *rationis*, quia à ratione provenit hæc ordinatio, & quia non tam respicit bonum speciale subditorum, quàm reipublicæ, ideo ad commune bonum dicitur ordinata ab eo, qui curam communis boni habet; & insuper requirit lex promulgationem, vt ex sequentibus videbimus.

Vt autem hæc definitio plenius intelligatur, supponendum est, quemlibet legislatores, antequam ferat legem, iudicare debere legem illam conuenientem esse reipublicæ; alias imprudenter, & iniuste legem ferret absque hoc iudicio, illaque deficiente lex nulla esset, quia nullam vim haberet obligandi, vt pote, quæ iusta non esset. Hoc iudicio supposito acceditur secundò voluntas, quia vult subditos obligare ad legis obseruationem. Tertio signo aliquo manifestat eius voluntatem. Ex quo fit legem esse actum intellectus, & voluntatis; intellectus, inquam, iudicantis rem imperatam per legem esse conuenientem bono communi; voluntatis, intendenti obligare subditos ad eius obseruationem. Nam sine quolibet horum actuum non erit lex; sine primo non erit iusta, & rationabilis, & sine secundo non obligabit. Requiritur insuper tanquam conditio, & applicatio, vt hæc manifestetur subditis, alias non poterunt obligari. Sic Suarez *lib. 1. de legib. cap. 4. numer. 6. & cap. 5. per totum, præcipue numer. 22.* Bonacina *disputat. 1. de legib. quest. 1. punct. 1. numer. 1.* & alij apud ipsos.

3 Ex his constat primò, quia ratione lex differat à consilio, à petitione, & præcepto. Nam licet per hæc ordinetur quis, & dirigatur ad rectè operandum, non tamen dirigitur per ipsa, tanquam per aliquem actum alicuius superioris respicientis bonum commune. Consilium enim, & petitio non est formaliter actus superioris, cum ab æquali, & inferiori possint procedere. Præceptum verò, est necessitò petat à superiore orti, non tamen à superiore respiciente bonum commune, cum præceptum speciali bono illius, cui præceptum imponitur, contentum sit. Præterea præceptum spirat motu imponentis: at lex cum sit perpetua, eius morte non finitur, quam differentiam notauit Menochius *lib. 1. de arbit. q. 69.* Valq. *1. 2. disp. 151. c. 3.* Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 28. q. 2. n. 47.* Suarez *de legib. lib. 2. cap. 10. n. 9.*

4 Secundò constat legem iniustam, inuilem, non conuenientem bono communi legem non esse, neque obligationem inducere, ita Valq. *1. 2. disput. 151. cap. 2. Salas de legibus, disput. 2. sect. 8. n. 50.* Bonacina *disput. 1. de legibus, quest. 1. punct. 1. num. 9.* Suarez *lib. 1. cap. 9. num. 1.* In casu autem dubio an sit conueniens, inuilem, vel iniusta, præsumi debet iustam esse, & obligationem inducere; vt relato Panormitano, Felino, & aliis docet Suarez Bonacina, & alij *suprà.* Vide quæ diximus in *tractat. de conscient. disput. 3. punct. 7.* vbi de casu dubio legis.

5 Prima ergo conditio requisita ad legem, est respicere bonum commune, ex Papiniano in *l. lex est, ff. de legib. ibi. Lex est, commune præceptum & ex Iliodoro relato in c. erit autem lex, distinct. 4.* vbi inter conditiones requisitas ad legem ait esse, vt nullo proprio commodo, sed pro communi ciuium utilitate constituta

conscripta sit, & tradit D.Th. communiter receptus 1.2. q.90. art.1. Suarez cap.6. n.8. Ratio est manifestata, quia leges sunt de se regulæ perpetuæ humanarum actionum. Non ergo personarum particularium, & bonum illatum, quod finem habent; & debeat respicere. Item sunt à persona publica, quatenus publica est.

6 Dices plures esse respicientes bonum speciale, & non commune, quales sunt leges minorum, pupillorum, militum quæ respiciunt bonum harum personarum, non communitatis. Secundo quodlibet privilegium, quod lex privata dicitur in cap. privilegium, dist.3. in bonum tantum privilegii cedit, non commune. Tertio lex tributorum, & vectigalium solum respicit utilitatem Regis, non communitatis: imò potius est in damnum illius. Quarto lex præscriptionis, quæ aliquibus est utilis, pluribus est damnosa. Ergo non omnis lex cedit in bonum commune. Tandem, quia si leges hæc, quæ bonum speciale aliquorum civium respiciunt, leges propriè nuncupantur, eo quod bona civium sunt bona communitatis, quia bonum partis est bonum totius; quodlibet præceptum latum cuiuslibet personæ particulari, dici poterit lex: quia eius bonum cedit in bonum commune. Ergo hæc indirecta cessio non sufficit ad legem.

7 Respondeo leges pupillorum, minorum, militum, nobilium, &c. bonum commune respicere; quia non attendunt bonum cuiuslibet personæ singularis, quatenus talis est, sed quatenus inducit rationem communem pupilli, minoris, militis, &c. Præterea bonum harum personarum cedit in bonum totius reipublicæ, cui maximè convenit supradictis personis fauere.

Ad secundum dico, si privilegium sit pro aliquo genere personarum latum, lex in rigorè erit: si autem sit pro singulari persona concessum, à lege propria distinguitur; quia tunc non respicit bonum commune, sed speciale.

Ad tertium leges vectigalium, si vectigalia iusta sunt, utiles esse reipublicæ, quia nihil reipublicæ utilius esse potest, quàm esse defensionem, ad cuius finem tributa imponuntur.

Ad quartum legem præscriptionis vtilem esse reipublicæ, quæ vitat lites, & pacem constituit, esto alicui damnosa sit: sicuti lex punitiva damnosa est delinquenti, utilis tamen reipublicæ.

Ad ultimum concedo indirectum illum & remotum respectum boni communis non sufficere ad legem, ut probat exemplum de præcepto lato personæ singularis. Quare ad rationem legis necessario requiritur, ut per ipsam legem immediatè respiciatur bonum commune, quod non potest esse, nisi circa ipsam communitatem, vel partem principalem illius feratur lex. De intentione autem legislatoris non est curandum: nam esto ipse legislator malo animo procedat, si tamen lex ipsa iusta est, quia bono communi est conveniens; sufficit ad obligationem inducendam. Si tamen ipse per legem damnatum alicuius intendit, quodque in bonum commune non cedit, iniusta erit lex, & nullam obligationem inducet, & ab illa ut iniusta licebit appellare, vel exceptione doli contra eam agere, ut rectè dixit Panormit. in rubr. de constitut. num.2. Felin. in cap. cum omnes, de constitut. num.5. Bart. in l. omnes populi, de iust. & iur. quest.5. n.53.

8 Secunda conditio requisita ad legem est, esse latam ab eo qui curam communitatis habet, non qualemcumque cutam, sed cutam politicam, & iurisdictionis. Pro quo advertendum est dupliciter te curam communitatis habere posse. Primò per potestatem dominatiam, & economicam. Secundo per potestatem politicam. Primam potestatem dominatiam habent parentes in filios, domini in seruos, mariti in uxores; & hæc potestas non sufficit ad ferendam legem: tam quia ex vi illius nihil possunt exigere, quod sibi non debeat: tam etiam, quia ex vi huius potestatis non attenditur semper bono subditorum, sed proprio. Restat ergo ad ferendam legem necessario requiri potestatem politicam seu iurisdictionis, qua scilicet legislator potens sit subditos cõtere, & bonum non proprium, sed commune respicere, sic D.Thomas 1.2. quest.90. art.3. ad 2. Salas de legib. disp.1. sect.9. num.54. Sayrus in claus. regin. lib.3. cap.1. n.7. Bonacina disp.1. de legibus, quest.1. punct.1. n.1. & punct.3. n.2. Suarez lib.1. de legib. cap.8. num.2. & n.6. pluribus exornat.

9 Tertia conditio requisita ad legem est, esse promulgatam seu incantam subditis; sine hac enim promulgatione vim obligandi habere non potest, cum non possit de illa subditis constare. Debet autem hæc promulgatio communitati fieri, quia pro bono communitatis fertur, & quia singuli non obligantur, ut singulares personæ, sed quatenus partes sunt communitatis; ac proinde ipsa communitas debet quasi prius obligata esse, sic D.Thomas 1.2. quest.90. art.4. & tradit Iudor. in d. cap. erit autem lex, dist.14. Sayr. n.12. Suar. lib.1. c.11. Castro lib.1. de leg. pan. c.1.

10 Aliæ autem conditiones à Doctoribus enumerantur, quæ vel in superioribus continentur vel non sunt necessariae. Exponitur, inquam, ad rationem legis scriptura, sed hæc pro-

babilius est necessarium non esse, sed convenientem; voce enim manifestari voluntas legislatoris potest, ut rectè dixit Ioan. Andr. in reg. nemo potest, de reg. iur. in 6. Panormit. Decius, & Felin. in rubr. de constitut. & multis relictis tradit Suarez lib.1. de legib. cap.11. fine, & lib.3. cap.5. n.6. Azor. tom.1. institutionum moralium, lib.5. cap.2. quest.5. & constat ex cap. institutionis, 25. quest.2. ibi, institutionis nostra decreta, sine qua scripto decernimus, sine qua in nostra presentia videntur esse disposita, & cap.1. de iururando in 6. ibi, iuramentum statuta, consuetudines Ecclesiarum scripta, aut non scripta inuoluntate observare. Idem collat ex cap. in istis, dist.4. & cap. consensu, dist.1. Secundo requiritur acceptio populi, sed hoc ex benignitate legislatoris, ut postea dicemus. Tertio requiritur perpetuitas, si enim pro determinato tempore lex feratur, potius præceptum, quam lex dici debet. Nam cum lex pro bono communitatis feratur, & communitas de se perpetua sit, lex etiam debet esse perpetua: & tradit gloss. in cap. à nobis, 1. de sentent. excommuni. & Panormitanus ibi num.11. Nauar. summ. cap.27. num.74. Suarez plures referens lib.1. cap.10. num.5. innot. num.16.

PUNCTUM II.

Quotuplex sit lex.

- 1 Lex triplex est, alia diuina, alia naturalis, alia humana.
- 2 Quæ sit lex diuina.
- 3 Quæ naturalis.
- 4 Quæ postiva, & quotuplex.
- 5 Expenduntur alia legis diuisiones.
- 6 Quæ sit lex adiuua, quæ fauorabilis.

1 Lex alia est diuina, alia naturalis, alia humana. seu positivæ. Diuisio hæc recepta est ab omnibus Theologis, & iuris peritis.

2 Lex ergo diuina est Deus ipse, quatenus iudicat, quid faciendum sit, quidve omittendum, & voluntatem habet obligandi homines, & Angelos ad sui observationem. Ex hæc igitur lege omnes leges dimanant, illique conformari debent, quia est prima regula, & mensura, ad quam omnia tanquam ad finem ordinantur, conueniunt illi perfectissimè definitio legis in superiori puncto constituta, est enim actus rationis, seu actus ab eo, qui est ratio per essentiam, & potestatem habet in omnes creaturas; quibus suam legem lumine rationis indicat, & manifestat.

3 Lex naturalis propriè sumpta dicitur illa, quæ rationali naturæ insita est, quæque natura rationalis discernit honestum à turpi: iniquitatem enim creatura rationali datur dictamen quoddam rationis, consistens in cognitione eorum, quæ honesta, vel inhonesta sunt, conuenientia, vel disconuenientia suæ naturæ.

Difficultas autem est, an hoc dictamen debeat dici lex? Ratio difficultatis est, quia non est à superiore, sed ab ipso proponente. Item quia nihil aliud facit, nisi proponere malitiam, vel bonitatem in obiecto. Ergo supponit iam obiectum esse malum, & prohibitum. Ergo ipsam cognitionem non prohibet, aliàs ipsemet Deus respectu sui ipsius habet propriè legem naturalem, siquidem etiam habet hoc dictamen rationis. Neque etiam disconuenientia, vel conuenientia obiectorum cum naturali natura legem constituere potest, sed est fundamentum ipsius legis prohibentis: ideo enim prohibetur mendacium, quia est dissonum: & ideo mandatur subuenire egeno, quia est conueniens. Item si in hac disconuenientia, vel conuenientia lex naturalis consisteret, diceretur Deus legem naturalem habere, non minus, quam homo, quia non minus, imò magis naturæ diuinæ, quam humanæ est dissonum mendacium.

Propter hæc multi dicunt legem naturalem non esse propriè legem præceptiuam, sed esse legem indicatiuam, quia indicat, quid faciendum sit, quidve omittendum: sic docuit Corduba lib.3. de conscientia, quest.20. ad 2. & alij relictis à Suarez lib.1. de legibus, cap.6. num.3. Sed hoc nullatenus est admittendum, cum lex naturalis, lex propriè appelletur à Patribus, & Doctoribus, & illius transgressores vere peccatores dicuntur, & sunt. Quocirca existimo legem naturalem, seu dictamen rationis includere simul legem æternam Dei, quia procedit à Deo tanquam à supremo legis fonte. Deus enim cum naturas rationales creare voluit, simul voluit illas regere, & gubernare, ad cuius gubernationem necessarium erat leges illis imponere. Impoluit ergo illis legem de vitandis his, quæ interfectæ sunt inhonesta, & disconuenientia naturali naturæ; ut autem hæc disconuenientiam, & inhonestatem cognosceret rationalis natura, lumen rationis ei indidit, quo illuminatur, & regitur, ac proinde hoc dictamen quatenus præsentat ea, quæ à Deo sunt prohibita, habet rationem propriæ legis; eaque de causa dixit D.Thomas 1.2. quest.92. art.2. legem naturalem esse participationem legis æternæ, & quest.94. art.6. adducit D. Augustinum

namque nonnulli, cap. 4. dicentem, Lex sua scripta est in cordibus...

4. Rursus lex positiva, ut distinguitur a lege naturali, & diuina, est, quae a lege accidentali ponitur: & haec est duplex...

5. Haec sunt divisiones legis praecipuae: nam aliae, quae dantur ex varietate obiectorum, satis nota dicitur enim...

6. Sed inter has divisiones illa est praecipua, qua diuiditur lex in legem odiosam, & fauorabilem. Odiola dicitur: non quia odio digna sit...

Propter haec Tiraquel, in praefat. ad retract. lignag. n. 65. existimat legem odiosam dici illam absolutam, quae grauen alicui imponit...

Verum haec doctrina absolute probanda non est. alius nulla esset lex, quae odiosa non esset censenda, cum quilibet lex eo ipso, quod praecipit...

vacatur: Episcopo mortuo, quia cedit in fauorem Episcopi defuncti, ut solent debita, quod erat praecipue intentum etiam inde damnum conuenit...

Quando autem dubium est, an lex aliqua dicenda sit odiosa vel fauorabilis, quia non apparet, quid praeponderet, iudicanda est fauorabilis, quia de Principe potius beneficium, quam odium praesumendum est...

PUNCTUM III.

Quid sit ius gentium, & qua ratione a iure naturali, & ciuili distinguitur.

- 1. Distinguitur ius gentium a iure naturali, & ciuili. 2. Expl.atur differentia.

1. Distinguit ius gentium a iure naturali, & ciuili, supponunt Doctores ex l. 1. § huius studij ff. de iust. & iure, ubi traditur ius coalescere ex praecipuis naturalibus, gentium, & ciuilibus. Item habetur Insti. de iur. natur. gent. & ciuili. §. 1. & 2.

Difficultas autem est, qua ratione distinguitur? Nam quilibet lex, vel est lex necessario adstringens homines ad sui obseruationem, vel est lex accidentaliter. Si necessario est lex adstringens homines ad sui obseruationem, pertinet ad ius naturale, si accidentaliter, ad ius ciuile. Ergo non est medium inter ius naturale, & ciuile. Dicendum igitur est, ius gentium medium esse inter ius naturale, & ciuile, & cum utroque conuenientiam habere. ita omnes Doctores infra referendi, & manifeste constat ex c. 6. dist. 1. ubi diuiditur ius in naturale, gentium, & ciuile.

2. Pro declaratione suppono legem naturalem, seu ius naturale illud esse, quod est ius in se, & a natura, supposita humanae societate, & communicatione politica: nam hac societate, & communicatione politica posita, in ius est seruo, obediendo domino, promittenti reddere promissum, & contrahenti non defraudare in contractu, quae omnia sunt de iure naturali. Quocirca quocumque aliqua ita sunt prohibita, ut nulla ratione possint non prohiberi, eo quod de se mala sint, a iure naturali prohibentur. Ius autem ciuile est quod Princeps statuit ad regimen suorum subditorum, sed ita statuit, ut possit illud non statuere, quia liber fuit in iure illo ferendo, illaque solum obligare potest sibi subditos. Ius autem gentium, quod est medium inter ius naturale, & ciuile, affirmo esse ius, quod neque a natura est ius in se, neque a determinato aliquo Principe aut regno ortum habet: sed fertur ab omnibus gentibus inductum est non scriptura, sed usu, & consuetudine gentium. Quod probatur inductione illorum quae dicuntur de iure gentium. Principio discretio gentium & regnorum diuisio iure gentium introducta est. Iuxta hoc ius ff. de iustitia, & iure. nam iure naturali stante bene poterant omnia esse communia. Item bella, contractus, seruitutes, legatorum admissio, paces, foedera, & alia, quae referuntur l. 1. §. 1. titulus 1. cap. 4. §. 6. & traduntur in eius gentium, dist. 1. iure gentium sunt introducta, quia ius naturale non necessitabat ad illa commercia, bella, seruitutes, &c. alia enim via gubernari homines possent, & de iniuriis sibi factis satisfactionem recipere, ut bene expendit Suarez lib. 2. de legibus, cap. 19. a n. 7. & ex alia parte non sunt ab aliquo Principe in aliquo speciali regno stabilita, sed communi usu gentium determinata. Ergo ius gentium est medium inter ius naturale, & ius ciuile, naturali, & ciuili maxime conforme, & ita tradidit Iustinian. in §. ius autem Insti. de iure naturali, gentium, & ciuili ubi dicit, ius gentium omni humano generi commune est: nam usu exigente, & humanis necessitatibus, gentes humanae iura quadam sibi constituerunt. Ergo non a natura erant talia iura constituta, sed homines sibi, usu & consuetudine ob necessitates occurrentes constituerunt. Idem habetur cap. omnia lex. Quapropter ius gentium est naturale rationi conforme sit, in illaque fundetur, proxime tamen & immediate positum est, & humanum, & quia ab hominibus ortum, ipsique usu, & consuetudine sibi constituerunt. sic Suarez supra lib. 2. c. 18. §. 20. Molina de iust. traet. 1. dist. 3. §. 5. & traet. 5. de iurisd. dist. 69. ad finem Valent. 2. dist. 7. §. 5. punct. 2. Salas de legib. dist. 2. sect. 3. n. 23. Bannes 2. 2. q. 57. art. 3. Bonac. dist. 1. de legib. q. 1. punct. 2. n. 15.

DE LA STRUC PALASTOM... (vertical stamp)

PUNCTUM IV.

Quot, & qui sint legis actus.

- 1 Quatuor enumerantur.
- 2 Propositur obiectio.
- 3 Satisfit obiectio.
- 4 Quomodo inhabilitas, & irritatio fit actus legis.

1 **R**espondeo quatuor enumerari a Modestino in l. legis virtus ff. de legibus. Leges (inquit) virtus hac est, imperare vetare, permittere, punire. D. Th. 1. 2. q. 92. art. 2. & communiter Doctores, ex his verbis colligunt nullam esse legem, quae vel non imperet, aut vetet, aut permittat aliquid faciendum, aut factum puniat. & ita probat, & variis textibus exornat Azor. tom. 1. in sit. moral. lib. 5. c. 5. quae ff. 5. Suarez l. b. 1. de legib. c. 15. & seqq.

2 Sed obicit potest: quia aliqui ex his actibus non distinguuntur; alij vero ad legem non pertinent. Primum enim imperare, non videtur distinguere a vetare. Nam prohibens aliquid fieri, imperat ne fiat. Ex alia etiam parte permissio, & punio, non sunt actus legis: nam permissio non inducit obligationem quatenus permissio est. Ergo non potest esse actus legis permissio. Item punio fit propter legem violatam. Ergo iam supponit totam legem. Ergo non est actus ipsius: alias etiam collatio praemij actus legis enumerabitur, & sic plures actus legis erant, quam quatuor enumerati.

3 Respondeo imperare, & vetare distinguere, tanquam affirmativum, & negativum: nam etsi omnis lex si in rigore sumatur, verè, & propriè imperet; ex communi tamen acceptione accommodatur solum legi imperanti aliquid positivum Verbi gratia, auditionem Missae, largitionem elemosynae: contra vetare, accommodatur est legi prohibenti actum, & imperanti negationem, quales sunt leges prohibentes furta, fornicationes, homicidia, & alia huiusmodi. De permissione autem, siue sit de bono actu, siue de malo: qua ratione ad legem pertinere possit? Dico non pertinere ad legem per se, sed consecutiue, quia non est lex respectu illius, cui est facta permissio, est tamen lex respectu aliorum. Nam eo ipso, quo tibi permittitur aliquid malum absque punitione facere, prohibentur iudices, & omnes alij, ne te obinde puniant, aut molestant. Quod si permissio non de aliquo malo sit, sed de aliquo bono, similiter etiam prohibentur alij, ne te in eius usu perturbent. De punitione similiter dicendum est obligare iudices ad eius executionem, & subditos, ut punitionem sustineant. Neque est simile de praemio, nam licet aliquando procedat a superiore ferente legem; non tamen est necessarium ut ab illo semper procedat, potest enim sicut & consilium ab aequali, & inferiori oriri; idè quae punio est semper actus legislatoris, non tamen praemij collatio.

4 Solum de inhabilitate personarum ad aliquos actus, & de illorum irritatione, dubitari potest, an sit actus legis? Ratio dubitandi est: quia ignorantes afficit; quod de praecipis dici non potest. Sed dicendum est inhabilitatem personarum ad contrahendum, & irritationem actuum a lege oriri; quia lex ipsa prohibet, ne subditi tales actus validos efficiant: & licet ignorantem ligentur, quoad valorem actus, non tamen ligantur, quoad culpam. Quocirca lex irritans duo habet; & habet obligare subditos, ne efficiant tales actus, & habet obligare, ne validos illos efficiant. Hoc secundum verum habet, etiam si ignoranter procedant. Sic Suarez lib. 1. de legib. cap. 17. num. 10.

PUNCTUM V.

An materia legis necessariò debeat esse honesta, & virtuti conformis, & de differentia inter legem canonicam, & civilem.

- 1 Propositur ratio dubitandi.
- 2 Statuitur omnem legem debere esse de actu virtutis, & satisfi rationi dubitandi.
- 3 Expenditur differentia inter legem canonicam, & civilem.
- 4 Quando Ecclesiasticus viri debet legi civili.

1 **R**atio dubitandi est: quia plures sunt leges gubernationi politicae attendentes potius, quam morum honestati: qualis est lex prohibens actionem aduersus defraudantem infra dimidium iusti pretij: concedens praescriptionem possidendi bona fide aduersus proprium dominum: permittens meretrices, non puniens occisionem adulterae, & alia similes. Item saepe res indifferentes prohibentur. Ergo non est de ratione legis, quod sit de materia virtutis.

- 2 Certa tamen sententia est, omnem legem, siue naturalem

siue canonicam, & civilem necessariò esse de aliquo actu virtutis; quia lex omnis debet esse honesta, & rationi conformis: ut dixit Iudorus lib. 5. symolog. cap. 2. & refertur in c. omnis, lex dist. 3. tradit D. Thom. 1. 2. q. 95. art. 3. sed ea quae sunt honesta, & rationi naturali conformia, ad virtutem pertinent. Ergo Item finis cuiuslibet legis est, facere subditos bonos, ut tradit D. Thomas receptus ab omnibus 1. 2. q. 92. art. 1. Sed non potest subditos efficere bonos, nisi id, quod imperat, bonum sit. Ergo. Item lex humana intendit civis suos bonos civis facere, qui esse non possunt tales, nisi bonis motibus praediti sint. Ad rationem autem dubitandi facile respondetur, omnia illa ad pacem, & tranquillitatem reipublicae pertinere; quia lex civilis accommodatur humanae conditioni, & fragilitati, cui est conveniens, & honestum impunita relinquere aliqua minora mala, ne in maiora probatur.

Ex quo fit lege humana non prohiberi omnes actus vitiosos, imò atenta hominum conditione, neque prohiberi posse; quia atenta hominum conditione est conveniens ad rectam gubernationem aliqua mala permittere, & impunita relinquere. Ergo non potest esse conveniens omnia mala prohibere, & punire: & ita docuit Salas di. p. 9. de leg. dist. 2. m. 39. Suarez lib. 3. de leg. 1. 2. n. 12. & lib. 4. c. 11. n. 3.

Neque obstat omnes actus vitiorum a lege naturali, & divina prohiberi; quia lex naturalis, & divina attendit, quid unicuique conveniat, lex vero positiva, quid communitati: & cum communitati hominum conveniens sit atenta eorum fragilitate, aliqua minora mala permitti, non potest esse conveniens omnia prohiberi.

Dices. Lex positiva prohibens ea, quae naturali, vel divina lege sunt prohibita, non addit specialem malitiam. Ergo si a lege naturali sunt prohibita, poterit lex positiva, ea omnia prohibere, cum nullum gravamen subditis inde imponat. Adde qui peccat aduersus legem naturalem, & divinam, dignus est non solum poena apud Deum, sed etiam apud homines; ad iudicis enim pertinet curam, ut omnes leges naturales ferent.

Respondeo legem positivam non addere specialem malitiam legi naturali: addere tamen specialem subiectionem ad poenam, cui non est subiectus delinquens aduersus legem naturalem. Et licet de quolibet particulari peccato verum sit committentem dignum esse poena non solum aeterna, sed temporali, potestque a republica imponi: at de omnibus collectivè non est dicendum conveniens esse, ut imponeretur, imò potius est conveniens impunita relinquere.

Ad illud verò, quod addebat de rebus indifferentibus, respondeo res indifferentes, qua ratione indifferentes sunt, non esse materiam legis; esse tamen quatenus necessariae, vitales sunt ad finem a legislatoe inventum: semper enim legislator finem habet honestum in lege ferenda; & ex huiusmodi honestate, res de se indifferentes honestatem recipiunt, ut bene dixit Suarez lib. 3. de legib. cap. 12. n. 16. Bonac. dist. 1. de leg. q. 1. p. 5. num. 4.

3 Aduertenda tamen est differentia inter leges canonicas, & civiles: nam licet omnes leges tam canonicae, quam civiles honestatem, & virtutem respiciant, leges tamen canonicae primò, & per se virtutem respiciunt, quatenus media virtute ad finem (supernaturalem) homines dirigitur; leges autem civiles respiciunt virtutem, & honestatem, quatenus ad rectam, & convenientem gubernationem conducunt: eaque de causa materia legis civilis temporalis est; materia vero legis canonicae spiritualis, ut colligitur ex cap. si licet, de maior. & obed. c. p. bene quidem, cap. si Imperator, & alia 96. dist. & tradunt doctores in cap. Eccl. si de constitutionibus. & in l. omnes populi ff. de iust. & iure. Neque obstat lege civili prohiberi clandestina matrimonia, iuramenta, vitas, incestus, & alia, quae etiam lege canonica sunt prohibita, & spiritualia sunt: quia non prohibentur, quatenus impediunt homines a fine supernaturali consequendo, sed quatenus impediunt pacem, & rectam reipublicae gubernationem, & sic harum materia temporalis est. Adde huiusmodi leges civiles punientes haec delicta iuvare maxime canonicas leges, & in eorum subsidium sunt admittendae. Vide Couarr. 4. decret. in princ. n. 18. & seq. Th. Sanchez, lib. 3. de matr. dist. 47. n. 1. e. Suarez lib. 4. de lege canonica c. 11. n. 6. & seqq.

4 Secundò aduerto saepe iudices Ecclesiasticos viri in litibus definiendis, & poena delinquentibus imponenda, legibus civilibus. Primò si lex civilis sit iam ab Ecclesia canonizata, hoc est, acceptata: nam tunc non obligat virtute civilis legis, sed quia est lex canonica, ut coningit in c. 1. & 2. de possess. & propr. c. cap. in primis, & gloriosus, dist. 1. & ibi glossa. Aduertitur optimè Suarez, lib. 4. de leg. c. 1. n. 15. cum Abbate in c. super eo, de res. n. 4. & Felino ibi n. 3. Rebuffo, Gutierrez, & aliis non censeri approbatam ab Ecclesia legem civilem, ex eo quòd Gratianus in suo decreto illam inseruerit, sed necessariò ab aliquo ex Pontificibus debet approbati: quia Gratianus non habuit auctoritatem leges canonicas condendi; ac proinde neque civiles leges canonizandi.

Secundò viri debent iudices Ecclesiastici legibus civilibus

in libris definitis, in penis imponendis, quando non habent leges proprias canonicas, secundum quas possint iudicare, tunc enim earum loco subrogantur leges civiles, ex cap. 1. de noni operi munitate, ubi, sicut leges non dedignantur...

PUNCTUM VI.

An leges civiles, & canonicæ possint imperare actus internos.

- 1. Proponitur difficultas, ob quam Doctores affirmant legem humanam circa actus internos versari.
2. Nulla lex humana circa actus merè internos versatur.
3. Individe bene possunt præcipi actus interiores.
4. Actus interni, qui ad actum exteriorum præceptum, neque physice, nec moraliter necessarii est, præcipi non possunt.
5. Satis rationibus n. x. adducitur.

De lege eterna, & naturali nulla est dubitatio, cum tam potentia exterioris, quam interioris intellectus, & voluntatis Deo subiectæ sint. Solum de lege humana civili, & canonica est controversia, an circa actus interiores versari possit. Ratio dubitandi est, quia quælibet lex humana, tam canonica, quam civilis imperat, vel prohibet actus humanos, & liberos: sed actus humani, & liberi esse non possunt sine exercitio voluntatis, Ergo imperat, & prohibet actus interiores voluntatis, et cõfirmo. Cum lex prohibet, ne pro meritis accipiatur vitæ pretium taxatum, prohibet voluntatem accipientis tale pretium. Ergo iam lex versatur circa actus voluntatis. Item referunt peccata interiora. Secundo, si lex civilis solum versari possit circa actus externos, & non circa actus internos: ideo est, quia lex civilis imperat, aut prohibere non potest, nisi eos actus, qui recte gubernationi, & communi paci tibi habere possunt conducere, quia solum ad hanc finem data est hæc potestas. Sed ex hoc inferitur, non posse imperare, neque prohibere actum externum, nisi sit notorium, & manifestum, quia solus hic actus perturbare rempublicam potest, & communi bono obesse, quod sanè est falsum, & contra receptam sententiam. Ergo dicendum est, posse actus internos imperare. Tertio homicidium, vitæ aduiterium, quantumvis occultum, a lege civili prohibetur, etiam si puniri non possit. Ergo etiam de interioribus actibus iudicare non possit legislator, poterit nihilominus eos prohibere, aut imperare. Quarto specialiter de lege canonica, iudices enim Ecclesiastici non a populo, sed a Christo Domino habent potestatem: sed Christus Dominus non solum in actus externos, sed etiam in internos potestatem habuit. Ergo poterit hæc potestatem suis successoribus relinquere, in id credendum est relictam esse. Probo hæc consequentiam, quia verba, quibus reliquit hanc potestatem generalia sunt: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum in celo, & quodcumque solveris super terram, erit solutum in celo. Ergo non debent limitari ad actus externos, cum potestas concessio late sit interpretanda, & vixit favor Principis non in destructionem, sed in adificationem animarum concessus. Item absoluit peccata interiora, dispensat in votis merè internis, excommunicat delinquentes, si odio, vel amore iniuste procedant, et committit delinquentes, si odio, vel amore culpæ procedat, et contra aliquem ex causa fidei excommunicantur, & in Clement. 1. de statu monachorum, excommunicantur monachi Benedictini ad curiam accedentes animo accusandi Prælatum: quæ conditiones omnino esse possunt interiores, & nemini manifestæ. Item præcipit Ecclesia sacramenta recipi cum recta dispositione, hoc est, absque conscientia peccati mortalis. Ergo præcipit contritionem, qui actus merè internus, & supernaturalis est. Denique præcipit Ecclesia recitationibus officium diuinum attentione in oratione, ex cap. dolentes, de celebratione Missarum, & recipiuntur beneficium curam, in intentionem assumentium sacerdotum intra annum, aliis fructibus...

beneficij eos priuat, ex cap. commissio, §. ceterum de elect. in 6. Denique potestas Ecclesie est potestas spiritalis, quæ respicit bonum animatum, & supernaturalem finem, à quo per peccata merè interna maxime separantur.

Propter hæc multi censent legem humanam versari posse circa actus merè internos, specialiter si canonica sit, docuit glossa in cap. cogitationis de penit. dist. 1. Et in Clement. 1. de heret. §. verum, verb. de eo ipso, Medina C. de oratione, q. 15. de hac re, Rosella verbo absolutio 1. n. 28, & 29.

Alij Doctores sub distinctione procedunt. Affirmant namque non posse humanam legem, circa actus merè internos versari, si per se sumantur: ac quoties actui exteriori coniunguntur, etiam si per accidens, & ex arbitrio operantis coniuncti sint, posse circa illos versari, sic docuit Soto lib. 1. c. de iustit. quest. 5. art. 5. Corduba lib. 4. quest. 13. Couart. in regul. peccatum, 2. part. n. 7. Caietan. sum. verbo excommunicatio, cap. 3. Et verbo hora, §. 3. Angel. verb. hereticus, n. 2.

Dicendum tamen est primò, non posse civilem, aut canonicam legem circa actus merè internos versari. Et de lege civili certum existimo, cum hæc à potestate populi ortum habeat, & populus non possit dare iurisdictionem supra id, quod sibi est omnino incognitum, & in quo nullam inter se ciues communicationem habent, neque bono communi obesse; aut proficere potest: propter quæ dixit Seneca 3. de benefice. relatus à D. Thoma 1. 2. q. 104. art. 5. corp. obnoxia esse, & adscripta dominis, mentem autem sui iuris esse, quasi diceret, in actibus mentis nulli hominum deberi subiectionem. De lege autem canonica probabiliter censeo, non posse versari circa actus merè internos, non quia Christus Dominus non potuerit suæ Ecclesie hanc potestatem relinquere, sed quia credo relictam non esse, quod mihi persuadet: quia potestas hæc ferendi legem data est primò, & per se ad rectam Ecclesie gubernationem, sed Ecclesia visibilis non recte gubernatur actu invisibili. Ergo non pertinet ad rectam Ecclesie visibilis gubernationem actus interior invisibilis. Item potestas legislativa coniuncta esse debet cum potestate punitiva, vi dixit Aristot. 10. Ethic. c. 5. qui enim leges ferre potest, potestatem debet habere puniendi transgressores illarum: puniendi, inquam, non solum per ipsam legem imponendo penam ipso facto transgressoribus: sed per sententiam cognoscendo de delicto, & de pena imposta, hoc enim conveniens est, & maxime necessarium ad observationem legum, sed in Ecclesia non est potestas puniendi per sententiam actus merè internos, quia nequit illos Ecclesia cognoscere, & indicare, homo enim videt solum ea, quæ patent: Deus autem intuetur cor: & ita traditur in cap. tua nos cõficiunt, de simonia, & alibi sæpè. Ergo cum cognitio delicti, & iudicium ipsius ad punitionem debeat necessariò præcedere, efficitur, non posse actum interiorem, Ecclesiam punire, & consequenter neque imperare: sic docuit D. Thom. communiter receptus 1. 2. quest. 91. art. 4. & quest. 100. art. 9. Nauar. sum. cap. 27. n. 17. Et in cap. cogitationis de penitent. distinct. 1. n. 9. Et in cap. si quis non dicat, eadem distinct. n. 8. Suarez plures referens, & late probans, lib. 4. de legib. cap. 12. n. 4. Et lib. 3. cap. 13. à n. 1. Salas disp. 9. sect. 1. n. 30. Azor. tom. 1. instit. moralium lib. 7. c. 10. Valquez 2. tom. disp. 160. cap. 2. Valent. tom. 2. disp. 7. q. 3. pun. 2. Et 7. Bonacina disp. 1. de legib. quest. 1. pun. 5. n. 8. & alij plures ab eisdem relati.

Dico secundo, potest humana respública, & Ecclesia suis legibus actus interiores indirectè præcipere, si per se coniuncti sunt, cum actibus exterioribus præceptis: dupliciter autem esse possunt coniuncti. Primò, si necessarii sint ad actus externos imperatos faciendos, vel omittendos: & secundum hanc rationem clarum est posse præcipi actum internum, si enim lex præcipiat vendere merces, contractum celebrare, tributa solvere, tacitè præcipit voluntatem habere hæc omnia faciendi; quia sine tali voluntate hæc fieri non possunt, & in hoc nullus est, qui dissentiat, quia tunc non præcipitur actus internus per se, sed per accidens, quatenus ad externum efficiendum necessarius est. Adde talem actum internum sufficienter externum manifestari. Secundo modo coniunctus esse potest actus internus cum externo, quatenus necessarius est, ut actus externus non in esse physico, sed in esse morali constituantur, sæpè enim actus interior ad exteriorem hoc modo necessarius est, ad contractum enim legitimum requiritur intentio contrahendi, & secundum probabilem satis sententiam voluntas se obligandi: ad orationem vocalem intentio, & attentio: ad ministrationem sacramenti intentio faciendi, quod facit Ecclesia. Quando ergo actus exterior actum interiorem hoc modo requirit; si Ecclesia, vel respública præcipiat talem actum exteriorem simul & interiorem censetur præcipere, & tunc præceptum non solum in rem exteriorem cadit, sed etiam in interiorem non per se, sed quatenus forma est actus exterioris. Quod autem præceptum talis actus exterioris facultatem Ecclesie, vel respublicæ non excedat, inde probatur, quia huiusmodi actus exteriores pertinent vel ad humanam, & politicam gubernationem, vel ad religiosum cultum Deo debitum, quis enim negare potest obesse respublicæ contractus fictos, & fraudulentos esse: & quis negabit ad cultum religiosum pertinere

DE RE PUNITIONE ACTUS INTERNI

peritine veras orationes fundere, & non fictas: & sacramentorum confessionem veram esse, & non iniuriam: Ergo cum ad hæc omnia actus interior necessarius sit, ex præcepto actus exterioris & interior censetur præceptus: & ita tenet, & latè probat Suarez lib. 4. de legib. cap. 13. à n. 5. Salas n. 14. Valq. cap. 5. Bonacina n. 8. & 9. videtur manifestè definit in cap. dolentes, de celebratione Missarum, vbi mandatur officium diuinum, studiosè, attentè, & deuotè dicere.

4. Dico tertio, quoties actus interior necessarius non est ad actum exteriorem physicum, neque moralem efficiendum, sed per accidens cum nullo coniungitur, nequit Ecclesia talem actum interiorem imperare, sic Suarez supra num. 14. Ratio. Quia tunc verè, & propriè, & directè præcipitur actum interiorem, siquidem exterus tam in esse physico, quam morali independens est ab illo actu interiori. Imperare autem talem actum internum non videtur necessarium ad rectam Ecclesie gubernationem, neque in illo fideles communicare possunt communione visibili. Ex quo fit nunquam Ecclesiam præcipere fidelibus, vt in oratione fundenda hæc, vel illam intentionem habeant, quia hoc esset præcipere directè actum internum: solum enim præcipit in necessitatibus orationes fundere, ieiunia sustinere, elemosinas erogare, sed nihil de speciali intentione, & sine. Quod constat: nam si quis ieiunaret, oraret, & alia bona opera faceret ob vanam gloriam, vel ob alium præmii finem, non peccaret aduersus legem Ecclesiasticam. Ergo signum est nunquam præcipi actum internum qui per accidens est externo coniunctus.

5. Neque obstant in contrarium adducta.

Ad primum cum eius confirmatione respondeo legem humanam prohibere posse actum internum, non per se & directè, sed indirectè, & per accidens, & quatenus est causa actus exterioris, prohibens enim actus exteriores prohibet consequenter apponere causas efficaces illius: & contra imperans actum exteriorem fieri, imperat apponi causas ad illius executionem necessarias, & remouet illius impeditiuum: quod non est propriè habere iurisdictionem in actum internum.

Ad secundum nego solum actum externum, notorium, & manifestum perturbare rempublicam posse, & communi bono obesse: quia quilibet actus exterior malus, quantumvis occultus, hunc effectum habere per se potest, esto de facto non habeat, quod est per accidens, & extra eius naturam, quæ cognoscibilis est. At actus interior non solum de facto communi bono non obest, sed neque per se obesse potest, cum per se ab hominibus incognoscibilis sit. Quæ autem per se, & natura sua cognosci ab hominibus possunt, rectè eius iurisdictioni subduntur, secus verò, quæ per se, & natura sua incognoscibilia sunt.

Ad tertium dico vsum, adulterium, & homicidium occultum prohiberi à lege humana, & puniri per se posse, esto per accidens non puniatur, dum est occultum.

Ad quartum nego Christum Dominum concessisse Ecclesie potestatem præcipiendi actus merè internos, quia non erat hæc potestas necessaria ad rectam Ecclesie gubernationem, sicut neque tradidit potestatem illos puniendi, quia non erant per se cognoscibiles: tradidit autem potestatem ligandi, & solvendi sacramentaliter delinquentes actu merè interno, quia hæc potestas ad rectam Ecclesie gubernationem pertinebat, quia Ecclesia non solum attendit bonum, quod est commune fidelium, quatenus inter se communicant, sed quatenus bonum est cuiuslibet, ad cuius respectum erat maximè necessaria potestas ligandi, & solvendi actus interiores, quibus à sine supernaturali homines recedunt. Hæc tamen potestas non est potestas iurisdictionis contentiosa, sed voluntaria, quæ in commodam subditi, & ex consensu illius habetur: potestas autem legem ferendi, quia non requirit consensum subditi, neque bonum illius speciale respicit, sed commune, ea de causa non potest circa actus internos versari.

Ex qua doctrina facilè objectionibus satisfieri potest. Concedo, inquam, directè absolueri sacerdotem peccata merè interna, etsi non sint signo aliquo externo manifesta dummodo ea confessori penitens declarat, quia absoluit in iurisdictione data à Christo in bonum fidelium: similiter etiam dispensat in votis, & iuramentis merè internis, quia nomine ipsius Dei dispensat, & in causa, quæ inter hominem, & Deum agebatur, quod non est consequens ad legem. Ad illud verò de excommunicatione respondeo, etsi moueri odio, vel amore, cognosci ab hominibus non possit certò, probabiliter tamen, & moraliter cognosci potest, quod sufficit, vt puniatur Valq. disp. 160. c. 3. Salas de legib. disp. 9. sect. 1. n. 8. & 9. existimant puniri non posse censura, nisi quatenus exterius moraliter manifestatur. Adde non puniri delinquentem ob actum interiorem præcisè, sed ob actum exteriorem tali conditione effectam, scilicet procedentem ex odio, vel amore: quod non est extensio potestatis, sed potius restrictio illius, poterat enim ob actum exteriorem præcisè puniri, cum malus sit, vt suppono. Ergo cum ad punitionem expulsiatur, vt actus exterior malus ex odio, vel amore procedat potius limitatur peccata, quam extenditur, siquidem non omnem actum exteriorem afficit, sed illum, qui tali conditione affectus est: cui limitatur, cum excommunicatio fertur in de-

linquentes scientes, poterat etiam fieri: etsi non scienter delinquent, sed contra delinquentes absolute. Eodem modo responderetur ad exemplum monachi Benedictini accedentis ad curiam intentione accusandi Prælatum, poterat enim excommunicari, etiam si hac intentione careret. Ergo non extenditur, sed potius vsus potestatis limitatur.

Ad illud de sacramentorum receptione, existimo probabilis non præcipere Ecclesiam suis fidelibus rectam dispositionem habere, hoc enim relinquit diuino præcepto, quod obligat sancta sanctè tractare. Recitantibus præcipit attentionem, quia non potest esse oratio exterior, sine intentione, & attentione, sicut in recipiendis beneficiis curarum, postulat intentionem recipiendi intra annum sacerdotium, non in vi solius præcepti, sed in vi conditionis, vt applicet fructus, & beneficium retineat, cum enim Ecclesia domina, sui administratrix sit beneficiorum potest sub illa, vel illa conditione beneficia conferre: vna autem ex conditionibus est, vt voluntatem efficacem habeant assumendi sacerdotium, qui beneficium recipiunt. Si ergo illa voluntate carent, deficient in conditione requisita, neque facient fructus suos, neque possunt beneficia retinere, sicut cum Ecclesia indulgentias distribuit operantibus aliqua opera, sub hac, vel illa intentione, si illa carent, non lucrantur indulgentias: & hoc non est legem ferre de actu interiori, sed nolle beneficium tribuere, nisi sub conditione alicuius actus interioris: quod optimè probant Azor. & Suar. sup. Adde cum ex præcepto diuino teneatur beneficiatus aliquo tempore ordinari, potest Ecclesia determinare diuinum præceptum, vt intra annum ordinetur, sicuti facit in præcepto confessionis, & Eucharistie.

Ad vltimum fateor potestatem Ecclesie ad ferendas leges, esse potestatem spirituales: tum quia à Christo Domino processit: tum quia ad bonum animarum ordinarum, & in materia sacramentorum, & virtutum supernaturalium versatur. Sed non inde inferitur esse potestatem ad actus merè internos, quia hæc omnia respicit hæc potestas, quatenus fideles inter se conueniunt, & vnum corpus componunt, ad illiusque rectum regimen conducere potest: quæ omnia exteriora debent esse, & per se cognoscibilia.

PVNCTVM VII.

An lex vt obliget, requirat scripturam, vel aliam formam, & quæ hæc sit.

1. Legem expostulare scripturam ad sui constitutionem, quæ affirmet, & quomodo probent.
2. Defenditur communis sententia necessariam non esse scripturam.
3. Limitatur, nisi ex consuetudine, aut alia lege anteriori aliter statutum sit.
4. An consultatio legem procedere debeat.
5. Deciditur necessarium non esse.

DE lege æterna, & naturali nihil est dicendum, cum certum sit legem æternam solo actu diuini intellectus, & voluntatis constitui: naturalem verò cognitione honestatis, vel turpitudinis. Solum de lege humana canonica, & civilis est controversia, quo signo sensibili constituenda sit?

Et quidem signo aliquo sensibili constituendam esse nemini est dubium: quia est præceptum humanum ab homine in hominem directum, quod nisi sensibile sit, cognosci non potest. Hoc autem signum debere esse scripturam, tradidit Alberticus, Salicet, Cloffa, & Archidiacon. relati à Felino in rubr. de constitutionibus, Berouius in supradicta rubr. testatur esse communem iuris civilis interpretum: & tradidit plures referens Turceremata in cap. lex. dist. 1. ar. 2. Mouentur, quia lex diuiditur in scripturam, & non scriptam, §. constat, in fin. de iure naturali, gentium, & civilis, quia alia est lex vsu, & consuetudine introducta, alia quæ fit per constitutionem. Lex ergo, quæ per consuetudinem introducit, scripturam non requirit, vt de se constat, & traditur in §. sine scripto, ibi, sine scripto ius venit, quod vsus approbat, at lex quæ constitutione, & decreto Principis fit, scripturam requirit, ex cap. lex est, cap. ius generale, dist. 1. ibi, lex est constitutio scripta. Idem traditur in cap. consuetudo, & aliis. Ratione autem probatur, quia lex debet esse permanens, & stabilis, sed si voce, vel alio signo transiente profertur, stabilis esse non potest. Ergo. Item debet esse clara, & distincta, & regula actionum, quod vocibus, vel aliis signis non facile accommodatur. Ergo.

2. Nihilominus communis sententia Canonistarum, & Theologorum est, ad legem constituendam non esse necessariam scripturam, sed vocibus, vel aliis signis posse Principem ferre legem: esto conueniens maximè sit, vt nunquam ferat nisi scriptam, sic docuit Felin. & Berouius sup. Azor. t. 1. inf. mor. lib. 5. c. 2. q. 4. Suar. lib. 1. de legib. c. 11. in. & lib. 3. c. 15. n. 6. & lib. 4. cap. 14. initio. Sclua tr. de beneficiis, c. 22. n. 14. Valent. 1. 2. disp. 6. q. 1. pun. 2. Salas disp. 1. de leg. c. 9. n. 64. Bonacina disp. 1. de legib. q. 1. p. 4. n. 39. & alij plures ab eisdem relati. Probo,

Probo, quia ad rationem legis requisita non est scriptura ex natura rei, quia solum potest requiri, ut subditis voluntas legislatoris manifestetur: ac manifestari potest voce, vel alio signo sensibili. Ergo scriptura non est simpliciter necessaria. Quod videtur manifeste probari ex præceptis latis à Christo Domino, & ab Apostolis tempore nacentis Ecclesie, quæ sine scriptura, sed sola prædicatione, & publicatione illorum inceptura obligare. Neque etiam est necessaria ex iure aliquo positivo, nullibi enim extat tale ius. Nam quæ referuntur ex Iudoto cap. lex, c. consuetudo, totum probant legem constitutionem latam frequenter scriptura ferri, non tamen esse hoc necessarium, cum in supradicto, c. consuetudo, dicatur de lege, non differre legem, siue scriptura, siue ratione consistat: quæ ratio legem commendat. Neque conditio de stabilitate hoc probat, siquidem in hominum mentibus moraliter permanente lex potest solo verbo prolata, sicuti permant præceptum superioris, etiam si per actum transcurrentem latum fuerit, & non leuiter colligitur ex c. 1. de iuribus in 6. ubi iuramenta, statuta, & consuetudines Ecclesiarum, siue scripta, siue non scripta, præcipiuntur obiectari: & c. institutionis, 25. q. 2. dicitur, Institutionis nostra decreta, siue qua scripto decernimus, siue qua in nostra presentia videntur esse disposita, volumus ex quantum occasione consueuimus irritari, consentit ibi Glossa verbo presentia. Adde ex iure etiam ciuili non requiri scripturam ad legem: nam in §. sed & quod consuetum est, Instituitur de iure naturali, genium, & ciuili, dicitur: Quodcumque ergo Imperator per epistolam constituit, vel cognoscens decreuit, vel edito præcipit, legem esse consistat. Ergo ad rationem legis neque ex iure canonico, neque ciuili scriptura necessario requiritur: Argumenta pro contraria sententia solum probant, ut diximus legem frequentius, & conuenientius ferri scripto, quam voce, vel alio signo.

3 Limitanda tamen est hæc doctrina, nisi ex consuetudine, aut alia lege anteriori decretum sit legem non valere, nisi scriptura probatur: tunc enim non erit constituta lex, quousque scriptis mandetur, nisi forte legislator potestatem habeat derogandi consuetudinem, & vellet sua lege non scripta derogare, quod necessario debet manifestare, alias vim non habebit, sic Suarez lib. 3. de legibus, cap. 15. n. 6. fin. Bonacia disp. 1. q. 1. p. 4. n. 50. Salas n. 68 ad finem.

De præiudicis vero rescriptis, & gratis à Principe concessis, quæ ratione expostulant concedi in scriptis, ut effectum sortiantur, cum de præiudicis erit sermo, dicetur.

4 Rursus dubitari potest, an Princeps necessario debeat consulere prudentes, & doctores, priusquam legem ferat: Ratio dubitandi est, quia leges ferre, est res magni momenti, & quæ indiget magna consideratione, ne error committatur, imperando ea, quæ honesta non sunt, neque reipublice conuenientia. Quapropter in humanum, c. de legibus, dicitur, si in posterum noua lex statuatur, eam ab omnibus proceribus tractari debere, & si vniuersis placuerit, tunc dictari, & collectis omnibus recenseri, & cum omnibus conferentur, in sacro imperatorio consistorio recitari poterit. Requiritur ergo consilium virorum prudentium ad legem ferendam.

5 Dicendum tamen est abique consilio, & consultatione procedendum, posse Principem ferre legem, quia consilium solum requiritur ut medium, ad intelligendum, siue talis lex reipublice conueniens: sed hanc conuenientiam ipse Princeps attingere potest per se ipsum. Ergo non necessario expostulat consilium prudentium. Dices ex iure positio hoc esse postulat, ex supradicta humanum, c. de legibus. Sed contra quia (ut dicit Suarez lib. 3. de legibus, cap. 15. num. 3.) prædicta legem non archant Imperatores ex necessitate, sed ex benignitate: tum quia ipsi suis legibus archari non possunt: tum quia possent secum dispensare: tum etiam, quia possent talem legem mutare, vel abrogare. In iure autem canonico nullus extat textus tale consilium necessario expostulans. Ergo non est affirmandum: & ita docet Suarez supra cum Barrolo, in lomenes populi, ff. de legibus, & lalon in l. 1. ff. de constitutionibus Principum, num. 1.

PUNCTVM VIII.

An ex prolotione sententia datæ à Principe in aliqua causa intelligatur lex constituta ad similes causas decidendas.

- 1 Sententia declaratiua legis, vim legis habet.
- 2 Sententia decisiva litis non habet vim legis, quomodo probatur.
- 3 Proponitur communis sententia affirmans sententiam decidendam vim habere vim legis.
- 4 Apponitur limitatio, ut intelligatur de sententia definitiua.
- 5 Quid sit dicendum.
- 6 Item quod dicitur de sententia, intelligendum est de epistola & rescripto Principum.
- 7 Quid de sententia magistratum Principi inferiorum. Fed. de Castro sum. Mor. Pars I.

1 D Vpliciter legislator sententiam ferre potest in aliqua speciali causa, alia quæ sit declaratiua legis à se lata, alia quæ solum sit decisiva litis, secundum leges à se, vel à iure diuino, & naturali statutas. Si sententiam ferat declaratiuam legis à se, vel à suis prædecessoribus lata, & si tal declaratiua legem nouam non constituit: ac efficit, ut lex illa declarata obliget secundum sensum sic expressum: quia lex obligat secundum voluntatem, & intentionem expressam legislatoris, quæ voluntas, & intentio illa declaratione sufficienter manifestatur, & in hoc omnes conueniunt.

2 Solum est difficultas de sententia decisiva litis, an eo ipso ad similes causas decidendas pro lege habenda sit? Negat Couarruu, 4. decret. 1. p. c. 7. §. 4. n. 15. quia in decidenda ite alicuius causæ particularis non attendit Princeps bonum commune, sed speciale aliquorum. Ergo ex vi illius decisionis non est censendus legem statuere. Deinde, quia lex præceptiua non versatur circa materiam præteritam, sed circa futuram, quia inducit obligationem in subditis aliquid efficiendi. E contra vero decisio litis semper est de re præterita, quia semper declarat ius præexistens inter partes, non de nouo constituit. Ergo non potest esse lex, quia lex est iuris constitutio, non declaratio, facitque lex 2. C. de legibus, ubi dicitur, quod ex relationibus, vel suggestionibus iudicantium procerum introducto negotio statuimus, &c. generalia iura non sunt. Neque aduersatur (ait Couar) lex vlt. C. de legibus, ubi sententia inter partes data cum cognitione causæ pro lege habenda deciditur, quia loquitur hæc ex vltima de sententia declaratiua legis, non de sententia decisiva litis. Quod videtur constare ex illis verbis: qui tanta superbia sustulit tumulus est, ut regularem sensum conseruet.

3 Nilominus communis est sententia virtusque iuris interpretum sententiam decisiuam litis cum cognitione causæ interpretet legem constituit ad similes causas decidendas, sic plures inferens Ludouic. Gomez in proemio ad reg. Cancellaria, Felin. in rub. de rescriptis, n. 1. lalon, 1. ff. consuet. princ. n. 1. & in l. 1. ff. de feriis, n. 23. & 24. gloss. l. 2. C. de legibus. Mouentur præcipue ex supradicta leg. vlt. quæ non videtur posse intelligi solum de sententia declaratiua legis, sed necessario intelligenda est de sententia decisiva litis: tum quia requiritur cognitionem causæ & partium præsentiam quæ ad declarandam legem necessaria non erant, cum in absentia partium, & sine cognitione illius facti lex declarari poterat.

Respondenti potest, verum esse legis declarationem non expostulare illam causæ cognitionem, & partium præsentiam: at ex illa, occasione legislatorum simpliciter ad suam legem declarandam. Sed contra, quia legislator decidens licet, raro legem suam interpretatur, sed potius legem naturalem, & iuxta illam sententiam fert. Ergo si sententia decisiva inter partes vim legis habere debet, de sententia decisiva litis intelligenda est, utpote frequentiori. Quando autem lex 2. C. de legibus, affirmat statutum Principis vim legis non habere (dicit communis sententia) intelligi debet de statutis præiudicatis, quæque in fauorem particularium personarum conceduntur, quæ nullo modo legis vim sortiri possunt, cui modo dicendi consentit Suarez lib. 3. de leg. cap. 15. n. 1. finem.

4 Hanc communem sententiam limitant aliqui, ut solum procedant in sententia decisiva, & vltimo definitiua litis, non in sententia interlocutoria. Sed frivola est hæc distinctio: nam sententia interlocutoria procedit ex causæ cognitione, & inter partes. Ergo haberi debet pro lege, siquidem sententia definitiua litis ideo ut lex habetur, quia procedit cum cognitione causæ, & inter partes. Adde sententiam interlocutoriam esse etiam in illo puncto decisiuam, & vltimo definitiuam. Item sæpe sententia interlocutoria in corpore iuris inseritur, & tanquam lex constituitur. Denique hoc videtur decisum in l. 1. ff. de consuet. princ. ubi dicitur, quod Princeps de plano interlocutus est legem esse.

5 Mihi vero dicendum videtur, opinionem Couarr. in rigore veram esse, nullam scilicet sententiam decisiuam ex eo præcedere, quod decisiva sit, pro lege esse habendam: sic tenet Suarez num. 16. Hoc mihi persuadet ratio supra alata, quia sententia decisiva non respicit commune bonum, sed speciale, & non futurum, sed præteritum, vel iam præexistens inter partes, vel ut clarius dicam, sententia decisiva litis est applicatiua iuris vni parti, potius quam alteri, non constitutiua alicuius obligationis in populo. Adde sæpe sententiam decisiuam, si ex propria opinione procedat, poterit errorem continere, qualem continebat illa sententia, in qua iudicatum fuit matrimonium ratum dissolui per sublequens consummatum, cuius mentionem fecit Alexand. III. in cap. licet, de sponsa duorum, & qualem continebat illa sententia, cuius meminit Innocent. III. in cap. quorundam, de diuortis: ubi dicitur matrimonium inter fideles baptizatos non dissolui per hæreticum, aut apostasiam à fide, licet quidam prædecessor noster sensisse aliter videatur. Ergo sententia lata à Pontifice non habet ex se vim legis. Quocirca, ut sententia decisiva litis vim legis sortiarur, debet Princeps aliquo alio signo id declarare, quale esset, si in corpore iuris mandaret sententiam illam inferri, aut alia solenni forma publicari, hæc enim ratione dubium non est sententiam decisiuam habere posse vim legis, siquidem leges iuris canonici

ex huiusmodi sententis præcipue constituantur: & deciditur expressè in cap. causis, de re iudicata: ubi, cum in similibus causis ceteri teneantur similiter iudicare, & hoc modo sententia lata à Pontifice, & vniuersali Ecclesie proposita errorem non potest continere.

6 Quæ dicta sunt de sententia, eodem modo locum habent in epistola, & re scriptis Principis, habere quidem vim legis si declarant proprias leges, vt deciditur in l. i. ff. de consir. princ. ibi, Quodcumque Imperator per epistolam constituit, vel edicto præcipit, legem esse constat: & sumitur ex secunda parte supra dictæ legis vit. C. de legib. sic aliis relictis docet Suar. lib. 3. c. 13 sine Si verò opinione propria interpretante ius naturale, aut diuina, respiciat Princeps consultationi, legis vim non habent eas re scripta, nisi aliquo signo sufficienter manifeste tale responsum velle pro lege haberi, quod præcipue locum habet, quando tale responsum aduertatur iuri communi, tunc enim præsumendus est Princeps non voluisse legem statueri, sed priuilegium concedere, & cum aliquibus dispensare, fauetque cap. pastoralis, de fide instrument.

7 Sed inquires, an quæ dicta sunt de Principis, & legislatoris supremi sententia, & re scripto, dicendum etiam sit de sententia alicuius magistratus illi subiecti casu, quo potestatem habeat pro sua provincia leges ferre, quales habent Episcopi in suo Episcopatu: Breuiter respondeo cum Suarez supra illo cap. 13. n. 18 & lib. 4. c. 14. sine n. 13. Si sententia, vel responsum magistratus sit declaratum iuris totius regni, nequaquam vim habet legis, etiam in sua provincia, quia talis interpretatio nequit esse communis omnibus provinciis, cum non procedat ab habente in omnes potestatem. Inordinatum autem est legem communem in vna provincia vnum sensum habere, & non in alia. Ergo non est credibile, talem potestatem à legislatore supremo concedi. Si verò responsum, seu sententia sit non contraria iuri communi, neque illius declaratiua, sed explicet solum quid sibi videatur in illa causa iuri naturali, diuiso, vel communi regni conforme: tunc dicendum est, legis vim habere posse, si ipse velit: explicare autem debet hæc voluntatem aliquo signo publico, aliis intra limites cuiusdam particularis sententia, vel responsi manebit.

PUNCTUM IX.

Quibus verbis lex, seu præceptum constitutum intelligatur.

- 1 Debent esse, quæ sufficienter exprimant voluntatem legislatoris.
- 2 Expenduntur verba præceptum indicantia.
- 3 Quid dicendum de verbis imperatiui modi, & in actu exercitio præceptum indicantibus.
- 4 Ex recepta consuetudine aliqua verba inducunt grauem obligationem, quæ ex se non videbantur inferre, & aliqua non inferunt, quæ ex se inferre videbantur.

1 **C**ertum est apud omnes, ea verba esse debere ad legis constitutionem, quæ sufficienter exprimant voluntatem legislatoris intendens obligare, quia est res grauis, & subditis onerosa. Quapropter in casu dubio, an verba aliqua præceptum, & legem impotent, an consilium, & exhortationem: reputanda sunt consilium, & non legem, vt docet Castro lib. 1. de lege parnali, cap. 5. document. 4. & docet Sanchez lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 27. & 66. & nos diximus tract. 1. de conscient. disp. 1. p. 7. Et generaliter quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debent ad mortale extendi, quia semper in dubio, & in penis benignior interpretatio facienda est. Interpretatione, & si Preses, ff. de penis, & habetur regul. in penis, de regul. iur. in 6. & tradit Sayrus lib. 3. clauis regia, cap. 7. num. 29. Nauar. sum. cap. 13. num. 50. Sanchez lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 76. His positis.

2 Verbo, quæ præceptum, & legem affirmatiuam significant, sunt præcipio, iubeo, impero, mando, quæ legem prohibentem sunt, prohibeo, inhiho, veto, interdico, sic Azor. tom. 1. institutio num. moralium, lib. 5. c. 6. q. 5. Valquez 1.2. disp. 1.8. cap. 3. n. 22. Suar. lib. 3. de legibus, c. 15. n. 6. plures referens Thomas Sanchez lib. 6. in Decalog. c. 4. n. 33 & constat ex cap. ex his, de verborum signific. in 6. & Clem. exiit de paradiso, de verborum signific. Neque audiendus est Emanuel Sa. verbo lex, n. 6. Azor supra dicentes verbum iubeo, vel mando, præceptum graue non importare, quia, vt bene probat Thomas Sanchez, Valquez, & aij supra. Item prorsus significant ac præcipio & impero.

Alia sunt verba supradictis æquipollentia, quæque præceptum de se important: hæc sunt cum dicitur, teneantur omnes, obligentur omnes, nemini liceat, nemo possit, & generaliter omnia illa verba, quæ necessitatem important: tradit Valquez cap. 3. num. 21. Suarez num. 6. Sanchez num. 38. quia cum his verbis non intendat legislator inducere necessitatem naturalem, sed solum mortalem, & obligatoriam, inferat velle præceptum importare.

De verbo debet, est alicui Doctores sentiant debitum honestatis, & non necessitatem importare: ac communiter sententia docet necessitatem Imperii proprie significare, sic Valquez disp. 158. cap. 3. num. 21. Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 23. num. 22. & lib. 6. in Decal. cap. 4. num. 36. Secus verò dicendum de verbo oportet, hoc enim honestatem, & conuenientiam rei declarat, non imperium, Suarez num. 10. Sanchez num. 37. est Nauar. sum. c. 13. num. 53. Sa. verbo lex, num. 6. Tolet. in fin. sum. de peccat. mort. cap. 2. n. 2. & alij relati à Sanchez supra, contra sentiant.

Verba communita, & indifferencia præcepto, & exhortationi, sunt, volumus, decernimus, ordinamus, statuimus, monemus, hortamur, intendimus, sancimus, inuocamus, & similia; proxi bene probat Sanchez n. 40. Azor. Valquez Suarez supra.

3 De verbis autem imperatiui modi, & in actu exercitio præceptum indicantibus; dubium est inter Doctores: an absolute protola præceptum contineat? Hæc sunt, facite, caute, soluite, abstinete omnes, nemo audeat, & Castro lib. 1. de lege par. cap. 5. docum. 4. Caier. 2.2. quæst. 1.66. art. 9. circa solut. ad 2. Carbon. de leg. lib. 7. disp. 4. ad fin. exilimant præceptum non continere. Nauar. verò cap. 23. num. 49. Emanuel Sa. verbo lex, n. 6. Sayrus in clauis regia, lib. 3. cap. 7. n. 16. solum importare obligationem sub veniali non sub mortali.

Mhi placet sententia Thomæ Sanchez n. 39. standum in hac parte esse consuetudini igitur, quod si de hac consuetudine non constat, attendendum esse materiam grauitatem, & necessitatem, quæ si magna sit, & grauius à legislator fuerit ponderata, censenda sunt illa verba præceptiua esse. In decretis autem Conciliorum, & summorum Pontificum, ferè semper accipienda sunt, vt dixit Valquez 1.2. disp. 158. c. 2. n. 24. Bonacina disp. 1. q. 1. punct. 7. §. 4. num. 10. Et probari efficaciter potest primo, ex Clement. exiit, de verborum signific. item quia, vt sic non itaque; vbi ex materia grauitate, ex humiliori verbis, ait Pontifex colligendum esse præceptum, & tradidit Abbas, Felin. Imola, Anton. & alij in cap. nam concesserunt, in fine de constitutis. Secundo probatur ex decreto Trident. sess. 13. cap. 5. & 7. vbi Sacerdotes celebrant non premissa confessione, ob noxiam Confessoris, præcipitur quamprimum possit confiteri. Quod præceptum non aliis verbis statuitur quam imperatiuis ibi. Quid si necessitate urgente sacerdos absque præmissa confessione celebrauerit, quamprimum confiteatur. Tertio in decreto Clement. VIII. de casuum reservatione, latum est præceptum, ne superiores pro tempore existentes vrantur scientia confessionis ad exteriorum gubernationem. Quod præceptum his verbis imperatiuis pronuntiatum fuit. Dicitur enim ibi. Caveant diligentissime, ne ea notione, quam de aliorum peccatis in confessione habuerint, ad exteriorum gubernationem vrantur. In quibus verbis esse præceptum docuimus in tract. de penitent. disp. vlt. de sigillo.

4 Aduertendum tamen est quodcumque verbis etiam indifferentiis, alia adiunguntur, ex quibus iuxta receptam consuetudinem, iudicatur animus superioris intendens obligationem imponere; in omnium sententia, illa verba indifferencia legem, vel præceptum constituunt. Hæc sunt, fiat in superior, Ordinamus hoc faciendum in virtute obedientis, sub pena prestari iuramenti, in virtute Spiritus sancti, quia hæc verba indicant obligationem obedientie ex voto, vel iuramento. Item est, sub interminatione maledictionis eterne, vel gehennæ, vel indignationis Apostolorum; quia absque culpa graui hæc maledictio, & indignatio non contrahitur: sic Azor. tom. 1. in iur. moralium, lib. 5. cap. 6. quæst. 5. Valquez disp. 158. cap. 5. num. 46. Sanchez plures referens lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 43. E contra verò possunt esse verba iuxta præceptiua, neque præceptum continere, quia ex verba communi religionum constat præcepta superiorum non obligare ad culpam, quibuscumque verbis preterantur, nisi eis addatur, in virtute sanctæ obedientie, vel in virtute Spiritus sancti, vel in nomine Iesu Christi. Sic habetur in Societate Iesv. 6. part. constitut. cap. 5. sine, quia vsque hæc verba addantur, non censentur superiores suam voluntatem obligandi satis explicare: & ita tradit Valquez disp. 158. cap. 3. n. 24. Lessius de iustit. lib. 2. c. 41. Auth. 9. n. 76. Thomas Sanchez lib. 6. in Decal. c. 4. n. 70. vbi bene aduertit idem esse, si superior præcipere, non excommunicatione, vel maledictione eterne, quia tunc est non addatur, in virtute obedientie, vel in nomine Christi, satis explicat suam voluntatem obligandi.

Patentes verò respectu filiorum, & Abbatissa respectu monialium, qui iurisdictionem spirituales non habent, ac probe non possunt in virtute Spiritus sancti, vel obedientie præcipere, si præcipiant sub maledictione eterne vel sub aliis verbis sufficienter explicatis suam voluntatem, & materia præceptiua gravis sit, quia grauius gubernationi domesticæ conducit, absque dubio obligant sub mortali: sic Sanch. supra.

PUNCTUM X.

Quæ promulgatio legis necessaria sit, & sufficiat ad obligationem inducendam.

- 1 Publicari debet ea publicatione, qua sufficiat, ut ad notitiam communitatis deueniat.
- 2 An possit quis citri notitia legis publicande in damnum aliorum
- 3 Non est necessarium cuiuslibet in particulari legem publicari.
- 4 Omnia, que vim legis habent publicari solemniter debent.
- 5 Lex reuocatoria antiqua publicanda similiter est.
- 6 Quid dicendum de regulis Cancellaria.

1 **P**rimo constat ex d. his in definitione legis dari non posse legem, quin publicetur publicatione sufficienti, ut ad notitiam totius communitatis deueniat, quia lex est regula operationum non vnius, vel alterius personæ, sed omnium, quæ in communitate resident: debet ergo lex ita publicari, ut in notitiam omnium illorum possit deuenire: tradique videtur in *leges sacratissimas, C. de legibus* ubi Iustinianus ait: *Leges sacratissimas intelligi ab omnibus debent, ut vniuersis præscripto earum manifestis intellectu prohibita acclinent, & faciant præcepta.* *Authent. ut facta noua constitutiones, collat. 1. & de legibus canonici traditur in cap. 3. dist. 4. ubi Gratianus leges in futurum promulgantur firmari autem quando moribus recipiuntur. Quocirca dupliciter lex solemniter constituitur; sicut fit in consistorio Pontificis, vel in congregatione alicuius consilii: si tamen illa solemnitas non sufficiat, ut in notitiam communitatis deuenire possit, nullo modo censetur lex constituta: lex vim obligandi habere etiam respectu illorum ad quorum notitiam deuenit, quæ usque tunc non est regula communis. sic Suarez lib. 3. de lege humana, cap. 16. num. 1. Salas de leg. disp. 12. sect. 1. n. 6. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. 4. num. 10.*

Neque obstat cap. 1. de postulat. prelat. ubi dicitur legem obligare si solemniter editur, aut publicè promulgatur. Ergo non requiritur lex promulgationem publicam, sufficit si solemniter edatur, & ita tenet Panorm. ibi & Reginald. lib. 13. n. 155. Non, inquam obstat, quia illa particula *aut*, quæ distinctiua videtur in re non est distinctiua, sed copulatiua, faciens hunc sensum. Lex obligat, si solemniter edatur, & publicè promulgatur, sic Salas disp. 12. sect. 1. n. 6. Nauarr. cap. 23. n. 40. Bonacina disp. 1. q. 1. p. 4. n. 6. vel ut ait Suarez. idem esse significari per solemnem editionem, aut publicam promulgationem, sed solemnitas editio respicit legislatorem promulgatio respicit subditos, non tamen in re distinguuntur, sicut non distinguuntur, actio, & passio nisi ex terminis ita Suarez lib. 3. de leg. cap. 16. n. 2.

2 **A**duertunt tamen aliqui Doctores, scientem legem esse factam à Principe, & statim publicandam non posse esse notitiam illius legis in fraudem. & damnum alterius. Exemplum est quod tradit Bart. in 1. quæro ff. de act. emp. de versante in palatio, & sciente pragmaticam esse publicandam quod frumentum viliori pretio vendatur, ipse vero statim frumentum emptori non certiorato de lege promulganda, maiori pretio vendidit licite vendere, & contra legem: tradit etiam Roman. singul. 283. Felin. in cap. cognoscetes, col. 4. vers. secundum limita de constitutionibus. Farinac. fragment. 1. p. verb. constituit. n. 647. Credo tamen contrarium esse dicendum, quia videns non catus, vendit tit cum, quam valet, esto minus valiturum sit facta legis publicatione. Ergo nullam iniuriam committit. Moveret autem emptorem de publicatione faciendâ legis, ipse non tenetur: esset tamen officium perfectionis, & ita tenet alios referens Menoch. lib. 2. de arbit. casu 185. n. 22.

3 **P**ublicatio autem multipliciter fit, vel voce præconis, vel assignando scripturam loco publico: ita supradicti Doctores. Nullo autem modo requiritur, ut singulis iuridice intimetur cap. 1. de postulat. prelat. quia hoc regulariter est impossibile, & quia sufficeret per communem promulgationem in singulorum notitiam deuenire potest. Lex enim non circa singulos in particulari sed quatenus vniuersum corpus communitatis componunt versatur: ac proinde secundum illam rationem debet esse promulgatio: sic Molin. tract. 5. de iurisdict. disp. 70. n. 2. Bonacina. n. 9. & alii suprad.

4 **E**x his inferitur, ea omnia, quæ in puncto 2. diximus vim legis sortiri, necessarîo publicanda esse publicatione ad legem requisita. Quocirca interpretatio legislatoris suæ legis antea factæ, ut secundum illum sensum lex obligationem accipiat, debet necessarîo iuridice publicari, & idem est de receptis, seu epistolis & responsis Principum, ita Suarez, lib. 3. cap. 15. n. 17. & lib. 4. cap. 14. Bonacina disp. 1. q. 1. p. 4. n. 12.

5 **S**ecundo infero, legem reuocantem antiquam eodem modo publicandam esse, ac quælibet alia lex: tam quia est lex & lex tollens possessionem alterius. Item quia res per causas per quas nascitur, per eas dissolui debet ita tradit Azor. tom. 1. in lib. 5. cap. 3. quest. 7. Valquez disp. 136. cap. 4. num. 25. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. 4. num. 13.

Dices si legislator voluntatem non habeat obligandi, lex

Ersh. de Castro Sum. hbor. Paris 1.

non obligat, sed cum reuocat legem etiam si reuocationem non publicet, non censetur velle legem reuocantem obligare. Ergo ut lex reuocatoria suam vim fortiat ut non requirit publicationem.

Respondeo nunquam censeri legislatorem velle suam legem non obligare, quouique reuocationem publicet eo modo, quo lex fuit publicata: quod si daremus hoc velle, cessaret quidem lex prior, sed non authenticè & per legem reuocantem, sed per defectum alicuius requisiti ad legem.

6 Tertio inferitur, quid dicendum sit de regulis Cancellariæ?

Dico ergo, si legis vim habere habent, ut vere habent, sunt necessarîo sicut & alia leges publicandæ, ut autem obligent officiales Cancellariæ in vi præcepti non expostulant publicationem. At credo regulas Cancellariæ non tam in viles scriptæ, quam in vi consuetudinis, seu styli curialis obligent omnes; ille enim stylus, & vltus ex consensu Principis est illarum publicatio: quocirca non obligant, antequam tempus curat præscriptioni, vel consuetudini inducendæ necessarium, sic Bonacina num. 14. Sed de his latius cum de consuetudine habeatur sermo; ibi enim examinabimus, qua ratione stylus curiæ legis vim fortiat.

PUNCTUM XI.

Quæ promulgatio in legibus ciuilibus requiritur.

- 1 Explicatur questio.
- 2 Leges latae pro vna prouincia sufficiunt si in ciuitate metropoli publicentur.
- 3 Si pro diuersis prouinciis leges fiant in qualibet prouincia debent publicari solemniter, & tunc non nisi post duos menses incipiunt obligare.
- 4 Excipitur Nisi aliter expressè constet de legislatoris voluntate.
- 5 An lex lata à principe in curia, & intendens statim obligare, sortiat effectum. Proprietur communis sententia.
- 6 Suarez, distinctione ritur.
- 7 Approbatur sententia Suarez aliquoties explicata.
- 8 Apponitur quedam obiecta, & soluitur.
- 9 Satisfit argumentis num. 3. adductis.

1 **V**ariæ sunt leges ciuiles, alia dantur pro vna prouincia, seu paruo regno, alia dantur pro pluribus prouinciis, seu regnis. Alia procedunt ab Imperatore, Rege vel communitate nemini subiecta, alia à magistratu is subiecto.

2 Si leges ferantur pro vna tantum prouincia, vel paruo regno, siue à magistratu Imperatoris subiecto, siue ab iplorem Imperatore, & Rege, sufficit promulgatio facta in præcipua ciuitate, neque requiritur publicatio in qualibet ciuitate, neque transitus duorum mensium, ut incipiant obligare, nisi aliud in lege expressè caneatur, ita Syluest. verbo *lex, quest. 3. & 6.* Azorius tom. 1. in sum. moral. lib. 5. cap. 3. quest. 2. Salas de legib. disput. 12. section. 2. num. 11. Suarez lib. 3. de legib. cap. 16. nu. 7. & cap. 18. num. 6. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. 4. num. 16. & alii ab eisdem relati.

Ratio est; quia ex iure naturali neque ex iure positiuo amplior publicatio requisita est. Non ex iure naturali; nam illa est sufficiens, ut in omnem prouinciam notitia legis deueniat. Ex iure autem positiuo nullibi est assignata amplior promulgatio, neque temporis prorogatio, quia solum de legibus latis pro diuersis prouinciis expostulatur, ut in qualibet fiat publicatio, & terminus duorum mensium, in *Authent. ut facta noua constituitur*. Ergo.

3 **Q**uod si leges pro diuersis prouinciis latae sint in qualibet prouincia debet fieri sua solemniter promulgatio, & post duos menses ab illius publicatione incipit lex in illa prouincia obligare. ita Nauarr. consil. 1. de constitut. quest. 4. num. 19. Valent. tom. 2. disp. 7. quest. 5. punct. 5. Suarez plures referens lib. 3. cap. 16. num. 8. & seqq. Bonacina n. 16. Mouentur ex *Authent. ut facta noua constitutiones*, ubi id statuitur expressè: habetur enim, *ut facta noua constitutiones post insinuationes earum post duos menses valeant*. Dices illa esse verba legis in lege autem non de qualibet constitutione, sed de constitutionibus ad testamentum pertinentibus sermo habetur, quod constat ex cap. 1. illius *Authent. ibi, scimus igitur ex illo nostras constitutiones, que pro testamentis sunt, valere, ex quo in cõmuni facta sunt manifeste in prouinciis autem ex quo directe per metropolim palam facta sunt*. Ergo ex iure positiuo leges non testamentariæ non expostulant hanc multiplicem promulgationem, & terminum duorum mensium: tam quia ex vno singulari non debet valuerit inferri tum quia in testamentis est specialior ratio, ut hæ publicatioes fiant, nempe, ut omnino tollatur ignorantia, ne propter illam deficientiam infringatur voluntas, ut ibidem dicitur, & ita tenet Valquez I. 2. disput. 116. cap. 3. Adde, est titulus generalis fuerit omnibus legibus, cum in lege ad solas testamentarias leges ardeatur: ex huiusmodi constatatione titulus ex

hoc est, Episcopatus in quolibet esse publicandas, & non obligare, nisi post duos menses a publicatione nisi aliud expresse Summus Pontifex declaret, sic docet Soto lib. 1. de iustit. q. 1. art. 4. vers. ad verbum. Nauarr. in suum. cap. 23. n. 44. quæst. 1. art. 4. vers. sed queritur. Panorm. in 2. q. 1. Medina 12. quæst. 90. art. 4. vers. ad finem. Decius lect. 2. n. 6. cognoscens, de constitut. num. 7. ad finem. Anton. Butrio, Imola, Ioan. Liguani, Cardinalis Zabarella in supradicto cap. cognoscens, n. 4. q. 6. & alij apud Farinac. fragm. 1. part. verbo constitutio, n. 656. vbi hanc sententiam tenent probabilem: Mouentur, quia vbi ius canonicum nihil disponit, ferendum est civile, si bonis moribus non repugnet cap. 1. de noui operis nuntiatione, vbi dicitur: Sicut leges non designantur sacros canones imitari: ita sacrorum canonum si iura constitutionibus Principum adiungantur, & in cap. si in adiutorium, dist. 10. dicit Augustinus, si in adiutorium vestram etiam terreni imperij leges adiungendas putatis, non reprehendimus, fecit hoc Paulus, cum aduersus iniuriosos ciuem Romanum se esse cecitatus est: vbi glossa dicit, non sunt alleganda leges civiles, & in causis Ecclesiasticis recipienda, nisi in defectum canonum. Ergo cum canones tempus obligationis legis non determinent, & id determinent leges civiles, ex hatum determinatione colligenda est determinatio temporis in obligatione legum Ecclesiasticarum. Ad le huiusmodi determinationem conuenientissimum esse, tum vt obligari legum ignorantiam a lege non possint: tum vt facilius, & suauiori modo lex Ecclesiastica obligationem inducat. Secundo, cap. cum infirmitas, de penit. & remiss. dicitur, lege Medicos non teneri, nisi postquam eam Prælati promulgauerint. Ergo promulgatio Prælati requiritur, vt in sua diocesi lex habeat vim obligandi. Tercio, quia nimis durum est facta publicatione in Romana Curia alicuius decreti, statim omnes Christi fideles per orbem dispersos obligari ad illius obseruationem.

4. Nihilominus certa, & omnino tenenda sententia est, sufficere publicationem Romæ factam, vt lex Pontificia omnes Christi fideles adstringat, nec opus esse in singulis Episcopatus publicari, nisi aliter in ipsa Bulla habeatur. Panormitanus in cap. neuerit, de feniens. excommun. Nauarr. consil. 1. de constitut. n. 19. & Syluest. verbo lex, quæst. 6. Suarez lib. 4. de legibus, cap. 1. n. 3. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 3. quæst. 3. circa medium. Salas disp. 1. sect. 2. n. 10. Valquez disp. 1. § 6. cap. 2. Menoch. lib. 2. casu 185. num. 8. Farinac. supra, num. 653. Bonacina disp. 1. quæst. punct. 4. num. 16. & alij plures ab eisdem relati.

Ratio præcipua est, quia Pontifex non tenetur seruare modum publicationis iuris civilis in suis decretis, quia eius legibus non arctatur; neque Authentica, vt facta noua constitutiones, inuenitur se acceptasse. Ergo quousque suam constitutionem Romæ promulgat, neque mandat alibi publicari, sed potius illa promulgatione contentus est, intendit Christi fideles obligare. Ergo de facto obligabuntur; quia adest quicquid necessarium est ad legem. Et confirmo, quia plura decreta iuris canonici, Decreti, Decretalium, Sexti Clementinarum, Extrauagantium, Concilij Tridentini, non sunt in multis provinciis, promulgata. Item Bulla Cæne Romæ tantum tolet publicari, & tamen arctat omnes Christi fideles. Item regulæ Cancellariæ Romæ publicantur, & secundum illas causæ ex toto orbe deciduntur, quod iustum non esset, si illæ leges non obligarent. Ergo non est necessaria publicatio in quolibet provincia ad obligationem legis Pontificiæ inducendam. Quod ita verum est, vt censet Azor supra relatus contrariam sententiam probabilitate carere. Nam Soto, & alij Doctores affirmant decreta Pontificis in quolibet Episcopatu publicanda esse, mouentur ex præsumptione, quia præsumunt Pontificem non aliter velle obligare. At hæc præsumptio omnino cessat ex vi, & consuetudine satis recepta. Ergo.

3. Maior dubitatio est, an Romæ publicata lex, quæ nullum tempus determinat, incipiat statim obligare Romanos, & vicinos illius? An necessaria sit præteritio duorum mensium ad eius obligationem?

Probabilis, imò certum existimo, statim obligare: sic Azor, Salas, Valquez, Bonacina, Suarez supra Farinacius plures referens 1. part. fragment. verbo constitutio, num. 663. aduersus Nauarr. cap. 23. n. 44. Valent. disp. 7. quæst. 5. punct. 1. Reginald. lib. 13. num. 152. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 185. num. 19. & alios relatos a Farinac. supra, negantes obligare saltem in foro conscientie, sed ad summum in foro externo. Ratio nostræ conclusionis est eadem, quia Pontifex in modo ferendi legem suam, & obligationem inducendi, non acceptauit Authenticam illam, quod tonit ex superiori puncto, vbi probamus non acceptasse illam quoad publicationem faciendam in quolibet provincia. Ergo neque acceptauit quoad terminum duorum mensium in illa assignatum, quia non est, vnde hæc acceptatio obliigi possit: præcipue cum sæpe in Bullis Pontificum non expectetur ad obligationem inducendam spatium duorum mensium, vt in Bulla Cæne, & aliis, & supponitur in cap. cum singula, de prebend. in 6. vbi dicitur, circa eos autem, qui plures prioratus, vel Ecclesias huiusmodi nunc detinent, prouidemus, vt infra mensum, postquam presens constitutio peruenierit ad eos-

dem, unum ex ipsis, quem retinere voluerint, reliquis dimissis eligere teneantur, alioquin ex tunc penes subiacent supradictis, vbi gloss. verbo peruenit, inquit, si peruenit ante duos menses, tempore publicationis, statim incipit eis tempus currere. Aliquando vero ultra duos menses spatium protogatur, vt in Bulla Pij IV. de euagatione Concilij Tridentini, vbi trium mensium spatium assignauit. Item, quia Authentica illa spatium duorum mensium requirebat ad legis obligationem inducendam in quolibet provincia, quia illud erat sufficiens, vt in omnium notitiam lex illa deueniret: at hoc spatium nullo modo est sufficiens regulariter, vt lex lata Romæ, & ibi tantum publicata; in notitiam veniat Hispanorum, & Indorum. Ergo per se ad obligationem inducendam spatium duorum mensium non requiritur, sed pro distantia provinciarum extendi vel coarctari tempus debet. Denique Nauarr. & alij affirmant, si Romani transgrediantur constitutionem Pontificiam ibi publicatam, & non habentem determinatum tempus ad obligationem, condemnari, & puniri in foro iudiciali, vt transgressores illius, etiam si duo menses non præterierint. Ergo signum est obligatos esse ad illius obseruationem, cum primum publicatur, aliis inique punirentur, cum nullam culpam neque præsumptam commiserint, si lex ante duos menses nullam in conscientia inducit obligationem.

4. Ex his inferitur primò, constitutionem Principis supremi, qualis est Rex, aut Pontifex, ligare subditos, in quorum notitiam deuenire potest, cum primum publicatur, si expressè id in constitutione notetur, quia id lex efficere potest, & nihil est, quod obitet: ita tradit Menoch. lib. 2. casu 185. num. 3. Farinac. alios referens 1. part. fragment. crimin. verbo constitutio, n. 666. iuncto num. 669.

Inferitur secundò, legem municipale, seu statutum alicuius ciuitatis, non indigere ad obligationem inducendam termino duorum mensium; sed statim ab ipsa publicatione ligare omnes illos in quorum notitiam deuenire potest: quia neque Authentica, vt facta noua constitutiones, de his constitutionibus loquitur, neque iure naturæ tempus aliud requiritur, præter illud, quod necessarium est, vt in notitiam illorum, qui obligandi sunt, deueniat: & ita tradit alios referens Farinacius fragm. crimin. 1. part. verb. constitutio, n. 659. Menoch. lib. 2. casu 185. num. 5.

5. Ad rationes autem, quibus probabat prima opinio leges canonicas in quolibet provincia publicandas esse, & ultra duos menses a publicatione obligare, vt in Authentica, vt facta noua constitutiones, habetur. Respondeo leges civiles acceptari ab Ecclesia in causis decidendis, quando neque repugnant rationi, neque adfunt canonicæ leges, quibus tales causæ decidi possunt, quia hæc acceptatio erat moraliter necessaria, cum causæ decidendæ aliqua regula decidi deberent, quæ nulla videtur apertior lege ciuili, si canonica deficiat. At in modo ferendi suas leges Ecclesia, non est necessarium, quod ferret modum præscriptum legibus ciuilibus, cum & superiore autoritatem habeat & maiorem inter se vitionem; omnes enim fideles vnum corpus mysticum efficiunt, cuius caput est Pontifex: quod non ita esse videtur in Rege diuersa regna gubernante. Ad cap. cum infirmitas, respondeo illam publicationem necessariam esse in illa lege; quia ita cauetur: tum propter penam ibi appositam, tum & præcipue, quia est res summè necessaria, in qua nulla ignorantia debet prætendi: at ex hoc textu non debet sumi argumentum ad reliquas leges: sicut neque sumitur argumentum ex lege irritante matrimonia clandestina, quæ in quolibet parochia debet publicari. Trident. sessione 24. cap. 1. de reformat. vt dicamus omnes leges Pontificias irritantes contractus debere sic publicari. Ad illud vero, quod addebatur, scilicet esse durum obligare fideles per totum orbem dispersos vnica promulgatione, facile responderetur, dicendo, non obligari, nisi intra tempus, in quo moraliter illius legis publicatæ habere possunt notitiam: cum ergo aliqui ante duos menses, alij non nisi post quatuor menses habere legis notitiam possunt, iuxta huiusmodi possibilitatem erit obligatio.

6. Ex quo fit solutio illius difficultatis, an dicendam sit legem obligare ignorantes? Obligati quidem ex te, quando ita est publicata, vt moraliter ad illorum notitiam possit deuenire; per accidens autem non obligat, quia illius notitiam de facto non habent inculpabiliter. Sed, vt melius dicam, ab obligatione tunc ob ignorantiam excusantur. Quando autem lex ita est publicata, vt impossibile sit in omnium notitiam deuenire statim; tunc lex neque ex te ignorantes obligat, quia non adest ex parte eius, quicquid ad obligationem inducendam requiritur. Et ita in concordiam rediguntur Doctores afferentes leges ignorantes obligate, quod asserit Medina 1. q. 1. quæst. 90. art. 4. & Soto lib. 1. de iustit. quæst. 1. art. 4. contra glossam cap. 2. de rebu; Ecclesia non alienand. in 6. verbo, haec tenus Bald. in l. leges sacratissimæ, C. de legibus, Panormitanus, Innocentius, Felinus cap. cognoscens, de constitut. qui affirmabant non obligare, sic in concordiam redigit Suarez lib. 3. de legibus, cap. 18. sine. Azor tom. 1. in iustit. moralium, lib. 5. cap. 3. q. 9. alios referentes.

PUNCTVM XIII.

Vtrum acceptio populi necessaria sit ad legis civilis, & canonice obligationem.

- 1 Potest Pontifex fideles suis legibus obligare, tamen si contradicant.
- 2 Plures affirmant requiri de facto acceptationem, expenduntque rationes pro illorum sententia.
- 3 Si tempus in stat observandi legem, non potest eius observatio violari, sub pretextu quod à populo acceptata non fuerit.
- 4 Supradicta sententia limitatur in legibus difficilis observationis.
- 5 Si à maiore parte populi lex non observetur tempore ad prescriptionem requisito, lex cessat obligare.
- 6 Satisfit argum. n. 2. adductis.
- 7 Probatur in lege civili acceptationem populi necessariam ad legem requiri.
- 8 Proponitur, & probatur argumentis non esse necessariam acceptationem populi.
- 9 Si de facto lex vbi recepta non est, cessat eius obligatio.
- 10 Explicatur quid necessarium sit ad non vsum inducendum.
- 11 Dum lex vbi, vel de consuetudine abrogata non est, obligat.
- 12 Si maior pars populi resistit legi, & princeps permittit, reliqui à lege excusantur.
- 13 Satisfit argum. num. 7. adductis.
- 14 Facili supplicatione, vel appellatione ad principem pro legis revocatione lex durat.
- 15 Si taceat princeps audita petitione, censetur legem revocare.

VT à clarioribus incipiamus. Primò certum est posse Pontificem obligare fideles ad observantiam legis à se latæ, quamvis populus contradicat, sic Casto *lib. 1. de lege pen. cap. 1. Suarez 4. de legibus, cap. 16. n. 2. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. 4. n. 28. & 29. & Valquez 1. 2. disp. 156. cap. 5. Salas disp. 13. de leg. sect. 1. & alij aduersus Nauar. cap. 23. num. 41. & Valent. disp. 7. quest. 3. punct. 5. questione. 4. existimantes non posse, quia non esset lex iusta, & in commune bonum condita, quia esset occasio perturbationis. Sed ratio nostræ conclusionis est, quia Pontifex non à populo, sed à Christo Domino potestatem accepit ligandi, atque solvendi, in cuius potestatis concessione non apposuit Christus Dominus conditionem de populi acceptatione, sed absolute dixit. *Pasce oves meas. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in celo, &c.* Ergo poterit populum obligare independentem ab eius acceptatione, quoties id sibi conueniens visum fuerit. Alias potestas data Pontifici inefficax esset, si populum Christianum ad legum observantiam cogere non posset, nisi ipsomet populo consentiente: hoc enim esset Pontificem non habere potestatem absolutoriam in populum Christianum, siquidem non potest suis legibus illum cogere, cum vellet, si necessarium est, ut populus velit se alligari. Neque obinde dicenda est lex iniusta, & occasio perturbationis, quia inique ex talis potestatis vtu perturbarentur subditi.*

Secundò, Episcopi legari, alique inferiores Prælati legem ferentes possunt ad illius observantiam subditos obligare quamvis ipsi contradicant, sic Suarez, & Castro super relati. Ratio ferè est eadem, quia tota potestas Ecclesiastica à Christo in eius vicarium dimanavit, & ex illo ad omnes Prælatos inferiores. Sed potestas, quam habet Christi Vicarius in legibus ferendis, est independens à populo. Ergo sic intelligendus est Prælati inferioribus communicasse.

2 Difficultas est, an quoties Pontifex, vel alij Prælati leges ferunt, expectari possit, seu de facto expectetur consensus populi, & illius acceptatio, vt vim, & obligationem fortiantur. Affirmat glossa *cap. 1. de treuga, & pace, verbo frangere. Coart. lib. 1. variarum, cap. 16. à n. 6. Nauar. cap. 23. n. 41. & consil. 1. de constitut. quest. 5. Maior in 4. distict. 15. quest. 4. in argum. contra secundam conclusionem. Driedo lib. 1. de libertate Christiana, cap. 9. docum. 2. Henriquez tract. de synodi potest. 3. part. art. 1. n. 62. Armilla verbo lex. n. 11. Angelus n. 4. in fine, & videtur tenere Azor tom. 1. institut. lib. 5. cap. 4. q. 1. & seq. Salas de legibus, disp. 13. sect. 1. & 5. Reginald. lib. 13. n. 160. Bonacina disp. 1. q. 1. punct. 4. n. 27. Fundatur primò in illo dicto Gratiani communiter recepto §. *leges cap. 3. distict. 4. Leges constituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus videntur approbantur.* Ergo sine moribus videntur legem condere subintellecta conditione, si populo placuerit, quia hoc ad suæ regimen Ecclesiæ videtur pertinere. Tertio multæ sunt constitutiones Pontificiæ deobligantes, eo quòd nunquam fuerint receptæ, imò à principio non videntur habuisse obligationem, eo solum, quòd à populo non recipiebantur. Ergo.*

3 Nihilominus dicendum est primò, si tempus in stat observandæ legis iuxta à Pontifice, vel Episcopo latæ, nemini licitum esse, illam violare, sub pretextu, quòd populus adhuc non consenserit, hanc expressè docet Corduba in 99. lib. 4. q. 7.

Suarez *lib. 4. cap. 16. num. 4. & 8.* & tenent omnes illi, qui dicunt receptionem populi ad legis obligationem necessariam non esse, neque legem tollere, nisi in vi consuetudinis, quos in puncto sequenti referemus. Probo conclusionem. Nullibi habetur hanc populi approbationem ad legis naturam requiri, neque enim requiri potest ex potestate in populo residente, quia potestas Pontificis à Populo non dependet, vt dictum est: neque etiam requiri potest ex concessione ipsius Pontificis, nullibi enim talis concessio reperitur. Ergo lex canonica independentem à populi acceptatione constituitur. Ergo vim habet obligandi. Deinde ipsa acceptatio populi ad legem requisita, vel est observantia ipsius legis, vel est quædam illius approbatio. Nullam ex his ad legem constituendam requiri potest. Non primò, quia observantia legis legem supponit. Ergo non constituit. Non secundò, quia alias populus esset legislator cum Pontifice, si eius iudicia approbatio requisita est ad legem. Præterea hæc approbatio vel debet esse à populo in communitate constituto, vel ab ipso diuiso: à populo autem in communitate constituto, ratio, vel nunquam fit approbatio, vel reprobatio legis canonice. Ergo hæc requisita non est à populo diuisim sumpto: nulla alia approbatio, vel reprobatio legis, præter eius observantiam, vel transgressionem inuenitur. Ergo. Adde. Ponamus latam esse aliquam legem à Pontifice, & instare tempus illius observantionis, in quo tempore neque est à populo reprobata, neque acceptata: si de facto non observas, peccas, quia in tantum excusari poteras ab observantione legis, in quantum populus sciens legem, illam non acceptauit: cuius acceptatio cum non sit per aliquod iudicium commune, ratio cogolci potest.

4 Limitanda tamen est hæc doctrina in legibus, quæ difficilis sunt observantionis, vel quæ aduersantur consuetudini receptæ: in his enim ex benigna interpretatione legislatoris credimus quemlibet excusari ab observantione legis, quousque Princeps informetur de difficultate, vel recepta consuetudine, quia prudenter presumere potest præcessisse legem ex ignorantia difficultatis, quæ in illius observantione inuenitur, vel ex ignorantia consuetudinis in contrarium receptæ: & ita tradit Suarez *lib. 4. c. 16. n. 4. fine, & n. 7. & 8.* & loquens de legibus civilibus, *lib. 3. c. 19. n. 12.* id affirmat fauente *q. certissimè, de sepulchris, c. 1. de constitut. in 6.*

Sed inquires, quando probabiliter presumere poteris legem esse difficilem, & grauem, & merito excusari posses ab illius observantione, quousque Pontifex de difficultate informetur? Respondet non ex tuo crebro tantum hoc esse metiendum, sed ex consilio prudentum, vel timoratorum factis: si enim videas plures tractare de interponenda supplicatione vel appellatione legis, argumentum est difficultatem non leuem habere, quam Pontifex credidit ignorasse.

5 Dicendum secundo est, si de facto lex canonica à maiori parte populi non acceptetur, hoc est non observetur, & hæc non observatio legis duret tempore requisito ad præscriptam desuetudinem seu non vsum: tunc poterunt aduersus legem procedere subditi absque culpa, quia desuetudo vim habet abrogandi legem, seu impediendi eius obligationem, vt tenet communis sententia in *cap. vlt. de consuetud. lib. 6. & tradit Azor tom. 1. institut. lib. 5. cap. 4. q. 1. Suarez, lib. 4. c. 16. à n. 9.* Quod autem tempus, & quæ conditiones ad hanc præscriptiorem requirantur in sequenti dicemus, quia communis sunt legi tam civili, quam canonice.

Quòd si roges, quid nomine communitatis intelligatur? Respondet opinè Bonac. *disp. 1. de legibus, q. 1. punct. 4. n. 33.* non solum intelligi totam communitatem, cui lex dirigitur, sed etiam intelligi communitatem particulatam, quæ per se capax legis esse potest. Quocirca si Rex aut Pontifex legem ferat pro tota Ecclesia, aut regno, & aliqua ciuitate, seu maior pars illius, vel ex ignorantia, vel ex scientia legis, legem non obiect, reliqui illius ciuitatis excusantur à culpa, quia in illa ciuitate lex recepta non est, etsi in omnibus aliis partibus lex obliget, quia recepta fuit, sic Nauar. *consil. 1. de constitut. q. 5. & seq. Salas de legib. disp. 13. sect. 2. n. 10. & 11. Azor tom. 1. institut. moral. lib. 5. c. 4. q. 3. Bonac. supra.*

6 Argumenta pro priori sententia non videntur.

Ad primum dico, leges ex vtu, & moribus subditorum firmari, seu stabiliti, in obligatione, quam habent, non tamen ab vtu obligationem accipere. Vel, vt dixit Turretremata in *illo §. leges, distict. 4.* cum Hugone, & Archidiacono, leges moribus firmantur de facto non de iure, Quapropter in supradicto §. *leges, dicit Gratianus; sicut enim moribus videntur in contrarium nonnullas leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus videntur ipsæ leges confirmantur: sed mores contra legi abrogant legem latam. Ergo mores conformes legem latam, & obligantem confirmant, seu stabiliunt.*

Ad secundum negamus ad suæ, & rectum regimen Ecclesiæ pertinere, vt in omni lege ferenda Pontifex subintelligat illam conditionem, si populo placuerit; derogat enim suæ authoritati, & occasione tribueret suspicandi dependentiam habere à populo in sua potestate, sufficit, si hæc conditio subintelligatur in lege difficilis observantionis, & quæ consuetudini

indini recepte opponitur : quam difficultatem , & consuetudinem præsumitur probabiliter Pontifex ignorare , cum legem talis . Ex quo patet ad tertium , fatetur inquam , aliquas esse constitutiones pontificias deobligantes : eo quod non fuerint unquam receptæ . An vero primo transgressores culpe rei fuerint ; decidendum est iuxta dicta : si probabiliter præsumuntur ignorasse Pontificem difficultatem legis , vel consuetudinem in contrarium ; quam si sciret , non fore latitum legem , à culpa excusantur : scias vero si hanc probabilem præsumptionem non habuerint .

7 Maior difficultas est , an in lege civili necessaria sit ad eius constitutionem acceptatio populi , quia legislator secularis quicumque sit à populo mediatè , vel immediatè acceptè potestatem leges ferendi . §. sed et quod in fine de natur. gent. et civili. ab ipso populo , quia hoc videtur populo conuentusius , siquidem postea hac dependencia , longè erit populus ab iniuria , & gratissime respiciendo à legislatore . Secundo legislator legem ferre non potest , quæ in bonum commune subditorum non cadat ; sed cum maior pars subditorum legi resistit non cedit lex bono communi ipsorum ; ideo enim tali legi repugnant , quia intelligunt sibi disconuenire . Ergo iudicium totius populi , vel maioris partis prævalere debet iudicio legislatoris de conuenientia . Et consimio , Negari non potest tantorum iudicium de disconuenientia legis , & illorum contradictionem , reddere probabile , imò moraliter certum legem illam disconuenire . Sed quando certum est , legem esse populo disconuenientem , non potest legislator illam ferre , est de facto ferat , quæ de iure non fert , non inducit obligationem . Ergo similiter cum probabile , vel moraliter certum , est , legem disconuenire , erit probabiliter , vel moraliter certum legem non obligare . Tertio , si legislator sub expressa hac conditione si populus acceptauerit , ferat legem ; nemini est dubium ante acceptationem legem non obligare : at hic modus ferendi aprior est populo , cuius bonum iure tenetur respicere in lege ferenda ; siquidem populus melius cognoscet , quid sibi visum , vel iniunctum sit , quam legislator . Ergo credendum est sub hac ferre conditione . Quartò posita , & promulgata lege sæpè populus contradicit . Et ab illa appellat , vel supplicat . Ergo durante supplicatione , vel appellatione , hæbit illam non obseruare . Ergo signum est , legem non obligare ante acceptationem . Quintò consuetudo populi efficaciam habet abrogandi legem . Ergo à fortiori habebit efficaciam impediendi eius obligationem . Sexto decidi videtur in 1. de quibus , ff. de legibus , ubi dicitur , cum ipse leges nulla alia ex causa ius inueniant , quàm quod iudicio populi recepta sunt . Et ista illud receptum est , quod leges non dicunt suffragio legislatoris sed etiam iocito consensu hominum per de iustis ad neminem abrogantur .

Propter hæc communis est sententia , acceptationem populi ad obligationem legis necessariam esse . Abbas , Felin , Hostiensis , Innocent . Ioan . Andreas c. 1. de iur. et pact. Couars . lib. 1. var. cap. 16. n. 6. Nauarr. cap. 23. n. 40. et consil. 1. de consuet. quest. 5. et 6. Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 4. quest. 1. et quest. 5. in fine Driedo lib. 1. de libertate Christiana c. 9. docum. 2. et alij , quos refert Suarez lib. 3. de legibus cap. 19. in princ. & Azor. supra Bonac. disp. 1. quest. 1. punct. 4. num. 27. Salas de legib. disp. 13. sect. 1. et 5.

8 Nihilominus secunda sententia affirmat non esse necessariam ad legis obligationem acceptationem populi , sed posse Principem , cui commissæ est potestas rependi populum , legem ferre obligantem subditos ad illius obseruationem tenet hanc sententiam Taureremara in §. 1. deo , disp. 4. Cardin . Zibarella in proemio Clem. verbo vniuersitati q. 2. Gregor. Lopez leg. 16. tit. 1. p. 1. n. 4. Castro lib. 1. de leg. penult. c. 7. Ioan . Medina C. de resiste. 936. ad quintum . & de potestate tenet Salas & Bonac. supra , & Valq. 1. 2. disp. 156. c. 5. Suarez lib. 3. de legibus c. 19. et lib. 4. c. 24. & alij . Mouentur primo , quia vel princeps potest populum adstringere ad acceptandam legem à se latam , vel non ? Si non potest , diminuta est eius potestas , & inefficax ad regendum populum ; si potest populum adstringere , iam acceptatio populi necessaria non est . Ergo . Secundo , quia Rex , Imperator & quilibet alius legislator supremus , punit transgressores iure legis neque admittit executionem quod populus nondum acceptauerit , quia hanc acceptationem populi intendit legislator stabilire . Ergo signum est acceptationem populi ad legis essentiam necessariam non esse .

9 Vt ergo cum distinctione procedamus . Primo affirmandum est , cessare legis obligationem , si de facto non sit vtu recepta . Ita communis sententia : neque secunda contradicit , vt notauit Suarez lib. 4. cap. 16. num. 9 . Difficultas tamen est , quando censetur lex non esse vtu recepta , non enim cum proponitur populo obseruanda , neque iostat tempus obseruationis : potest dici tunc non recepta , quia actus simpliciter negatiuus non inducit non vium , vel desuetudinem : vt cum omnibus Doctoribus tradit Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 4. q. 7. Salas disput. 13. sect. 2. num. 11. Nauarr. de consuet. consil. 1. quest. 6. num. 25. Bonacina disp. 1. quest. 1. p. 4. num. 48. Man. Rodrig. de reg. tom. 1. q. 6. artic. 11. Dicitur ergo lex non esse vtu recepta , quando iostat tem-

pus obseruandi illam , & de facto non obseruatur : illa ergo non obseruatio , seu transgressio dicitur legis non receptio , quia in vtu , & obseruatione lex non recipitur . Hæc autem non obseruatio si completa , & perfecta sit , efficac est ad legis obligationem impediendam : nam si consuetudo legis contraria tollere legem receptam potest . cap. vlt. de consuetudine . non minus de iure , seu non vtu legis , efficac erit impediendi obligationem legis non receptæ .

10 Sed inquires , quæ requirantur ad hunc non vsum inducendum ? Primò requiritur , vt hic non vtu introductus sit à tota communitate , vel saltem à maiore illius parte , quia consensus in aioris partis , est consensus communitatis . l. qui d. maior ff. ad municipalem , & tradit cum Panorimit . Antonio , & alij Suarez lib. 4. c. 16. n. 9. Azor. tom. 1. lib. 5. c. 4. q. 3. Secundo requiritur ab aliquibus consensus saltem tacitus legislatoris , quo censetur in desuetudinem consentire : hic autem consensus tacitus tunc habetur , cum lex non obseruatur sciente legislatore , & non puniente transgressionem : ita Syluest. verbo lex . q. 6. v. 7. 4. Probabilis multo est , imò certum ex ignorantia Principis posse desuetudinem . seu non vsum introducti , qui sufficiens sit legis obligationem impedire : ita relato Felino in cap. 1. de iur. et pace . n. 13. v. 7. considera secundò . & Dominico cap. in istis S. leges disp. 4. Nauarr. consil. 1. de consuet. q. 5. v. 33. docet Azor. tom. 1. in fl. moral. lib. 5. cap. 4. supponit Suarez lib. 3. c. 19. num. 10. in fine , & præcipue lib. 4. c. 17. n. 10. Bonacina disp. 1. quest. 1. p. 4. num. 35. & præcipue num. 45. Ratio est manifesta : si enim consuetudo etiam ignorante Principe abrogare eius legem potest , vt dicemus loquentes de consuetudine ; à fortiori desuetudo eius efficaciam poterit impedire . Adde cum Azor , & Nauarr. supra legislatorum habere hanc voluntatem , vt eius leges obligationem retineant , dum non est desuetudo , siue non vtu contrarius , sicut habet voluntatem , vt eius leges obligent , dum in contrarium non est præscripta consuetudo . Tertio requiritur , vt pro aliquo tempore duret hic non vtu , seu desuetudo , quia , debet contra legem præscribere . Quod autem tempus requiratur , variant Doctores : alij tempus 40. annorum expostulant , præcipue vt aduersus legem canoniam præscribatur : alij decennium : alij nullum assignant tempus determinatum , sed prudentis arbitrio iudicandum esse . Dicendum ergo est decennium sufficere , siue vtu , & desuetudo procedat ignorante Principe , siue sciente . Decennium reputatur in iure longum tempus , ex glossa recepta in c. vlt. de consuetud. in 6. Sed consuetudo longi temporis sufficere ad tollendam legem receptam . Ergo à fortiori ad impediendam obligationem legis non receptæ requiritur debet : & ita docet alijs relatis Couarr. lib. 2. var. c. 16. n. 6. Azor. tom. 1. in fl. lib. 5. cap. 4. q. 4. Suarez lib. 4. de legibus c. 16. n. 12. Adde sciente Principe eius legem non obseruari à maiori parte populi , & ex alia parte non puniente transgressores , cum possit , celesur tacite in eius abrogationem consentire : neque necessarium est tunc decennium , sed breuissimo tempore , vno , vel altero actu tolerato , cessabit ita alijs relatis docet Suarez lib. 4. de legibus c. 16. n. 11. Nauarr. consil. 1. de consuet. q. 5. n. 24. Azor. tom. 1. lib. 5. c. 4. quest. 5. Quod si Princeps desuetudinem ignoret , est Azor. q. 4. 5. & 6. dicat decennium necessariò requiri , nec minus sufficere : at probabilis existimo cum Suarez c. 16. n. 11. minus tempus sufficere , præcipue in lege civili , quia decennium sufficit ad abrogandam legem vtu receptam . Ergo minus debet requiri ad impediendam eius obligationem .

11 Dico secundo . Dum lex desuetudine , vel non vtu abrogata non est obligat subditos ad sui obseruationem , quia non habent . ynde exculentur ; excusari enim poterant , vel quia legislator non intendit eos obligare , quod non est credendum , cum potius intendat legem suam stabilire : vel quia vtu , & desuetudo est in contrarium ; sed hic vtu , & desuetudo non excusat , quoniam decurrit tempus præscriptionis . Ergo . Ita Suarez lib. 4. c. 16. n. 9. Quocirca mihi non probatur quod dicit Azor. supra quest. 5. ex Nauarr. consil. 1. de consuet. q. 5. n. 24. primos transgressores non peccare , si transgressionem sciat legislator , & non punit : quia ad hoc , vt sciat transgressionem legislator , supponitur transgressionem esse . Ergo ex scientia subequentis honestari transgressio non potest .

12 Aduertendum tamen est , regulatiter loquendo si maior pars communitatis legi resistat , idque sciat Princeps , neque punit , excusari reliquos ab obseruatione legis , etiam si non præterierit tempus sufficiens ad desuetudinem præscribendam , quia tunc adest in minori parte populi probabilis opinio de voluntate Principis nolentis obligare : Deinde , quia talis obseruatio non cedit in bonum communitatis , cum non obseruet maior pars communitatis , sed minor . & ita tenet Nauarr. & Azor. supra & contentis ex parte Suarez lib. c. 35. n. 9. & 12. & lib. 3. c. 19. sine n. 13. Quæ autem censenda sit maior pars communitatis , iam supra diximus . Secundo aduertendum est , si lex nimis dura , & grauis sit , vel consuetudini contraria , poterunt tunc excusari omittentes eius obseruationem : quia probabiliter præterire debent , vel ignorare legislatorum difficultatem , vel appoluisse legem non cum intentione obligandi ad eius obseruationem , sed potius cum intentione experiendi , quod circa illam sententia constat ex diuisis in puncto antecedenti .

DE
ASTRO
PALATIO
TOM.
IIII

13 Restat satisfacere argumentis n.7 adductis.
 Ad primum concedo legiflatorem à populo potestatem accepisse: sed nego accepisse cum illa limitatione: populus enim iudicavit convenientius sibi esse omnem potestatem regendi, in vnum caput tranferre, nec sibi partem reſeruari: quia sic magis ſubditus erit, & magis cum ſuo capite vnitus. Aliàs ſi populi acceptio, & conſenſus ad legem requireretur, populus ſe rege- ret, non Rex rege- ret ad quare populum.

Ad ſecundum ſap. e communitatem reſiſtere legi, non quia iudicet ſibi diſconuenientem eſſe, ſed quia ſentit ſubiectiōem & grauamen impoſitum. At ſi legi reſiſtat, quia iudicat ſibi eſſe diſconuenientem, vel quia iniuſta, vel quia nimis grauis, tunc iam diximus probabile eſſe excuſari ab illius obſeruatione, & per hæc patet ad confirmacionem.

Ad tertium negamus illum modum ferendi legem eſſe aptiorem, quia derogat potestati legiflatoris, quæ cedit in bonum communitatis. Adde: ex illo modo ferendi legem plures ſequerentur diſſenſion: ſi quis non facile populus vnitur, vt expletur eius conſenſus, præcipue cum per non obſeruantiam legis debet introduci.

In quarto argumento petitur, qua ratione poſſit populus à lege appellare, vel ſupplicare: Dicendum ergo eſt, à lege lata ab inferiore legiflatore appellari poſſe ad ſuperiorem: non quia ſic iniuſta, ſuppono enim iuſtam, & validam eſſe legem, ſed quia oneroſa ſit; hæc enim ratio ſufficit ad interponendam appellacionem, quia eſt cauſa rationabilis: à lege autem ſupremi Principis appellari nullo modo potest: quia appellatio debet eſſe ab inferiore ad ſuperiorem, quia habet effectum deuolutiuum, & ſupplendiuum: ac poterit ſupplicari à lege, hoc eſt, rogare legiflatorem, vt legem tollat; in hoc enim nullum eſt inconueniens: & ſic de facto vnus obtinuit, præcipue in legibus Pontificiis, quæ quia feruntur pro toto orbe, & ſape alicuius prouincie, & regno diſconuenientes ſunt, neque talem diſconuenientiam Pontifex agnouit, merito interponit ſupplicacionem. Sic Caſtro lib. 1. de leg. pæn. l. c. 1. Panorm. & Felin. in c. 1. de reuoca. & pæn. Suar. lib. 4. de legib. c. 16. à n. 6.

Ad quintum admittimus conſuetudinem, & deſuetudinem habere vim abrogandi legem, & impediendi eius efficaciam, ſi præſcripta ſit.

Ad vltimum deſumptum ex l. de quibus, dico legibus non alia ratione nos ſtrictè teneri, niſi quia vnus receperunt: abſolute autem ad eorum obſeruationem ex ſola voluntate legiflatoris tenentur.

14 Sed inquirit primò an facta ſupplicacione, vel appellacione ad Principem pro lege lata reuocanda, liceat ſubditis interim aduersus eam procedere, ac ſi lex lata non eſſet?

Reſpondeo Suarez lib. 4. de legibus, cap. 16. num. 8. durante ſupplicacione nihil faciendum eſſe contra legem: quod ſi id fieri non potest ſine ſcandalo, vel graui rerum mutatione, ex benigna interpretatione Principis iudicandum eſt ceſſare legis obligationem. Et hic modus dicendi mihi probabilior apparet, quia ſupponimus legem tunc obligare ac proinde ſubditos excuſari non poſſe, niſi ex epiceia, quia credunt legiflatorem illum cauſam non comprehendere. Verum Bonacina diſp. 1. quaſt. 1. punct. 4. numer. 41. Salonijs de conuictib. tom. 2. de ex. ſubdit. art. 3. d. ſpui. 4. conuict. vlt. Salas diſp. 18. ſect. 4. numer. 21. Caſtro lib. 1. de leg. pæn. c. 1. Manuel Rodriquez tom. 4. qq. regul. quaſt. 6. art. 7. non ita ſtrictè loquuntur: affirmant namque, quoties populus eſt iuſta, & rationabilis cauſa ſupplicandi pro legis reuocatione, interim poſſe agere, ac ſi lex poſita non eſſet, quia ſic videtur vnus receptum, & quia hoc eſt conueniens ſuauit Eccleſie, & reipublice gubernacioni, ne ſcilicet ſubditi pro tunc legis onere premantur, donec legiflator mentem ſuam magis explicauerit. Fateor hoc eſſe probabile, ſed quod diximus probabilius, quia non eſt ſufficiens ratio præſumendi legiflatorem nolle obligare ſubditos, quando ſubditi habent rationabilem cauſam ſupplicandi pro reuocatione legis: ſtate enim optimè potest addeſſe cauſam ſufficientem, vt petatur reuocatio, & addeſſe efficaciorē, vt non concedatur: quare certa legis obligatio ex dubia cauſa ceſſare non videtur.

15 Inquirit ſecundò, an ſi Princeps audiat petitionem, & ſupplicacionem communitatis pro reuocanda lege, & taceat, cenſeatur legem reuocare.

Probabilius exiſtimo reuocare, quia tenebatur legi iſſiſtere, & ſubditos ad illius obſeruationem vigere, ſi animum habebat obligandi: cum igitur nihil horum faciat, cenſetur petitioni illorum annuere & ita docet Bonacina diſp. 2. de legibus. q. 1. punct. 4. n. 43. Salas diſp. 18. ſect. 4. n. 21. Limitant tamen, niſi ex coniecturis colligere ut clarè, taciturnitatem Principis non ad ſolendam legem dirigi: ſed potius ad illam firmandam, eo quod ſuauis, & benigno modo intendit ſubditos ad ſui obſeruationem retrahere.

PUNCTVM XIV.

Vtrum lex civilis, & Eccleſiaſtica inducat obligationem in conſcientia, & ſub peccato.

- 1 Quæ probent non poſſe obligare in conſcientia, & ſub peccato.
- 2 Certa eſt ſententia obligare ſub peccato.
- 3 Satisſte argum. n. 1. adductis.
- 4 Ad omnem legem civilem, & canonicam hæc obligatio extenditur.
- 5 Proponuntur aliquot obſectiōes.
- 6 Fit ſupradictis obſectiōibus ſatis.
- 7 Sed quid dicendum de lege iniuſta, explicatur, quoniam lex eſſe poſſit iniuſta.
- 8 Si eſt iniuſta ex parte rei præcepta nullam inducit obligationem, quia non eſt lex.
- 9 Idem iuris eſt de legibus laicis à carentia potestate.
- 10 Quid dicendum de tyranni legibus.
- 11 Examinatur, an peccet tyrannus condens legem, & ferens ſententiam.
- 12 Ceſſat obligatio legis, ſi ex parte ſubditorum ſit iniuſta; & lex fundata in præſumptione non obligat.
- 13 Secus dicendum, ſi non in præſumptione facti, & delicti, ſed in periculo illius iudicatur, quia tunc obligat.
- 14 Quid dicendum de lege inæqualiter ſubditos grauante.

DE lege diuina, & naturali nullus dubitat. De lege humana tam Eccleſiaſtica quam civili auſus eſt Gerſon. 3. parti. tract. de vita ſpirituuali, lect. 4. alpb. b. 62. affirmare non obligare ex lege in ſoto conſcientie, ſed quatenus ſolum declaratur legem diuinam. Idem ſentit Almain, de lego civili, lib. de poſteſt. Eccleſiaſtica. c. 12.

Moueri poſſunt primò ex illo Pauli ad Timothe. 1. Inſte non eſt lex poſita. Ergo his qui iuſtiam per Baptiſmum adepti ſunt, lex imponi non potest in conſcientia obligans. Similis locus eſt ille ad Galat. 5. Si ſpiritus ducimini, non eſtis ſub lege. Ergo lege actari non poſſunt, qui ſpiritu ducuntur. Secundo omne peccatum deſinit Auguſtinus eſſe dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. Ergo non contra legem hominum. Tertio propter peccatum mortale eſt pena inferni conſtituta; ſed homo non potest talem penam imponere, Ergo non potest ſub illa pena obligare. Ergo non potest obligare ſub peccato. Quarto lex humana præcipue civiſis ſolum reſpicit bonum commune poliſicum reipublice: ſed ad hunc finem non videtur neceſſaria obligatio conſcientie, quæ eſt interior, & bonum cuiuſque proprium. Ergo. Quinto homo non potest eo gnoſcere ea quæ in conſcientia alterius geruntur, cum ſcilicet ex perfecta ſcientia, & ex perfecta libertate procedat, quia ſolum videt ea, quæ patent; Deus autem intuetur cor. Ergo non poterit illum in conſcientia obligare.

2 Nihilominus certa ſententia eſt tam legem Eccleſiaſticam, quam civilem habere vim, & efficaciam obligandi ſubditos in conſcientia: ita vt tranſgreſſores illarum peccent mortaliter: ſi omnes expoſitores cum D. Thom. 1. 2. quaſt. 96. artic. 4. Caſtro lib. 3. de leg. pæn. cap. 4. c. 5. Nauar. ſumm. cap. 23. num. 54. Suarez lib. 3. ap. 1. num. 6. & lib. 4. c. 17. Ar. 10m. 1. lib. 5. cap. 6. quaſt. 1. 2. c. 3. Salas diſp. 10. de legib. ſect. 2. n. 6. Bonacina diſp. 1. quaſt. 1. p. 7. numer. 1. Valquez 1. 2. diſp. 1. 158. cap. 2. c. 4. Sayrus lib. 3. cap. 4. c. 7. Valent. com. 2. diſp. 7. q. 5. p. 6. Reginald. ſumm. lib. 13. num. 174. Molina alios reſerens de Hiſpanorum primogeniti lib. 2. cap. 1. num. 7. fol. m. 102. & alibi plures ab eisdem relati: & videtur conſeſſio deſinita à Paulo ad Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubditi ſit: & taliter ſubditi eſt, vt ſi poteſtati reſiſtat, Dei ordinationi reſiſtit: ſed qui Dei ordinationi reſiſtit, peccat, & ſibi damnationem acquirit, vt ipſemet Paulus dicit, Ergo qui reſiſtit poteſtati, peccat, & damnationem acquirit. Item qui non audit Eccleſiam, reputatur vt ethnicus, & publicanus. Mart. 18. Ergo committit peccatum.

Ratio autem præcipua eſt, quia quicunque legiflator humanus, eſt à reipublica acceptus potestatem regendi ipſam, à Deo illam immediate accepit, poſita electione reipublice. Iuxta illud Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & conditores legum iuſta decernunt, & Sap. 6. Aulius Reges: quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis. Ergo cum imperant, nomine Dei imperant. Ergo contententes eorum mandata, Dei mandata perniunt iuxta illud Lucae 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Quocirca eo ipſo, quòd legiflator humanus legem imponit, Deus obligat illam ſeruari, & penam aeternam tranſgreſſoribus conſtituit, quia nomine ipſius, & per poteſtatem ab ipſo Deo acceptam legem imponi. Dices, ergo tranſgreſſor legis humanæ non eſt reus culpe, quatenus legem humanam violat, ſed quatenus violat legem diuinam ibi inclouam. Neganda eſt conſequentia, quia lex Dei de ſeruanda lege humana, non addeſcit, ni

nisi humana poneretur. Quapropter intelligi non potest peccare contra hanc legem diuinam, nisi humanam violando, ac proinde etiamque legem inleparabiliter violat. Adde, posse legiflatorem obligare ius legibus in conscientia, est maxime necessarium gubernationi reipublice, & bonis moribus subditorum, qui si hanc obligationem in conscientia habere non possunt, sed solum timore pœnæ debent duci ad legem seruandam, nullam legem perfecte seruarent, solum enim obseruationi illius attendent, quando viderent esse imponendam. Quod esset aperte viam hypocriti, & simulationi.

3. Ex his facile est respondere argumentis, pro sententia Scoti.

Ad locum Pauli, *Iusto non est lex posita*; respondeo primò cum D. Th. in illum locum, non esse impositam legem, tanquam omnis, quia illa non grauantur: habitus enim illorum interior ad seruandam legem inclinat; idcirco ipsi sibi sunt lex. Secundo respondeo non esse impositam iusto legem pro ipso iusto, sed pro iniustis: quasi diceret Paulus: Si omnes essent iusti, nulla necessitas esset imponendi legem, quia ipsi sibi essent lex. Imponitur lex ad coercendos malos: at semel posita omnes tam iustos, quam iniustos obligat. Tertio, iusto non est posita lex; vt sub illa tanquam sub pedagogo contineatur, siquidem spiritu charitatis in bonum dirigitur, & a malo auerteret. Eodem ferè modo respondere possumus ad locum illum, *Si spiritu ducimini, non estis sub lege*. Id est, non estis sub lege, tanquam sub onere: neque legis pœna vos urget, aut premit: cum spiritu charitatis ducimini. Hieronymus verò explicat: Si spiritu ducimini, hoc est si spiritu Christi induti estis, non estis sub lege antiqua, sed liberi estis à iugo legalium caeremoniarum. D. Th. dicit: Si spiritu ducimini, non estis sub lege, id est, non estis contenti legi.

Ad secundum admitto omne peccatum esse contra legem Dei, sed non inde inferitur non esse contra legem hominum, cum illa quæ sunt contra humanam legem, necessariò non contra legem diuinam.

Ad tertium concedo non posse hominem sub pœna inferni directe obligare, vt seruentur eius mandata, potest autem obligare indirectè, quatenus cum eius obligatione coniuncta est obligatio legis æternæ de seruandis mandatis humanis sub pœna inferni: quod apposite exemplo explicat Suarez *illo c. 2. n. 13.* potest enim Princeps aliquam pœnam sibi propriam, & reuerentiam suæ iurisdictioni assignare transgredientibus leges seuum gubernatorum, tunc enim gubernatores obligare non possunt directe ad seruandas suas leges, sub pœna illa à Principe assignata, quia illam imponere non possunt: at obligant indirectè, siquidem ex totum obligatione, sequitur obligatio, quam Princeps imponit, & pœna, quam transgressoribus imponitur est.

Ad quartum nego, necessariam non esse hanc obligationem in conscientia ad bonum commune, cum in bonitate morali, bonum commune politicum fundari debeat.

Ad quintum neganda est conscientia; bene enim potest homo hominem obligare in conscientia ad actus externos, etiam ea, quæ in conscientia geruntur, non agnoscit, quia non obligat per se ad ea, quæ in conscientia fiunt, sed ad ea, quæ exterius procedunt.

4. Sed inquirit, an hæc obligatio ad omnem legem extendenda sit?

Respondeo ex recepta omnium Theologorum, & Iuristarum sententia, cum D. Th. *1. 2. q. 92. art. 2. ad 1. c. q. 93. art. 2. c. in c. omnia. dist. 3. c. in l. legum virtus, ff. de legibus, nullam legem esse posse, quæ vim obligandi non habeat: nam si lex est vera, iusta, & rationabilis, à superiore procedit, quatenus superior est, & quatenus potestatem habet, & cum intentione obligandi. Ergo de facto obligat. Neque ergo intelligi præceptum impositum esse subditis, & subditi obligati non esse parere: quia vt superiori puncto diximus, ex lege diuina, & naturali talibus præceptis obediendum est.*

Verum vt hæc doctrina clariùs innotescat, placet aliqua austeritas illam proponere. Et quidem plures in interuentur esse leges, nullam obligationem inducentes. Primò lex est iure gentium statuta, homines in bello captos reducere in seruitutem; bella mouere aduersus occupantes terras nostras: quæ tamen neminem videntur obligare; nemo enim cogitur captiuos in seruitutem redigere, neque bella, aduersus occupantes iniuste eius bona, mouere. Secundo plures sunt leges permitentes aliqua mala in republica vt maiora vitentur, vt constat ex *cap. omnia, dist. 3.* iuncta glossa. Aliæ enim leges bona permitunt, non tamen obligant, permittuntur enim secundæ nuptiæ: nemo tamen ad illas obligatur. Tertio priuilegium est lex priuata *cap. priuilegium dist. 3.* & tamen non adstringit priuilegiatum ad eius vsum, siquidem potest ei renuntiare: *cap. cum ad monasterium, de regularibus.* Quartò leges pœnales verè leges sunt, & tamen non obligantur subditi ex illis, ad summum enim obligantur ad sustinendas pœnas, si imponuntur. Quintò constitutiones plurimum religionum, leges sunt, & tamen ad nullam culpam obligant, imò, neque etiam videntur obligare posse ad sustinendam pœnam: nam pœna nunquam

potest imponi, nisi pro culpa. Sextò consilium inter leges enumeratur, ex *l. legum virtus, ff. de legibus*, & tradunt ibi communiter Doctores, & tamen consilium non obligat. Septimò lex fundata in præsumptione, vera lex est, & tamen non obligat in conscientia, vt est communis Doctorem sententia. Octauò obligatio legis à legiflatore pendet. Ergo potest ipse pro voluntate sua limitare obligationem, Ergo poterit omnino tollere, & solum ad subiectionem pœnæ obligare. Ergo non est de ratione cuiuslibet legis hanc obligationem inducere. Vltimò sanctiores plurimum religionum ad nullam culpam obligant, & tamen leges sunt. Ergo.

6. Facilis est horum solutio.

Ad primum dico, posse homines in bello iusto captos redigi in seruitutem, legem propriè non esse, sed facultatem vtilem concessam bellanti iustè; idcirco huic facultati renuntiare optime potest. At quia ad huiusmodi facultatem iure ipso sequitur obligatio in omnibus aliis, ne sic vincantem, & captorem in seruitutem victos redigentem perturbent, ideo respectu illorum lex propriè est, & dici potest.

Ad secundum & tertium eodem modo responderetur, permissionem, & priuilegium quatenus particulari personæ concessum, seu quatenus permissio, & priuilegium est; non esse propriè legem: at esse legem, quod ex illis proximè & immediatè consequitur, consequitur enim in omnibus subditis illius, qui permissionem, vel priuilegium concessit, obligatio non perturbandi vteam permissionem, vel priuilegio.

Ad quartum & quintum concedo, leges purè pœnales esse veras leges, etiam si non obligent in conscientia ad actum immediatum, ratione cuius pœna imponitur; sufficit enim, si ex illis obligentur iudices ad pœnas imponendas, vel subditi ad soltuendas pœnas supposita legis transgressione, vel ad sustinendas pœnas casu, quo imponantur à iudicibus; hoc enim vltimum ad minus est necessarium; quia aliàs non poterit superior efficaciter subditum punire, si subditus obligatione careat sustinendi pœnam, seu non resistendi: cum verò dicitur non posse esse obligationem sustinendi pœnam, nisi præcedat culpa; respondeo, nisi præcedat culpa quoad Deum, nego? sufficit, si præcedat culpa, quoad homines, & in foro illorum.

Ad sextum consilium late dici legem, non propriè, habet enim cum lege quandam similitudinem, quia dirigit, & docet, quod faciendum sit.

Ad septimum dico legem fundatam in præsumptione facti, seu delicti esse veram legem, si præsumptio cum veritate conueniat: scus verò, si à veritate discordet; tunc enim erit vera lex sed præsumpta, & ideo tunc solum præsumptiue erit quis lege obligatus, non propriè.

Ad octauum concedo posse legiflatorem limitare pro sua voluntate obligationem legis, vt diximus in superiore tractatu de peccatis *disp. 2.* & obligare ad culpam venialem in materia graui: at tollere omnimodam obligationem perseverante lege, impossibile, quia si perseverat lex, perseverare debet præceptum & obligatio, quæ de ratione illius est; si verò solum ad pœnam sustinendam obligat, non verò ad actum immediatè præceptum, solum erit lex propriè quoad pœnam, & vocabitur lex purè pœnalis.

Ad vltimum concedo esse constitutiones plurimum religionum ad nullam culpam ex se obligantes; quia ita voluerunt illarum religionum fundatores: & leges humanæ pro voluntate legiflatorum obligant; vnde si legiflator non intendit in conscientia obligare, nullam in conscientia obligationem inducere potest: & ita lancitum est in constitutionibus nostræ Societatis *6. p. c. 5.* & de regulis Ordinis Prædicatorum docet D. Thom. *2. 2. quæst. 186. art. 9. ad 1.* & ibi Caietan. *circa solus. ad 1. dub. 1.* Syluest. *verbo religio. 1. quæst. 12. d. 110. 1.* & de constitutionibus ordinis D. Francisci idem Syluest. *quæst. 13. Corduba in reg. D. Francisci. cap. 10. quæst. 3.* Pallatellus *in priuilegiis. min. c. 1. 5.* & generaliter de his omnibus docuit Thomas Sanchez plures referens *lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 11.* Suarez *lib. 3. de legibus. c. 2. num. 5.* Valquez *disp. 158. cap. 3. numer. 15.* Bonacina *disp. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 2. num. 5.* An verò dicendæ sint hæc constitutiones leges, aut consilia, questio est leuis momenti: placet tamen mihi modus dicendi Thom. Sanchez, & Suarez Bonacina *suprà*, neque esse leges propriè, neque propriè consilia: assimilari tamen legibus, ac proinde leges esse dicendas. Non sunt leges propriè, quia non ligant, cum de ratione legis sit vinculum, & obligatio: vt late probat Suarez *lib. 3. cap. 20. à num. 3.* Neque propriè consilia, quia erit de rebus ad perfectionem pertinentibus sint, imperatiuo modo procedunt, & à superiore habent autoritatem condendi veras leges, & præcepta, & ad bonum commune ordinantur: insuperque transgredientibus illas constitutiones imponitur pœna, quæ omnia sunt aliena à consilio, & affinia legi: cæque de causa leges dici debeat, seu, vt placet Bonacina, dicuntur regulæ, seu ordinationes, quæ ordinant, & dirigunt ad bonum, ostendendo, quid faciendum sit, quid vitandum.

7. Sed quid dicendum de lege iniusta, an obliget in conscientia? Triplix

DE
ASTRO
PALA
TONI
LIB.

Tripliciter lex, seu præceptum iniustum esse potest. Primò ex parte rei præceptæ. Secundò ex parte legislatoris. Tertio ex parte subditorum. Ex parte rei præceptæ est iniusta lex, si rem contrariam bonis moribus, vel contrariam bono communi imperet. Ex parte legislatoris est iniusta, si potestatem non habeat ferendi illam. Ex parte subditorum potest esse lex iniusta, si deficiat fundamentum, & ratio, ob quam lex, & præceptum illis imponitur.

8. Dic ergo primò, si lex sit iniusta ex parte rei præceptæ, quia præcipit rem bonis moribus contrariam, clarum est non obligare, quia esset obligatio ad peccatum. Item lex humana est participatio legis naturalis, & diuine: non ergo potest esse illi contraria, quòd si aliquando aduersetur, ea parte non est lex, neque illi est obediendum: quia præstat magis obedire Deo, quam hominibus, Actorum 4. Quòd si bono communi reipublicæ aduersetur, etiam si quod præcipit malum in se non sit non est illi obediendum, quia non est lex. Legislator enim quicumque sit, non habet potestatem condendi leges, nisi quatenus reipublicæ viles sunt: nam si legislator sit Ecclesiasticus, hoc est illi data potestas à Christo Domino, in destructionem Ecclesie, sed in eius ædificationem: si verò sit legislator civilis cum à republica accepit potestatem, non potest dici in destructionem ipsius reipublicæ accepisse, sed potius in illius ædificationem, commodum: sic omnes Doctores.

9. Dico secundò, si lex iniusta sit ex defectu potestatis in legislatore, certum est non obligare, quia deficit fundamentum legis, debet enim procedere à superiore, qui vete superior sit, vel taliter existimetur.

10. Hinc oritur non leuis difficultas, an legibus latis à tyranno obediendum sit? Videatur enim illis non esse obediendum, quia caret potestate leges ferendi: neque vete superior est, neque talis existimatur: supponimus enim tyrannicè regnum usurpasse, ac proinde iurisdictionem. Item non ad sit communis error populi cum titulo colorato: sed potius ad sit communis omnium cognitio de usurpatione iniusta iudicij.

Nihilominus dicendum est legibus latis à Rege tyranno, dum pacifice possidet regnum, neque à reipublica expellitur, obediendum esse. Sic Salas alios referens *disp. 10. sect. 3. numer. 14. Lessius lib. 2. de iust. cap. 29. dub. 9. numer. 70. Bonac. disp. 1. quest. 1. punct. 7. §. 3. numer. 12.* Ratio præcipua est, quia præsumendum est reipublicam dare tyranno potestatem leges, & sententias ferendi, dum potestate caret expellendi illum à regno, ne incommoda multiplicentur, & omnia sint confusione, & perturbacione plena: & ita dicendum est esse superiorem, dum occupat regnum, & habere potestatem, quæ necessaria à republica iudicatur ad rectam sui gubernationem, in hac enim concessione respicit reipublica utilitatem propriam, non tyranni.

11. Dices. Ergo tyrannus ferendo leges, & sententias non peccat: si quidem vritur facultate sibi data. Consequens videtur falsum, quia illa facultas non est data à republica voluntarie, sed quasi coactè, & ad redimendam vexationem, Ergo vritus illius est tyranno illicitus, sicuti vritus pecunie est illicitus vritario. Item, quia vrendo illa facultate, se quasi firmat in regno, & potestate usurpata. Hinc objectioni respondet Lessius *lib. 2. de iust. cap. 29. dub. 9. numer. 7.* & Suarez *lib. 3. de leg. cap. 10. numer. 9.* peccare quidem tyrannum leges, & sententias ferentem ob rationem dictam, etsi magis peccaret, si sententias, & iudicia non ferret: ob quam rationem licitum est subditis (inquit Lessius) petere à tyranno leges, quibus gubernentur, & sententias, quibus in pace custodiantur: quia petunt ab illo non absolute, sed ex suppositione, quòd velit in regno persistere, quòd est petere, & consulere minus malum.

Vtùm mihi dicendum videretur probabilius cum Bonacina & Salas *suprà* tyrannum non peccare in sententia ferenda, & legibus condendis, supposito, quòd velit in usurpatione regni persistere. Tum quia posita illa voluntate obligatur ius petentibus dicere. Ergo non peccat dicendo: tum etiam, quia si ipse peccaret, facta illa suppositione, quòd velit in regno persistere, peccarent subditi petendo, quia licet minus malum esset, est tamen malum: at nemini licet malum, vel malum petere. Neque verum est talem potestatem inuoluntariè à republica esse datam: nam supposita violenta occupatione regni, non inuoluntariè, sed nimis voluntarie, & libere habuit facultatem ferendi leges, & sententias: quia hoc non est in bonum ipsius tyranni, sed reipublicæ: secus verò de pecunia data vritario, cuius datio immediatè est inuoluntaria, quia non credit in vtilitatem dantis, sed recipientis.

12. Dico tertio, si ex parte subditorum cesset fundamentum, & ratio imponendi eis legem, & præcepta, cessat illorum obligatio, hac enim de causa lex, quæ fundatur in præsumptione, non obligat, si veritas præsumptioni non conueniat, Sic Nauarr. *cap. 17. numer. 284. & cap. 23. numer. 62.* Couarru. *cap. cum esset de testam. numer. 9. & in epitome decret. 1. p. c. §. 17.*

9. Suarez plures referens *lib. 3. de legib. cap. 23. numer. 1. & lib. 5. cap. 24. Sayrus claus. regia lib. 3. cap. 7. numer. 8. Valq. 1. 2. disp. 163. cap. 2. & 3. Salas de legib. disp. 10. sect. 4. & disp. 16. sect. 7. numer. 14. & 15. & seqq. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. 7. §. 3. numer. 2. & 6. Basil. de Leon. lib. 5. de matrim. cap. 5. numer. 6. Manuel Rodr. tom. 1. regular. qq. quest. 67. art. 3. & seqq. Verùm, vt hæc conclusio, & doctrina communis rectè intelligatur, supponendum est cum supradictis Doctoribus, Salas, Bonacina, Suarez, & Valquez, Basilio *suprà*, duplicem esse præsumptionem, aliam quæ fundatur in aliquo facto, seu delicto; aliam, quæ fundatur in periculo illius, seu, vt alij vocant, alia est præsumptio iuris de liber casu singulari; alia de communiter in illo contingente. Quando ergo lex, seu præceptum fertur ob præsumptionem alicuius facti, si u delicti, seu propriè ob præsumptionem iuris de aliquo singulari casu: tunc si præsumptio veritati non conueniat, cessat obligatio legis, & in hoc sensu est vera communis sententia affirmans esse legem iniustam, & deobligantem, quæ in præsumptione fundatur. Et ratio est manifesta, quia tunc cessat adequatus finis legis & præcepti, & consequenter debet ipsa lex cessare. Quare si superior insular in lege ferenda, quia veritatem ignorat, subditi deobligantur et obedire, quia solum in præsumptione est lex, non in veritate. Explico aliquibus exemplis. Primò contraxit matrimonium impedimento, dirimente, cogentis excommunicatione reddere debitum vxori petenti, non tenentis, imò nec potes obedire, ex *cap. tu nus. cap. n. qui, de sponsalibus. & cap. inquisitioni, de sententia excommunicatæ.* Secundò si per falsos testes conuincaris esse Petri debitorem, & compellaris solvere, non tenentis; quia tota ratio præcepti, & obligationis tibi impositæ, est quia præsumit legislator te debitorem esse; sed tu verè debitor non es. Ergo corruit tota ratio obligationis, & ita tenet Sanchez *lib. 4. in Decalog. cap. 15. Nauarr. cap. 17. numer. 28. Valent. tom. 2. disp. 7. quest. 5. p. 6. Salas de legib. disp. 10. sect. 4.* Quocirca si de facto soluas, potius vii occulta compensatione, quia iniuria tibi est illata in te, etsi in foro externo non præsumatur. Habes ergo ius quoad possis, illum repellendi & ita docet Azor *1. part. lib. 5. cap. 6. quest. 4. Valquez tom. 2. disp. 163. cap. 2. & 3. Sayrus in claus. regia lib. 3. cap. 7. numer. 8. Suarez de legib. lib. 3. cap. 23. & lib. 5. cap. 10. numer. 3. Bonacina disp. 1. de legib. quest. 1. punct. 7. §. 5. numer. 1. fine. & numer. 6. Nauarr. Valenz. Sanchez, & Salas *suprà*. Tertio si priuatus es officij, munerib. vte honorificis, & eo quòd defendas à patre condemnato, & criminoso, quia ipse timore tormentorum tibi crimen imposuit, vel per falsos testes sic probatum fuit: si tibi constat veritas in contrarium, poteris in foro conscientie vii officij, & muneribus, quia non tenentis illi sententia, vt pote fundate in falsa præsumptione delicti obedire. Et Basil. de Leon *suprà* p. 10. Manuel Rodr. tom. 1. regular. qq. q. 67. art. 3. vers. ex dictis.**

Sed obicies, legislator iuste procedit, quia procedit secundum allegata, & probata. Ergo eius sententia legitima est. Ergo tenentis obedire. Ergo solvere. Ergo non poteris vii occulta compensatione. Item ratio præcipiendi non est debitum à parte rei, sed in eximificatione iudicij, & probatione legitime facta: hæc autem ratio semper perseverat. Ergo semper perseverat finis, & ratio præcepti. Ergo obligat præceptum. Deinde si excusaris à solutione ob inuitam in te sententiam. Ergo non poteris solvere sponte, nisi velis donare, quia cooperaretis peccato alterius.

Respondeo legislatorem iuste procedere quoad se, & secundum suam conscientiam, non tamen quoad tem ipsam, cæque de causa non tenentis obedire. Ad confirmationem dico aliam esse rationem finalem præcipiendi aliam occasionem imponendi præceptum: præsumptio, & probatio legitima occasio est, qua mouetur legislator ad imponendum præceptum. At ratio finalis, seu finis ipsius præcepti, quique intenditur obtineri, est satisfactio partis, & cum hæc non sit, quia nihil debetur, effectus finalis rationem præcipiendi in illo casu omnino cessare. Ad aliam confirmationem respondeo te non cooperari peccato et si non animo donandi soluas, sed potius recuperandi sic solutum, quia illa solutio de se non est mala: sicuti non est mala solutio vritarium, etsi acceptio sit iniqua. Habes tamen sufficientem causam efficiendi illam actionem, cui acceptio iniqua coniungitur, nempe ad redimendam tuam vexationem, ne amplius non obediendo graueris. Item ad vitandum scandalum quòd ferè semper oritur ex inobedientia sententiæ in foro externo legitime: & ita docet Bonac. Salas, & Sayrus *suprà*. Tertium exemplum sit. Constitutus fuit hæres Ioannis, non fecisti inuentarium ob cuius causam condemnaris solvere debita Ioannis, quæ tamen debita excedunt hæreditatem. non tenentis secundum factis probabilem sententiam solvere; quia talis sententia, & præceptum fundatur in præsumptione delicti commisi, scilicet te occultare bona Ioannis, hæreditatemque sufficientem esse ad omnia debita solvenda: & ita docet Suarez *lib. 1. de legib. c. 23. n. 9. Sayrus lib. 3. c. 7. n. 8. Syluest. verbo her. q. 9. Bonac. disp. 1. q. 1. p. 7. §. 3. n. 8.*

13. Verùm si lex, & præceptum non in præsumptione facti, & delicti, sed in periculo illius fundatur, quantumvis

in aliquo casu specialiter cesset, quia non cessat generaliter & absolute, ea de causa non cessat lex & preceptum: hac enim de causa contractus minoris, & pupilli sine autoritate tutoris & alius conditionibus requisitis donatio uxoris facta marito, obligatio dotis, renuntiatio illius, aut legitimæ confessio testamenti, electio & alia plura sine solemnitate irritant quia talem contractum sine solemnitate iudicatur habere periculum fraudis, & ob tale periculum annullatur; & licet in aliquo casu periculum non habeat, quia tamen natura rei illud habet, ea de causa à iure irritatur. Quocirca matrimonium clandestinum alienatio bonorum Ecclesie sine solemnitate à iure requisita, inualida sunt; quia in modo illo contrahendi præsumitur, seu potius iudicatur periculum adesse fraudis: esto in hoc vel illo casu nullum sit; semper enim verum est dicere talem contractum sine factum periculosum esse, ita late explicat Suarez, Salas; Bonacina, Bassius de Leon, & alii supra.

Ex hac conclusione colligit Bassius de Leon n. 11. religiosorum precepta prohibentia in virtute obedientie ingressum in cellas ob aliqua incommoda vitanda, obligat etiam in casu in quo aliquis certo sciat non adesse ibi periculum, ratione cuius preceptum impositum fuit quia esto non adire periculum in illo casu adesse tamen generaliter, & in plurimum, & hoc sufficit, quia fuit hæc causa imponendi preceptum. Idem tenet Manuel Rodriguez supra, ex alia tamen ratione.

Rarus lex iniusta esse potest quia inæqualiter subditos afficit, quod potest contingere in impositione tributorum, & veltigalium. si enim sine iusta, & rationabili causa alii præ aliis graventur, poterunt illa in parte ab observatione legis excusari, quia lex debet esse æqualis, & legislator non debet committere in illa ferenda vitium acceptationis personarum. Dixi, sine rationabili causa nam sæpe alii præ aliis gravantur in tributis, rationabili & legitima causa intercedente: plebei enim, & rurales potius quam nobiles, mercatores potius, quam equites, divites potius quam pauperes. Quare non facile iudicandum est legitimam, & rationabilem causam non adesse, & in casu dubio temper ita præsumi debet. Aduerito item tributum posse ex parte iustum esse, & ex parte iniustum: & tunc lex solvendi illud non erit absolute iniusta sed solum ex parte quia vitale per inutile non vitatur. & tradit Suarez lib. 1. de legibus, cap. 9. num. 2. 6. Bonacina disput. 1. de legibus, quæst. 1. punct. 7. §. 3. num. 2. & latius dicendum est de impositione de veltigal.

PUNCTUM XV.

Vnde colligendum est legem civilem, & canonicam obligare in conscientia ad actum, cui est pena imposita, vel solum obligare ad sustinendam penam, si imponatur.

- 1 Explicatur distinctio penæ spiritualis & temporalis.
- 2 Excommunicatio minor solum est signum obligationis ad veniale excommunicatio maior semper est mortale.
- 3 Excommunicatio ferenda non videtur sufficiens signum mortalis obligationis.
- 4 Idem quod dictum est de excommunicatione, dicendum est de suspensione, interdicto, & irregularitate penali.
- 5 Idem iuris est de pena depositionis, degradationis & priuationis beneficii.
- 6 De lege temporalem penam imponente non obligare ad culpam, qui defendant, & quomodo probent.
- 7 Proponitur sententia affirmans ad culpam obligare.
- 8 Distinctione apposta resolvitur questio de lege lata sub verbis præcepti.
- 9 Si superior declarat se nolle ad culpam obligare, non obligat lex tamen si præcepti verbis apponatur.
- 10 Si verba legis in differentia sunt, probabilius est ad culpam non obligare. Excipit nisi de consuetudine, & visu aliter fuerit declaratum.
- 11 Ex gravitate penæ temporalis plures Doctores censent sum sufficiens indicium obligationis ad mortale.
- 12 Contrarium probabilius videtur.
- 13 Proponitur aduersus hanc doctrinam quedam obiectio, & soluitur.
- 14 Satisfitur argum. num. 6. & 7. adductis.

Non leuis est difficultas cognoscendi quando lex civilis, & canonica obliget subditos ad actum immedie intencum, vel quando solum obliget ad sustinendam penam casu, quo legem illam transgrediantur. Nam esto legislator obligare possit subditos ad actum, cui penam imponit, tamen sæpe contentus est impositione penæ abique alia obligatione. Querimus ergo vnde hoc sit cognoscendum

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars I.

2 Pro quo supponendum est alias esse penas spirituales alias temporales: spirituales voco excommunicationem suspensionem, interdictum, irregularitatem dispositionem, & similes. Temporales, priuationem, pecuniæ, exilium, infamiam, mortem, &c.

Si de penis spiritualibus loquamur, cum distinctione est procedendum, quia non omnes penæ vniuersales sunt: si pena sit excommunicatio minor non est sufficiens signum condemnandi transgressorem legis ad culpam grauem; bene tamen ad venialem, quia excommunicatio minor solet ob culpam venialem contrahi, etiam aliquando ob mortalem contrahatur; vt in tractat. de excommunicatione latius est dicendum. Suarez lib. 4. de legib. cap. 18. num. 4. & lib. 5. c. 3. num. 2. Sanchez lib. 6. in Decalog. c. 4. num. 42. Valquez 1. 2. disp. 157. num. 40. Si autem pena spiritualis sit excommunicatio maior, & hæc sit ipso iure lata absque dubio lex, cui hæc pena est annexa obligat sub mortali & ita tradit Sanchez lib. 6. cap. 4. num. 49. Suarez lib. 4. de legibus, cap. 18. n. 4. & plures alii quos refert, & sequitur Bonacina disp. 1. quæst. 1. punct. 7. §. 4. n. 30. Salas de leg. disp. 01. lect. 9.

3 Quod si excommunicatio ferenda est tunc plures Doctores affirmant esse signum sufficiens transgressionis sub mortali. Et quidem si excommunicatio sine vlla alia monitione & contumacia posset inferri censetur certissimum. At quia existimo, cum censura annexa non est peccato indigere semper alia monitione, vt imponatur, ea de causa non est sufficiens signum mortalis obligationis, sic Petrus de Soto lect. 3. de excommunicat. §. primo dicitur. Valenz. 1. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 6. q. 3. in signo 4. Diedo lib. 2. de libertate Christiana, cap. 1. paulo ante 3. propositionem consentit ex parte Suar. lib. 4. c. 18. n. 18. sine vbi dixit ex vi talis censura, non satis colligi legem obligare per se sub mortali inquam regulariter loquendo, & nisi lex ipsa declaret, vt excommunicatio feratur, nulla alia monitione præmissa Thomas Sanchez supra n. 50. etiam existimet excommunicationem ferendam esse signum sufficiens mortalis obligationis: temperat tamen n. 51. & seq. nisi ad terrorem excommunicatio apponatur sit, & non animo statim illam sine vlla monitione inferendi; & ita passim fieri à iudicibus Ecclesiasticis credit; & generaliter quotiescumque ex consuetudine, vel ex vltima monitione requiritur, non est (inquit) sufficiens signum mortalis obligationis: consentit Casto lib. 1. de lege pen. c. 4. docum. 4. Vale. disp. 158. c. 5. n. 45. Henriquez lib. 1. de excomm. cap. 17. n. 2.

Dices posita monitione noua imponitur censura ob factum præteritum. Ergo factum ipsum peccatum erat mortale.

Respondeo non imponi præcisè ob factum præteritum, sed ob illud noua resistentia & contumacia vestitum. Nam, vt optime dicitur Valquez, Suarez & Sanchez supra, bene potest fieri mortale factum illud post monitionem Prælati, quod, tamen antea non erat, quia resistere monitioni nouæ cedit in maiorem contemptum non solum legis, sed etiam superioris ratione cuius causa talis excommunicationis completur.

4 Idem quod dictum est de excommunicatione dicendum est de suspensione, & interdicto, & irregularitate penali, quæ si absolute proferantur, & sine censura, ipso facto semper sunt signum mortalis obligationis, (scus vero si ferendæ sint; sic Valquez cap. 5. n. 48. & seq. Thom. Sanchez n. 54. Suarez n. 14. Azor tom. 1. instit. moralium, c. 6. quæst. 5. Bonacina disp. 1. q. 1. punct. 7. §. 4. n. 30. Salas disp. 1. c. lect. 9. num. 54. & 62. esto contra teneat Nauar. c. 23. n. 53. eo quod suspensio, interdictum & irregularitas imponantur aliquando absque culpa. Temperat autem Sanchez, & Suar. supra nisi suspensio, & interdictum leuia essent, vt alicuius specialis actus ad breue tempus: tunc enim non esset iudicium obligationis grauis, sicut dictum est de excommunicatione minori.

5 Pena item depositionis, degradationis, & priuationis Ecclesiasticæ sepulture indicium sunt obligationis mortalis, quia sunt penæ grauissimæ nunquam imponuntur nisi ob grauem culpam: sic alius relatis Sanchez n. 55. & 56. aduertit cum Valquez disp. 159. cap. 3. n. 22. Azor tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 6. quæst. 5. supradicta procedere, etiam si verba legis indifferencia sint, vt statuimus, ordinamus, &c. quia magnitudo penæ spiritualis indicat sufficenter essetia legislator voluntatem obligandi ad actum immediate ordinatum, & cui penam imponit.

6 Maior autem difficultas est de legibus, siue civilibus siue canonicis imponentibus temporales penas: inquam, hæc leges obligent in conscientia transgressores ad actum immediate præceptum.

In qua re est prima sententia affirmans nullam legem, siue civilem siue canonicam, penam temporalem imponentem transgressoribus, obligare ad culpam mortalem nisi id expresse sit legislator quantumcumque per verba præcepti procedat: sic Nauar. late probans sum. c. 23. à n. 55. & lib. 1. consil. 3. de consil. & adducit pro se Imol. & Felin. plures adducit Couar. regul. peccatum p. 2. §. 5. num. 2. docet Menchaca 1. controu. cap. 29. vbi dicit Principes secularis nec velle; nec posse

fuis legibus, & præceptis obligare ad penam æternam, seu in conscientia reputant: valde probabile Valent. 1. 2. disp. 7. q. 5. p. 6. post. signum, a. vers. alterum signum. & Salon. 2. 2. quæst. 7. 7. art. 1. controu. 7. 5. hæc opinio. Limitat tamen, dummodo pena grauis non sit Azor. tom. 1. in lib. 5. c. 6. q. 4. vers. que vero, ubi dicit non esse condemnandum, qui hanc sententiam amplecteretur. Item Bonacina disp. 1. 7. 2. puncti. 7. §. 2. num. 3. reputat, probabilem: siquidem contrariam solum dicit probabiliorem, & §. 1. num. 2. affirmat legem venationem, piscationem sine iudicio proximi, delationem quarundam venium, aut armorum nocturno tempore, ad culpam mortalem non obligare: censent Salas disp. 10. sect. 5. numer. 4. 7. & disp. 3. sect. 1. num. 17. & seq. ubi etiam extendit ex aliorum doctrina ad venantes in nemoribus, vel fluminibus alienæ communitatis, vel priuatorum dominorum, etiam si prohibeatur venatio & piscatio certis temporibus, vel instrumentis, quia multi pisces capiuntur, solum esse obligationem sub venali: & idem est de lege, qua prohibentur metes ad ciuitate extrahi, vel illuc importari: & de lege regitandi, & alia similia. Mouentur variis rationibus. Primo quia subditis non sunt vincula & onera imponenda sine manifesta necessitate: atqui non videtur necessarium illos obligare ad culpam, si transgrediantur legem, cui pena temporalis est imposita: si sufficienter enim timore solius penæ arcetur à transgressione. Ergo Secundo ignorare non potest legislator huius opinionis probabilitatem. Ergo si illa non obstat, non exprimat se velle ad culpam obligare transgressores, censetur censent illos deobligatos esse, ergo de facto deobligantur. Tertio consuetudo est optima legum interpres, sed Nauar. testatur consuetudinem esse receptam has leges non obligare ad culpam, sed ad penam. Ergo Quarto negare non possumus legislatorum posse penam æternam & temporariam imponere, temporalem directè æternam indirectè, imponendo, inquam obligationem in conscientia ad actum immediate ordinatum, sed cum legem penalem statuit, solum penam temporalem exprimit nihil curans de obligatione conscientie. Ergo obligatio in conscientia censetur excluda ex cap. vno, de præsumptionib. ubi qui vno exprimit, & aliud tacet censetur excludere quod tacet. Quinto generales legumlatores nihil curant de obligatione conscientie, & æterna pena, quia illam non cognouerunt: sed eodem modo Principes, Christiani has leges politicas pronuntiant, Ecclesiastici verò cum possent penas spirituales apponere, & non apponant, nisi temporales, eadem via videntur procedere. Ergo nullæ leges obligant in conscientia. Tandem quia in dubio obligationis, & penatum mitior interpretatio faciendâ est.

7. Secunda Sententia affirmat omnes leges penales, siue Ecclesiasticas, siue ciuiles obligare subditos ad culpam, & ad penam ita Syluest. verbo gabelas, 3. quæst. 8. §. 2. 2. & verbo inobediencia sine, & ibi Armilla num. 2. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 4. Tolet. de peccat. mort. cap. 20. numer. 4. Carbon. de legib. lib. 8. disp. 5. propositi. 6. Ioann. Medina Cod. de restit. quæst. 36. art. 6. Aragon. 2. 2. quæst. 62. art. 2. conclus. 1. ad 2. Salon quæst. 7. 7. art. 1. controuers. 7. 7. paulo ante 1. conclus. Mantuel. Rodriquez, tom. 1. quæst. regul. quæst. 6. art. 7. & plures alii, quos referunt, & sequuntur Sanchez lib. 6. in decalog. cap. 4. numer. 59. Couart. regul. peccatum 2. part. §. 5. num. 2. & 3. Salas disp. 10. sect. 5. & disp. 15. sect. 1. Bonacina disp. 1. de legibus, quæst. puncti. 7. §. 2. numer. 2. Fundamentum huius sententiæ est, quia de natura legis, & præcepti est inducere obligationem. Ergo si leges penales, sunt verè leges, veram in conscientia obligationem inducunt Ergo non solum obligant ad penam, sed ad culpam. Secundo omnis pena est propter culpam, vt dixit D. Augustin. 1. 1. 1. 1. cap. 9. ibi, Omnis pena si iusta est, peccati pena est, & supplicium nominatur D. Thomas 2. 2. quæst. 108. art. 4. & colligitur ex cap. 2. de constitut. in 6. & cap. non afferamus 24. quæst. 1. Sed leges penales penam imponunt transgressoribus illarum, Ergo supponunt culpam. Et confirmo: transgrediens legem penalem inuincibili ignorantia non est dignus pena: sed hoc nulla alia ratione, nisi quia non committit culpam. Ergo necessitas culpa debet precedere. vt ei pena à lege taxata imponi iuste possit. Tertio legislator impositione penæ intendit actum, cui penam annexit prohibere. Pena enim imponitur ne actus aliquis fiat Sed facere contra prohibitionem tacitam, vel expresse iam superioris, est culpa. Ergo Quarto leges penales non procedunt vniformiter sed aliquando leues, aliquando graues penas transgressoribus imponunt, Ergo signum est leuiorem, vel grauiorem culpam agnoscere.

8. In hæc grauissima questione censo distinctione vtendum esse. Dupliciter enim lex ferti potest. Primo per verba præceptiua, seu præcepto æquipollentia. Secundo per verba indifferentia. Si lex siue Ecclesiastica, siue ciuilis sit, fertur verbis præceptiuis existimo probabilitus semper obligare ad culpam mortalem, si materia grauis sit, & legislator aliud non expresse sit Sanchez lib. 5. de legibus, cap. 3. numer. 6. & testatur esse communem Theologorum, & camque late probat

Castro lib. 1. de lege penali, cap. 8. Driedo lib. 2. de libertate Christiana, cap. 1. post secundam propositionem, & lib. 3. cap. 3. ad 5. Sanchez lib. 6. in Decalog. cap. 4. num. 6. Valquez disp. 1. 9. cap. 2. & 3. Bonacina disp. 1. quæst. 1. puncti. 7. §. 4. numer. 3. 4. & 6. Couart. regul. peccatum 2. p. §. 5. num. 4. & a fortiori eam defendunt omnes Doctores pro letanda sententia relati. Ratio est quia lex vtens verbis præceptiuis, sufficienter indicat voluntatem legislatoris esse imponere præceptum: sed posito præcepto necessario resultat obligatio in conscientia obediendi illi pro materia grauitate. Ergo. Confirmo primo, si lex illa absque comminatione penæ promulgaretur verbis præceptiuis, obligaret in conscientia transgressores, quia materia capax est obligationis vt suppono, & verba obligationem significant: sed ex appositione penæ dimitti non potest hæc obligatio, imo potius augetur, quia appositio penæ contraria non est obligationi in conscientia, neque indicat intentionem legislatoris esse tollere talem obligationem, imo potius declarat velle illam appositione penæ manere & roborare. Ergo. Confirmo secundo assertionem duplici exemplo relato à Suarez lib. 6. cap. 3. num. 9. & 10. lege Ecclesiastica imperator clericis pensionariis sub obligatione restituendi fructus, recitare quotidie officium paruum Beate Virginis, sed appositio huius penæ non impedit conscientiam obligationem, neque excusat culpam commissam omitendo officium. Ergo. Item ideo lex taxans pretia rerum, obligat in conscientia ad sui obseruationem quantumcumque penam transgressoribus imponat quia constituit medium in materia iustitiae, sed qualiter lex, eo ipso, quo lex sit, & regula præceptiua alicuius actus virtutis, constituit medium in illa materia Ergo obligat in conscientia ad sui obseruationem.

9. Dixi in conclusione, nisi legislator suam intentionem declarauerit se nolle ad culpam obligare: tunc enim est verbis præceptiuis vtatur præceptum non continentur, quia præceptum, & lex proprie esse non potest sine obligatione vt dictum est expresse notat Sanchez lib. 6. cap. 4. numer. 70. de præceptis impositis per superiorem religiosorum, quæ ad culpam non obligant, nisi eis addatur in virtute obediencie, vel Spiritus sancti, vel sub excommunicatione, vel sub interminatione maledictionis æternæ, & similia.

10. Quod si lex penalis feratur per verba indifferentia, quæ præceptum sufficienter non indicant. Existimo probabilitus, nullam inde in conscientia obligationem oriri, nisi consuetudine & vfu declaratus sit in aliqua lege animus legislatoris intendens ad culpam obligare tunc expresse Sanchez supra Bonacina num. 4. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 6. quæst. 5. Suarez lib. 5. cap. 4. num. 9. qui dicit in hoc casu Nauarri sententiam esse intelligendam. Ratio præcipua est, quia legis auctor potuit sufficienter intentionem suam obligandi declarare. Ergo cum illam non declarauerit, præsumere debemus non habere talem intentionem, quia hæc præsumptio benignior est, & subditis fauorabilior. Aduerto tamen tunc legem proprie non ferti in actum immediatum sed in penam, cum enim lex dixit: Ordinamus, ne aliquis è regno pecunias, vestes, & arma extrahat, sub illorum amissione: extractio armorum, pecuniarum, vestrum non prohibetur rigoroso præcepto, & leges sed transgressores illius subduntur penæ infligendæ, taliter, quod vi, & armis restitere ei non possunt.

Notatur appositio nisi consuetudine, & vfu declaratus sit animus legislatoris intendens ad culpam obligare, nam concludendo est optima legum interpres l. minimo. ff. de legibus, & c. cum dilectus, de consuetudine, ita tradit expresse Suar. nu. 8. Nauarri, c. 23. num. 58. sine.

11. Alii præter consuetudinem, & vsum affirmant ex grauitate penæ sumi sufficiens indicium obligationis mortalis, dicunt enim: si lex penam mortis, mutilationis, exilii perpetui, flagellationis, infamiae, carceris diuturni, & similia infert, obligat sub mortali, quia hæc penæ iuste debent esse sed esse non possunt iuste nisi ob culpam grauem imponantur. Ergo. Et de pena mortis docet Couartuias regul. peccatum 2. part. §. 5. num. 23. Azor, lib. 5. c. 6. quæst. 5. Tolet. Summ. de peccat. mortali, cap. 20. num. 4. Driedo lib. 2. de libertate Christiana, cap. 1. post 2. propositi. Aragon. 2. 2. quæst. 62. art. 3. conclus. 7. Bonacina disp. 1. q. 1. puncti. 7. §. 4. n. 26. & 27. Thom. Sancti. plures alios referens lib. 6. cap. 4. numer. 64. Suarez lib. 5. cap. 4. numer. 11.

De pena mutilationis alicuius membri idem tradunt fere omnes Doctores, quia mutilatio est mors inchoata, & pena grauissima. De pena grauis infamiae, flagellationis, triremis, exilii perpetui, carceris ita diuturni, vt repararetur perpetuus amissionis honorum, vel magnæ illius partis, non ita constat apud Doctores, an sit indicium sufficiens obligationis sub mortali. Communior tamen sententia affirmat, quia sunt penæ grauissimæ, quas pro culpa leui imponi iniquum. Suarez sed ita docet alios referens Sanchez, Azor, Bonacina. Suar. Castro supra. Quod si obicitur alicuius carceris causa fugiendi, hæc penæ non imponuntur, & tamen, vt est communior sententia

sententia culpam non committunt. Ergo non est signum sufficiens culpae moralis impositio harum poenarum? Respondet Suarez supra lib. 5. cap. 4. num. 1. talem poenam vel non esse nimis grauem respectu talis personae, vel à republica iudicatum esse proportionatam ad coactionem necessariam pro tali prohibitione, & quasi ad defensionem sui iuris, & publicae iustitiae. Sanchez lib. 6. cap. 4. n. 64. respondet effectoribus carceris hanc poenam imponi, quia lex praesumit culpam, aut quia sequitur opinionem affirmantem culpam committi in tali effractione.

12 Verum, (si dicere licet quod sentio) probabilius existimo nullam poenam temporalem iudicium esse sufficiens obligationis mortalis ad actum, cui poena imponitur, docet, & late probat Nauarr. illo r. 23. n. 57. segg. Reginald. lib. 15. n. 50. Probo, quia potest optime reipublica transgressionis suarum legum obligare ad poenam sustinendam, quin obliget sub culpa mortali in actu immediatè ordinato. Quid enim veterem legem hoc modo statueret? Nam ad impositionem poenae quantumvis grauius dicitur sufficere, si culpa politica, & ciuilis committatur, etiam non committatur mortalis, custodibus enim murtorum in bello lex imponi potest de vigilia sub poena vitae, quin ad vigilandum sub mortis obligatione: neque tunc priuatio vitae est proprie poena, sed damnum. Exemplum item de poena imposita effractionibus carceris hanc partem videtur omnino confirmare: nam vel illa poena flagellationis, & infamiae ob carceris effractionem imponitur à republica in defensionem sui iuris, & ne scilicet malefactores audent illud violare, quia in violatione culpa mortalis committatur, sed eadem ratione dici potest de qualibet poena imposita: imponi inquam à republica in defensionem sui iuris, ne scilicet subditi audent illud violare. Ergo impositio poenae non arguit culpam. Si dicat cum Sanchez praesumi à republica culpam, sustineri non potest, quia aduersus communiorum sententiam lex praesumere non potest, iniqua enim esset talis praesumptio. Neque itare potest legem praesumere culpam, & propter culpam, quam sentit committi in effractione carceris, imponere poenam flagellationis, & infamiae, & esse communiorum sententiam, & videretur, nullam culpam mortalem ibi committi. Quocirca Valquez disp. 159. cap. 3. de nulla alia poena, nisi de poena mortis, & membri mutilatione existimat esse iudicium sufficiens obligationis sub mortali. Sed, vt bene dicit Nauarr. nihil speciale reperitur in poena mortis, & mutilationis, ratione cuius culpam mortalem debeat necessario praesupponere, & ita de omnibus est vniuersimodè dicendum: consentit Philiarc. de officio Sacerdotis tom. 1. p. 2. lib. 3. c. 1. dicto 4.

13 Sed obiecit, exponere se aliquem periculo mortis, vel mutilationis, est peccatum: sed tali periculo exponitur, qui transgreditur legem, cui est imposita haec poena. Ergo peccat.

Repondeo primò cum Nauarr. negando transgressorem huius legis exponere se periculo mortis, quia potest ea circumspectione transgredi legem, vt poenam euitet. Secundò dico subire periculum mortis aliquando licere, si ex rationabili causa, fiat, potest enim aliquis ob aliquam grauem necessitatem sui, vel alterius transgredi legem prohibentem sub poena mortis, ne cibaria extrahantur à ciuitate, & tunc non peccare, etiam si periculo mortis se exponat. Adde terò horum obligationem ex lege naturali provenire, quia tenemur fugere periculum mortis non ex vi legis positivae.

Ex his inferet aliquis vestigia iusta non deberi in conscientia, si lex poenam imponat non solventibus: sic Nauarr. cap. 23. n. 60. & Angelus verbo pedagogum, num. 6. & quidem si verbis praecipuis immediatè directis ad solutionem vestigialium lex feratur, nullo modo sustinenda est talis sententia, quia est praecipuum de re iusta, & debita Regi: si verò non per verba praecipuis, sed indifferentia statuatur, adhuc existimo esse solvenda non in vi legis humanae, sed in vi legis naturalis determinatae illa ordinatione, & decreto Principis, iure naturali tenentur subditi ad Principis sustentationem concurrere: quo autem modo debeat concurrere: assignat Principis suo decreto. Facta ergo tali assignatione debent illa vestigia Principi, quia sunt eius, sicuti vendenti merces debent pretium à lege taxatum, neque ipse potest extorquere minus, neque illi minus reddi, quin peccetur contra iustitiam, & aduersus legem naturalem prohibentem alienum accipere: & ita tenet Sanchez lib. 6. in Decal. cap. 4. num. 102. Valq. disp. 159. c. 2. n. 15. Syluest. verbo gabulla, 3. q. 8. n. 22. Castro lib. 1. de lege pan. c. 8.

14 Restat satis certe argumentis pro prima & secunda sententia, quatenus nostrae auctoritatis.

Ad primum primae sententiae concedo non esse vincula subditis imponenda absque necessitate: at cum legislator verbis praecipuis vitium iudicavit necessitè duplici vinculo subditum ad obseruationem legis alligare, & timore poenae, & horrore ealae.

Ad secundum dico ex cognitione probabilitatis vitii quae opinionis non inferri subditos debent obligatos, vel obligatos esse absolute, sed solum sub probabilitate, quam probabilitatem

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars I.

non intendit tollere legislator, sed illam immutatam relinquere.

Ad tertium fateor consuetudinem esse optimam legum interpretem: nego tamen esse talem consuetudinem in legibus latis verbo praecipuis; siquidem eam Doctores, non agnoscunt.

Ad quartum & quintum respondeo non esse necessariam in legislatore humano cognitionem poenae aeternae; quia non imponitur immediatè ab homine, sed à Deo propter transgressionem humani praecipui; & diuini in illo inclusi, vt in superiori puncto dictum est.

Ad vltimum concedo mihiorem interpretationem in dubio faciendam esse: at cum lex praecipuis verbis procedat, excludit dubium obligationis, & illam pro certo constituit.

Argumenta verò secundae sententiae nostram primam conclusionem probant: at quatenus videntur aduersari secundae, illis satisfaciendum est.

Ad primum dico de ratione legis esse obligationem in conscientia, vel actum immediatè ordinatum, vel ad sustinendam poenam propter eius transgressionem, si imponatur, vt dictum est.

Ad secundum dico poenam regulariter imponi propter culpam mortalem: at aliquando propter solam ciuilem, & politicam, saepe enim conuenit reipublice cogere subditos solo timore poenae, vt contingit in religiosis, in quibus virtute obedientiae obligatur subditi acceptandi, seu non repugnandi poenae à superioribus imponendae ob transgressiones regularum.

Ad tertium nego esse expressam, vel tacitam probabilitatem, cum per verba communia, & indifferentia lex imponitur.

Ad quartum, diuersitatem poenarum provenire ex diuersitate culpae moralis: sufficit, si adiu diuersa culpa, ciuilis, & politica.

PUNCTVM XVI.

An lex humana obliget cum periculo cuiuscunque grauis nocuenti.

- 1 Cum periculo vitae lex humana obligare potest.
- 2 Declaratur, quando haec potestas principi data sit.
- 3 Respondetur quaestioni sub distinctione, quando periculum non est annexum actioni praecipuae.

CERTUM est legem humanam te obligare posse ad actum, cui est periculum vitae annexum: potes enim tempore potest obligari assistere infirmis, & bello ingruente custodire ciuitatem, quia bonum commune praefertendum est particulari. Quocirca princeps, penes quem est potestas regendi populum potest te exponere periculo mortis, ne tota gens pereat, & taliter expositus teneris subire illud periculum, quia si ab illo periculo, & praecipuo te exulare posses, eo quod non videris esse magis obligatus, quam quilibet alius, non possit Princeps efficaciter provideere bono communi. Vt ergo huic bono provideat, obligaris obedire cum periculo vitae facta assignatione. Nam esto ante assignationem, & praecipuum non esses obligatus specialiter, post assignationem obligaris, sine dubio, & ita tenent alios referens Couarr. in cap. alma, 1. part. § 3. n. 9. Soto lib. 1. de iustit. q. 6. art. 4. in fine. Suarez, lib. 3. de legibus, c. 30. n. 4. & est communis.

Aduertendum tamen est hanc potestatem non posse legislatorem exercere, nisi cum bonam commune vrgentiaque non potest legislator obligare subditos ad actum grauius periculolum, nisi id necessarium sit bono communi, quia reipublica non est domina vitae suorum subditorum, sed gubernatrix: & iniqua esset gubernatio, si vitam priuatorum periculo exponeret, absque necessitate boni communis.

Dices saepe ad conseruandam alterius vitam, est necessarium alterum se periculo exponere. Ergo tunc poterit reipublica te obligare, vt tali periculo exponaris: praecipue si tua vita non sit ita reipublice necessaria. Exemplum est in humano corpore, vbi membra vnius principalis periculo exponitur ob conseruationem principalioris.

Respondeo concedendo totum casu, quo illius vita esset reipublice maximè necessaria, tua verò minimè: neque hoc est exponere tuam vitam ob alterius vitae conseruationem, sed conseruationem boni communis: quia scilicet alterius vita bono communi est necessaria, tua verò non. Aduerto tamen non ob quamcumque conuenientiam posse reipublicam te periculo vitae exponere: est enim haec obligatio summe ardua, & difficilis, & ideo non facile imponenda, sed solum ob extremam vel grauem boni communis necessitatem. Tu verò esto obligatus non sis exponere vitam ob alterius vitae conseruationem: poteris tamen id praestare, quia est opus magnae charitatis, cedere proprio commodo temporali, vt alterius damnum vitetur: sic Suarez, lib. 3. de legibus, c. 30. n. 10.

I 2 3 Quod

DE
ASTRO
JALAY
TOM.
LIB.
ELV

3 Quod si periculum vitæ annexum non sit actioni præceptæ, sed vel à natura, vel ab extrinseco incurritur, tunc distinguendum est, uti distinximus *tract. 2. de peccat. disp. 1. p. 135.* si enim res aliqua intrinsicè mala sit; non poterit timore mortis honestati: hæc enim de causa mentiri non potes, neque fornicari, neque occidere: etsi scias mortem subiturum, si facias. Eodem modo non licet tibi manducare idolo oblatam, vel cessare ab auditione Missæ, vel ieiunium violare, si in contemptum religionis hæc actiones expostulerent, quia tunc esset religionem contemnere, quod est intrinsicè malum. Aliæ verò actiones sunt solo iure positivæ, siue diuine, siue Ecclesiasticæ præceptæ: & hæc aliæ sunt speciales, aliæ communes, si speciales sunt, quæque singulos respiciunt, non obligant cum graui detrimento vitæ, imò neque honoris, aut rei familiaris. Non enim teneris cum graui horum detrimento, ieiunare, audire Missas, soluere decimas, communicare in Paschate, &c. At si actiones communes sunt, hoc est pertinentes ad communem ritum sacramentorum ut est observatio sigilli, consecratio in vtraque specie, & in pane azymo in Ecclesia Latina, celebrare vestibus sacris, miscere aquam vino, & similia: exilimo cum periculo vitæ observandas esse, quia hæc observatio pertinet ad bonum commune religionis, quod præferendum est cuiuslibet speciali temporali cuiusvis: & de aliquibus actionibus est res omnino certa ob nullum eorum periculum, violari potest sigillum confessionis neque consecratio fieri in vna specie: sed hoc nulla alia ratione, nisi quia pertinet ad ritum communem, & rectam sacramentorum administrationem. Sed hæc ratio etiam militat, etsi non ita efficaciter in aliis actionibus. Ergo, Vide dicta loco allegato.

PUNCTUM XVII.

Quæ intentio requiratur in subdito, ut legi, & præcepto satisfaciatur.

- 1 Præcepta alia sunt affirmatiua, alia negatiua.
- 2 Non potest esse intentio faciendi rem præceptam, & non satis faciendi præcepto.
- 3 Si ira rem præceptam exequeris, ut velles non exequi, si posses, peccas.
- 5 Aliud est non violare præceptum, aliud illud implere.
- 4 Si coactus facias rem præceptam, coactione non tollente libertatem, præceptum satisfaciatur, secus si illam tollit.
- 6 Proponitur quædam obiectio, & fit ei satis.
- 7 Pro clariori superioris doctrinæ intelligentia duo inferuntur.
- 8 Non est necessarium habere intentionem expressam satisfaciendi præcepto, ut præcepto satisfaciatur.
- 9 Proponitur quædam obiectio, ob quam plures sentiunt se non satisfacere præcepto, absque intentione satisfaciendi illi.
- 10 Satisficit obiectio.
- 11 Quid dicendum; si anima expresso non satisfaciendi illa Missa, aut recitatione præcepto, Missam audis, & horas canonicas recitas, qui sentiunt, & quibus probent se non satisfacere.
- 12 Probabilis est se satisfacere.
- 13 Proponitur duplex obiectio, ut doctrina data eliceat, & soluitur.
- 14 Soluuntur argumenta n. 10. adducta.

1 **S**uppono primò, Præcepta, seu leges, alia sunt affirmatiua, alia negatiua. Affirmatiua sunt, quæ actum aliquem posituum imperant: negatiua, quæ negant.

2 Suppono secundò, aliquos distinguere duplicem intentionem, aliam faciendi, vel omittendi rem præceptam, aliam satisfaciendi præcepto imposi: dicunt enim te posse habere intentionem audiendi factum die festo, quod est res præceptam non tamen habere intentionem satisfaciendi præcepto imposi. At credo hoc esse impossibile, nisi ex ignorantia procedas: nam si semel habeas intentionem efficacem faciendi rem præceptam, simul etiam habes intentionem præcepto satisfaciendi: nam præcepto fit satis formaliter in actu exercito efficiendo, quidquid præcipitur.

3 Tertio suppono te peccare, & in voluntate transgredi præceptum, si ita rem imperatam exequeris, ut velis non exequi, si posses, aut nisi timor pœnæ adest; quia talis voluntas est voluntas contraria præcepto. Secus verò dicendum est, quando eam conditionatam voluntatem non habes, sed solum absolutam implendi præceptum. esto in intellectu diuino verum sit seculo timore pœnæ te non exequutum præceptum; quia Deus neminem condemnat propter voluntatem, quam habiturus foret, sed propter voluntatem, quam de presenti habet contrariam legi.

4 Quarto suppono aliud esse non violare præceptam, aliud implere illud. Ad non violandum præceptum, nulla per se intentio requiritur, secus verò ad illud implendum. Explicetam in præceptis negatiuis, quam affirmatiuis; ebrius enim, dor-

miens, & omnino oblitus nullam habet intentionem, & tamen non violat præceptum, siue negatiuum, siue posituum: quia violari non possunt absque cognitione, & libertate. At dici non potest, illa præcepta implere, quia ad præcepta implenda; sicut ad violanda requiritur libertas: humana enim actiones, non animales præcipiuntur. Ergo requiritur voluntas saltem faciendi opus præceptum.

Est autem maxima differentia inter præcepta negatiua, & positiva: nam negatiua cum non requirant actionem, impleri possunt sine vlla intentione, & voluntate, quo enim ipso, quo quis furum non committit, dicitur præceptum non futandi implere: ac si præceptum est affirmatiuum, cum requirat actionem liberam, impleri non potest absque voluntate; & in his omnes Doctores conueniunt, & videri potest Valq. 1. 2. q. 100. n. 9. in expositione litteræ Azor. tom. 1. lib. 7. c. 2. q. 6. Th. Sanchez, lib. 1. in Decalog. c. 3. Suarez, lib. 2. de legib. c. 10. & lib. 3. de 2. Bonacina. disp. 1. q. 1. p. 10. His positus.

5 Prima difficultas est in præceptis affirmatiuis, an inuitus, & sine voluntate possis illa implere, ita vt mancas deobligatus. Verbi gratia, assistis coactus sacrificio Missæ attentione requisita ad implendum præceptum, manescis deobligatus: (& idem est de voto, iuramento, & penitentia, si ex vi horum esses obligatus audire Missam: vt bene notat Sanchez. *suprà*, quia sunt quasi quedam speciales leges, & præcepta.) Et quidem si coactio non tollat libertatem, sed illam diminuat, vt contingit, quando procedit ex metu, censio tanquam certum præcepto fieri facis, quia est actio simpliciter libera, & ita tener Azor. tom. 1. in *instit. moralium*, lib. 1. c. 1. q. 9. Th. Sanchez, lib. 1. in Decalog. c. 13. n. 7. Salas disp. 9. de legib. sect. 2. n. 33. & 34. Suarez, tom. 2. de relig. lib. 4. c. 2. n. 12. Bonac. disp. 1. q. 1. punct. 10. num. 5. vbi bene dicit pueros satisfacere Missæ præcepto, si adiant cum debita attentione, quamuis nolent illam audire, nisi flagella timerent, & n. 8. absolute dicit metum grauem non obitare adimplenti præcepto. At si coactio omnino libertatem tollit, ita vt verò inuitus, & coactus sacrificio assistas, existimo probabiliter te non satisfacere præcepto, neque deobligatum manere audiendi factum: ita tenet Molin. *tractat. 2. de instit. disput. 56. a num. 2.* Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 2. quæst. 6. & lib. 10. c. 2. q. 9. Suarez, tom. 2. p. disp. 88. sect. 3. vers. circa posteriorem partem, & lib. 2. de legib. cap. 10. num. 4. & lib. 3. cap. 29. in prim. Bonacina *suprà*, n. 6. Salas disp. 9. de legib. sect. 2. num. 32. Thom. Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 13. n. 5. Ratio est, quia impieri non potest præceptum, quin efficiatur opus præceptum: ac præceptum non est tibi impositum de opere aliquo necessario, sed de opere, quod in tua situm sit voluntate. Ergo dum non efficias opus, quod omittere possis, præceptum non implis.

6 Dices illa actione coacta te non implere præceptum moraliter, hoc est, in voluntate, implere tamen te ipsa, ita vt exculatus mancas iterum Missam audire: sicuti si tibi esset præceptum ieiunandi impositum, & inuitus ieiunares, & si in voluntate præcepto non satisfaceres, satisfaceres tamen rei te ipsa, siquidem in te ipsam non transgredieris præceptum ieiunij: ac prout si non ieiunantibus esolura esset imposita, illam nullo modo contraheres. Item si præceptum haberes erogandi elemosynam, & inuitus dares, deobligatus esses iterum dandi, sicuti si deberes restitutionem facere, & inuitus, aut alienus mente restitueres, cessaret tibi obligatio restituendi. Ergo.

Respondeo in voluntate, neque in te te implere præceptum: quia non fecisti rem præceptam: quæ est auditio libera facti. In præcepto ieiunij secus dicendum est, quia non requiritur actum, sed negationem; idèque potest sine vlla voluntate te ipsa impleri: etsi non implatur moraliter. Præceptum verò elemosynæ, etsi non implatur, quando inuitus tribus, ac facis vt res tua mouentur, vt cesset omnino obligatio illius: nam obligatio dandæ elemosynæ proveniebat ex necessitate pauperis, supposita in te facultate succurrendi: quando autem aliqua ex his circumstantiis deficiat, cessat præceptum. Idem profus est in restitutione: nam licet ei non satisfaceres inuitè reddendo ablatum: ac reddito ablato, cessat tibi obligatio, aliud reddendi, quia iam cessat intentio rei alienæ, quæ erat conditio necessaria ad restitutionis obligationem, ad summum enim obligati potes te esse contentum de tali redditione.

7 Ex quo fit ebrius, vel dormientem recitantem orationem aliquam debitam ex voto, vel præcepto, præcepto non satisfacere quia non est actio illa, quæ imperatur: ita omnes Doctores, vt dicit Salas de legib. disp. 9. sect. 2. n. 32. conueniunt, Suarez, Bonac. & Sanchez. *suprà*.

Secundò inferunt Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 13. num. 3. Bonacina punct. 10. num. 4. Accidentem ad Ecclesiam amicum meditando res diuinas, si Sacerdos interim adeat altare, ad celebrandum Missæ sacrificium, non satisfacere præcepto audiendæ Missæ, quia non habuit intentionem audiendi factum, vel solum meditandi. At crederem verè præcepto satisfecisse, si attentione requisita sacro interfuit: quia interfuit sacro non volenter, sed liberè. Ergo habuit voluntatem audiendi factum; hæc enim voluntas separari non potuit ab illa moralis, & religiosa presentia. Neque obstat cum primùm accessit ad Ecclesiam non habuisse animum audiendi factum; putabat enim

tem vel non esse faciendum sacrum vel non fore illi presentem debita attentione: sed factio iam facta si ipse debita intentione assistit, iam vult sacrum audire, neque inventio meditationi obesse illi intentioni potest.

8 Secunda difficultas est, an necessario habeas debere intentionem satisfaciendi precepto, vt satisfacias, & deobligatus maneat.

In qua re existimo necessarium non esse te habere voluntatem expresse satisfaciendi precepto nam etiam si ex ignorantia precepti rem preceptam exequaris, precepto satisfacias, taliter, quod deobligatus illo maneat. Vbi gratia ignorantia esse diem festum, & hac ignorantia itaque audis sacrum postea vero cognovisti esse diem festum, non teneris aliud facrum adire, sed poteris reputare te precepto satisfacisse: ita exprisse Azor tom. 1. lib. 7. cap. 2. quest. 6. & lib. 10. cap. 12. quest. 9. Suarez tom. 3. in 3. part. disp. 88. sect. 3. & lib. 3. de legib. cap. 2. §. in ca. prim. Valquez 1. 2. quest. 100. art. 9. in expositione litera. num. 5. Valent. 2. 2. disp. 6. quest. 2. punct. ult. sine. Bonac. disp. 1. de legib. que. 1. punct. 10. num. 9. Henric. lib. 9. de Missa cap. 25. n. 6. Thom Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 13. n. 9. Ratio est quia impletio precepti, est exequutio rei preceptae, sed ignorans esse impositam preceptum exequeris libere rem preceptam. Ergo satisfacias precepto.

9 Dices, Preceptum impleri non potest sine cognitione. Ergo si ignorans preceptum fecisti rem preceptam, precepto non satisfacias. Antecedens probat. Tum quia preceptum obligat ad sui notitiam: qui enim negligens est in cognoscendis preceptis libi impositis, peccat: sed hoc nulla alia ratione verum est, nisi quia impleri non possunt sine cognitione. Ergo: tum etiam, quia ignorans preceptum non facit actum obedientie. Ergo preceptum non implet, Item si deberes restituere centum pauperibus ob male paria, & huius obligationis, immortem totidem in elemosinas tribuas, adhuc non extinguere debuit. Ergo signum est ad precepti adimpletionem necessarium esse precepti cognitionem: & ex voluntate illi satisfaciendi executionem procedere. Propter hanc objectionem Sylvest. verb. hora q. 11. dicto 5. n. 14. & Ludovic. Lopez lib. 1. de contrah. cap. 53. fol. 198. censent te debere intentionem habere satisfaciendi precepto saltem in virtute, & reputat prohibere Petrus de Ledema sum. de sacrament. tract. de Eucharistia, cap. 27. post. 10. conclus.

10 Facile tamen respondentur preceptum per se, & regulariter impleri non posse sine cognitione, ideoque obligat ad sui notitiam: per accidens tamen, & casu impletur absque cognitione illius solum ex cognitione, & notitia rei, quae precepta est, & voluntate faciendi, illamque sit voluntas faciendi, quatenus precepta est. Cum vero vterque non esse tunc opus obedientie, concedo non esse opus obedientiae formalis, esse tamen opus obedientiae materialis, quod sufficit ad precepti adimpletionem, taliter, quod deobligatus omnino maneat, neque enim precepta obligant ad opus externum ex motivo obedientiae faciendum, aliam qui audiret Missam ob vanam gloriam precepto non satisfaceret, sed solum obligant ad rem preceptam exequendam, quae cum exequi possit absque cognitione precepti precepto fit satis. In obligationibus autem iustitiae (scilicet de dicendum) non enim sine cognitione obligationis exequi rem preceptam potes, quia res precepta est solutio, non donatio: solutio autem necessario involuit cognitionem obligationis, & voluntatem satisfaciendi, quibus deficientibus est donatio liberalis, ac proinde debitum non exinguit, & ita tenet Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 15. n. 1. cum Ludovic. Lopez lib. 2. de contractib. cap. ult. col. antepenult. Bonac. plures refert disp. 1. q. 1. punct. 10. n. 13. & tract. de vestit. disp. 1. q. ult. punct. 2. §. 2. q. 3. Aduerto tamen in predicto casu te sufficenter satisfacere posse, etsi in particulari ignores obligationem neque voluntatem specialiter habeas satisfaciendi, si tamen aliquando in genere voluisti, vt si casu aliquam obligationem habeas restituendi, elemosynae a te faciende loco illius subrogari. Nam tunc illae elemosynae non proprias elemosynae & donationes liberales sunt, sed solutiones debiti, cum ex voluntate satisfaciendi debito procedant.

11 Sed quid dicendum, cum non solum ignarus precepti, rem preceptam exequeris, sed animo expresse non satisfaciendi precepto per talem rem satisfacias: tunc precepto vbi gratia audis Missam, vel recitas horas canonicas, nolens illa Missa vel recitatione precepto satisfacere, sed potius intendens iterum recitare, vel aliam Missam audire, Manesne obligatus, ac si Missam non audisses, vel horas non recitasses.

Plures sentiunt te obligatum manere, sic Nauarr. cap. quando de consensu, disp. 1. cap. 13. n. 15. 27. & 28. & cap. 16. n. 73. & 17. Azor lib. 10. cap. 8. q. 7. & e. 1. n. 4. 8. Henriquez lib. 9. de Missa, cap. 25. num. 6. sine Ioan Medina C. de oratione, quae de horis canonicis iterandis, dub. ult. Man. 1. om. sum. in 2. edit. cap. 144. num. 2. Petrus de Ledema sum. tract. de Eucharistia, cap. 27. post. 10. conclus. & 2. tom. tract. 9. cap. 4. Thomas Sanchez eam valde probabiliter reputat lib. 1. in Decalog. cap. 13. n. 13. & est quidem probabilis satis. Primo quia precepti satisfaciendi debito procedant.

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars 1.

tisfactio, qua talis est, debet esse voluntaria, & libera quia preceptum est, de actione humana: sed qui non vult illa recitatione precepto satisfacere non habet voluntatem implendi preceptum. Ergo. Secundo actus non operatur vltia agentis inceptioem, non omnis ff. si certum putat. in agris ff. de acquirend. domin. sed inventio huius agentis est non satisfacere illa actione. Ergo de facto non satisfacias. Tertio executio rei preceptae est executio rei debita: cum autem ex deuotione audis Missam aut horas recitas, non potes dici rem debitam exequi: nam illa Missa auditio, & recitatio proit a te procedit non procedit, vt debita, sed Deo liberaliter donata. Ergo precepto non satisfacias.

Dices verum esse a te non procedere, vt debitam: quia in se debita est, admitti a Deo vt debitam, Sed contra: quia illa numero actio non erat debita, Ergo non est necessarium quod Deus, vt debitam illam admittat. Item Deus non admittit nostras actiones, nisi quatenus a nobis procedunt, sed illas actiones a te procedunt animo liberali, & gratuito. Ergo non admittuntur a Deo vt debita. Et confirmo variis exemplis: si enim ex voto, & iuramento deberes Missam audire quotidie & tempore, quo audis Missam, haberes animum non satisfaciendi illa Missa, sed alia quam existimas audire, de facto satisfacias, quia non implet promissionem Deo factam, sed alium cultum liberalem Deo praestas. Item si ex penitentia a Confessario iniuncta, deberes Missam audire, & audis Missam non vt penitentiae satisfacias, sed vt amico placeas, qui a te Missam expostulauit, non satisfacias precepto. Deinde si debeas centum Petro & totidem dones animo liberali nolens vt illa donata computentur pro debito, debitum integrum manet. Idemque est si pro Missa dicenda stipendium accepisses & velles gratis Missam dicere, non extingueres, debitum. Ergo signum est non posse satisfacere precepto, sine voluntate satisfaciendi illi. Tandem quia leges, & precepta obligant subditos illa implere, ergo obligant vt id vellent, quia implenda sunt humano, & voluntario modo.

12 Nihilominus probabilius existimo te illa Missa auditione & recitatione satisfacere: ita tenet Valent. 2. 2. disp. 6. q. 2. punct. ult. sine suarez tom. 3. in 2. part. disp. 88. sect. 3. vers. circa posteriorum partem Latus tom. 2. de relig. lib. 4. de horis cano. cap. 26. n. 8. Valquez 1. 2. q. 100. art. 9. in expositione litera. a. n. 5. Lessius lib. 2. de iustit. cap. 37. dub. 10. num. 59. & e. 46. dub. 6. n. 42. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. 10. n. 19. Thomas Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 13. num. 13. reputat aequè probabilem ac contrariam sententiam Arragon. 2. 2. q. 83. art. 13. vers. sed dubitabit aliquis, Ratio efficax est quia illa voluntas, qua vis non satisfacere precepto, inefficax est, & nullo modo obstat quominus precepto, satisfacias, quia tibi preceptum imponitur tantum de Missa auditione, & recitatione libera tali die faciende. Non enim tibi Imperatur audire sacrum, aut horas canonicas recitare, ex intentione satisfaciendi precepto nulli enim extat preceptum de tali intentione. Et confirmo, si lata esset censura aduersus illos, qui die festo Missam non audiunt vel horas canonicas non recitant: qui hoc modo audiret Missam, & horas canonicas recitaret centuram vitaret, quia vere Missam audiuit, & horas recitauit. Ergo signum est illam voluntatem non obstat precepti satisfaciendi. Quocirca aduertendum est aliqua precepta postula esse, quae licet sint de actibus exterioribus aliquam, & eialem intentionem, & voluntatem, necessario ad sui constitutionem expostulant: alia vero non, recitatio enim horarum requirit intentionem colendi Deum illa actione quare si breuiarium legeres gratia addicendi, vel docendi alios non satisfaceres precepto: quia illa recitatio non est oratio. Idem est in administratione sacramentorum si absque intentione faciendi, quod facit Ecclesia, verba proferas, esse enim talis prolatio, ficta, & verbalis non vera sacramentorum ministratio. In his ergo non solum actio exterior, sed etiam intentio pertinet ad rem preceptam: at in precepto audiendi Missam, nulla alia intentio praeter voluntatem audiendi seu assistendi sacrificio expostulatur. Vnde si habeas voluntatem audiendi Missam, vel recitandi horas canonicas ex motivo colendi Deum, etiam si expresse habeas voluntatem non satisfaciendi illa recitatione, & Missa auditione, vere satisfacias, quia efficax quidquid tibi praecipitur.

13 Dices, si exequendo opus, quod mihi preceptum est precepto satisfacio. Ergo non possum habere voluntatem non satisfaciendi: at in praesenti casu supponitur me habere illam voluntatem & experientia constat plures habere. Ergo signum est illo opere precepto non fieri satis.

Respondeo voluntatem, quam habes non satisfaciendi, procedere ex ignorantia qua credis illa voluntate exequendi rem preceptam non fieri satis precepto ac proinde ex se efficacem non esse, nec destruere priorem voluntatem, qua rem preceptam exequeris, & qua precepto satisfacias.

Obicies secundo. Ergo non teneo mutare illam voluntatem non satisfaciendi precepto vt precepto satisfacias, sed potero toto die illam habere siquidem non obstat precepti satisfaciendi.

Respondeo non obstat precepti Ecclesiastici satisfaciendi

1 3 argue

DE
LA
ESTR
PATA
TON
E
L
E

atque adeo ex vi illius te non esse obligatum mutare voluntatem: at oblat præcepto diuino, quo tibi prohibetur notitio non implendi Ecclesiasticum præceptum quapropter debes ab illa voluntate cessare & ita docet Suarez illo lib. 4. cap. 26. num. 11. & 12. Salas de leg. disp. 9. sect. 2. num. 33. Bonacina disp. 1. q. 1. punct. 10. sine Sanch. lib. 1. cap. 13. num. 14. Ex quo patet solutio ad illam interrogationem, an scilicet peccatum committas audiens Missam, vel recitans horas intentione non satisfaciendi: si enim nulla alia Missa tibi recitaret audienda, neque tempus, in quo iterum posses horas canonicas recitare, sine dubio peccares non quidem in re, sed in affectu: quia scilicet affectum habes non satisfaciendi præcepto Ecclesiastico: at si recitaret alia Missa & tempus superesset iterum recitandi, & haberes voluntatem audiendi illam Missam, & iterum horas recitandi nullum peccatum committis: & ita tenet Suarez supra, & Sanchez num. 14. & 15.

14. Neque obstant argumenta pro prima sententia.

Ad primum dico, præcepti satisfactionem, qua talis est libertatem esse debere: neque huic libertati obstat, notitio satisfaciendi præcepto procedens ex ignorantia, si de facto datur absoluta libertas exequendi quicquid præceptum est.

Ad secundum concedo actum non operari ultra intentionem agentis, sed quando voluntatem habes audiendi Missam, & non satisfaciendi præcepto duplicem voluntatem habes, aliam inefficacem non satisfaciendi; & quæ ex ignorantia procedit, aliam efficacem satisfaciendi: in concursu autem huius duplicis, voluntatis vincit voluntas efficax, vt potest principalior.

Secundo respondeo actum non operari ultra intentionem agentis, quando ab ipso pendet actus & effectus: at satisfacere præcepto, si semel exquiras, quicquid tibi præceptum est, non est in tua potestate.

Ad tertium concedo executionem præcepti esse executionem rei debitæ, non tamen esse necessarium, vt à se procedat formaliter, vt debita, quia præceptum non obligat, vt formalem intentionem obediendi habeas, sufficit, si à te procedat, quæ debita est, & licet illa actio numero absolute non sit debita quia tamen prima est ideo debita est. Huius modo operandi non obstat affectus ille tuus inefficax non satisfaciendi præcepto, tunc quia procedit ex ignorantia qua credis non satisfacere: tunc & præcipue, quia non desistit esse tunc efficacem ponendi quicquid tibi mandatum est. Eodem modo Deus acceptat illud opus: acceptat, inquam illud opus tanquam debitum; & sic in te executionem & non tamen tanquam debitum in tuo affectu inefficaci.

Ad confirmationem de Missa debita ex voto & iuramento responderet Suarez lib. 4. de horis canonicis c. 2. n. 9. Si audias voluntatem non satisfaciendi voto, sed intendas aliam Missam audire, vt voto satisfacias ita te prorogare votum vel nouum votum facere, quia cum obligatio voti à te dependat, potes pro libito illam tibi de nouo imponere: at obligatio præcepti Ecclesiastici cum à superioris voluntate oriatur neque in tua potestate sit illam prorogare: si semel illi satisfecisti nihil manet satisfaciendum: & hoc est probabile, sed probabilius est, quod dicit Sanch. lib. 1. in Decal. cap. 13. sine num. 18. te integrè satisfecisse voto quantumuis habeas intentionem alio opere satisfaciendi, quia verè pietas quicquid vultis, neque tu cum illam voluntatem habes non satisfaciendi voto per illud opus, intendis de nouo venire tibi possis, sed solum intendis priori voto per aliud opus à te faciendum satisfacere. Ergo si iam satisfecisti, nihil est tibi satisfaciendum.

Ad exemplum de penitentia intincha distingui potest vel offers Missam pro amico, vel in tuorum peccatorum satisfactionem. Si in tuorum peccatorum satisfactionem, etiam si non habeas animum satisfaciendi obligationi tibi imposta integrè satisfacis, quia effectus quicquid tibi est mandatum, & ita docet Sanch. num. 17. At si in satisfactionem peccatorum amici offeras, videris non satisfacere, quia non præstas, quicquid tibi mandatum est: tibi enim non solum mandatum est Missam audire, sed audire in satisfactionem tuorum peccatorum quia pro tuis, & non pro alterius peccatis Missa in penitentiam intincha est. Verum si Confessarius exprèsse tibi non præcepit pro tuis, & peccatis Missam offerri, sed absolute Missam intinchi in penitentiam, existimo esse satis probabile te satisfacere præcepto penitentiae audiendo Missam: quantumuis pro amico offeras, quia effectus quicquid tibi mandatum est. Offerre autem pro tuis peccatis non inuoluitur in penitentiam, nam licet pro tuis peccatis opus penale sit intinchatum, poterat intinchi vt illud pro animabus purgatorum offerret, item aliud est finis præcepti aliud res præcepta. Fateor, inquam, penitentiam intinchi, vt tuis peccatis satisfacias, non tamen satisfactionem tuorum peccatorum cadere sub præcepto, quia non est materia præcepti, sed finis præcepti alias si in statu mortalis peccati penitentiam adimpleres, præcepto non censeberis satisfacisse: quod est contra communem sententiam.

Ad exemplum de debito iam dictum est in superiori difficultate non exingui liberali donatione, quia ex debito non debetur donatio, sed solutio.

Ad vltimum. Concedo leges obligare subditos, vt illis satis-

faciant, & consequenter, vt habeant voluntatem satisfaciendi quam tamen habet quicunque rem præceptam exequitur, etiam ex ignorantia ipse credat non habere.

P V N C T U M XVIII.

An actus, qui sit peccatum, possit legi, vel præcepto satisfieri.

1. Proponitur dubitandi ratio.
2. Opere ex se bono, vitioso tamen aliqua circumstantia satisfieri præcepto potest.
3. Satisfit rationi dubitandi.
4. Si ex voto, aut penitentia tenearis Missam audire, vel elemosynam facere & ex fine vanitatis hoc præses voto, & penitentia satisfaciis.

Ratio dubitandi est quia omne præceptum est de opere bono. Ergo vt fiat satis opus bonum debet exequi, quia debet exequi opus, quod est imperatum. Ergo non potest fieri ei satis opere malo, quia opus malum non est imperatum. Neque obstat si dicas præcepto satisfieri debere opere bono ex se, non tamen est necessarium esse bonum ex circumstantiis: auditio enim Missæ & largitio elemosynæ bona sunt illique videtur præcepto Missæ & elemosynæ satisfieri, & tamen ob prauium finem vitiosum, Non inquam, obstat, quia si opus externum prauo fine vitiosum, absolute vitiosum est, & peccatum; sed de peccato nunquam est præceptum. Ergo illa auditione Missæ & elemosyna non fit satis præcepto, quia non est opus præceptum. Et confirmari potest ex regulis. & extrinsecis, de regulis, ubi dicitur qui ex timore facit præceptum, aliter quàm debeat, facit, & ideo iam non facit. Ergo à fortiori non facit præceptum, qui malo fine facit.

Secundo confitio ex l. non dubium, C. de legib. & l. contra legem ff. de iur. ubi dicitur, is in legem delinquit, qui legi verba amplectens contra legis nititur voluntatem, & intentionem. Sed finis omnis legis est facere subditos bonos, & Deo obsequentes, qui sibi oblat mansuetè actus vitiosus etiam ex circumstantia extrinseca. Ergo tenet Anton. 2. part. tit. 9. cap. 1. o. 2. ubi dicit non satisfacere præcepto audiendi Missam, qui accedunt ad Ecclesiam, vt videant, vel videantur ab amatoribus suis, sed debent (aut) accedere ad orandum, & tunc à se remouere debent cogitationes temporales ad Deum orandum consentit Maior in 4. disp. 1. q. 3. paulo post primo. Adrian. 4. ubi de confessione. q. 5. dub. 4. Cathulian. 1. dist. 1. q. 2. & 2. dist. 17. q. 1.

2. Nihilominus tenenda est vt cetera communis sententia opere, inquam ex se bono vitioso tamen ex fine vel ex alia circumstantia extrinseca fieri satis posse præcepto humano quia præceptum humanum solum imperat actus substantiam non modum, qui necessarius non est ad eius exteriorum honestatem. Tum quia actus sic factus pertinet sufficienter ad cultum Dei extrinsecum, & ad rectam Ecclesie & reipublice gubernationem: modus autem alius operandi extrinsecus, etiam maxime sic interior, per accidens est operi præcepto, & forte extra humanam iurisdictionem. Ergo quicumque ille sit, obstat non potest executioni operis præcepti.

Dixi legem & præceptum imperare actus substantiam non modum qui non sit necessarius ad substantiam actus præcepti, nam aliquando aliquis modus pertinet ad substantiam præcepti, & tunc non solum res extrinseca per se, sed vitiosa illo modo mandatur. Exempli causa, mandatur alicui recitatio horarum, consequenter mandatur intentio eolendi Deum, & attentio requiritur ad orationem, quia sine hac intentione, & attentione, non est recitatio, quæ vera sit vt benedicit Suarez tom. 2. de relig. lib. 4. c. 26. Item mandatur alicui sacramentum confessionis recipere simul mandatur intentionem habere illud recipiendi dolorem de peccatis confessis, quia sine his non recipit sacramentum. Aliquando vero modus est extrinsecus operi præcepto. Verbi gratia præcepto audiendi Missam, dandi elemosynam communicandi, extrinsecus est finis vana gloria. Quocirca si ob vanam gloriam vel turpem amorem audias sacrum, elemosynam tribuas communicas satisfaciis præcepto quia rem præceptam exequeris. Non enim ex vi talis præcepti illius finis adiunctus prohibetur sed aliunde & ita tenet Nauarr. cap. 22. 7. & in enchirid. de orat. c. 20. n. 2. 9. Almain. dist. 18. quæst. unica circa finem Soto lib. 2. de iust. quæst. 3. art. 9. & 4. dist. 13. q. 2. art. 1. in fine Suarez lib. 2. de legib. cap. 1. n. 6. Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 1. n. 1. Azor tom. 1. lib. 7. cap. 6. q. 1. Couarr. cap. alma mater 1. part. §. 5. num. 1. v. sic. præter huc Bonacina disp. 1. de legibus, q. 1. punct. 9. n. 1. & seq.

3. Neque obstat ratio dubitandi. Fateor inquam auditionem Missæ & elemosynam ob finem prauum vitiosam esse sed non esse vitiosam intinsecè sed extrinsecè: vitium autem extrinsecum non obstat præcepto satisfaciendi quia non obstat quominus auditio Missæ & elemosyna de se bona sit quæ solum est materia præcepti.

Ad

Ad confirmationem ex reg. iur. 8. dico facientem ex timore preceptum, aliis non facturus, non implere preceptum in affectu, & quoad Deum, bene tamen in effectu, & quoad Ecclesiam.

Ad illas vero leges respondeo cum D. Thom. relato à Sanchez *num. 4.* & à Suarez *lib. 3. de legibus. cap. 20. numero 3.* duplicem esse voluntatem, seu intentionem legislatoris, aliam de re precepta, aliam de fine obtinendo per preceptum. Præde re intentio, & voluntas est forma intrinseca legis, & idem qui aduersus illam procedit, peccat in legem. Secunda vero est extrinseca, & idem peccans in illam non censetur legem transgredi.

4 Ex his inferitur, si ex penitentia, voto, aut iuramento obligatus sis, elemosynam facere, vel Missam audire, & ob vanam gloriam hæc præstes. te satisfacere voto, iuramento, & penitentia, quia hæc omnia obligant instar cuiusdam legis, & precepti, & de penitentia docet Suarez *4. tom. in 3. p. disp. 38. sect. 9. n. 1. sup. 4.* & de voto Valquez *1. 2. q. 100. art. 9. in expositione litterar. n. 1.* & de omnibus Sanchez *lib. 1. in Dec. c. 14. n. 2. & 3. Bonacina suprà.*

Sed obicit, voto intendisti rem gratam Deo offerre, quia est actus religionis. Penitentia intendit Confessarius, ut iustificatus Deo pro peccatis: sed hæc obtineri non possunt actu vitioso. Ergo non satisfacis voto, & penitentia per actum vitiosum.

Respondetur te non satisfacere nisi intento per votum, & penitentiam, ut conuincit ob eod. satisfacere autem materia voti, & penitentia, si rem de se gratam Deo, & honestam offeras, etsi vitiatam extrinseca circumstantia: quia finis extrinseca voti, & penitentia sub votum, & penitentiam non cadit, sicut neque cadit sub lege finis extrinseca legis, aliis qui laudè, & de honore in die iudicij comedere, seruans formam statutam ab Ecclesia, non seruat intentionem, quia non seruat finem eius extrinsecum, qui est, ratem aliqua invidia macerare: quod est omnino fallum.

PUNCTVM XIX.

Verum possis vnico actu pluribus preceptis, & obligationibus satisfacere.

- 1 Si obligationes sunt iustitiæ, non potes pluribus vnico actu satisfacere, secus si sint obligationes diuersarum virtutum.
- 2 Vovens ieiunare in Quadragesima satisfacit precepto Ecclesie & voto.
- 3 Explicatur, quando superueniens obligatio petit distinctum actum, quando cadit super debitum.
- 4 Confessarius imponens penitentiam censendus est ad actum, qui aliis obligatori non sunt, obligare, nisi contrarium explicet.
- 5 Vovens dare elemosynam, non satisfacit voto, restituens debitum.
- 6 Idem iuris est, si parentibus, & fratribus in graui necessitate subuenias.
- 7 Quid dicendum de elemosyna data extremè, vel grauius indigenti.
- 8 Probabilis est fieri satis voto, & penitentia.
- 9 Quid dicendum si actum facias, qui pluribus obligationibus seculatim tantum satisfacere potest sub distinctione respondetur.

1 Si obligationes sunt iustitiæ, certum est apud omnes vnico actu satisfieri non posse diuersis obligationibus, implicet enim rem debitam titulo iustitiæ, alio titulo iustitiæ deberi, quia si ex iustitiâ debita est, alio titulo deberi non potest, cum super eandem rem duo tituli iustitiæ cadere non possint. Ex quo fit, si debes Petro centum ex promissione acceptata, vel ex contractu, & insuper committis delictum, quo tenens centum dare Petro, non satisfacis vtrique obligationi dando centum, sed necessario debes dare ducentos.

Verum si obligationes sint diuersarum virtutum, seu ex diuersis preceptis, vnico actu pluribus obligationibus fieri potest satis: quia non implicet rem debitam vno titulo, alio diuerso deberi: non enim implicet rem debitam titulo iustitiæ, deberi etiam ex voto, & penitentia precepto, & debitam ex precepto temperantia deberi etiam ex voto. Ratio est, quia obligatio voti, penitentia, & alterius precepti possunt ex legislatoris intentione pendere que rebus iam debitis alio titulo alligari potest. At cum debitum iustitiæ ex ipsa rei natura oriatur, & in æquitate rei ad rem fundatur nequit duplex obligatio iustitiæ super eandem rem cadere. Sic Medina *Cod. de satisfact. q. 4. vers. coroll. sequitur.* Th. Sanchez *lib. 3. in Dec. c. 14. n. 5.* Bonac. *disp. 1. q. 1. p. 9. n. 4.* & in hoc fecerit omnes conuenient, & nemo discrepat.

Et hæc doctrina inferitur, si voueas ieiunare in Quadragesima, satisfacere & precepto Ecclesie, & voto. Item si voueas restituere debitum, dare elemosynam indigenti, satisfacis

vnico actu duplici obligationi: fieri obligatus recitare officium diuinum ratione ordinis sacri, & beneficii, vtrique titulo satisfacit vnica recitatione, quia super eandem materiam illa duplex obligatio cecidit. Quæ omnia clara sunt, & manifestata.

3 Dubium tamen est explicare, quando de facto superueniens obligatio cadat super actum debitum, quando vero expostulet alium.

Respondetur certa regula definiti non posse, sed ex circumstantiis colligendum esse, quia ex voluntate, & intentione legislatoris pendet: si enim circumstantia denotent legislatores velle exigere actum non debitum, manebis tunc obligatus illum præstare, neque poteris actu debito satisfacere. At si circumstantia denotent contentum esse actu alius debito, satisfacis illo vtrique obligationi, & obligationi denudè impostæ, & præcedenti. Sic Suarez *tom. 4. in 3. p. disput. 37. section. 6. num. 5.* Thomas Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 14. numer. 6.* Reguariter tamen, quoties distincta obligatio superuenit, distinctum actum expostulat, quia sic communiter legislatores intendunt, vt bene dicit Sanchez *suprà.* Et in casu dubio sic est interpretandum, quia interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus.

4 Ex his infero primò, Si tibi à confessario esset impostum preceptum recitandi bis calculus virgineos, & haberes votum quotidie, vel diebus festis illos recitandi, non satisfaceres precepto confessarii recitatione debita ex voto, quia confessarius nisi clare se explicet, ad rem non debitam intendit te obligare, præcipue cum obligatio illa à confessario imposta, non sit alligata dieti, sed potes, quando tibi placuerit, satisfacere. Idem est si aliqua ieiunia absolute imponeret, non satisfaceres ieiuniis ex precepto Ecclesie, aut voto debitis, quia intendit tibi obligationem imponere de re aliis non debita, vtpote maxime satisfactoria, & ita tradunt Sanchez & Suarez *suprà.* Nauari. *cap. 26. num. 2. & 3. & cap. 1. in princip. num. 44. de penitentia, distinct. 6.* Azor. *tom. 1. lib. 11. c. 14. quest. 1. fin.* Sayrus *in clauis regia sac. rudi. lib. 6. cap. 3. num. 22.* Henriquez *lib. 5. de penitent. cap. 19. num. 5. & cap. 2. num. 3.* & alij ab eisdem relati. Verum si confessarius dicat: Singulis diebus hoc mensè audias sacrum, ex benigna interpretatione censetur Missa debita ex precepto diebus festis, contentus esse: neque enim censendus est obligare ad audiendum duplex sacrum diebus festis, quia est graue onus: quod non est credendum imposuisse, nisi manifestet, ac proinde diebus festis, vnico sacro audito, satisfacis vtrique obligationi & ita tenet Sanchez *suprà. c. 14. n. 6.* Bonac. *disp. 1. de leg. q. 1. punct. 9. n. 7.*

5 Secundo infero, Si voueas dare elemosynam, vel illam ex penitentia debeas, non satisfacere dando ea, quæ debes restituere ob incertorum ablationem, quia largitio non est donatio liberalis, & consequenter neque elemosyna. Sed est solutio & restitutio debiti. Sic Sanchez *n. 6.*

6 Tertio infero cum eodem Sanchez te non satisfacere voto, vel penitentia, de danda elemosyna, si des fratribus, aut, & parentibus taliter indigentibus, vt teneas illis subuenire, quia illa non erit proprie elemosyna, sed solutio debiti legalis, ad quam per iudicem potes compelli, casu quo dices sis. Item quia non est largitio pauperi, pauper enim non est, qui ius habet postulandi alimenta, vt ex aliis probat *Surdus de aliment. tit. 7. quest. 37. a. n. 1. v. que ad 1. r.* Verum si aliis consanguineis à supra relatis elemosynam tribuas, satisfacis voto, & penitentia iunctæ, quia non teneris ex debito legali illis alimenta præbere, vt probat Mol. *na. lib. 2. de primog. c. 1. §. 2. num. 37.*

7 Quarto infero, quid dicendum sit de elemosyna data pauperi grauius, aut extremè indigenti: an, inquam, tali elemosyna satisfacis elemosynæ debitæ ex voto, vel penitentia? Videris quidem non satisfacere, quia illa elemosyna est debita ex precepto misericordiae, sed quæ debita sunt alio precepto, non censuris vouere, neque tibi in penitentiam iniungi, nisi expimentur. Ergo. Et confirmo. Ideo prima Missa audita in die festo non satisfacis pro Missa debita ex voto, & penitentia, et si velis pro voto & penitentia applicare, quia illa Missa non creditur sub voto, & penitentia, siquidem non est in tua potestate firmum, facere, quod non sit debita, & quod illa non fiat satis precepto Ecclesie. Sed similiter non est in tua potestate facere, quod pauperi extremè, vel grauius indigenti elemosyna non debeat ex precepto misericordiae. Ergo illa elemosyna non potest fieri satis elemosynæ debitæ ex voto, & penitentia. Sic Medina *Cod. de satisfact. quest. 4. Suar. tom. 4. in 3. p. disp. 27. sect. 6. n. 5.* Sayrus *in clauis reg. lib. 6. c. 3. n. 22.* Palud. *4. dist. 13. q. 1. art. 2. n. 8.*

8 Verum in hoc casu probabilis censo satisfieri penitentia, & voto illa elemosyna data extremè indigenti. Sic tradit Henriquez *lib. 5. de penitent. cap. 21. num. 3. in comm. litt. Q. Azor. tom. 1. lib. 11. c. 14. quest. 1. in fin.* Eman. Saà *sum. verbo satisfactio. dub. 9. sine.* Th. Sanchez alios referens *lib. 1. in Decalog. cap. 14. numer. 6.* Moueoz. quia non est debita illa elemosyna ex precepto misericordiae absolute, sed ex suppositione, quod non possis alia via necessitati pauperis subuenire. Quod constat

DE
LA
ASTR
DALAC
TONI
LIBR
ELIBR

constat manifeste. Nam si debita restituenda pauperibus tali pauperi tribueres, cessaret tibi obligatio dandi elemosynam: quia hæc solum adest, dum non potes alia via eius necessitati providere. Sed in casu præsentis potes necessitati pauperis subvenire elemosyna debita ex voto, & poenitentia. Ergo alia elemosyna ex præcepto misericordie non debetur. Ex quo manet soluta ratio in contrarium: Missa enim in die festo absolute est debita, etiam quacunque suppositione facta, secus de elemosyna indigentibus.

9. Quod inferitur quid dicendum, cum pro multiplicatione tituli res multiplicanda est, v. g. debes dare pauperibus centum ob iniuste ablata, alia centum ex voto: alia ex poenitentia: si centum largiaris eandem ex his obligationibus satisfacies. Omnibus est impossibile, quia non debes solum centum, sed tet centum.

Et quidem si decrevisti vni illarum obligationum satisfacere, illi satisfacis: quia illud opus de se est integrè satisfactorium, pro qualibet illarum obligationum: solum ergo indiget determinatione, ut ponit vni obligationi præ aliis satisfacere: hanc autem determinationem a tua intentione habet. Ergo. Et videtur hoc decisum in l. cum pluribus ff. de solutione. Sic Sanch. lib. 1. in Decalog. cap. 14. num. 8. Bonac. disp. 1. de legibus quest. 1. num. 10. num. 12. Limitanda tamen est hæc doctrina, ne superioribus contradicat pro obligationibus. quæ à loco & tempore absolventur, & à tua voluntate pendet illorum satisfactio. Alias tua intentio, & applicatio nihili deferret. Quod dixerim, ut intelligas, si die festo audias sacrum, intentione satisfaciendi voto, intendens aliud audire intentione satisfaciendi Ecclesie præcepto, voto non satisfacis, sed Ecclesie præcepto, quia illa Missa non sub voto comprehensa fuit, sed sub præcepto, vtpote debita.

Quod si decrevisti omnibus obligationibus satisfacere, cum sit impossibile satisfacere integrè, satisfacis eo modo, quo possis: nam actus, qui non valet, ut agitur, debet valere meliori modo, quo potest, ut tradunt Doctores in cap. unico. §. idem quoque de despons. in pu. n. 6. & constat ex ipso textu. Quocirca in præsentis distinguendum est: aut opus est divisibile, aut indivisibile, si opus est divisibile, ut elemosyna, & largiaris centum, cum debeas ter centum pro furto, voto, & poenitentia, satisfacies pro rata parti cuiuslibet debiti: manebit tamen cuiuslibet debiti pars insoluta, cui onus habebis satisfaciendi: quia cum illa largitio pecunie non possit omnibus debitis integrè satisfacere, & potest cuiuslibet parti, illa pars manebit satisfacta. Si verò opus indivisibile sit, ut ieiunium, vel Missa, & intendis omnibus obligationibus vno solo sacro satisfacere, cum tria debeas, reputandus es vrgentiori obligationi satisfacere, ob rationem dictam: quia cum illa Missa non possit dividi in satisfactionem plurium obligationum, sed necessarò vni tantum debeat impendi: & ex tua expressa intentione non signetur vna præ alia, asistendum est, vrgentiori obligationi satisfacere: quia sic valet actus, meliori modo quo potest. Quare cum præceptum Ecclesiasticum prævaleat voto, & votum prævaleat præcepto Confessarij, censeberis prius Ecclesiastico præcepto, deinde voto satisfacere, & tertio poenitentia.

Quod si nulli obligationi decrevisti satisfacere, sed illarum imemor opus debitum vatis obligationibus exequeris, tunc sequenda est decisio legis, cum ex pluribus ff. de solutione, ubi dicitur: Si debita sunt omnino equalia, nec quisquam dixerit, cui debito satisfacere velit, censetur omnibus pro rata satisfacere, si autem alterum sit gravius, censetur graviori. Excipe debitum ex iustitia: huic enim necessarò requiritur intentio satisfaciendi: aliàs erit donatio liberalis, & non solutio, ut sæpè in superioribus dictum est. Consentiant in his Sanchez, & Bonacina supra.

PUNCTUM XX.

Verum pluribus actibus eodem tempore factis possis satisfacere pluribus præceptis.

- 1. Affirmative responderetur.
2. Explicatur conclusio, & refellitur quadam Doctorum limitatione.

1. Respondeo posse, si actus facias, quales eriguntur à quolibet præcepto, quia efficiis, quidquid per præcepta exigitur. Ergo satisfacis illis: diversitas enim temporum nullibi in præceptis exigitur, & ita tenet Navarr. summ. cap. 21. num. 8. & cap. quando de consec. distinct. 1. cap. 19. num. 178. Henriquez lib. 9. de Missa, cap. 25. num. 5. Azor. tom. 1. lib. 10. cap. 12. q. 10. & lib. 7. c. 5. q. 3. Valenc. 2. 2. disp. 6. q. 2. punct. 7. tit. coroll. 1. Suarez de sacram. disp. 38. sect. 6. n. 5. Bonacina disp. 1. de leg. q. 1. p. 9. num. 8. Th. Sanchez lib. 1. in Decalog. c. 14. n. 11. & alij plures ab eisdem relati.

2. Dixi te posse eodem tempore satisfacere pluribus præceptis per plures actus, si actus facias, quales exiguntur à præceptis. Nam plures Doctores existimant regulariter hoc esse

impossibile: quia non potes pluribus actionibus incumbere ea attentione, quæ à præceptis exigitur: quia de causa dicunt te posse satisfacere præcepto audiendi Missam si simul velis satisfacere præcepto recitandi horas canonicas, & simul velis vnius actionis, attentionem alterius impedit. Sic Sylvest. verbo Missa 2. fin. Angelus verbo feria. num. 46. Armilla verbo festum, num. 11. & verbo Missa. n. 33. Rosella verbo, Dominica, num. 7.

Verum iure optimo hæc doctrina ab alijs Doctoribus, præcipuè Navarr. Azor. Henriquez. Suarez, Sanchez, & Bonacina non admittitur: non enim potentia intellectiva ita limitata est, ut nequeat duplici actioni simul attendere, & experientia constat recitantem calculum vitæ, vel horas canonicas posse sufficienter testificari de omnibus, quæ in Missa contigerunt. Signum ergo est manifestum attendisse sufficienter. Adde non requiri in lupradictis actionibus diversam attentionem, sed vnam: non enim necesse est, ut ad verba, & sensum illorum, quæ in Missa, vel horis canonicis proferuntur attendas, sufficit si attendas ad Deum; quæ attentio vtrique operi convenit, & sufficiens est.

PUNCTUM XXI.

Quando censetur peccare impedimentum apponens, vel non tollens legi, vel præcepto adimplendis.

- 1. Proponitur dubitandi ratio.
2. Respondetur questioni sub distinctione, & affirmatur præcepta naturalia per se obligare omnia impedimenta tollere, secus præcepta positiva.
3. Explicatur doctrina.
4. Proponitur obiectio, & fit satis.

1. Semper videris peccare, quoties impedimentum apponis executioni præcepti, vel iam impedimentum appositum non tollis, vel apponendum non remoues: quia superior præcipiens finem, simul etiam, & media censetur præcipere. Sed est medium necessarium remouere impedimenta, quæ executioni præcepti obstant, vel iam posita remouere. Ergo si id non facis, peccas.

2. Ceterum hæc doctrina ita generaliter sumpta vera non est: non enim excommunicatus tenetur ex vi præcepti audiendi Missam, absolutionem quæret excommunicationis, ut plures Doctores docent, quos refero in materia Eucharistie in fine. vbi de præcepto audiendi Missam; neque tenetur dies non laborare, ut possit ieiunium seruire, neque peregrinationem in alium diem differre, ut censent plures. Quocirca distinguendum est inter præcepta naturalia, & positiva; & affirmandum præcepta naturalia per se obligare omnia impedimenta illorum executioni obstantia remouere: & media, quæ ad illorum executionem per se necessaria sunt, apponere, quia cum obligatio horum præceptorum ex ipsis rebus nascatur, nequit limitata esse obligatio pro vno, vel altero medio, aut impedimento & non pro omnibus. Vnde exequens officium iudicis, Confessarij, Advocati, tenetur addicere, quæ necessaria sunt ad illius rectam executionem, & remouere impedimenta, quæ obstatè vifa fuerint. Et obligatur lege charitatis succurrere indigenti, elemosyna corporali, vel (spirituali) correctione, tenetur media necessaria apponere, & impedimenta, quæ vident obstatè, remouere, quia hæc obligatio ex ipsa rei natura nascitur: & si natura præscribit absolute finem, & media necessariis ad illum præscribere debet. Quare nisi iusta aliqua causa intercedat excusationis, præceptum ad hæc omnia ponenda, vel remouenda obligat. Neque in horum præceptorum impedimentis video esse inter Doctores dissensionem, solum enim est dissensio pro sufficienti causa excusationis.

At in præceptis positivis secus dicendum est: non enim ex vi horum præceptorum tenentis omnia media, quæ videntur aliquo modo necessaria ad illius executionem apponere, vel impedimenta remouere, quia non obligant cum tanto gravamine: cum enim horum obligatio ex voluntate legislatoris procedat, poterit legislator illorum obligationem statuere sub conditione, quod liber, & expeditus existas, non verò imperare tibi expeditionem. Quod exemplo de excommunicatione pro præcepto audiendi Missam, & exemplo peregrinationis pro præcepto ieiunii illustrari potest. Quæ autem sint media apponenda, quæve impedimenta remouenda pro executione horum præceptorum, non videtur posse certa regula definiti; aliqua enim sunt grauiora præcepta, alia leniora, & sic media apponunt, vel impedimenta remouent proximiora, vel remotiora: quare ex modo, quo quodlibet præceptum receptum est, peti debet hæc obligatio. Sic docet Thom. Sanch. lib. 1. in Decalog. 15. num. 4. ad 1. 2. q. 71. tra. 13. disp. 2. sect. 9. n. 117. & 118.

3. Verum est hoc ita sit, credo omnia illa media, quæ per se, & intuitu, seu ex natura rei necessaria sunt ad illorum executionem

cautionem, te obligatum esse apponere, & omnia illa impedimenta, quae per se, & ex natura rei obstant, remouere. Caetera vero peragenda sunt ex consuetudine, & modo quo praecipit receptum est. Primam partem proba, tum ratione superius posita: praecipiens enim finem, consequenter praecipere censendus est, quae ad illius executionem necessaria sunt: alia non efficaciter habere intendit, sed dimittit procedet: tum exemplis. Si enim die festiuo nolis à lecto surgere, & Ecclesiam adire, sed ludo occupari, peccas contra praecipitum audiendi Missam. Item & obligatus horas canonicas recitare, proicias Breviarium, aut nolis habere, peccas: quia haec omnia sunt media per se, & intrinsece necessaria ad illorum praecipitorum executionem: & sicut tenent supradicti Doctores. Quia ratione dicunt, si aliquis die festiuo, vel nocte proxima te inebriat, prauidens impediendam esse à Missa auditione, peccare cum te inebriat, contra praecipitum audiendi Missam, quia apponit impedimentum per se obitans praecipitum executioni.

Dixi, si die festiuo, vel nocte proxima te inebriat: quia tunc iam censetur moraliter adesse praecipitum, ac prouide efficiam habere remouendi impedimenta obstantia illius executioni. At si antequam dies praecipitum adueniat, vel quasi in proximo sit, te inebriat: vel cibum nocivum sumeres ex quo prauideres infirmitatem tibi obuenturam, & impedimentum apponendam recitationi horarum, Missae, & ieiunio; non videris, tunc aduersus haec praecipitum peccare; quia non videntur extendi ad media, & impedimenta ita remota: & docet Salas, & Sanchez supra. Adde aliquos Doctores, etiam concedant te inebriantem die, quo est praecipitum audiendi facium, vel recitandi horas, ex qua inebriatione impediatur eorum executio, peccare aduersus haec praecipitum: At admittunt summentem vnum, aut nocivum cibum, prauidens ob morbum se omisurum Missam, horas, & ieiunia, aduersus haec praecipitum non peccare, sic Henricq. lib. 9. cap. 25. num. 11. in com. lit. P. quamvis non exprimat, si id faciat eo die, quo viget praecipitum. At Med. 1. 2. q. 77. art. 7. & in sum. in declarat. 3. praecipitum cap. 14. §. 10. fol. 101. de eodem die loquitur, & dicit non peccare contra praecipitum ieiunij, eum qui iter facit, vel inuisa concubina, seu amicum: vel laborat in venatione, vel in ludo pilae: prauidens inde fore, vt die illo non possit ieiunare, & Thom. Sanchez lib. 1. sum. cap. 15. referens hanc sententiam, non videtur ab illa differre. solum enim dicit obligare, ne haec impedimenta in fraudem ieiunij apponantur, hoc est ex intentione violandi illud: consentit Ioan. Sanchez disp. 54. sect. n. 10. & addit, etiam si fiat ex intentione non feruandi ieiunium, adhuc non peccare, quia illa non est intentio violandi ieiunium, cum obligat, sed intentio excusandi se à ieiunij obligatione, seu apponendi causam excusantem: quare tunc causam excusantem ab obligatione praecipitum, non videtur esse contra praecipitum.

Ego vero huic exceptioni acquiescere non possum sicut neque Salas supradicto loco 1. 2. sect. 13. disp. 2. sect. 9. n. 118. acquiescit: imò absolute dicit esse falsam sententiam Medinae, & ab omnibus reprobam, intellige ab antiquis Doctores: (nam recentiores aliqui eam approbant.) Mouet, quia nullam differentiam inuenio inter inebriantem se, & ex proposito dormire volentem die, quo debet audire Missam, & inter edentem cibum nocivum, ex quo prauidet impedimentum esse apponendum, quo minus Missam audire possit, verumque enim impedimentum a quo obstat praecipitum executioni: si igitur in eo, qui se inebriat, vel dormire vult, omnes admittunt omissionem Missae imputari in causa, ita debet imputari ei, qui cibum sumit, ex quo infirmitas, & impedimentum nascitur, quominus audire Missam possit. Item nullam ferè differentiam inuenio in eo, qui die festiuo vult ludere tempore, quo Missa dicenda est, vel in eo qui vult ludo pilae vel alio labore non necessario, neque honesto occupari: ex quo violatio ieiunij est sequenda. In utroque enim casu impedimentum apponitur praecipitum executioni per causam, cuius positio nulla ratione honestatur. Neque hoc rigidum, & durum alicui debet videri, sed rationi multum conforme. Ratio enim dicitur, vt quando viget praecipitum, vel iam est in pendentem, vt viget, remoueantur quae illius executionem impediunt, & apponantur quae ad illius executionem necessaria sunt. Quando vero praecipitum non adhuc obligat, neque proxime est vt obliget, facilius permitti potest non prohibere causas obstantes illius executioni: & in hoc sensu sustineri potest comestentem cibum nocivum, vel exercitentem actionem, ex qua actio executio praecipitum Missae ieiunij, recitationis impedienda est, non peccatorem aduersus haec praecipitum si, inquam, illa faciat, non eo die, quo praecipitum occurrit, vel in proximo est, vt occurrit, sed aliquibus diebus antecedentibus.

4 Dices ergo agricola, vel alius officialis non poterit laborare die ieiunij, neque peregrinationem aliquam facere, aut honestum aliquod opus, & ipsum exercere, si inde sciat impotentem reddi ad ieiunandum; & si hoc potest, poterit etiam ludo pilae, & venationi se committere, quin peccet: occurrit etiam illa omnia exercere, sciens impedimentum esse ad auditionem Missae, & recitationem horarum: Haec obiectio prodest secundam

partem nostrae conclusionis, scilicet plera esse impedimenta, quae ex consuetudine, & communi Doctorum sententia apponuntur obsequia culpa possunt executioni praecipitum: neque illa sunt censenda impedimenta, sed exemptiones ipsiusmet praecipitum praecipitum enim ieiunij, v.g. obligat vacantes orio, non laborantes: quare qui die ieiunij laborat, etiam in labore sibi non necessario, non videtur comprehensus sub praecipitum. Alias dicendum esset teneri agricolas, fabros lignarios, & ferrarios diuites, quique facile laborem exculare possunt, à labore cessare, vt ieiunium seruent: quod est contra receptam sententiam, vt tradit Ioan. Sanchez disp. 54. in select. n. 14. Eadem ratione peregrinantes, vel se flagellantes, aliisque opera pia exercentes, quibus cum compati non potest ieiunij oblectatio, videntur excusati, sic Ioan. de Friburg. in sum. Confessor. lib. 1. tit. 11. q. 19. & 29. Ariost. in Enchirid. 2. p. de ieiunio. for. 89. Alenc. 2. par. tit. 18. §. 3. Ioan. Sanchez disp. 54. n. 21. & 22. quia praecipitum hoc solum illum laborem videtur remouere, qui neque necessarius est, neque honestus. Vnde censeo non excusatum eum, qui ludo pilae & venationi se committit. A praecipitum autem audiendi Missam, & horarum recitatione, cum vriget, censeo excusatum non fore, cum, qui labori quantum vis pro se exerceat: nisi ad illud exercendum obligatus ex charitate sit praecipitum enim illa remouet omnia impedimenta, quae abique graui detrimento tui, vel proximi omitti possunt.

PUNCTUM XXII.

In quibus sit potestas leges ciuiles condendi.

- 1 Certum est hanc in omnibus esse potestatem.
- 2 Haec potestas non est à natura, sed à republica.
- 3 Quia ratione haec potestas sit à Deo.

1 Hucusque de obiecto legis, de eius publicatione, & obligatione, quam inducit, sermone fecimus: pergamus inuenire causam eius sufficientem.

Primo supponendum est vt omnino certum, esse in hominibus potestatem leges ferendi, quia sine illa communitas hominum gubernari non possit: nam (vt dixit sapiens Prover. 11.) vbi non est gubernator corrumpit populus; sed gubernator: exerceat officium non potest, nisi medijs legibus. Ergo vel ab alio debet illas recipere, vel ipse, si supremus sit, debet illas condere.

2 Hanc autem potestatem ferendi legem nullus habet à natura, quia natura omnes homines fecit liberos, nemini enim potestatem, & iurisdictionem politicam in alium concessit. Restat ergo, vt solum ipsa communitas hominum habeat à natura hanc potestatem: hanc autem habent, eo ipso, quo plures familiae velint se se inuicem iurare, & inter se vinculo societatis vniri: nam sine potestate ferendi leges, non possunt in pace, & iustitia gubernari, & conseruari. Quapropter per vllam potentiam non potest impediri hanc potestatem. Verum quia communitas indicauit se rectius gubernari posse, aliquo singulari, vel aliquibus, quam omnibus; quia si omnes ad regimen sui concurrerent, esset non leuis confusio, & continua perturbatio: praecipue si esset magna hominum multitudo: ideo totam suam potestatem transtulit in vnum, vel in plures aliquos determinatos, qui regere, & gubernare rempublicam possent, potestate ab illa accepta: & in his omnes ferè conueniunt cum D. Thom. 1. 2. q. 90. art. 3. ad 2. & q. 97. art. 3. ad 3. & tradit Nauarr. in cap. noui. de iudic. notab. 3. num. 119. Castro lib. 1. de lege penali. cap. 1. §. postquam. Suarez lib. 3. de legibus, cap. 2. n. 3. Couarr. pract. cap. 1. conclus. 1.

Ex his inferitur, quodlibet Regem potestatem habere condendi leges à republica immediate: constat ex supradictis Doctores, & deciditur in l. 1. ff. de constitutionib. Principum, & l. 3. §. nouissime, de origine iuris, & tradunt ibi Doctores, & Canonistae in cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi. Ratio est manifesta, quia non habet à propria natura, cum haec omnibus communis sit, & nulla sit ratio, quare magis vni, quam alicui hanc potestatem, & iurisdictionem politicam concesserit. Habet ergo ab ipsamet communitate.

4 Dices habere à Deo immediate, iuxta illud Pauli ad Romanos. Non est potestas, nisi à Deo. & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit; & Ioan. 19. dixit Christus Pilato, Non haberes in me potestatem vllam, nisi tibi data esset desuper, & Prover. 8. dixit Sap. Per me Reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Secundo si à republica haberet hanc potestatem, esset respublica superior Regi, & posset Regi pro libero hac potestate priuare, quod videtur falsum. Ergo signum est à Deo haberi.

Respondeo omnem potestatem regiam à Deo esse immediate, sed non inde inferri in alio prius immediate, non fuisse, fuit quidem immediate in ipsa communitate, à qua in Regem transiit. Sed haec prioritas non obstat, quominus in Rege immediate à Deo sit potestas, cum quia non est alia potestas in Rege, quam illa potestas, quae fuit in communitate: cum quia implemet Deus sua speciali prouidentia hanc transiitionem, seu successorem ordinauit. Adde supposita potestate in

DE
CASTRO
DALAY
TOM
I
CIV

in Rege, Rex gerit vicem Dei, quia quidquid Rex imperat, Deus imperat: ex quo.

Ad secundum nego absolute publicum manere superiorem illo, in quem transiit potestatem, hac enim translatione, obliuiscit se dominum, & se Regi subiecit; sicut si te venderis alicui in seruum, maneres quidem supposita venditione inferior, etsi antea non esses, neque posses facta venditione illum dominum tui priuare: sic proportionaliter in republica contingit, facta scilicet potestatis translatione.

Sed quia hac potestas in variis personis residere potest, ideo expendenda sunt: in quibus dubium est residere. Dubitatur, inquam, primum de Pontifice, & imperatore respectu totius orbis, Rege, & Regina, cui ius regni competit, de communitatibus a mini subiectis, de aliis qui Regi subduntur, de magistratibus, de parte familias, de marito respectu uxoris. De singulis ergo examinandum est, qua ratione ius habeant condendi leges ciuiles.

§. I.

Quid dicendum de Pontifice, & Imperatore respectu totius orbis.

- 1 Pontificem non habere potestatem condendi leges ciuiles totum orbem obligantes.
- 2 Neque licet decessioni obstat derogatio, quam sapè facit, legum Imperatoris, aliorumque Principum.
- 3 Pontifex in terris sibi subiectis leges ciuiles condere potest.
- 4 Idem dicendum est de Imperatore legitime electo, comparatione regnorum, quae sibi subduntur.
- 5 Extra illa regna non valet leges ferre.
- 6 Bene potest leges ferre obligantes illis in regno, in qua habet directum dominium, tamen si immediate non gubernet.
- 7 Deficientibus legibus propriis, ditionis Pontificia, & Iustitiana, leges imperatoris in causis decidendis obligant, sicut in Hispania, & Gallia.
- 8 Qui negent etiam ex consuetudine non esse obligatos iudices Hispanos sequi ius ciuile deficiente proprio.
- 9 Probabilius credo oppositum.
- 10 Satis rationibus n. 8. adductis.
- 11 Ob transgressionem legum ciuiliu(m) non procedat aduersus ius naturale, nulla pena debetur.
- 12 Quid dicendum cum ius ciuile contrarium est Pontificio ciuili.

Communis, & vera sententia est, Pontificem non habere potestatem ferendi leges ciuiles obligantes totum orbem, neque totum populum Christianum, sed solum habere potestatem ferendi leges obligantes terram sibi temporaliter subiectam, sic Bellarm. lib. 5. de Pontif. cap. 2. 3. & seq. Nauarr. cap. nouit. de iudic. notab. 3. n. 19. Couarr. reg. peccat. 2. p. 6. n. 7. Molin. tract. 2. de iust. disp. 29. Suarez de leg. lib. 3. cap. 6. n. 3. & 3. p. tom. 1. disp. 48. section. 2. sine. Bonacina disp. 1. de leg. quaest. 1. p. 3. n. 5. Salas disp. 7. de leg. sect. 4. n. 30. & alij plures ab eisdem relati. Et quidem non habere potestatem ferendi leges obligantes infideles, constat ex Paulo 1. Corinth. 14. dicente, de his qui foris sunt, quid ad nos? quasi nihil circa illos Pontifex statuere possit, & in cap. gaudeamus, de diuortis, decidit constitutionibus canonicis non obligari paganos. Ergo a fortiori obligati non poterunt legibus ciuilibus. Circa fideles vero commemorantes in terris Imperatoris, & Regibus aliisque Principibus subiectis, inde probatur, quia huiusmodi Principes habent supremam potestatem ciuilem, & temporalem, in suos subditos, ut constat ex cap. duo sunt, cap. cum ad verum, 26. dist. 1. & cap. per venerabilem, qui filij sunt legitimi, cap. solita de maioribus, & obediens, cap. nouit. de iudic. Ergo Pontifex supremam iurisdictionem non habet, alias derogaret iurisdictioni supremæ illorum Principum. Sed sine hac iurisdictione, & potestate non potest leges temporales condere, quae subditos Imperiales, Hispanos, & Gallos, & eorum Principes obligarent. Ergo. Adde Christum Dominum solum spirituales iurisdictionem Pontifici tribuisse, non temporalem, ut fere omnes Doctores exponunt illis verbis dictis Petro, Tibi dabo claves regni caelorum. Pasee oues meas. Quocirca ut Pontifex temporalium iurisdictionem haberet, sicut reliqui Principes feudales, indiguit illa donatione, quam illi Principes fecerunt, ut constat ex cap. ego Ludouicus, 62. dist. & cap. Constantinus, 96. dist. & cap. fundamenta, de elect. in 6.

2 Neque obstat Pontificem saepe derogare leges Imperatoris, & Principis supremi, ut patet ex cap. vigilanti, & cap. fin. de prescript. & regul. possessor. de reg. iur. in 6. ubi Pontifex abrogauit legem ciuilem permissam prescriptionem cum mala fide: & in cap. cum haberet, de eo qui duxit in matrimonium, concedit, & mandat filijs illegitimis praebere alimenta, quae legibus ciuilibus negata erant, Non, inquam, hoc obstat, quia haec leges latae à Pontifice sunt leges canonicae, saluorem animatum spectantes, quando enim Pontifex videt Principes saeculares fere leges aequitatis contrarias, potest, & debet suis legibus abrogare,

sicuti in supradictis exemplis factum est: lex enim illa de prescriptione mala fide fouebat fraudes, & latrocinia, lex item negans filijs alimenta pietati naturali aduersabatur: merito ergo reprobari debebant ab illo, cui animarum cura commissa est. Item quando Pontifex videt Principes saeculares negligentes esse in statuendis his, quae ad rectum regimen suorum subditorum pertinent. ob cuius negligentiam peccata grassantur, poterit ea suis legibus praecae: neque enim hoc est ad ecclesiam potestatem habere temporalem in subditos imperiales, & regios, sed solum habere in illos spirituales potestatem, illorum conscientias spectantem: ratione cuius prouidere, & statuere potest, quidquid necessarium, & conueniens iudicatur: & in hoc sensu Bonifac. VIII. in Extravag. vnam sanctam de maior. & obed. dixit, oportere gladium esse sub gladio, hoc est, temporalem Principum iurisdictionem spirituali Pontificis subijci.

3 Quod verò Pontifex in terris sibi subiectis habeat temporalem iurisdictionem, nemini dubium esse potest, cum spiritualis iurisdictione temporalis non excludat, ut habetur in supradicta Extravag. Bonifac. VIII. Adde Reges & Principes transfuissse in Pontificem potestatem gubernatiuum. Ergo & legislatiuam, quae gubernatiuae necessario coniuicta est.

4 Quod si de imperatore loquamur, constat apud omnes imperatorem legitime electum posse leges ferre in prouinciis, & regna sibi subdita, quia in illis habet supremam potestatem, & iurisdictionem, deciditque in l. 1. C. de vet. iur. conel. & bene à Zenone, C. de quadriens. prescrip. & l. 4. & vltim. C. de legib. Item Imperatores antiqui potestatem habebant condendi leges obligantes totum suum imperium, ut constat ex supradict. leg. & ex toto iure Caesareo, quia auctoritas imperialis constitutus est, & specialiter ex l. 2. C. de ver. iur. emul. ubi dicitur soli imperiali auctoritati leges condere, & interpretari esse concessum: sed eandem potestatem habet nunc Imperator Romanus legitime electus in terris sibi subditis. Ergo. Dixi, legitime electus: nam si caret legitima electione, caret potestate legislatiua, sicuti caret, qui per vim, & iniustitiam regnum occuparet. Contingere autem potest, ut bene dicit Suarez infra referendus, successu temporis populum admittere talem principatum, & tunc ratione consensus populi, potestatem habere legislatiuam, Adde, dum expelli non potest, censendus est illum habere, ne maiora mala prouocant, quae enim maius malum carere populum gubernatione vlt. a, quam permitti gubernari à tyranno, quoniam à se expellere non potest: & ita tradunt Salas disp. 7. de leg. sect. 12. Molina de iustit. tract. 2. disp. 13. Suarez lib. 3. de leg. cap. 4. num. 4. Bonacina disp. 1. q. 1. p. 3. n. 5. circa medi.

5 Nullo autem modo potest Imperator legitime electus extra regna, & prouincias sibi subditas leges ferre, quia non habet potestatem, & iurisdictionem illis in locis: nam vel illam habere debet à Christo Domino, vel iure belli, vel electione populi. A Christo Domino illam non habet: nam si Pontifici data non est, ut diximus, minus censetur Imperatori concessa, Adde nulum reperiui locum in Scriptura, unde talis potestas concessa intelligatur. Ergo sine fundamento hanc affirmanda sunt: iure autem belli constat Imperatorem nunquam occupare terras, quae Regibus aliis subditae sunt: quales sunt Hispania, Gallia, & Belgicae, electione tamen minus constat, Ergo non est, unde ceteri debent, in totum orbem iurisdictionem habere. Adde Pontificem in terris subiectis sibi potestatem temporalem supremam habere, Regem Hispaniae, & Regem Galliae in suo regno, & sic de aliis. Ergo non potest Imperator illam habere: & ita fere omnes Doctores sentiunt, ut videre est in Molin. tract. 1. de iust. disp. 24. 29. & 30. Suar. lib. 3. cap. 7. n. 8. Valq. 2. 2. disp. 53. cap. 2. Bonacina disp. 1. de leg. q. 1. p. 3. n. 5. vers. dixi.

6 Aduerter tamen Imperatorem habere dominium directum in aliqua regna, & prouincias, etsi ab alio, tanquam à supremo domino gubernentur. Nam esto Imperator illa regna per se immediate non gubernet: at recognoscitur à Ducibus illorum regnorum tanquam supremis Principes iure feudi, vel alio simili titulo. Et in his prouinciis, & regnis leges Imperatoris vim, & obligationem habent, & obseruari debent, quamvis non solae: quia possunt habere proprias leges à suis Principibus latas, tradit Bonacina supra Salas disp. 7. section. 8. num. 46. Valquez cap. 2. num. 24. Suarez cap. 8. n. 2. At autem ipsi Principes imperio subiecti possunt imperatoris leges suis legibus derogare: Respondet optimè Suar. ex consuetudine, & & vlt colligendum esse: potuit enim à principio dari illis dominium prouinciae ea conditione, ut legibus imperatoris gubernentur; neque possent aliquas facere, quibus earum obseruantia diminueretur, sed potius foueretur, vel possent dari ea conditione, ut legibus imperatoris gubernentur, cum proprias non haberent: qualiter autem fuerit concessum, colligendum est ex ipso vlt. & consuetudine.

Extra has vero prouincias, & regna leges Imperatoris per se non obligant. Unde non obligant in regno Hispaniae, Galliae, Lusitaniae, Flandriae, & similibus, quia neque Imperator est illorum regnorum gubernator, neque iure feudi, aut alio titulo simili ei subiecta sunt.

7 Sed dicitur quod est, an deficientibus legibus propriis horum regnorum, gubernari debeant legibus imperatoris, in causis inquam, decidendis.

Et quidem de provinciis Pontifici temporaliter subiectis id affirmandum est, quia ita Pontifex statuit, *cap. 1. de noui operis nuntiat.* quod pro causis spiritualibus decidendis vim habet in tota Ecclesia: pro temporalibus autem solum in rebus temporalibus Pontifici subiectis, sic Suarez *lib. 3. cap. 8. num. 3.* Bonacina *num. 5.* Valquez *disp. 153. cap. 2. Salas disp. 7. sect. 8. num. 46.* Idem dicendum est de regno Lusitanie deficientibus enim propriis legibus, decidendus casus est legibus iuris ciuilibus, non Pontifici, etiam Pontificum contrarium fit *lib. 3. ordinam. tit. 64.* In regno autem Gallie, & in Hispania nullo modo tenentur iudices deficientibus propriis legibus leges ciuiles sequi in causis decidendis, quia in legibus illorum regnorum, nullibi est statuta talis obligatio.

8 Solum est dubium, an ex consuetudine teneantur iudices sequi decisiones iuris ciuilibus deficiente iure proprii regni, prout in Hispania? Negat Suarez *num. 5.* & adducit Gregor. Lopez *leg. 8. tit. 4. part. 3.* Franc. Vazquez *tract. de potest. Pontific. azim. 7. n. 10.* Bernard. Diaz *pract. quest. 144. circa fin. vbi Salcedo. Mouetur, quia non constat de tali consuetudine, quae fuerit introducta deficientibus, vel scientibus, Regibus. Item quia Philippus II. nouissime renouauit l. 1. & l. 2. Tauri, in qua deciditur casus decidendus ille per leges horum regnorum, & non per alias: habetur l. 1. & 2. lib. 2. noua compilat. Quod non videtur dicendum, si deficientibus legibus nostri regni leges ciuiles sequenda forent, item non probatur consuetudo, & vis ex eo, quod iudices frequentius iudicent per leges ciuiles deficientibus propriis, quia id fieri potest non obligatione, sed imitatione, quia scilicet acquiritur proximiores videntur, sed imitatione, quia scilicet acquiritur proximiores videntur.*

9 Verum mihi probabilis est tenentur iudices Hispanos leges ciuiles sequi in causis decidendis, si deficient leges proprias: probat late & eruditè Burgos de Paz in l. Tauri, à num. 520. Anton. Gomez ibi num. 10. Didacus à Castilio ibi verbo, no se ose de ellas, & in l. seq. in verb. pues por ellas, y no por otras, & infra l. 3. verb. se te sigos, col. 8. Mouetur primò quia leges ciuiles sapientissime allegantur in tribunalibus, cum proprias deficientibus, & iudices sequuntur: si autem iudices eas non teneantur sequi, nullius vtilitatis esset illas allegare. At videmus, & testatur Burgos de Paz iudices etiam supremos non audere his legibus contraire, nisi cum nostris legibus aduersentur. Ergo ex obligatione habent illas sequi. Secundo ex l. 1. tit. 9. lib. 3. que fuit edita Barcinonae anno 1493, vbi sancitur nullum iudicem effici posse, absque eo, quod iuri canonico, & ciuili per decem annos studuerit: si autem ius ciuile ad causas decidendas non deferretur, etiam deficientibus propriis, vt quid tanta cura apponenda erat in eius studio? Tertio, quia leges ciuiles, quae peccatum non autuunt, in maxima aequitate fundantur. Ergo cum conueniens sit iudices regulam aliquam habere in causis decidendis, ne se periculo errandi exponant, & ex iure regio illam non habent, mutuari debent ab imperiali iure. Et consuetudo ex *cap. fin. de transactionib. vbi cauetur, cum iudex ius expressum non habet in causis decidendis, aequitate causam dirimat, & probat textus in l. quod si Episcopi, in fine, ff. de eo quod certo loco.* Sed ad hanc aequitatem seruandam nullus modus aptior esse potest, quam lex imperialis deficientibus propriis. Ergo. Adde causam decidere ex proprio crebro, praetermissis iuris ciuilibus sanctionibus, errandi periculo non leui est expositus: quod damna textus in l. 1. §. mirabile, C. de ver. iure enunc. cando. vbi, & propter ipsam conscientiam, & voluntatem iudicum magis quam legitima auctoritate lites dirimebantur. Quarto non leuiter probatur haec sententia ex praedictio legum Matriti anno 1501. vbi loquens Rex de causis decidendis affirmat decidi debere per ius leges de las partidas, & de los fueros, & ordenamientos, & pragmatias, & por derecho comun. In quibus vltimis verbis ius ciuile intelligitur. Ergo iure ciuili causae decidi debent deficientibus legibus propriis.

10 Neque obstant superioris allegata, solum enim probant, statibus legibus nostri regni, per illas, & non per alias leges decidendas esse causas, vel probant non esse in Hispania causas decidendas per leges ciuiles, & imperiales, deficientibus propriis, tanquam per leges per se obligantes, sed tanquam per solidas quasdam rationes, & aequitates, & rationi naturali maxime conformes. In quo sensu probat Burgos de Paz *num. 546.* ex Hostiensis, & alius, in Gallia vendum esse legibus ciuilibus, cum proprias deficientibus: neque contrarium esse textum in *cap. super specia. de priuileg. quia interpretandum est, quod Gallias non vt leges obseruant, sed vt rationes, & decisiones iuri naturali conformes, vel quod non obseruant imperiales extraneas proprias.*

11 Placet tamen mihi sententia Suarez, Gregor. Lopez, & aliorum supra, neminem esse puniendum propter transgressionem legum ciuilibus, si actus non sit contra ius naturale, vel regni: neque contractum fore irritum, etsi à iure ciuili irritetur, si tamen iure naturali, vel regio non irritatur: quia si hos effectus leges ciuiles haberent, obligarent sanè Hispanos, sicuti propriae, quod non est dicendum.

12 Sed aduersus supradicta obstat: quia si deficientibus legibus nostri regni, sequendum est ius ciuile non in vi legis per se obligantis, sed in vi rationis, & directionis iustae. Ponamus iuri ciuili Pontificum esse contrarium. Quod ergo sequendum erit? Suarez *num. 6.* facile ab hac dubitatione leuauit: affirmat namque neutrum ex obligatione esse sequendum, ex consilio, & aequitate Pontificum. Verum Gregor. Lopez *lib. 8. tit. 14. part. 5.* & Salcedo *pract. quest. 144. lit. Castimat* sequendum esse ex obligatione Pontificum. At crederem praefertendum esse iuri ciuili Pontificio: (loquor de Pontificio ciuili, non canonico.) Mouetur, quia ius Caesareum ideo vocatur commune, quia commune est omnibus regnis, cum proprium deficit. Secundo, quia ius Caesareum permittitur allegari in causis decidendis: at ius speciale Pontificum nullo modo. Tertio, quia ipsemet Pontifex mandat ius Caesareum sequi in suis provinciis, cum proprium deficit. Ergo si Rex Hispaniae idem intendat, & velit, vt deficiente proprio iure commune sequatur, rationabiliter, & iuste videtur procedere.

§. II.

Quid dicendum de Rege, Regina, aliisque subditos habentibus.

- 1 Rex, & supremus Princeps leges ferre potest.
- 2 Aliquando illas ferre non potest independenter à regno.
- 3 Regina si domina est regni, & viro soluta, leges ferre potest.
- 4 Proponitur obiectio, & fit satis.
- 5 Matrimonio adstricta dubium est an gaudeat hac potestate, & si illam integrè transferat in maritum.
- 6 Probabilis est hanc potestatem retinere.
- 7 Solutur ratio dubitandi n. 5. adducta.
- 8 Qui subditos habent ratione domini, & non iurisdictionis, leges ferre non possunt.
- 9 In quo potestas domini, & iurisdictionis distinguuntur.
- 10 Communitates perfecta, seu supremam habentes iurisdictionem, leges ferre possunt.
- 11 Secus quae in Principem potestatem transfulerunt, nisi ex privilegio, vel usum contrarium constet.

1 Certum est quemlibet Regem supremum habere potestatem ferendi leges in suo regno, quia habet potestatem gubernatiuam, quae sine legislatiua esse non potest. *Bar. in l. ult. C. de legibus. Bald. cap. 1. de constitut. Nauarr. cap. nouit. de iudic. notab. 2. n. 110. Suarez lib. 3. cap. 9. n. 2. Bonacina disp. 1. q. 1. p. 3. n. 7. Salas disp. 7. sect. 11. num. 51. & ferè omnes expostores D. Thom. 1. 1. q. 90. art. 3.*

Idem dicendum est de aliis Principibus supremis, qui superiores non cognoscunt quoad temporalem iurisdictionem, quotcumque nomine nuncupentur, Duces, Marchiones, Barones, &c. Qui verò superiores agnoscunt, examinare debent, qua ratione illis concessa est facultas gubernandi, & leges ferendi: an, inquam, dependentur à Principe supremo, an independenter ab illo: & pro modo concessionis erit potestas ferendi leges, sic Suarez *num. 3.* Bonacina *supra.* Salas *sect. 8. n. 46.* Valquez *disp. 153. cap. 2. & 3.* Idem cum proportione dicendum est de magistratibus, seu gubernatoribus, quibus regimem provinciae incumbit, possunt enim hi vel ex lege, vel ex consuetudine, vel ex speciali voluntate Principis leges ferre: quia potestas leges ferendi delegabilis est à Principe, cum sit potestas iurisdictionis. Videre tamen debent, quam habeant potestatem, sic praecitati DD. Bonacina, Suarez, Salas *supra.* In Hispania autem nulli gubernatores, Duces, Comites & Dynastae habent potestatem leges ferendi, quia in l. 1. tit. 1. part. 2. expressè illis prohibetur.

2 Adactro tamen aliquando Regem, etiam supremum sit, non habere potestatem ferendi leges independenter à regno: vt dicitur de regno Aragoniae, quod sub hac conditione Regi tradidit gubernandum, cum enim tota potestas legislatiua sit prius in communitate, & ex illa in Regem fuerit translata potuit communitas sub hac, vel illa conditione potestatem tradere, & tunc communitas legislatiua erit simul cum Rege, & Rex cum communitate, ita Suarez *lib. 3. cap. 9. num. 3. & cap. 19. num. 6.*

3 Sed inquires, quid dicendum sit de Regina? Respondeo: si ipsa domina est regni, & matrimonio alligata non est, leges ferre potest, sicuti quilibet alius Rex supremus, quia ratione domini in regnum habet in se potestatem legislatiuam, cum alio modo regnum gubernare non posset. Secundo, quia ipsa femina capax est regiae iurisdictionis, *cap. dilecti, de arbit. cap. ex parte, el. 2. de priuileg.* Ergo capax est praecipui actus illius, qui est leges condere. Tertio sequeretur peccatum, qui regnum feminae relinqueret, si quidem tribueret potestatem ei, qui eam exercere non posset. Quocirca Regina regni domina poterit leges condere, & causas cognoscere, & sententias ferre, quia haec omnia non excedunt potestatem sibi concessam, & ita tradant Innoc. & Panorm. in c. dilecti,

DE
CASTRO
PALAO
PONTI
LIVIO

dilecti. Suar. lib. 3. de leg. c. 9. n. 9. Bonac. disp. 2. q. 1. p. 3. n. 8. Salas disp. 7. scilicet. 11. & ferè omnes.

4. Sed objicies, Paulum 1. ad Timoth. 2. dicentem, docere mulieri non permittitur, neque dominari viro, sed cum leges ferat mulier, docet viros, quæ debeant facere, illique dominatur. Ergo non est illi permittitur. Secundò in I. famina, ff. de reg. iur. habetur feminas ab omnibus officiis publicis remotas esse: quare neque iudices esse possunt, neque magistratum gerere. Ergo à fortiori neque leges ferre. Tertiò ad ferendas leges, & iudicandum de illarum transgressione, requiritur scientia, & prudentia. Sed hæc femina nequaquam habent. Ergo.

Respondeo Paulum non permittere mulieri docere publice doctrinam fidei, non quia incapax, sed quia est indecens, & indecorum: quæ tamen indecentia non inuenitur in legibus ferendis; siquidem potest ferret legem ferre, & postea voce præconis promulgare. Dominari autem viro in statu matrimonij non permittit Paulus, quia est contra naturam, quæ mulierem in matrimonij vtu, & regimine familiæ inferioriorem efficit: at natura non efficit mulierem inferioriorem homini in gubernatione politica, siquidem hæc potest ab ipsismet hominibus ferre. Ergo.

Ad secundum dicas feminas communes, seu quæ iurisdictionem non habent, exclusas esse ab officiis publicis, non verò eas, à quibus ipsarum officia publica pendent. Adde supradictam legem non posse regis potestati derogare, quia est supra ipsam legem.

Ad tertium casu, quo Regina scientia & prudentia necessaria ad condendas leges, careret, posse defectum supplere consilio prudentum, neque enim omnia per se ipsum gubernator scire potest.

5. Verùm si Regina matrimonio iuncta est, dubitare merito potes, an retineat potestatem condendi leges, vel transcat in maritum necessario. Ratio dubitandi est locus ille Pauli 1. ad Timoth. 2. ubi non permittitur mulieri dominari viro, & 1. Cor. 12. dicitur vir caput uxoris. Si autem ipsa possit leges ferre, & Regem illis obligare, domino autem viro, & caput illius esset: quod non est dicendum. Et confirmo. Primò ratione matrimonij mulier ita est subdita viro, ut vir dominium habeat tam in corpus uxoris, quam in eius voluntatem. ac proinde in omnes actiones, quas exercere potest. Ergo poterit prohibere, ne condatur legem, & à fortiori facere, ne ipse obligetur lege condita. Confirmo secundò ex L. 9. tit. 1. p. 1. ubi habetur dominium regni acquiritur matrimonio: quando scilicet prius matrimonio iungitur feminæ dominium regni habenti. Ergo tunc vir est dominus regni. Ergo potest leges ferre.

6. Nihilominus rependa est communis sententia affirmans stante matrimonio adhuc Reginam retinere potestatem condendi leges. Primò, quia retinet ius, & dominium regni, cui dominio necessariò sequitur administratio, & gubernatio illius. Ergo leges condere, quibus gubernetur. Quòd autem retineat ius, & dominium regni, inde probatur, quia regnum transfertur non potest sine consensu regni, nullibi autem constat consensisse regnum in hac translatione, aliàs mortua Regina sine liberis, maneret maritus dominus regni: quod est omninò fallum.

Dices, transfertur administratio, non proprietatem, sicuti in dote uxoris transfertur administratio in maritum durante matrimonio, non tamen proprietatem illius. Sed contra: quia neque hæc translatio administrationis fieri potest sine consensu regni, neque regnum censetur consensus præbere in tali alienatione, quia est contra naturam ipsiusmet regni, regnum enim cum in aliquem transfertur dominium sui, transfertur in illum potestatem gubernationis: nequit ergo vnum ab alio separari. Neque est simile de dote, quæ ad subeunda onera matrimonij data est, & ideo illius administratio penes maritum debet esse: at regnum non ad subeunda matrimonij onera, sed ad regendos subditos concessum est. Ergo.

Adde uxorem habentem ius patronatus præsentare posse sine consensu mariti. Ergo etiam poterit leges ferre convenientes regno, sine illius consensu. Maritus autem tanquam Rex honorabitur, & nomine Regis nuncupandus est, non tamen regimen, & administrationem illius habet: & ita docet Bald. in cap. significavit, de rescripte. n. 3. Tiraquel. de nobilit. cap. 18. n. 3. Greg. Lopez in lib. 8. gloss. 9. & in lib. 9. gl. 4. tit. 1. p. 2. Bonacina disp. 1. de leg. quæst. 1. p. 3. n. 8. Suarez lib. 3. de leg. cap. 9. num. 10. Salas de leg. disp. 7. scilicet. 9. n. 63. Valquez 1. 2. d. 153. cap. 3.

7. Ad rationem dubitandi respondeo sub diversis ratione virum esse caput uxoris, & illi subditum. Est caput uxoris in his quæ pertinent ad matrimonium, ad domus, & familiæ gubernationem, & educationem filiorum: est tamen uxoris subditus in administratione politica, si uxori comparit ius, & dominium regni.

Ad primam confirmationem dico, virum non habere absolutam potestatem, & dominium in omnes actiones uxoris,

sed tantum in eas, quæ ad regimen familiæ pertinent, ac proinde non potest prohibere, ne leges ferat, neque ipse illis obligetur: lex verò adducta ex parte, est Palazio Rub. relato à Gregor. Lopez supra videatur probare administrationem, & dominium in Regem per matrimonium transfertur: at, ut bene notat Gregor. Lopez in ipsamet lege continetur limitatio, & declaratio: siquidem solum ratione coniugij conceditur marito nomen Regis, & honoris regni.

8. De aliis personis singularibus habentibus subditos ratione domini, videtur alicui leges ferre posse. Verbi gratia maritos respectu uxoris, dominos respectu servorum, patrem respectu filiorum, & totius familiæ. Sed hoc omninò fallum est, nisi possint præcepta imponere, quia ad rationem legis necessariò requiritur potestas iurisdictionis, non domini, & potestas gubernativa reipublicæ, & communis potestatis, non potestas gubernativa alicuius imperfectæ communitatis: qualis est specialis aliqua domus, & familia, & ita docent ferè omnes Doctores, Bart. in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. in 1. quæst. & in l. imperium, ff. de iurisdic. omnium iudic. n. 8. Canonizæ Communitate in cap. cum Ecclesia S. Marie, de constitutionib. & cap. solite, de maior. & obedientia. D. Thom. communiter receptus 9. 90. art. 3. Suar. plures allegans lib. 1. cap. 8. n. 3. & 6. Bonacina disp. 1. q. 1. p. 3. n. 3.

9. In quo autem potestas dominativa, & iurisdictionis distinguantur, optime explicant supradicti Doctores. Primò differunt ex obiecto, quod potestas iurisdictionis respicit communitatem perfectam, quia ad illius politicam gubernationem ordinatur: locus potestatis dominativa, quæ per se respicit imperfectam communitatem, aut partes illius: communitas autem perfecta non potest esse vna specialis familia, sed multiplex, quia non potest esse communitas perfecta, nisi quæ ex consensu plurium vnicæ est, & sibi sufficiens. Secundò differunt ex fine, quia potestas dominativa solum respicit utilitatem propriam imperantis, vel utilitatem personæ, cui præceptum imponit, vel videtur esse in præceptis latis à patre, domino, & marito circa suos subditos: at postea politica, seu iurisdictionis, non spectat per se utilitatem alicuius personæ singularis, sed rectum regimen communitatis, & bonum illius. Tertio ex origine, potestas enim iurisdictionis residet in communitate, ex eo solum, quod communitati sensu ad componendum vnum corpus politicum coniunguntur: transfertur autem in aliquem non iure nature, sed consensu ipsiusmet communitatis, & pro voluntate ipsius. At potestas domini aliquando est iure nature, per naturalem originem, ut in patre respectu filij, aliquando est iure nature, supposito tamen aliquo contractu, ut in marito respectu uxoris, in ordine ad domus gubernationem, & personarum custodiam: aliquando est ex iure gentium, & civili, ut in domino respectu servi bello capti: aliquando ex contractu, pacto, vel promissione, ut sit vendas in servum, vel votum obedientiæ alicui præstes. Quarto differunt in modo cogendi subditos: dominativa enim potestas non potest subditos punire pena sanguinis, non enim licet dominis servare in servos, solum enim moderatum supplicium inferre possunt: at potestas politica potest pena sanguinis subditorum delicta punire, quia totum hoc est necessarium ad vitia coercenda.

10. Tandem restat dicendum de communitatibus per se gubernationem exercentibus. De his ergo certum est, communitates illas perfectas, seu civitates, quæ supremam habent iurisdictionem, qualis est, Veneta, Genuefis, habere potestatem condendi leges per suos subditos, quia non possunt subditos gubernare sine hac potestate, & constat ex l. omnes populi, ff. de iust. & iur. & §. sed nature, Inst. de iur. nat. & tradunt communiter DD. Solum advero aliquando hanc communitatem, & rempublicam transfussisse suam potestatem in aliquem Principem, & tunc videndum est, quæ ratione transfussit: quia pro potestate iurisdictionis est potestas leges ferendi: ut bene probat Bald. in d. l. omnes populi, si enim integrè transfussit suam potestatem in Principem, poterit Princeps, Dux, seu Marchio nuncupatus leges ferre independenter ab ipsa republica: at si ipsa respublica non integrè, sed diminutè potestatem concessit, eo quod voluit Principem comitari in lege ferenda: neque poterit ipsa respublica sine Principe, neque Princeps poterit sine republica leges ferre. Sic Suar. lib. 3. cap. 9. n. 19. Bonac. disp. 1. q. 1. p. 3. n. 10.

11. Aliæ autem communitates, seu civitates, quæ supremo Principi subdite sunt, & in quem suam potestatem gubernativam integrè transfussissent, nequeunt condere leges aliquas, nisi privilegio Principis, vel ex vtu, vel ex vtu, & consuetudine hæc communitates condere leges, quæ municipales appellatur habetur in §. consilium de iure natur. & collitur ex l. leges C. de legib. ubi, neque his quæ specialiter concessasunt civitatibus, vel prouincis, vel oporibus, &c. Requiritur ergo concessio Imperatoris, ut hæc civitates illi subiectæ possint leges ferre. Et in Hispania est res manifesta: nemini enim à Rege concessum est leges ferre, ut traditur in l. 1. tit. 1. part. 1. & l. 8. tit. 1. lib. 7. noua compilat. Ex quo à fortiori constat minores populos quales sunt villa, castra, & similes, nullam habere potestatem condendi

condendi leges tum quia non habent altam & supremam iurisdictionem, quae ad leges ferendas requiritur: tum quia neque forum caularum regulariter habent iuxta. s. d. de excus. re, vel si aliquid habent, est in causis leuicis momenti, & cum maxima dependencia à ciuitate, vel alio superiore iudice: ita Bonac. & Suar. supra.

An vero possint facere aliqua statuta pertinentia ad rectam & Politicam eorum admistrationem, quare leges ciuiles & municipales noncupentur? Affirmat Bar. in d. l. omnes populi. Sylact. ver. lex. g. 4. Marius Burgenfis & alii relati à Salas disp. 7. sect. 14. quia cum commissa sit illis potestas gubernatiua, & legislatiua videtur concessa. At tenendum est cum Bonacina, Suar. & Salas supra non posse facere statuta, quae vim legis habeant, quia hoc est habere integrè potestatem condendi leges: haec res publica, supremam potestatem habens: haec enim nullas alias leges statuere potest, nisi quae ad rectam subditorum gubernationem conducunt, si igitur illi populi minores hanc etiam potestatem haberent pro suis incolis, nullam à republica supra differentiam haberent nisi in extensione subditorum, poterant tamen huiusmodi populi conventiones aliquas facere inter se, quibus in vi contractus obligentur, poterantque aliqua praecipua subditis imponere, sicut potest patrifamilias pro suo domo non perpetua, sed temporalia & quae à principe reuocari poterunt sic Suar. c. 9. n. 17. Bonac. disp. 1. g. 1. p. 3. n. 11. fo. cum d. Th. 7. 90. art. 3.

PUNCTVM XXIII.

In quibus sit potestas canonica leges condendi.

- 1 Pontifex hanc potestatem habet à Christo.
- 2 Non pendet Pontifex in usu huius potestatis à Conciliis.
- 3 Neque item pendet à consilio, vel consensu Cardinalium.
- 4 Episcopus in suo Episcopatu leges ferre potest ex potestate à Pontifice accepta.
- 5 Proponitur quaedam obiectio, ob quam sentit Vasquez, Episcopus immediate à Christo accipere facultatem.
- 6 Satis obiectio procedenti.
- 7 Episcopus electus, & confirmatus, hanc habet potestatem.
- 8 In rebus grauioribus non potest Episcopus inconsulto Pontifice leges ferre, & quae res grauiores dicantur.
- 9 Quando Pontifex consuli non potest, potest dispensare, non legem Pontificiam abrogare.
- 10 Consensu cleri, aut capituli non indiget Episcopus ad legem ferendam.
- 11 Quid dicendum de Archiepiscopo, Patriarcha, aliisque Praelatis Episcopo superioribus.
- 12 Legatus Summi Pontificis non solum pro tempore legationis, sed illo finito leges ferre potest.
- 13 Sancti Patribus, & Doctoribus non est data potestas condendi legem.
- 14 Concilium viuente Pontifice congregatum absque eius auctoritate, nullam potestatem habet ferendi leges.
- 15 Congregatum eius nomine probabilius censetur non habere potestatem leges ferendi obligantes Ecclesiam, quousque Pontifex eas approbet.
- 16 Quid dicendum de Concilio congregato tempore schismatis, vel mortuo Pontifice.
- 17 A Concilio ad Pontificem datur appellatio.
- 18 Quid dicendum de Conciliis provincialibus, nationalibus, & alicuiusmodi.
- 19 Congregatio Cardinalium quae ratione leges ferre possit.
- 20 Remanente vno Cardinali in conclusis, aliis descendensibus probabilius censetur non posse Pontificem eligi ab eo.
- 21 Capitulum Sede vacante non posse leges ferre, quibus probetur.
- 22 Probabilius est leges ferre posse.
- 23 Satis rationibus n. 21 adductis.
- 24 Capitulum viuente Episcopo, nullam videtur habere potestatem condendi leges obligantes etiam ipsos capitulares.
- 25 Tenendum tamen est oppositum, & sit satis rationi contraria.
- 26 Qua ratione Ecclesia collegiata, vniuersitates, collegia, confraternitates leges ferre possint.
- 27 Religiosorum communitates habent potestatem leges ferendi.
- 28 Abbatissae, & Monialium Praefecta, an habeant iurisdictionem.
- 29 Quibus delegari possit à Pontifice potestas leges ferendi pro tota Ecclesia? Proponuntur varii dicendi modi.
- 30 Quid tenendum.
- 31 An feminis hac potestas delegabilis sit.

Nemini Catholicorum dubium esse potest esse hanc potestatem in Pontifice Petri successore, quia illi commissa est potestas gubernatiua Ecclesiae, quae sine legislatiua esse non potest. Habet autem Pontifex hanc potestatem immediate à Christo Domino: non enim pro solo Petro Dictum Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars I

est, super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, sed pro omnibus eius successoribus: omnibus enim dictum est. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcumque solueris, erit solutum. Ratio est manifesta quia est potestas supernaturalis. Ergo solum à Christo haberi potest. Dices, haberi quidem à Christo sed medio Concilio, seu Cardinalium congregatione. Sed contra, quia Christus non contulit Ecclesiae hanc potestatem, ut in Petrum transferret, sed immediate contulit Petro, & ex illo in successores deriuatur: c. nouit, de iudic. cap. significasti, de elect. & deciditur in Concil. Trident. sess. 14. c. & alia plura congerit Suar. lib. 4. de legibus, cap. 1. Salas disp. 8. sect. 3. Bellarm. lib. 4. de Roman. Pontif. cap. 23. & seq. Requiritur tamen, ut persona, cui est conferenda à Christo haec potestas, ab omnibus eligatur, quia neque eligitur à Christo immediate neque iure sanguinis succedit.

2 Ex quo fit manifestè Primo Pontificis potestatem à Conciliis non pendere. Tum quia est à Christo immediate, tum quia Pontifex est supra Concilium etiam generale: tota enim auctoritas Concilii est dependens à Pontifice, ut ostendit Card. Bellarm. 2. de Concil. c. 14. Azor tom. 2. lib. 5. cap. 12. g. 1. Valent. 2. disp. 3. g. 1. p. 7. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 21. Salas disp. 7. legibus. n. 25 & 70.

3 Fit secundo, neque pendere Pontificem in usu huius potestatis à Concilio, vel consensu Cardinalium: sine consensu enim ipsorum, imo ipsi contradicentibus potest Pontifex leges valide ferre. Nam pontifex habet eandem potestatem, ac habuit. Petrus cuius est immediatus successor. ed Petrus independenter ab aliis Apostolis potuit leges ferre. Ergo à fortiori Pontifex independenter à Concilio Cardinalium idipsum poterit. Adde nullibi à Christo Domino haec dependencia fuit insinuata, sed potius contrarium, cum soli Petro dictum sit, Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, &c. & satis videtur decessum in cap. cuncta 9. q. 3. ubi dicitur, Apostolica Sedes sine vlla Synodo procedenti, solendi & adadi habuit potestatem. Quare si aliquando Concilium Cardinalium Pontifex expostulat ad leges ferendas, non est ex necessitate, sed ex aequitate, eo quod conueniens est, ut omnes intelligant summa maturitate & prudentia Ecclesiam gubernare & ira teneri late probans Felinus in rubr. de constitutionibus, num. 2. Decius ibi lect. 1. g. 3. & alii, quos refert & sequitur Suarez lib. 4. de legibus, cap. 3. n. 14. Neque vilo modo probanda est contraria sententia, quam pro viribus defendit Andreas Sicalus tractat. de praest. Card. part. 1. quaest. 1. Cardinalis consil. 118. Ioan. Monachus, & Ancharan. in c. super eo de here. sig. 6. Sed nullum pro se adducunt firmum fundamentum, nam illud, quod sumitur ex usu, & consuetudine, praeterquam, quod nulla est, cum saepe Pontifex absque consilio Cardinalium leges ferat, Pontificis potestatem, quae est de iure diuino, adstringere, aut limitare nullo modo potest.

4 Quod si de Episcopis loquamur certum est Episcopos in suo Episcopatu leges ferre posse. habetur expresse cap. 2. de maiorit. & obedient. cap. 2. de consuet. in 6. & radunt communiter Doctores in rubr. & in c. cum omnes, c. cum accessissent, de constitutionibus. Haec autem potestas à Pontifice, tanquam à primo fonte manauit: non enim illam à Christo Domino immediate accepit. Solum enim Petro & eius successoribus dictum est pascite oues meas. Ergo solus Pontifex tam immediate à Christo recepit, reliqui vero medio Pontifice. Item si à Christo immediate recipient alii praelati potestatem legislatiuam, non posset Pontifex illorum potestatem minuere, aut tollere, sed esset à Pontifice omnino independens, utpote à superiore concessa. Consequens est omnino falsum. Ergo. Denique, quia id est definitum à Leone in cap. ita Dominus, 19. distincti ubi de potestate Petri dicitur, à Christo Domino fuisse illi donatum, ut ab ipso quasi à quodam capite, donat sua velut in omni corpore diffunderet. Et Gregorius in cap. decreto, 2. g. 6. inquit Romana Ecclesia vires suas ita aliis impertit Ecclesiae, ut in parte sint vacata sollicitudinis, non in plenitudine potestatis; aliaque plura congerit in huius confirmationem Bellarm. lib. 2. de Roman. Pontif. c. 15. & lib. 4. cap. 14. Valent. som. 2. disp. 2. g. 1. punct. 7. Suar. de censur. disp. 1. sect. 2. n. 7. & de poenitent. disp. 16. sect. 3. & Specialis lib. 4. de legib. c. 4. à num. 6. Salas disp. 8. sect. 3. Bonacina disp. 1. g. 1. p. 3. n. 5.

5 Sed obicit primo, Episcopos esse successores Apostolorum cap. in nouo distincti. 2. 1. Sed Apostoli omnes immediate à Christo acceperunt potestatem legislatiuam. Ergo etiam Episcopi à Christo accipiunt. Confirmo ex verbis Christi Matth. 8. Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelo quae non solum ad Petrum, sed omnes Apostolos dicta fuere. Ergo omnes Apostolorum successores habent potestatem ligandi per leges à Christo. Secundo Episcopi constituti sunt à Christo Domino, ut specialiter Ecclesiam gubernarent, quia Pontifex per se, & immediate toti orbi praesens esse non poterat: qua ratione dixit Paulus Actuum 20. esse à Spiritu sancto positos Episcopos regere Ecclesiam Dei, sed Ecclesiae regi, & gubernari non potest sine potestate legislatiua. Ergo si à Christo constituti fuerunt Episcopi, & Rectores Ecclesiarum constituti fuerunt & legislatores. Tertio Episcopi habent potestatem ordi-

nariam. Ergo non delegatam à Pontifice Quarto stare optimè potest Episcoporum potestatem dependentem esse à Pontifice & nihilominus à Christo recipi, quia potest dependere à Pontifice in assignatione materiae, & subditorum, non in ipsamet potestate, & illius usu materia iam assignata. Quare quilibet Episcopus, eo ipso, quod Episcopus est, & successor Apostolorum, dici potest iurisdictionem habere in potentia, seu in habitu, dependere tamen à Pontifice in materia assignatione. Sicuti elementum ignis verè habet in se potentiam comburendi, & comburere non potest nisi materia ei applicetur.

Propter hæc Valq. 1. 2. disp. 152. cap. 2. sequitur à Christo de iusta hæreticorum punit. c. 24. affirmare ausus est omnes Episcopos immediatè à Christo domino potestatem iurisdictionis accepisse, dependentem tamen à Pontifice, quoad materiae, & subditorum assignationem.

6 Sed, vt optimè expendit Suar. lib. 4. cap. 4. leuia sunt hæc fundamenta, vt à communi & recepta Theologorum, iurisperitorum sententia recedendum esset. Fateor, inquam, Episcopos successores esse Apostolorum non in Apostolatu, sed in Episcopatu, hoc est in consecratione, non in iurisdictione, alias æqualem cum Pontifice haberent potestatem, & eodem modo respondeo ad locum Matth. 18.

Ad secundum respondeo Episcoporum consecrationem à Christo esse immediatè institutam gubernationem à Pontifice, cui inquam præcepit, vt Episcopos crearet, & iurisdictionem conferret, provt illi conueniens visum fuerit. Neque obstat Episcopos sic à Pontifice positos, esse positos à Spiritu sancto, siquidem Spiritus sanctus inspirauit, & prouidit, vt sic ponerentur. Neque ex hoc quod Rectores constituti sint Ecclesiarum, inferitur necessario debere esse legiflatores, poterant enim regere, imponendo temporalia præcepta: sicuti gubernatores læculares supremo Principi subiciuntur.

Ad tertium concedo habere potestatem ordinariam, sed à Pontifice: dicitur autem ordinaria quia ratione officii conceditur, & cum potestate delegandi.

Ad quartum nego intelligi posse potestatem Episcoporum recipi à Christo immediatè & dependere à Pontifice in assignatione materiae, & subditorum. Nam illa dependentia tollit omnimodam potestatem antecedentem: quæ enim iurisdictione, & potestas esse potest sine subditis. Alias quilibet homo potest dici habere potestatem regiam in habitu, quia habet potestatem vt in Regem eligatur.

Adde vel illa potestas in habitu, quam Episcopi habent, à Christo immediatè est ratione consecrationis Episcopalis, vel ratione electionis & confirmationis: Non ratione consecrationis Episcopalis, alias haberent potestatem sine vilo termino, & æqualem Pontifici, quia non est vnde limitetur. Quod est omnino falsum & contra, vsum, cum sæpe videamus ipsos consecratos nullam habere iurisdictionem à Pontifice concessa, ex cap. inter corporalia de translatione Episcop. Quod autè per electionem, & confirmationem illam non habeant à Christo est manifestum: alias quilibet Prælati illam haberet, habent ergo illam à Pontifice.

7 Dubium tamen est, an eo ipso, quod Episcopus sit electus, & confirmatus habeat hanc potestatem, vel indigeat speciali concessione à Sede Apostolica.

Respondeo nulla indigere concessione speciali, sed iure ipso esse illi concessum leges condere conuenientes suo Episcopatu, habetur cap. 2. de maior. & obedient. & cap. 2. de constitut. in 6. & tradunt omnes Leges tamen debent esse non repugnantes legibus Pontificis, quia inferior leges superioris abrogare non potest. Quocirca non poterit leges condere repugnantes iuri communi, aut statutis à Pontifice confirmatis, colligitur ex 6. 1. & 2. de reliq. & venerat. Sanct. & cap. 1. de translat. Episcop. & tradit Nouari. rit. de regul. lib. 3. consil. 2. 6. num. 8. Suar. lib. 4. cap. 5. num. 2. Salas disp. 8. de leg. sect. 6. n. 4. Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 7. n. 30. Bonac. disp. 1. q. 1. n. 23. & alii innumeri apud præcitatos Doctores.

8 Ex hæc doctrina sit non posse Episcopos leges condere in rebus grauioribus: tum quia hæc ex generali regula sunt Pontifici relectuata. c. maiores de Baptismo. c. 1. de translat. Episcop. Reseruantur, inquam hæc in signum supremæ potestatis, & vt maiori consilio fiant: tum etiam, quia hæc cause grauioribus sæpe aduersantur iuri communi. sic Doctores supra relati Quæ autè dicantur hæc cause grauioribus optimè explicat Suar. & Salas supra. Iur enim quæ ad vniuersalem Ecclesiam ex se pertinent, qualis est definitio alicuius veritatis fidei, canonizatio Sanctorum, Sacerdotum continentia, reuocatio consuetudinis, vel privilegij vniuersalis & communis, vnam Ecclesiam alteri subiacere, aut Episcopatus vnire, aut diuidere, &c.

9 Poterit tamen, vt bene aduertit Bonacina supra, cum Decio c. ut se clericis, de adulteris. nu. 81. de iudiciis & aliis relatis à Salas disp. 8. de legibus sect. 6. n. 40. in aliquo particulari casu dispensare in iure communi dum superior consulti non potest, sed hoc non est legem contrariam iuri communi ferre, sed ius commune interpretari aut in illo pro aliquo casu singulari dispensare.

10 Sed inquirens. Indigebitne Episcopus consensu cleri, aut Capituli ad leges ferendas?

Respondeo non indigere, quia potestas nullibi inuenitur concessa cum hac dependentia, & limitatione, solum pro vltis statuendis requiritur consensus cleri, aut etiam populi, cap. vlt. de feruis, & pro alicandis rebus Ecclesie consensus Capituli cap. vestra, de locat. c. nouis cap. quando, de his que sunt à prelato sine consensu Capituli. Ex his non est deludendum argumentum ad alios casus, vt arguit Panormit. c. vlt. de offic. deleg. & ita tenet alios referens Salas sect. 7. n. 41. Suar. c. 5. n. 2. Bonac. n. 24. Valq. disp. 153. cap.

11 Ex his inferitur, quid dicendum sit de aliis Prælatiis superioribus, Archiepiscopis, Patriarchis, seu primatibus. Et quidem in sua diocesi posse leges ferre vt dictum est de Episcopo, nemini est dubium, quia ibi habent propriam iurisdictionem, Condere autem leges obligantes totam prouinciam seu Metropolitim, non possunt, nisi in prouinciali Concilio, & de consensu comprouincialium Episcoporum, habetur expresse in c. nullus Primas, q. 1. ibi nullus primas, vel metropolitanus diocesanam Ecclesiam, vel parochiam, aut aliquem de eius parochia præsumat excommunicare vel iudicare, vel aliquid agere absque eius consilio, vel iudicio, & infra: Si quis Metropolitanus Episcopus sine consilio, & voluntate omnium comprouincialium Episcoporum aliquid agere venturus, gradus sui periculo subiaceret, & quod egerit, irritum habeatur, & inane. Idè habetur c. si quis olim, de accusat. Salas de leg. disp. 8. sect. 9. n. 48. Sanchez lib. 8. de matrim. disp. 17. num. 36. Suar. lib. 4. de legibus, cap. 5. num. Bonacina disp. 1. q. 1. puncti 3. num. 25. qui exceptis sub dubio tempus vtilitatis sed tunc non leges, sed præcepta imponere potest cum non sint perpetua duratura, quod ad rationem legis necessario requiritur, vt bene probat Suar. lib. 1. c. 10. n. 7.

12 De legato Summi Pontificis, quod leges ferre possit obligantes totam prouinciam, non solum tempore legationis sed illo finito, donec à Pontifice, vel alio legato reuocetur, constat ex cap. vlt. de officio legati, vbi hæc potestas illi conceditur, Cardinali Romano ex vi sui tituli & dignitatis solum potest ferre leges obligantes suam Ecclesiam; quia solum ibi habet iurisdictionem: colligitur ex cap. bis que, de maior. & obedient. cap. qualem de electione, & ibi Panorm. Bonacina p. 3. num. 26. Suar. lib. 4. de lex. c. 5. n. 4. Salas disp. 8. sect. 8. n. 45. Sebastian. Medicis de leg. p. 1. q. 10. & alij plures ab eisdem relati. Alii prælati exempti quales sunt abbates aliqui iurisdictionem Episcopalem habentes, possunt leges ferre, nisi eis aliquo modo sit prohibitum, aut ex consuetudine requirant consentum cleri vel Capituli, sic Suar. supra; quia hæc potestas legislatiua est potestas iurisdictionis non consecrationis.

13 Solum de sanctis Patribus & Ecclesie Doctoribus potest esse dubium, an illis sit data potestas tradit optimè glossa disp. 20. in primè & Felin. Panormitan. & Decius in cap. ne inuirtaris, de constitutione, & colligitur ex hostiensis cap. solita, de sententia excommunicat. in 6.

Dices. Esto illis data non sit talis potestas, cum eorum sententia in decreto inferuntur à Gratiano, vim legis habere debent ex tacto consensu Pontificis.

Respondeo negando assumptum, (quamuis contra teneat Felinus cum aliis cap. 2. de scriptis. num. 45.) quia nullibi inuenitur Pontificem approbasse leges eas, quæ in Decreto à Gratiano referuntur, Alias etiam dicta Imperatorum, & leges ciuiles insertæ in Decreto vim legis canonice habent præterea nonnulla inferunt Gratianus in Decreto, vt bene aduertit Suar. propriis originalibus diffinis, ac proinde emendata sunt. Non ergo est inferendum vim legis habere ex eo, quod in Decreto Gratiani continentur: habent tamen magnam auctoritatem, ratione cuius sequendæ sunt ex æquitate; & ita tenet glossa cap. 1. de rebus Ecclesie non alienandis, verbo traditus. Decius, Panormit. & alij cap. 2. de rescriptis. Nauar. de redditib. Ecclesiarum, qu. 3. mon. 17. num. 5. Sanchez lib. 9. de matrim. disp. 12. n. 3. circa medium & num. 5. Bonacina puncti 3. circa finem Suar. lib. 4. cap. 5. num. 7. Salas de leg. disp. 8. sect. 13. Valent. 2. 2. disp. 6. quaest. 6. puncti 6. & alij plures ab eisdem relati, aduertunt tamen iustitiam Doctorum aliquando sententias Patrum & leges ciuiles à Pontifice canonizari, hoc est tanquam leges proprias promulgari, & in Decretalibus inseri & tunc clarum est vim legis habere ex voluntate Pontificis. Secundo aduertunt sæpe sanctos Patres legere & præcepto aliquo naturali, aut diuino, à Christo vel apostolis tradito aut Ecclesie traditione introducto, reitari, & tunc illis credendum est non tanquam legiflatoribus, sed tanquam retribus fide dignis iuxta maiorem, vel minorem consensum sanctorum Patrum in ea re.

Ex his infero non habere vim legi vniuersalis decreta particularium Episcoporum aut Conciliorum etiam à Pontifice allegentur si tamen non fuerint ab illo vel alio Pontifice approbata; retinent enim solum primariam suam dispositionem, & auctoritatem, vt bene tradit Valent. Th. Sanchez, Bonac. & Salas supra & Suar. c. 6. n. 10.

14 Rufinus de Conciliis videndum est, an potestatem habeant condendi leges.

si

restas Episcopi: sicuti Vicario Episcopi ad tempus signato concedit Episcopus potestatem suam. & Legato Pontificis ad tempus nihil concedit Pontifex potestatem ferendi leges in perpetuum duraturas

Ad secundum admitto Capitulum esse administratorem necessarium dicere, quia necessario succedit, & iurisdictioni Episcopi in illum transmissa necessario est. Nego tamen iode inferri leges ferre non posse, quia esto per preceptorum impositionem poterat malis occurrentibus providere: at non ita bene. Adde esse necessarium gubernatorem, quoad potestatem, quia necessario illam habet, non tamen quoad modum gubernandi: non enim arctatum est Capitulum in modo gubernationis, sed potest aliquando per precepta, aliquando per leges, aliquando solum impositione preceptorum delecta subditorum coeetere. N. que est simile de collegio Cardinalium & Concilio generalia: in quibus non potuit potestas legislativa Pontificis, que est de iure divino, transgredi: ex iure autem humano potius derogata est ex Clement. de Romanis, de elect. & solum concessa in his, que ad electionem Romanis pertinent, & prececauda mala, que Ecclesie accidere possunt illo tempore: at contra accidit in Capitulo se de vacante: cui a iure est potestas absoluta concessa ad omnia, & solum in aliquibus casibus limitatur: non igitur extendenda est limitatio ultra illud.

Ad tertium concedo, posse leges latas ab Episcopo predecesore abrogare: neque hoc obstat textui in cap. nouis, ne sede vacante: quia ibi solum dicitur, ne sede vacante aliquid de bonis pertinentibus ad Ecclesiam, & dignitat in Episcopalem innovetur. sicut neque Episcopus bona Ecclesie vacantis sibi subiecit alienare potest, cap. si quis Episcopus, 10. q. 2. Non tamen aliquid dicitur de inopinatione legum: quapropter immutato nomen status Episcopi, mutavit Felinus in statutum.

Ad quartum concedo non posse prebendas Episcopo pertinentes Capitulum conferre, quia expressè cavetur iura Episcopalia reservari debere successoribus: ut tradit bene glossa in cap. cum olim, & c. bis quas de maior. & obediens, & alii. At omnia alia, que ad iudicium, abolitionem, & condemnationem pertinent, bene potest, ut in supra, cap. notatur.

24. Verum si cap. tulum amatur vivente Episcopo, dubium aliquod est, an abique eius consensu possit aliquas leges ferre: obligantes ipos capitulares: nam extraneos certum est obligari non posse, quia Capitulum non habet in diceclanos iurisdictionem, nisi per mortem Episcopi.

Plures tenent non posse ullam legem ferre, neque preceptum, sed solum regulam, & directionem, qua possit, si iurent, vel promittant Canonici eam servare, tenebuntur, ex iuramento, vel promissione: non ex vilegis, aut precepti, Capitulum absque Episcopo non videtur ullam habere iurisdictionem: nisi enim illam haberet, que necessitas erat expostulandi Canonici iuramentum de servandis statutis: Quia ergo in statutis nulla agnoscatur obligatio, expostulatur iuramentum ad illorum observationem. Adde Episcopum esse caput Capituli, & cum illo vnum efficiere. Ergo non potest Capitulum sine Episcopo habere ullam iurisdictionem: aliis sine Episcopo esset integrum corpus, siquidem sine illo se posset regere, & gubernare.

25. Tenenda tamen est communis sententia, Capitulum posse absque consensu Episcopi leges, & statuta ferre obligantia suos capitulares in his, que pertinent ad rectam, & ordinariam gubernationem Ecclesie, quia absque Episcopo in his rebus procedunt: Ergo lignum est habere in illis iurisdictionem, atque adeo imponere posse leges, seu precepta. Nam gubernatio sine vi coactiva fieri recte non potest: & colligitur ex cap. cum omnes, de consuet. vbi supponi videtur posse Canonicos in requisito Episcopo ius in se ipsos statuere: quia tamen ius quod ibidem statuerunt, omnibus commune non erat, ideo à Papa revocatur: in rebus autem gravioribus, quales sunt abrogatio aliquarum constitutionum, & alienatio, vel venditio alicuius fondi, necessarius est consensus Episcopi, & sape Pontificis, ex c. cum accessissent, de consuet. & Sylvest. verbo de consuet. m. 2. & Felin. ibi n. 8. glossa c. 2. §. 1. verbo statutum, de verb. signific. in 6. Sylvest. verbo lex q. 4. Sebastian. Medicis q. 16. Salas disp. 8. sect. 16. n. 34. Bonacina disp. 1. q. 1. p. 3. n. 3. Suarez lib. 4. de legib. cap. 6. n. 11. & 12.

Neque obstat argumentum in contrarium: expostulatur enim iuramentum, ad maiorem statuti observantiam, & obligatio nem: non quia simpliciter ratione statuti obligari Canonici non sint. Item ratione iuramenti obligantur abique dubio, secluso illo solum ex maiori probabilitate.

Ad confirmationem respondeo Capitulum secluso Episcopo esse corpus integrum, quia caput habet immediatum, scilicet Decanum, taliter, quod in Capitulo Episcopus, non est caput, sed Decanus.

26. Supradictam doctrinam extendit Felin. & Panormit. in cap. cum omnes, & c. cum accessissent, de consuet. & Sylvest. verbo lex q. 5. Salas disp. 8. sect. 17. num. 89. Albericus tract. de statutis q. 5. & 6. ad alias Ecclesias collegiatas, vniuersitates, & locitates, ac collegia: de omnibus enim dicunt posse in rebus leuioris momenti leges ferre: sed verò in gravioribus. Bonacina verò p. 2. num. 31. & Suarez cap. 6. num. 19. negant hanc po-

testatem. Et quidem si ex usu, & consuetudine non habent, ex iure certum est non habere, quia nullibi inuenitur illis concessa, & potestas iurisdictionis, cum sit res facti, præsumenda non est, nisi probetur. Poterunt tamen vt bene aduertunt supradicti Doctores, constitutiones, & ordinationes facere iam dispositivas, quam penales, que ad culpam obligent, vel ratione potestatis dominatiue, quam communitas acquirit ex traditione, quam vniuersique de se communitati, vel illius rectori facere, potest, vt gubernetur, & puniatur, si non obediunt: vel ratione promissionis, & iuramenti, quod solent præstare de seruandis statutis communitatis.

27. Tandem veni de eodem de communitatibus religiosorum, in quibus non solum est potestas dominatiua ex vi voti obedientie, & traditionis vniuersali que ad se gubernandum: sed etiam est potestas iurisdictionis à Pontifice concessa ad gubernandum religiosorum iuxta præceptum regule, tradit Suar. l. 4. de leg. c. 6. n. 21. cum linc. c. 2. cap. in singulis, de statu Monach. Salas disp. 8. sect. 1. Bonacina disp. 1. q. 1. p. 3. n. 31. Sebastian. Medicis de leg. 1. q. 9. §. 15. In quibus autem relictæ hæc potestates iurisdictionis, an scilicet in Capitulo generali tantum, an etiam in ipso genere: vel etiam in Provincialibus, aut in conuentibus: inspectanda sunt particularia cuiusque religionis statuta: nam secundum illa iurisd. et o concessa est.

28. Abbatibus autem, & monachis præfectis concessam esse potestatem præcipiendi non solum ex voto, & promissione, sed etiam ex iurisdictione à Pontifice, videtur necessario dicendum: alios non possent moniales delinquentes punire: & tradit Bonacina supra, Salas disp. 8. sect. 1. q. 1. n. 30. Valq. 1. 2. disp. 166. cap. 4. n. 28. Thom. Sanch. lib. 7. in Decalog. c. 1. n. 27. Nam tamen possunt præcipere, nisi ea, que ad rectam, & positam gubernationem domus, sibi visa fuerint conuenire, quia ad alia imperanda iurisdictione carent.

29. Inquiret, quibus delegari possit à Pontifice hæc potestas ferendi leges: Et quidem delegari posse non mihi est dubium: cum sit pars iurisdictionis: habetur cap. grauem, de iur. ex. communi, & tradit ibi Panormit. m. 1. Suar. lib. 4. c. 6. sine, Salas disp. 8. sect. 19. n. 92. Bonacina n. 31.

Difficultas est, an alicui possit delegari pro tota Ecclesia: Salas n. 93. existimat posse Concilio generali, persone autem particulari expediens non esse, Bonacina verò, & Suar. affirmant de egebilem non esse, quia non est delegabilis in alibi aliter spiritus sancti, in quo fundatur potestas obligandi totam Ecclesiam, alia tota Ecclesia etiam posse.

30. Ego vero distinguendum censo: atque enim sunt leges immediate ad motus pertinentes, quales sunt ceteræ expendantur, potius sunt definitiones fidei, & conclusiones doctrinæ ex principis naturalibus, vel reueris, quam positivæ constitutiones: & de his censo nullum alium præter Pontificem esse aliquid firmiter statuere, ob rationem eandem, quia non est delegabilis assistentia Spiritus sancti requisita ad huiusmodi leges: & hæc est lex prohibens matrimonia eunuchorum, b. g. miam, eorum vagum, marum dare, & vnius, & forte præcipiente rei maiora hie potest. Alia autem sunt leges, & motæ tamen pertinentes ad salutem, quia sine illis, & talis obtineri posset, imo etiam si aliud diuersim disponeretur. Et in his non video, quare ratio requiratur assistentia diuini Spiritus, præter in d. l. g. to, & quare non possit alicuius pro tota Ecclesia potestatem habere ferendi hæc leges: neque mihi se esse inconueniens. In eo quod Conclum generale, vel aliqua petioa particularis possit tenuia al qua statuere, vel modum specialiter præserbere, in religandis, vel acquirendis h. n. fient, vel in sacrificio Missæ aliquas ceremonias superaddere: præcipue cum Pontifici semper liberum sit, legem illam à suo vicario f. etiam abrogare, ratione potestatis à Christo concessæ, que inamissibilis est.

11. Secundo dubitari potest de feceminis, an capaces sint iurisdictionis Ecclesie?

Negat Victorius relect. 2. de potestate Ecclesie, q. 2. n. 3. 4. & 5. Mouetur ex illo loco Pauli 1. Cor. 14. Mulieres in Ecclesia taceant, sicut enim est mulieres loqui in Ecclesia, sed hoc fundamentum in firmum est ad probandum tect oriam Victorius, cum Paulus solum de publica expositione doctrinæ loquatur, non de legislatione. Adde posse legem fecerit condere, & alteri publicandam dare. Item hec mulier tuipe fit in Ecclesia loqui ex proprio motu: at ex potestate ipsi ciali Pontificis ob aliquam causam grauem tuipe esse non videtur: vt de S. Ca harina veniens refert Bonacina disp. 1. q. 1. n. 24. 25. admittam fuisse ad conuocandum coram Pontifice, & Cardinalibus Ecclesie Romanæ. Quocirca nulla se mihi offert repugnantia, quomodo Pontifex possit mulieri hæc potestatem delegare, sicut & potestati imponendi censuras: sic Bonacina supra, Salas disp. 8. sect. 19. n. 44. & alij quos in tract. de consuet. retuli.

PUNCTVM XXIV.

Qui teneantur legibus, tam civilibus, quam Ecclesiasticis.

Variæ sunt personæ, de quibus dubitari potest, an legibus teneantur.

- Primò, de ipso legiflatore.
- Secundò, de pueris, ebriis, & amentibus.
- Tertiò, de peregrinis, & forensibus.
- Quartò, de residentibus extra territorium.
- Quintò, de Ecclesiasticis personis respectu legum civilium.

§. I.

Legiflator an suis legibus obligetur.

- 1 Distinguitur duplex obligatio.
- 2 Obligatur directiva obligatione.
- 3 Vnde nascatur hac obligatio.
- 4 Hanc obligationem esse grauem, qui consensant, & quibus prohibetur.
- 5 Probabilis est scilicet scandalo, aliæque ratione extrinseca solam esse venalem.
- 6 An hæc obligatio in fit Principi respectu legum, qua ab inferioribus feruntur, & ab ipso confirmantur.
- 7 Proponitur obiecto, & soluitur.
- 8 Testamentum, & institutio hæredis facta à Principe absque solemnitate valet, non tamen valet testamentum in fauorem Principis factum, nisi ipse prius dispensauerit.
- 9 Obligari ad penam nullus legiflator potest.
- 10 Vxor legiflatis, beneficio legiflitoris exempta præsumitur.

Dupliciter obligari potest. Primò ad culpam. Secundò ad penam. Prima obligatio vocatur directiua, quia dirigit lex, quid faciendum sit. Secunda obligatio est coactiua, quia cogit legiflator penæ impositione ad legis obseruationem.

De obligatione ad culpam communis est sententia cum D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 5. ad 3. legiflatorem suis legibus obligari, quando leges respiciunt materiam communem, & accommodatam subditis, & legiflatore, indecens enim est legiflatorem non se conformare & suis subditis: & aliud prædicare verbo, aliud docere exemplo, poterat enim illi obici, quod obiciebatur Pharisæis, nempe Regere alii onera grauiam, & importabiliam, cum tamen ipse nolit digito sub ea mouere. Quapropter in eum omnes, de consuetudine, dicitur, parere legem, quam ipse interius, nam scis, quod quicquid in alterum statuit, ipse eodem vi debet: sic Nauar. in 1. q. si quando, de rescriptis, except. 1. & consuetud. de penit. & remiss. Couar. in cap. alma mater. 1. part. §. 1. n. 5. Suarez lib. 3. de legibus, ca. 35. num. 4. Salas disp. 1. 4. de legibus, sect. 2. n. 11. & segg. Lessius lib. 2. de iustit. c. 15. dub. 5. Bonacina disp. 1. de legibus, q. 1. p. 6. n. 19. Azor. lib. 5. c. 1. §. 9. & alij plures ab eisdem relati.

Difficultas autem est, vnde hæc obligatio oriatur, an lege ipsa, qua ceteros adtingit, an ex lege aliqua naturali? Ex lege enim ipsa non videtur oriri posse: tum quia nemo in se ipsum exercere iurisdictionem potest, quia non potest esse superior, & inferior. Tum, quia obligatio legis positivæ à voluntate legiflitoris pendet. Poterit ergo legiflator velle alios suis legibus obligare, & se ab obligatione eximere: & ita credendum est fieri, quoties legem à se latam transgredietur. Efficitur ergo solum ex ipsa rei natura oriri talem obligationem. Quapropter cum legiflator absque causa transgredietur legem alius impositam, non peccat aduersus suam legem, sicuti non peccaret quilibet alius, quem legiflator absque causa à legis obseruatione eximeret: peccat tamen aduersus legem naturalem distantem legiflatorem debere verbo & exemplo subditos ad virtutem promouere.

Quarta autem sit hæc obligatio, grauis, an leuis? Couar. in cap. alma mater. 1. part. num. 5. & 7. Valquez plures referens 1. 2. disputat. 167. c. 7. Sayrus in claus. regia, lib. 12. cap. 9. num. 2. Syluest. verbo lex, quest. 14. existimant esse grauem, quia grauis est materia per legem præcepta, quia ipse teneatur illam exequi, vel ex obligatione suæ legis, vel ex obligatione iuris naturalis: sed à quocumque oritur obligatio, debet esse grauis, siquidem respiciat materiam grauem. Ergo. Et confirmo, cum legiflator omittit ieiunium, vel Missam à se generaliter præceptam, peccat aduersus illam virtutem, aduersus quam subditi peccant omittendo præcepti obseruationem vs teneat Suarez lib. 3. cap. 35. n. 8. Lessius lib. 2. cap. 35. dub. 5. Bonacina punct. 7. num. 24. & alij relati à Salas disp. 1. 4. sect. 2. n. 17. Sed subditi illos peccant grauius, quia materiam grauem alicuius virtutis omittunt. Ergo etiam legiflator eandem omittens grauius peccabit. Adde si ex præcepto naturali teneatur quis

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars 1.

feruare ieiunium, vel Missam audire, cui debium esse potest peccatum grauius committentem? Sed legiflator imponens legem ieiunij, ex lege naturali teneatur ieiunium seruare, neque potest se abique causa ab illius obligatione eximere. Ergo peccat generaliter, si omittat.

Nihilominus probabilis censo solum esse peccatum veniale scilicet scandalo, vel alia ratione extrinseca: sic docet Lessius cap. 35. dub. 5. Bonacina num. 23. Azor. lib. 5. cap. 11. q. 1. Salas de leg. disp. 1. 4. sect. 2. num. 17. & segg. & disp. 20. sect. 12. num. 104. Moucor, quia non videtur grauis deordinatio legiflatoem in vno, vel altero actu subditis non se conformare, quia ex illa deformitate non sequitur perturbatio in republica, neque aliquid graue inconueniens: cum autem tota ratio obligationis in legiflatore inde nascatur, efficitur sane grauem non esse. Quapropter non est attendenda grauitas materię secundum se, sed in ordine ad fidem præceptum, concedo enim ieiunium in ordine ad temperantiam, & Missam in ordine ad religionem, esse grauem materiam, ac proinde illorum vnicuique omissionem culpam grauem efficere: at in ordine ad regimen reipublicæ rectum, & pacem in illa seruandam nequaquam grauem esse. Cum ergo legiflatore præcipiente ieiunium, non præcipiatur illi ieiunium ob temperantiam, sicuti præcipitur subditis, sed ob regimen rectum reipublicæ, non peccat grauius, etsi illud vna, vel altera vice transgredietur, sed solum, quando scandalum graue, & graue inconueniens inde timere potest. Ex quo fit non peccare legiflatorem non obseruantem suas leges contra virtutem, quam peccant subditi, vel vteruque Suarez, & Bonacina supra, & alij relati, sed contra virtutem potestatiuam.

Sed inquires, an hæc leuis obligatio fit in legiflatore superiore respectu legum ab inferiori latarum, præcipit cum in illa prouincia, ac ciuitate commoratur, vbi regit. Quod est inquirere, an summus Pontifex, dum in aliqua diocesi specialiter existit, teneatur legibus illius? & idem est de Imperatore, & Rege, an teneatur legibus municipalibus prouinciarum? Videtur teneri, quia indecorum est, non se omnibus conformare: quæ fuit ratio supradictæ obligationis. At dicendum est minime teneri, etiam si illæ leges ipso fuerint confirmatæ: tenet expressè Suarez lib. 3. de leg. cap. 35. num. 14. & adducit Felin. cap. 1. de consuetud. num. 30. Tiracuell. de vtroque retractu, lib. 1. gloss. 1. §. 3. num. 38. consentit Bonacina p. 6. dum non fuerint à legiflatore confirmatæ. Salas disp. 1. 4. sect. 2. num. 23. & segg. Ratio est, quia legiflator non solum est caput illius specialis prouinciæ, seu ciuitatis, in qua de facto commoratur, sed etiam aliarum, in quibus illæ leges non obseruantur. Ergo ex ratione capitis, non tenetur se aliquibus subditis præfate vniuersitatis, cum alij subditi contrarij sint. Dixi, etiam si ab ipso legiflatore confirmatæ sint, quia non confirmantur pro toto tuo territorio, sed aliqua illius parte. Limitat tamen Suar. num. 14. hanc doctrinam in loco proprio, domicilij legiflitoris, qualis est curia Principis, in hoc enim affirmat debere legiflatorem leges illius oppidi accommodatas suæ personæ, & dignitati obseruare: quia alias occasionem præberet suo exemplo illas temerè: crederem tamen leuiorem causam sufficere ad honestandam harum transgressionem, quam transgressionem legis communis à se late.

Solum video obici posse aduersus supradicta Principem obligatum esse, sicut obligatur subditi, sequi taxam mercium à se factam: item stare legibus contractuum à se factis, si de facto constabat. Ergo obligatur grauius legibus.

Respondeo negando consequentiam, quia sequi taxam mercium, obligatur ex iure naturali, quo cauetur, ne plures vendant res, quam valet communitat: at posita taxatione, iam res illa communiter non valet plus, quam taxata est. Ergo idem dicendum est in contractibus, in quibus ex iure naturæ exposulatur æqualitas in vtroque contractentium, quapropter si contractans cum legiflatore, obligatur legibus legiflitoris, & ipse legiflator stare illis debet, non quia leges illius sunt, sed quia sunt conditiones; sub quibus contractus est celebratus. Quocirca si legiflator celebret contractum cum aliquo, qui alias suis legibus est irritus, censetur in suis legibus dispensare, quia præsumitur velle actum fieri meliori modo, quo potest: vt dicit Suarez lib. 5. cap. 35. num. 25. Salas disputat. 14. sectione 3. num. 32. Bonacina disputat. 1. quest. 1. punct. 6. num. 16. vel dicendum est neurum obligatum esse, quia impossibilis est legiflatorem deobligatum manere, alio manente obligato: vel sub vna conditione aliquem ex contractentibus celebrare, quæ ab altero non acceptetur.

Ex his inferetur, si Princeps condat testamentum, sine solemnitate à se requisita, & instituat aliquem hæredem, validum esse testamentum, quia præsumitur causam habere legitimam omittendi illam solemnitatem, & secum quasi dispensando, cum in hac dispensatione nemini irrogetur iniuria: & ita traditur in lex imperfecto. C. de testament. At si aliquis instituat Principem hæredem, vel legatarium in testamento, in quo iuris forma seruata non est, neque Princeps conseq. legatarij, aut hæreditatem ex illo: quia non præstet dispensatio testamenti condendo.

DE
ASTRO
PALA
TOM
LIV
ELI

condendo, & dispensatione non facta testamentum illud nul- lum est, ac proinde Principi ius non potest tribuere: & ita de- cidit in supradicta lex imperfecto. & s. ult. Insuper, quibus modis testamenta infirmantur, & tradit Glossa ibi. Suarez, cap. 35, n. 25. & seqq. Bonacina part. 6. num. 17. Salas disput. 14. section. 3. num. 31. Et hæc de prima obligatione legis, quæ est obligatio ad culpam.

9 Quod si de secunda obligatione legis, quæ est ad po- nam, loquamur, communis, & satis clara est decisio nullum legi- slatorem ligari posse pena à se statuta, quia nemo à se ipso cogi potest: neque etiam à lege imponente penam, quia est superior ipsa lege, & præcipue, quia in nostra sententia poena imponitur ob transgressionem legis positæ à legislatore: ac legislator non est suæ legis transgressor, sed solum legis natu- ralis dictantis conformationem ipsius cum reliquis membris. Ergo: & ita tenent alios referens Azor, tom. 1. lib. 5. cap. 12. q. 1. Sayrus in clavi regia lib. 3. c. 3. num. 5. Valent. tom. 2. disp. 7. q. 5. p. 4. Bonacina disp. 1. quæst. 1. p. 6. num. 14. Suarez, lib. 3. cap. 35, n. 15. Salas de leg. disp. 14. sect. 2. n. 8. Valq. disp. 167. cap. 1. Lessius lib. 2. de iust. c. 3. dub. 5. & deciditur expresse in l. Princeps, ibi. Princeps legibus solutus est, & s. ult. Insuper, quibus modis testa- menta infirmantur, ibi, licet legibus soluti simus, ac tamen legi- bus vivimus, hoc est, etiam nos leges non astringant, attamen ob bonum exemplum legibus conformamur: & licet videantur hæc leges sub titulo limitato comprehendendi, quia de legatis caducis, & testamentis erat titulus: ac decisio generalis est, & decisioni est standum potius, quam rubricæ, vt bene explicuit Menoch. lib. 6. præsumpt. 1.

10 Aduerto vixorem legislatoris, etiam legibus à legislatore latis subdatur: ac beneficio legislatoris exempta præsumitur, ex l. Princeps, ff. de legibus: & ita tradit alios referens Sayrus in clavi regia lib. 3. cap. 4. Salas de regib. disp. 14. sect. 3. num. 36. Bonacina disputat. 1. quæst. 1. punct. 6. num. 10. Suarez, lib. 3. cap. 35, num. 28.

§. II.

Infideles, pueri, ebrii, ignorantes, & amentes, qua ratione legibus teneantur.

- 1 Infideles nullis legibus Ecclesiasticis tenentur.
- 2 Ebrii, amentes, ignorantesque iniuicibiliter legem à lege excusantur.
- 3 Pueri ante rationis usum, qui regulariter est septennio com- pto, legibus Ecclesiasticis non tenentur.
- 4 Post usum rationis ante pubertatem Ecclesiasticis legibus non tenentur, qui doceant.
- 5 Certa sententia est obligari pueros habentes perfectum usum rationis.
- 6 In præcepto Eucharistia esse aliquid speciale, qui sentiant.
- 7 Quid sit dicendum.
- 8 Censuris ab homine laici non adstringuntur pueri ante pu- bertatem.
- 9 Imò neque videntur censuris à iure, excepta excommunica- tione ob percussorem clericum.
- 10 Qui non comprehenduntur sub præcepto, poterunt submini- strare, & adiuuare in actione prohibita. Secus qui excusantur.
- 11 Licet infidelibus, pueris, amentibus cibos vitiosos subministrare: non tamen licet infidelos in monasteria monialium introducere.
- 12 Non licet ignorantibus esse diem ieiunii cibos vitiosos mini- strare, & ad comedendum inducere.
- 13 Potes pueros ante septennium in monasteria monialium in- troducere, secus amentes.
- 14 Non licet tibi iniurare ad copulam amentes, ebrios, nec pue- ros rationis usu carentes.

1 PRamittamus, quæ in hac materia sunt omnino certa, vt gradum faciamus ad ea, quæ aliquam dubitationem ha- bent. Primum certum est infideles nullis legibus Ecclesiasticis tenentur, quia sunt extra Ecclesiam, & in illos nullam Ecclesia habet iurisdictionem, cap. gaudemus, de dinor. ac tenentur legibus naturalibus, & diuinis, quia Deo, & rationi subduntur. Ex quo inferitur, an teneantur Eucharistiam sumere, & peccent mortales non solum in non suscipiendo Baptismo, sed etiam in non recipienda Eucharistia: vtraque opinio est probabilis. Quid autem sit probabilis, in tractatu de Eucharistia definiemus.

2 Secundum certum est ebrios, & amentes, sicut & ignorantes iniuicibiliter legem, tempore amentis, & ebrietatis, & ignorantie excusari à legis transgressionem, quia illius rei esse non poterant sine libertate, qua omnino carent. At dicendi sunt legibus affici, sicut & afficiuntur dormientes, quia suapte natura legem intelligere possunt, & ad illos, vt ad subditos, per se dirigitur sic Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 12. n. 3.

3 Tertium certum est pueros ante usum rationis, qui regu-

lariter habetur completo septennio, nullis legibus Ecclesiasti- cis tenentur, quia fundamentum harum obligationum, est ratio- nis usus. Quapropter possunt lacticiis, & carnibus vesci, di- uinis interesse tempore interditi, montium claustra ingredi: sic Salas disp. 14. de leg. sect. 13. Sayrus clavi regia, lib. 6. cap. 8. n. 21. Azor tom. 1. lib. 7. cap. 40. q. 6. Sanchez lib. 1. in Decal. c. 11. n. 2. Suar. tom. 3. in 3. p. disp. 40. sect. 2. vers. & iuxta hanc Bonac. disp. 1. de legib. q. 1. p. 6. n. 6. & alij plures ab eisdem relati. Videntur tamen tenentur legibus naturalibus, quia harum obligatio cum ipsa natura ortum habet, quæ de se capax rationis est, excusantur tamen à transgressionem, & peccato, donec perfectum usum ratio- nis obtineant: sicut de perpetuo amentibus dicendum est, si enim legibus tenentur, excusantur tamen ab illarum obliga- tione ob amentiam. Quando verò dubium est, an rationis usum habuerint, præsumendi sunt habere, si compleuerint septenni- um, secus antea, vt diximus in tract. de conscientia, loquentes de conscientia dubia, quia præsumptio defensionis est ex commu- niter contingentibus. Addeque Ioan. Sanchez in suis select. disp. 57. num. 31. sine, etiam constaret puerum ante septennium habere usum rationis, non obinde obligari legibus iuris positius, quia leges positivæ attendunt ad ea, quæ communiter contingunt. Inam ad ea, ff. de legib. & cum communiter non contingat usus rationis ante septennium, non debet ante illam ætatem, cui ex accidenti prouenit, obligari.

4 Post usum verò rationis ante pubertatem non defue- runt Doctores, qui affirmarent legibus Ecclesiasticis non tenen- ri: nam D. Anton. 2. part. tit. 9. c. 8. §. 2. affirmat præcepto con- fessionis non tenentur pueros, vtque ad decimum, & dimidium annum, & aliquantulum ultra, & feminas, vtque ad nouum, & dimidium annum, & aliquantulum ultra. Sotus 4. dist. 12. q. 1. art. 11. ad fin. corp. dicit vtque ad duodecimum non tenent pu- ros vllis Ecclesiæ præceptis, nec confessionibus. Eman. Saá verb. confessio, n. 3. consentit præceptum confessionis non obligare vtque ad pubertatem, addit verò in summis reformatis ad pœnas non consentibus impostas. Henric. lib. 8. de Euch. c. 42. n. 5. inie. censet Ecclesiæ præceptis non obligari pueros, statim ac usum rationis habent, & lib. 13. de excomm. cap. 49. num. 2. in comm. lib. N. dicit dari his lacticiis, & carnes aliquo tempore post usum rationis, in diebus ieiunii. Quod autem hoc tem- pus sit, non determinat.

5 Vera tamen sententia, & omnino tenenda, est pueros, cum ad usum rationis perueniant, qui communiter intelli- gi aduenire septennio completo, obligari legibus Ecclesiæ, quæ expresse tempus obligationis non determinat: sicut de- terminat in præcepto ieiunii, tenet expresse Th. Sanchez, plures referens lib. 1. cap. 12. n. 6. Bonac. disp. 1. q. 1. p. 6. n. 8. Salas de leg. disp. 14. sect. 13. specialiter de præcepto confessionis, & Missæ, docet Suar. 4. tom. in 3. p. disp. 40. sect. 2. num. 1. Azor, tom. 1. lib. 7. cap. 2. q. 1. & c. 40. q. 6. & de abstinencia à carnibus, & lacticiis, docet idem Suar. Azor & alij relati à Sanchez supra. Ratio efficax est, quia eo ipso, quod usum rationis quæ habet, capax est legis humanæ obligationis, siquidem quæ est obligationis legis naturalis, & diuinæ. Ergo si expresse non inuenitur exceptus lege, obligatur illa. Et de præcepto confessionis videtur res in- dubitata, cum in e. omnia vtriusque sexus, præcipitur omnibus fidelibus, cum ad annos discretionis peruenierint, confiteri, cuius præcepti transgressores erunt pueri, si discretionem habentes confessionem omittant, consilij peccati mortalis. Neque alia via ab hoc præcepto, & aliis se excusare possunt, nisi affirman- do discretionem perfectam ad illius obsequium, non habere, est enim res indubitata non æqualiter usum rationis omni- terie aduenire, aliqua enim sunt clariora, alia difficiliora: vt bene dicit Valquez 1. 2. disp. 149. per totam: & Zúmel ibi q. 29. art. 5. sicut non omnibus eodem tempore aduenit, pueris enim nobilibus, & inter urbanos: & politicis educatis, citius usus ratio- nis prouenit, quam rusticis, & agrestibus: vt Reginaldus tom. 2. lib. 29. num. 82. Quocirca dicere quis poterit puerum se- ptennio completo peccare posse iurando, amentiendo, non ta- men comedendo carnes die Veneris, aut omittendo annum confessionem, quia discretionem sufficientem in his materiis non habet. At, vt diximus in tract. de conscientia disp. 3. de con- scientia dubia, quoties dubium est puerum habere usum ratio- nis, præsumendum est habere, & esse obligatum, si impleuit se- ptennium, quia regulariter illo completo in omni materia usus rationis habetur, & alleganti contrarium incumbit onus proban- di, cum aduersus præsumptionem oritur ex communiter contingentibus procedat.

6 Limitant tamen hæc sententiam communiter DD. in præcepto communionis, de quo affirmant non tenent statim, ac usum rationis habent, sed expectari posse, & debere vtque ad decimum, vel duodecimum annum, quia vtque ad illud tem- pus regulariter non videntur pueri habere discretionem, vt re- uerenter Christi corpus sumant. Quapropter in e. omnia vtrius- que sexus, vbi hoc præceptum imponitur, Confessoris iudicio remittitur temporis prorogatio: ac quilibet Confessor ex iudi- cio prudenter, & considerandine Ecclesiæ satis recepta hæc prorogationem facit. Ergo illa facta iam puer Ecclesiæ præcep- to non tenetur.

7 Fateor hanc limitationem veram esse stante prorogatione Confessoris: at si Confessor sic differendam communionem non consulti expresse, summo potest inclinor affirmare quemlibet puerum, cum ad annos discretionis venit, & obligans est lege confessionis, obligatum etiam esse recipere Eucharistiam, neque expectandam esse ad hanc obligationem longius tempus: tenet hanc sententiam expresse Ioan. Sanch. in *select. disp.* 2. 6. n. 6. & adducit Anton. 2. p. tit. 9. cap. 8. p. 2. circa marginem, & 3. p. tit. 14. cap. 12. §. 5. in *prin.* & Paludan. in 4. dist. 12. quast. 1. n. 2. §. qui expresse id affirmat, & colligitur ex Tabien. in *sum. verb. communicare*, n. 3. Valent. 4. tom. disp. 6. quast. 8. p. 2. quatenus solum requirit, ut pueri sciant discernere hunc celestem cibum à cæteris: quod si vltim rationis habeant ad confessionem, sufficienter id præstabit: alij etiam Doctores adduci in fauorem huius p' opinionis possent, qui nullam ætatem pueris determinant, sed solum dicunt obligandos esse suscipere Eucharistiam, cum Confessario visum fuerit rationis vltim sufficienter habere: facit non leuiter Trident. *sess. 13. can. 9.* & Pius V. in *catechismo de Eucharistia*, num. 63. Ratio præcipua est, quia in *cap. omnis cuiusque sexus* omnibus fidelibus equaliter imponitur, & præceptum confessionis, & communionis in P'schate: vt notat tibi glossa. Additur tamen communionem differri posse ex consilio Confessoris, non quia obligatus non sit communicare, qui obligatus est confiteri, sed quia possunt esse pures causæ prorogandi tempus communionis, cum tempus signatum communioni determinatum sit, quod non est determinatum confessioni. Item puer discretionem habens, & obligatus præcepto confessionis, vel indiget prorogatione Confessoris, vt exequatur à communionis præcepto, vel non? Si indiget Confessoris prorogatione, Ergo signum est illa non stante obligatum esse: si vero illa non indiget, ergo iam *cap. omnis cuiusque sexus*, non æqualiter de præcepto confessionis, & communionis loquitur: quod videtur falsum, cum verba vniuersalia sint, neque ex parte fidelium ad hanc obligationem amplius expostulat, quam discretionem. Adde non minorem discretionem requiri ad recipiendam absolutionem sacramentalem, quam ad recipiendam reuenter Eucharistiam: nam ad recipiendam absolutionem sacramentalem, non solum requiritur, quod scias distinguere inter bonum, & malum; sed vt scias te debere omnia peccata cum intimo dolore Confessori manifestare: at hoc non minus difficile est, quam scire te non debere communicare, nisi purgatam peccatis, & ieiunium. Ergo Denique in articulo mortis, pueris doli capaces, & aptis confiteri, posse dari viaticum, tenet Amilla verbo *communio*, num. 10. Caetan. verbo *ministratio communionis*, in *fine*, Viald. de *Eucharistia*, cap. 160. Salas de *legib.* lib. 14. sect. 13. num. 127. Reginald. 2. tom. *praxis*, lib. 19. num. 82. Henriquez lib. 8. cap. 42. n. 4. sine. Suarez tom. 3. in 3. p. disp. 70. sect. 1. in *fin.* Arboled. *pract. sacram.* de *Eucharistia*, no. 13. Zambrada de *Eucharistia*, cap. 3. dub. 2. num. 1. anno de *Eucharistia* quast. 80. art. 9. difficult. 2. n. 3. argument. Nasstr. *sum. cap. 11. n. 57.* Plures etiam Doctores tenent non solum posse dari, sed debere dari viaticum pueris morituris doli capaces penitentibus. Ergo signum est habere discretionem ad Eucharistiam, & consequenter ligari præcepto illius etiam extra illum articulum.

8 Sed quid dicendum de censuris, & penis? Respondo, si ab homine latae sint, non adstringuntur pueri quouque ad pubertatem deveniant: habetur expresse *cap. 1. de delictis puerorum*, & in *cap. referens eod. tit.* vbi etiam pueri possunt ante pubertatem peccare: at ex benignitate Ecclesie à peccato peccato imposta excusantur, sic Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 40. quast. 8. Sotus 4. dist. 18. quast. 1. art. 3. ad *fin.* corp. Valquez tom. de *penitent.* quast. 90. art. 2. dub. 4. n. 5. Cordub. *summ. quast.* 60. dicto 4. Thom. Sanch. lib. 1. in *Decal.* c. 12. n. 7. Ioan. Sanch. *disp.* 2. 6. sect. 1. n. 18. & alij ab eisdem relati.

Dixi, excusari pueros ante pubertatem à penis, & censuris ab homine latis: nam à censura iuris communiter Doctores tradunt non excusari, si doli capaces sunt: mouentur ex *cap. super eo cap. pueris*, *cap. quamuis*, de *sentent. excommun.* & tradit Vgol. de *censur.* cap. 17. §. 3. n. 5. Suarez tom. 5. de *censuris* disp. 5. sect. 1. n. 19. Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 41. quast. 10. Henriquez lib. 8. de *Eucharistia*, cap. 42. *comm.* 8. Thom. Sanch. num. 8. & Ioan. Sanchez num. 18. Et rationem differentiam, quare censura iuris comprehendat pueros doli capaces; scilicet verò ab homine lata, assignat Suarez, & Vgol. *supra*, quia impuberis ætas non censetur apta ad ordinem iudicium intelligendum: ac proinde neque de iure citari impubes potest, neque ad agendum, vel defendendum se in iudicio admitti; iuxta *cap. vlt. de iudic.* in 6. quod ad incurrendam censuram ab homine lata necessarium est. Verum hæc solum probant non incurri censuram specialiter ab homine latam, quæque indiget citatione speciali: at non probat in censura, quæ generaliter ab homine fertur, quæque videtur conformis cenzuræ à iure lata.

9 Quocirca dicendum existimo solum sententiam excommunicationis ipso iure latam ob perculsionem clerici propter eius grauitatem contrahi à pueris doli capaces ante pu-

bertatem, quia in supradictis textibus ita habetur: alia autem censura, & excommunicationes ab homine late etiam generaliter non comprehendunt pueros ante pubertatem; sed sequenda est communis decisio in *cap. 1. de delictis puerorum*, quia odia debent restringi. Quare omittentes confessionem; & communionem, non contrahunt excommunicationem ab Episcopopolitam aduersus non communicantes in P'schate, & confitentes in anno, ita Ioan. Sanchez num. 18. Filiucius tom. 1. *tract.* 11. cap. 5. num. 130. & puerum impuberem occidentem non contrahere irregularitatem, testatur Auila de *censur.* 7. p. *disp.* 6. sect. 1. dub. 13. Henriquez de *irregul.* cap. 3. num. 4. lit. Z. Ioan. Sanch. *supra*, quamvis contra tenet Thom. Sanchez cum Syluest. lib. 1. cap. 12. num. 8. in *fin.* Neque hinc sit posito interdicto in aliquo loco non comprehendi pueros impuberes doli capaces, comprehenduntur namque ratione præcepti in interdicto lati, non in aliqua pena ipsis imposta ob alicuius præcepti transgressionem, & ita eum communi sententia docet Suarez tom. 5. de *censur.* disp. 5. sect. 1. n. 19. Corduba *summ. quast.* 60. dicto 3. Syluest. *verb. interdictum* 2. n. 18. Azor. tom. 1. lib. 7. cap. 41. quast. 10. Thomas Sanchez lib. 1. in *Decal.* cap. 12. num. 8.

10 Tandem inquire, an liceat tibi in omnibus excusatus à præcepto cooperari in actione per præceptum prohibita; vt g. an liceat tibi, pueris, infidelibus, ebriis, amentibus, ignorantibus, subministrare die ieiunij carnes, aliòque cibos veritos?

Distinguendum est dupliciter excusati posse à præcepto. Primum tanquam non comprehensos sub illo secundo tanquam comprehensos. Priori modo excusantur infideles à legibus Ecclesiasticis, & infirmi à præcepto ieiunij, & pueri ante vltim rationis ab omnibus legibus saltem postiuis. Secundo modo excusantur ebrii, ignorantibus, & dormientes, & amentes: hi enim sub præcepto comprehenduntur: at ratione ebrietatis, ignorantie, dormitionis, & amentie transgressio præcepti illis non imputatur: qui motus excusationis non est propria excusatio à præcepto, sed à transgressione culpabili illius: quapropter dicuntur transgredi præceptum sibi impostum, etsi illis non imputetur transgressio. Quocirca ergo aliqui excusantur à præcepto primo modo, scilicet, quia sub præcepto non comprehenduntur, bene poteris illis in actione prohibita per præceptum ministrare, quia non ministras in actione, que eis sit aliquo modo prohibita, sed in actione honesta, & de se bona: ac proinde neque formaliter, neque materialiter illa actio mala est, non ergo habet vnde malitiam accipiat. At si solum à transgressione, & non à præcepto excusantur, nullo modo poteris illos ad talem actionem mouere, quia moueres ad rem materialiter malam, & de se prohibitam sic colligitur ex Th. Sanch. lib. 1. in *Decal.* cap. 12. *præcipue* à n. 9. Bonac. *disp.* 1. de *legib.* q. 1. p. 6. à p. 2. & seq.

11 Ex his infertur primo, licere tibi subministrare cibos veritos die Veneris, carentibus rationis vltim, infidelibus, pueris, infirmis, amentibus, quia nec ipsi comedendo peccant etiam materialiter, neque tibi specialiter talis subministratio interdicta est, sic Sanchez, & Bonacina *supra*.

Notanter appofui, talem subministratioem tibi interdictam non esse, quia potest contingere actionem aliquam, pro vt ab aliis sit, interdictam non esse, tibi verò esse interdictam, interdictum enim non est infidelibus iure Ecclesiastico ingredi in monialium monasteria, quia nullis Ecclesiasticis legibus tenentur: at si tu illos ibi introduceres, peccares sanè, quia non solum ingressus, sed & cooperatio ad ingressum est tibi specialiter interdicta, vt constat ex allegatis à Sanchez lib. 6. in *Decal.* cap. 16. sicuti pueri ante vltim rationis capaces non sunt vltim legis Ecclesie: at si in ea ætate decedant, sepeliri non possunt in loco interdicto, quia hæc prohibitio non tam ipsos, quam sepelientes respicit. Suarez de *censur.* 5. tom. *disp.* 35. sect. 1. num. 2. Henric. lib. 13. cap. 42. n. 3. Sanchez *cap. 1. lib. 1. num. 21.* Bonacina num. 7. Salas *disp.* 14. de *legib.* sect. 13. num. 126.

12 Infero secundo, non licere tibi ignorantibus esse diem ieiunij, neque ebriis cibos veritos ministrare, & comedendos consolare, quia absolute tenentur lege ieiunij, & ab illius transgressione excusantur. Item cooperaris ad agendum de se malum, licet tamen tibi illos cibos subministrare amentibus: non quia carent ratione, sed quia amentia infirmitas est excusans à iustitio, ita Sanchez num. 16. Bonacina num. 5.

13 Infero tertio, licere tibi pueros non habentes vltim rationis, quales sunt non septemnes regulariter, intrinsece in monasteria monialium, & feminas similiter non septemnes in vitorum monasteria, quia neque ipsi ingredienti peccant, neque vltim iure videtur prohibita hæc intromissio, cum ex illa non sequantur inconuenientia, que sequuntur, si amentes, vel infideles puberes introduceres: sic docet plures allegans Sanchez lib. 6. in *Decalog.* cap. 16. n. 5. Bonacina num. 6. Salas *disp.* 14. sect. 13. num. 126. Barbola *remiss.* *Concil.* *sess.* 25. cap. 1. de *reform.* & alij.

DE
ASIRU
PALAN
TONI
LIV

14 Infero quod, non licere tibi pellicere ad copulam ebrios & perpetuo amentes, neque pueros carentes rationis vita, quia illa actio est de se omnibus illis prohibita, esto ob defectum rationis, & discursus, culpae illis non imputetur. Qui vero dicent pueros non septennes nullis legibus etiam naturalibus teneri? consequenter debent affirmare, consuetudo horum congressum non esse de se malum, sicuti non est malum belluas coniungere. Quapropter nos diximus, etiam si legum transgressione, & peccato excusentur, dum rationis usum non habent, non tamen eximi à legibus, sed leges naturales cum ipsis, utpote rationis participibus, loqui.

§. III.

De peregrinis, & forensibus an teneantur legibus loci, qua transeunt.

- 1 Forensis accedens animo ibi perpetuo manendi, legibus illius loci tenetur statim.
- 2 Idem iuris est, si maiori anni parte intendas ibi commorari.
- 3 Legibus statutibus solemnitate in contractibus teneris.
- 4 Ab hac doctrina excipitur à Sanchez, & alii contractus dotalis, sed non probatur eius exceptio.
- 5 Explicatur supradicta doctrina, & declaratur, ubi quis est conveniendus.
- 6 Teneris legibus loci, qua transeis, si eadem regens in tuo territorio.
- 7 Idem iuris est de legibus bonum speciale civitatis respectibus.
- 8 Idem de legibus iuris communis, tamen si in tuo territorio vigorem non habeant ex consuetudine recepta.
- 9 Proponitur obiectio, & solvitur.
- 10 Qui censens, & quomodo probetur extra supradictos casus, legibus loci, qua transeis, te debentur esse.
- 11 Probabilis existimo te obligari.
- 12 Limitant aliqui nostram sententiam, ut procedat de transitu cum aliqua perseverantia, sed repellitur.
- 13 Intelligenda est obligatio peregrinorum, tam quoad culpam quam quoad poenam.
- 14 Precedit resolutio, tamen si lex pro solis advenia lata esset.
- 15 Idem iuris est de sententia, & precepto, ac de statuto, & lege.
- 16 Delinquens in suo oppido si alio accedat, non potest à iudice illius loci puniri, quicquid dicat Basil. de Leon.
- 17 Satis sit argum. num. 10. allat.

IN hac re sunt aliqua, in quibus Doctores communiter conveniunt, alia in quibus est dissensio.

Primo conveniunt omnes forenses accedentes alicui loco animo ibi manendi in perpetuum, teneri statim legibus illius loci, quia tunc non est forensis, & peregrinus, sed incolae, utpote, qui acquisivit domicilium, ratione cuius quis habditus est, ut tradit Farinacius 1. part. prax. quæst. 7. n. 1. & ita tenet plures referens Sanchez lib. 3. de marr. disp. 18. num. 9. & lib. 1. in Decalog. cap. 12. num. 42. Suarez tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 14. n. 15. Salas disp. 14. sect. 4. in princip. Lessius lib. 4. de iustit. cap. 2. dub. 7. num. 4. & alij referendi. Domicilium acquiritur eo ipso, quo quis incipit habitare aliquem locum animo ibi perpetuo manendi domicilium, ff. ad municipalem, & tradit glossa, & Sanchez plures referens lib. 3. de marrim. disp. 23. num. 2. Neque requiritur decennij habitatio, nisi ad presumentum animi perpetuum: ut bene Sanchez numer. 1. & 2. Semel autem domicilio constituto non deperditur; nisi & habitatio, & animus ibi perpetuo manendi mutentur, quia cum utrumque, & habitatio, & animus ad domicilium constituendum concurrerunt, utrumque est necessarium ad illud amittendum: quia res per quascumque causas nascitur, per eas dissolvitur, cap. 1. de regulis iuris: ita relati Doctores. Neque audiendus est Ioan. Sanchez disp. 54. in select. num. 35. dicens, non acquiri domicilium, quousque maiori anni parte perseveret quis in volutare illo in loco perpetuo manendi, quia gratis, & sine authoritate asseritur.

Secundo conveniunt communiter Doctores, si intendas maiori anni parte in aliquo loco commorari, sicuti solent scholastici in universitate studentes, sollicitatores in curia locantes operas ad longum tempus, teneris legibus illius, quia esto domicilium non fueris consecutus; consequenter tamen quasi domicilium: hoc enim dicitur assidua, & diuturna habitatio, ratione cuius potes conveniri, iuxta l. 1. in princip. ibi, & assidue versatur, Cod. ubi tenentores, vel alij clarissimi, & l. heres absenti, §. proinde, in fine, ff. de iudicis, & l. 1. Cod. ubi de crimine agi oportet, & ibi glossa verbo elegit, & tradit Titaequellus de retract. l. vna, §. 9. glossa. 2. num. 26. Farinac. supra n. 5. Thomas Sanchez lib. 3. cap. 23. num. 12. Item ratione quasi huius domicilij potes ibi recipere omnia sacramenta pater ordinem, ordo enim excipitur, cap. cum nullus, de rem.

ordin. in 6. Item ibi est sepeliendus, nisi alibi eligas sepulchrum. Molin. de iust. tract. 2. disp. 214. vers. quando quis. Ergo absolute censeri subditus, & legibus illius loci obligatus: docet plures referens Sanchez lib. 3. de marrim. disp. 18. num. 9. Lessius lib. 4. de iustit. cap. 2. dub. 7. num. 47. Bonacia disp. 1. de legibus quæst. 1. p. 6. num. 43. Basilius de Leon. lib. 5. de marr. cap. 7. §. 1. num. 4. quamvis non desint plures Doctores relati à Sanchez lib. 2. de marrim. disp. 18. num. 8. dicentes requiri animum perpetuo manendi, ut legibus, & consuetudinibus illius loci subdatis. Sed non videtur villo modo admitendum.

3 Tercio conveniunt Doctores teneri in contractibus servate conditiones, & solemnitates à legibus illius loci, in quo contrahis, constitutas: quia ratione contractus foritris forum, ibique ad standum, contractui poteris conveniri, ex cap. dilecti, cap. fin. de foro compet. l. quod si nolit, §. quia assidua, ff. de adilit. l. si heres absens, §. si quis tutelae ff. de iudic. & in nostro iure, l. 32. tit. 2. p. 3. docet plures referens Sanchez n. 10. & seq. Molina tract. 2. de iust. disp. 260. in fine. Basilius num. 21. Bonacia num. 51. Salas innotetos referens disp. 14. sect. 4. n. 52. Quare si in contractu non fuerit solemnitas à lege locali prescripta, omnino est irritus, & nullus: ut tenet Felin. cap. 1. de sponsalib. num. 23. Bonacia, Salas, & alij supra. Hinc fit te teneri pretium mercibus signatum servare quia lex de pretio est, quæ præcipue pertinet ad contractum. Item quia teneris acquiritur servare, quæ maxime in pretio procedit. Deinde teneris solvere gabellam, vel aliud quodecumque onus contractui annexum, quia est pars contractus, vel accessorium illius. Quæ omnia vera sunt, etiam si per epistolam, vel nuntium contractus celebratur, docet Felin. & Basili. supra.

4 Ab hac doctrina excipit Thomas Sanchez, Salas, Bonacia, Suarez de legib. cap. 33. num. 13. contractum dotalem, in quo dicitur non attendi solemnitates loci, in quo celebratur, sed loci, in quo vit habet domicilium, probantque ex leg. exigere ff. de iudic. ibi, mulier debet, ubi maritus domicilium habet, non ubi instrumentum dotale scriptum est. Verum hæc exceptio mihi non probatur, sed absolute exitum contractum etiam dotalem, quoad iurum, & alia onera, & conditiones, fieri debere, iuxta leges loci, in quo celebratus est. Moveor, quia nullo iure videtur exceptio hic contractus: nam supradicta lex non loquitur de solemnitate in hoc contractu requisita, & conditionibus illius, sed de exactione, & repetitione illius, quod longe diversum est. Farcot, inquam, cum dos repetenda est, debere repeti, ubi vit domicilium habet, non ubi dotis contractus celebratus est, quia bona vit obligata sunt doti solvende: at contractus secundum leges loci, in quo celebratus est, iudicari debet: & ita in iure nostri regni videtur decisum, lib. 2. tit. 1. p. 4. ibi, eala costumbre de aquella tierra desferen el casamiento, debe valer quanto en las dotes, en las arras, & ganancias, que se fieren, en lo de aquel lugar, de se cambian, & ita tenet, & optime probat Salas disp. 16. de leg. sect. 4. num. 46. cum sequor. Lopez in supradict. l. Simancas de catholica iustit. tit. 9. num. 143. Basilius de Leon. lib. 5. de marrim. cap. 7. n. 22.

5 Dixi, ad standum contractui te conveniri posse, ubi contractus celebratus est, quia foritris forum illius ex supradictis legibus: & lommens obligationem ff. de iudic. & tradit alios referens Salas num. 45. Excipi tamen debet nisi ex voluntate contrahentium, & natura contractus executio in alium locum designata sit: quod contingit cum incolae alicuius loci cum advena contrahit, quem scit statim discediturum, tunc enim non potest advena conveniri in loco, ubi contractus est celebratus, sed ubi habet domicilium, quia ibi intendit se solvendo obligare, ex l. contraxisse ff. de oblig. & act. ibi, contraxisse vult qui que eo loco intelligitur, in quo vit solueret, si obligavit, alias durum esset, quotquot locis quis navigans aut iter faciens delatus est, tot locis se defendere, ut dicitur in l. si heres absens. 19. §. proinde de iudic. Et hac ratione dicimus contractum dotalem repetendum esse in loco, ubi vit habet domicilium, quia ex natura talis contractus, & ex voluntate contrahentium ille locus solutorio designatus est. Aliquis huic doctrinæ limitationes adhibet Martienzo lib. 5. recopil. tit. 9. lib. 2. glossa. 1. de num. 71. que omnia videnda sunt, quia optime hanc materiam, & supradictam legem explicant.

6 Quatio conveniunt Doctores te teneri legibus loci, qua transeis, si illæ leges obligent simul, ubi ipse habes domicilium: sic Sanchez de marrim. lib. 3. disp. 18. num. 3. & 24. & lib. 4. in Decalog. cap. 12. num. 21. Salas disp. 14. sect. 4. num. 40. Suarez tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 14. num. 15. Bonacia disp. 1. quæst. 1. p. 6. num. 52. & contrarium dicere reputant absurdum. Ratio, quia iure communi per consuetudinem introducto, lex propria tui domicilij, vel lex illius loci, ubi resides, te obligat, quod certe æquum esse videtur, cum ex hac obligatione non grauearis amplius, quam si in tuo proprio domicilio eritites. Quamvis contra teneat Ioan. Sanchez in select. disp. 54. num. 32. ad fin.

7 Quinto conveniunt DD. si leges late sunt in bonum illius loci, qua transeis, te obligatum esse illas servare: ut

fant leges prohibentes, ne aliqua merces ex oppido extrahatur, ne peregrini ultra tot dies commoretur, quia aliter populus defendi non potest: & ita tradit plures referens Sanchez...

8. Sexto ferè omnes conveniunt te obligatum esse servare leges oppidi, qua transis, si leges sint iuris communis, & ubique obligantes, etiam si in loco tui domiciliij vigorem non habeant...

9. Sed obijcies hinc sequi ieiunia, & festa, & quilibet alias leges latas ab Episcopo, in cuius diocesi commoraris, vel à tuo Principe, te obligare transeuntem per totam diocesim, etiam si in loco, ubi domicilium habes, vigorem non habeant?

Respondeo, si latae sunt generaliter pro tota diocesi, idem esse dicendum, ac diximus de legibus iure communi latis, obligare, inquam, omnes diocesanos, dum sunt in diocesi, neque posse excusari, nisi ob contrariam consuetudinem...

10. Prima sententia docet extra supradictos casus te deobligatum esse legibus loci, qua transis, seu in quo maiori anni parte resideat non vis, sic Sanchez plures referens lib. 3. de matrim. disp. 18. num. 6. & lib. 1. in Decal. cap. 12. num. 38. Sayrus in claus. reg. lib. 3. cap. 4. n. 1. Lessius lib. 24. de inst. cap. 2. dub. 7. n. 49. Azor tom. 1. lib. 7. cap. 30. quæst. ult. Toler. lib. 6. sum. cap. 5. num. ult. Bonacina disp. 1. de leg. quæst. 1. p. 6. num. 36. Ioan. Sanchez disp. 54. sect. 2. n. 21. ubi innumerat secessit. Moverunt, quia nullus sit alteri subditus, ut obligari, & puniri possit, nisi ratione originis, domiciliij, vel delicti, ut multis comprobat Farinac. lib. 1. sue praxi, quæst. 7. à n. 1. Sed domicilium; aut quasi domicilium, non acquiritur ex eo, quod minor parte anni alicubi commoretis. Ergo non habes fundamentum, quo obligerit legibus loci qua transis. Secundo Episcopus, v.g. illius loci, qua transis, neque te potest coniungere matrimonio, neque in votis dispensare, neque alios fautores conferre, præter sacramentum poenitentiae, & Eucharistiae, ex tacita tui Episcopi concessione. Ergo neque potest suis legibus te alligare. Tertio adducitur à Sanchez decretum Leonis VIII. vulgo IX. in epist. adversus Michaelen Imperator. Constantinop. cap. 28. ubi statuit, vt vniuersique iuxta ritum suæ Ecclesie celebret. Ergo non teneris loci consuetudinibus te conformare. Quarto probant ex Augusti. relato in cap. illa, dist. 12. ibi. Alia, qua per loca terrarum, regionisque varian- tur, sicut est, quod alij ieiunant Sabbato, alij non, totum hoc genus rerum liberis habet observationes, ubi glossa ait, verbo li- teras, quod liberum est Sabbato ieiunare, quantum ad extra- neos, non quantum ad illos, ubi consuetudo servata est. Quinto adducuntur, hares abiens ff. de iud. ubi probatur viatores non sortiri forum loci, qua transeunt. Sexto probant ex eo, quod qui transit ad breui tempore diuertit ad locum, non dicitur mota- liter in eo esse, i. quæstum, 7. 6. §. fin. ff. de leg. 2. 3. ibi. rebus, qua in fundo sunt, legatus, non accedunt, qua casu illic fuerunt, & l. si ita. 8. 6. ff. eod. tit. ubi. nec quod casu ibi sit magis esse te- gatium, & cap. nam & ego, de verb. signif. ubi statim obiens, quasi non natus reputatur, & eadem de causa dicitur Salomon vigenitus, quia frater veterinus quem habuit, cito obit. & in cap. ad vestram, de regul. iur. dicitur, qui triano tantum fuit habitu regulari indutus, non dicitur habitum induisse; quia,

vt ait ibi glossa, non dicitur factum, quod non durat: quam glossam sequitur Felinus cap. in presentia, num. 32. de probat. sic non debet dici prærens esse alicubi, ubi non longo tempore commoratis. Septimo probant ex text. in cap. à nobis, de sent. excom. ubi Clemens III. dicit sententiam latam generaliter, in eos qui furum fecerint, tantum comprehendere subditos. Ergo tantum comprehendit subditos incolas, non extraneos. Ergo extranei subditi non sunt. Denique variis exemplis nituntur hanc sententiam confirmare. Primum infideles transeuntes per Hispaniam non obligantur legibus illius. Secundo regulares non obligantur legibus territorij, neque nouitij legibus professotam; neque Graeci Sacerdotes legibus Latinoorum. Ergo extranei non subduntur legibus loci, qua transeunt.

11. Nihilominus est supradicta sententia probabilis sit, probabilior multo mihi visa est affirmans peregrinum, & forensem teneri legibus loci, qua transis, dum tempore obligatio- nis in illo persistit: sic Nauarr. cap. 13. num. 120. Couarr. 4. var. cap. 20. num. 8. Henriquez lib. 7. de indulg. cap. 13. n. 8. Suarez tom. 1. de relig. lib. 2. de festis, c. 14. & lib. 3. de leg. c. 33. n. 3. Salas disput. 16. de leg. sect. 4. concl. 4. Gabr. Valquez 3. tom. in 3. p. disput. 84. cap. 2. num. 28. Basilius de Leon. lib. 5. cap. 7. §. 1. num. 6. consentit ex parte Lessius lib. 4. cap. 2. dub. 7. numer. 47. quatenus affirmat, si peregrinus, & forensis aliquibus diebus in loco commoretur, quia ille locus terminus est vitæ, teneri legibus: & alij plures relati à Sanchez illa disput. 18. de matrimonio numer. 4. Salas, Suarez locis citatis.

Ratio præcipua est, quia conformari consuetudinibus, & legibus loci omnes, qui ibi resident, dum presentes sunt, & commorantur, conveniuntissimum est, & recte gubernationi, paci, & tranquillitati reipublice maxime necessarium: vt colligitur ex Augusti. cap. quæst. 1. dist. 4. cap. in nona, 1. 6. §. 7. cap. illa, dist. 12. c. qua contra, dist. 8. Ergo debemus agnoscere esse aliquem in rerum natura, qui omnibus obligationem inducat ad seruandam hanc vniformitatem; sed nullus alius esse potest aptior præter gubernatorem illius loci: ergo gubernator illius loci ex iure ipso naturali, vel gentium potestatem habet obligandi omnes in suo territorio existentes, dum ibi existant, & confirmo: si ibi peregrinus delinquat contra ius naturale, omnes conveniunt puniri à superiore illius loci posse; sed hoc nulla alia ratione contingit, nisi quia ad rectam reipublice gubernationem conuenit, vt ubi quis commisit delictum, ibi puniatur, & malum exemplum punitione reparatur, sed æquè ad rectam gubernationem conuenit, ne mala exempla præbeantur, nève alius occasio transgrediendi leges præbeat. Ergo iustum est quemlibet obligari, se legibus illius loci conformare. Secundo si leges illius oppidi, qua transit peregrinus, in suo territorio obligant, admittunt communiter DD. etiam contrariæ sententiæ inducere obligationem, quia ex iure communi, consuetudine, & praxi recepta, leges eam vim habent sed hæc consuetudo, & praxis recepta ostendi non potest, specialiter in hoc casu. Ergo dicendum est, esse generalem ad omnes leges, siue communes sint in oppido peregrini, siue diuersæ. Et confirmo: quia in præsentia casu, ideo obligatur peregrinus, quia ex peregrinatione non grauat, siquidem ex- istens in suo territorio obligatus maneret: at ex eo, quod forensis legibus territorij, qua transit, obligatur, non inde graua- tur: nam grauamen, quod illi imponitur, obligatione illarum legum, compensatur aliunde exemptione legum sui territorij. Ergo. Tertio si cum leges sunt communes domicilio, & loco, qua transis, dicit te esse obligatum ex iure communi non scripto, etiam ex iure communi scripto manes obligatus servare omnes ferè leges, & consuetudines loci, qua transis, etiam si in tuo loco non obligent: nam vniversalis est lex lata in c. fin. de ferijs, obligans celebrare omnes festiuitates, quas Episcopus cum suo clero in sua diocesi celebrandas statuerit, & c. 2. de obseru. ieiun. §. item, dicitur in festiuitatibus, & abstinentijs seruandam esse consuetudinem regionis; sed in his capitibus nihil distinguitur inter viatores, & incolas. Ergo omnes manent comprehensi. Ergo ex iure communi adstringuntur viatores loci consuetudinibus. Quarto cum lex municipalis est de re ad bonum illius loci pertinente, conueniunt Doctores, vt diximus, viatorem obligatum illa esse; sed omnis lex ad bonum reipublicæ, & in vtilitatem illius refertur. Ergo ex hac parte omnis lex habebit vim obligandi viatores. Et confirmo, pax, tranquillitas, & bonum exemplum, non minus bonum est reipublicæ quam abundantia tritici, & copia armorum, & cuiusvis mercis. Sed quando lex prohibet, ne arma, vel triticum extra- hatur, nève aliunde merces in reipublicam inuehantur, obligantur forenses ob bonum reipublicæ. Ergo etiam obligari debent omnibus legibus, ex quibus perturbari pax, & tranquillitas potest. Tandem probari potest ex supradictis locis Augusti, qua referuntur à sanctio, Basilio, Salas, Suar. & alijs supra, specialiter ex cap. qua contra, dist. 8. ubi qua contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diuersitate sunt vitanda, vt patet inmer se gentis, aut ciuitatis, consuetudine vel lege firmatum, nulla cuius, aut peregrini libidine violatur; turpis enim est omnis pars, vniverso suo non conueniens. Vbi expendenda est ratio

DE CASTRO PALAZO

ratio, quare Aug. obligat viatores se conformare consuetudini loci, qua transeunt, quia scilicet turpe est partem non se conformare vniuerso.

12. Aliqui Doctores hanc nostram sententiam limitant, vt solus transitus non sufficiat ad obligationem hanc indicendam, sed necessarium requiri, vt aliquo modo ibi viator sitat, sic Emanuel Saa verbo *Missæ audire*, num. 6. Lessius *suprà* n. 47. Nauarr. *cap. 13, n. 5.* Ludouicus Lopez *1 part. instr. cap. 52. §. nec peccant.* Sed reprobanda est limitatio, & dicendum obligatos esse viatores, ac sunt incola illius loci, & tenent legibus municipalibus, si inisset tempus adimplendi illas: & ita docet Salas num. 50. Balthus n. 14. Suarez n. 22. & *seqq.* cum enim ratione accessus, & habitationis pars sint illius reipublicæ, subditi sunt gubernatori illius. Ex quo fit, si ibi seruetur ieiunium, te non posse carnis vesci; quia abstinentia carnis toto tempore diei obligat. Idem est de Missæ auditione, si inisset tempus audiendi, eo quod non sit alia Missa, præter vnam, quæ dicitur, cum tu ibi commoraris, tenentis sanè illam audite, sicut & incola tenentur. Hoc autem intelligendum est, casu, quo ibi maneat tempore proportionato audiendi sacrum, scilicet toto mane, vel magna illius parte: si enim solum ad cibos fumendos ibi perisitas, non videtur obligatio tibi esse imponenda, quia non est tempus proportionatum ad satisfaciendum huic obligationi, sic Salas *disp. 14. de legibus, sect. 4. num. 50. versic. & quamvis.* At si sunt plates Mille dicende, & tu antequam finiatur, vis à loco, in quo est festum, exire, existimo te non esse obligatum audire sacrum, quia dum ades illi loco, non te instat obligatio audiendi sacrum, potes enim illam, v' quæ ad vltimam Missam differre: exiens verò iam exieris ab obligatione, quæ ratione existentie in loco te tenebat; ergo nunquam censeri obligatus: sic docet Sanchez *lib. 3. de matrim. disp. 18. num. 21.* Lessius *lib. 4. c. 2. d. 8. num. 56.* & Salas *num. 50.* vbi bene aduertunt, si dum es in illo loco, non celebratur sacrum, te non teneri illic expectare, quia dum ades ibi, non te instat obligatio ob defectum Missæ, expectare autem nulla lege videris adstringi. Ergo & de his postea latius dicemus.

13. Supradicta nostra sententia de obligatione viatorum legibus municipalibus, quæ transeunt, non solum intelligenda est de obligatione directiua, sed etiam penali. Quapropter si poena transgredientibus legem imponatur, afficiuntur illa aduenæ transgressores: tamen quia committunt delictum in illa transgressione, vt supponimus; ergo debent ibi puniri: nam ratione delicti superioris illius loci subdantur *l. 15. tit. 1. part. 1. & ex authent. qua in prouincia, C. vbi de crimine agi oportet, & c. fin. de foro comper.* & aliis pluribus relatis à Farinac. *lib. 1. praxi, quest. 7. n. 1.* Tamen etiam quæ vt præceptiua, sine coactiua inefficax esset, & inutilis: & ita tenet alios referens Salas *disp. 14. de legibus, sect. 4. n. 49.* Basilius *n. 15.* Suarez *lib. 3. de legib. cap. 33. num. 9.*

14. Secundo intelligenda est doctrina, etiam si lex pro solis aduenæ, & peregrinis statuat, potest enim casus contingere, vt ad bonum commune reipublicæ spectet à iqua statueri solis peregrinis conuenientia, vt quod non deferant arma, neque in tali loco recipiantur, neque sint tot dies, quin se manifestent, & alia huiusmodi. Ergo concedenda est in republica potestas ad hanc obligationem inducendam: aliàs non posset reipublica se incolorem, & indemnem seruare: & ita tenet contra Innocent. *cap. à nobis, el. 1. de sentent. excommuni.* Pannormit. & Hostiens. *ibi.* Syluester *excommunicatio 2. num. 5.* Suarez *de legibus, lib. 3. c. 33. n. 7.* Salas *disp. 14. sect. 4. n. 49.*

15. Ex supradictis fit, si lata sit excommunicatio aduersus ferentes arma, vel colloquentes cum monialibus sine licentia, vel furum committentes, incurritur excommunicatio. Sed hoc limitant Doctores, quando excommunicatio lata est per statutum, non per sententiam generalem: & sic explicant *cap. à nobis, el. 1. de sentent. excommuni.* vbi interrogatus Pontifex, an forenses comprehenderentur in excommunicatione lata ab Episcopo pro futuris delictis: respondit solos subditos comprehendi: dicunt ergo forenses esse exclusos, & ita tenet cum communi sententia Suar. *de legib. cap. 33. num. 9. & 10.* reddique rationem, quare statutum, & lex comprehendat forenses, non verò præceptum, quia leges afficiunt personas ratione territorij: at præceptum directè ad ipsas personas fertur: & cum aduenæ solum ratione territorij sint subditi, solum legibus, & statutis videntur posse ligari. Deinde, quia leges, vt potest firmæ & stabiles, sunt magis cognoscibiles: at præcepta non tam facile cognosci possunt; merito ergo viatores ab obseruatione præceptorum debent esse immunes, obligari tamen legum obseruatione. Ego verò dicendum existimo, posse forenses præceptis specialibus ligari, quia recte gubernationi reipublicæ hæc potestas videtur conuenientissima. Item omnes rationes, quæ militent de legum obligatione, procedunt in præceptis: præcipua enim ratio, ob quam legum obligatio tenet forenses, est conformatio cum reliquis de republica, quæ in præceptis æquanimiter procedit, neque illa distinctio legis à præcepto, scilicet legem ferri ad personas pro territorio, præceptum verò ad solas personas,

est facta fundata. Lex enim, & præceptum extra territorium operari non potest. Quocirca non solum posse, sed de facto obligari peregrinos sententiis generaliter latis, credo probabilius cum glossa in *supradictio cap. à nobis, de sentent. excommuni.* Et licet Pontifex expressè non dixerit aduenas ibi comprehendendi: non tamen illos exclusos, sed quasi rem indecisam reliquit, vt locus daretur opinionibus; qui enim dicunt aduenas comprehendendi, debent explicare, voluisse Pontificem comprehendere omnes subditos tam incolas, quam aduenas, dum ibi existunt, secus dum terminos territorij egrediuntur, iuxta *cap. vt animarum, de consuet. in 6.* Adde supradictum caput à nobis posse optimè, non de sententia, sed de statuto, & lege explicari, quia eodem modo procedit, ac *vt animarum, de consuet. in 6.* quod esse statutum omnes affirmant: sic aliqui relati à Salas *n. 44.* Basilius de Leon *n. 19. & 30.*

16. Neque hinc fit delinquentem in suo oppido, si aliò accedat, posse ibi puniri, vt inuit aduersus communem sententiam Basilius de Leon *num. 15.* leui fundamentum adductus. Mouetur, inquam, quia viator est subditus iudici illius loci, sicut & legibus illius: quod probat ex *Clement. Pastoralis, de sentent. & re iudic. ibi, quod si puniitio criminis intra districtum imperiale commissis, ad imperatorem forsitan pertinuisse asseratur, verum est quidem, si in eodem districtu fuisse inueniens delinquentem, vel ad illum de more remissus, quare si eius fines transgrediat, cessat potestas.* Ex quo ipse Basilius infert: ergo delictum causa non est iudicandi delinquentem iudici aliàs vbi quæque delinquentis manent, subditi esset. Et confirmat suam sententiam ex præxi causæ Romanæ, quæ alibi delinquentes puniit.

Verum hoc fundamentum leue est, vt à communi sententia recedamus: viatores enim subditi non sunt iudici loci, qua transeunt, nisi in his, quæ ad rectam illius reipublicæ gubernationem pertinet, quia cum domicilium non acquiritur, neque ibi delictum commiserint, non habent fundamentum integre subiectionis. Quapropter tota illorum subiectione est indirecta, & quatenus ad bonum commune reipublicæ pertinet: at ad bonum illius reipublicæ, qua transeunt, non pertinet punire delicta à bi commissa, sed ad summum temeritate delinquentem puniendum. Ergo, Et *Clement. Pastoralis,* hoc ipsum probat, liquidum dicit, non posse iudicem ordinarium punire delinquentem existentem extra territorium suæ iurisdictionis, nisi fuerit illi de more remissus. Supponit ergo Pontifex de more, & consuetudine esse remittendum: mos autem cum non sit specialis alicuius prouinciæ, sed generalis, constituit ius, atque ad eum de iure est remittendum. Ergo non potest iudex illius loci illum punire. Adde, etiam delictum integra causa fit subiectionis, non obinde sequitur existens extra territorium posse à iudice puniri, quia constituit subiectionem, dum est intra territorium, secus extra: sicut domicilium, quod est causa integra constituit subiectionem, non dat actionem iudici extra territorium. Quod autem alibi delinquens non possit à iudice loci illius, qua transit, puniri tenet innumeros relictos, & la. è præbans Farinacius *lib. 1. praxi, q. 7. à num. 6. & 7.* & ad consuetudinem Romanam optimè respondet *num. 12.* id prouenire ex præxi consuetudine, cum enim à principio fuerit totius orbis domina, & ratione sui imperij omnes ei subiectentur, delinquentes à ibi ipsa puniebatur & hæc potestas ex tacita aliorum Principum concessione videtur protogata, Aduertit tamen Farinacius non poena ordinariæ, sed extraordinariæ puniri. Putes limitationes huius doctrinæ adducit Farinacius de fure repto cum re furata, de hæretico, de bannito, de assassino, de latrone publico. Sed si bene expendantur, hæc non sunt limitationes, sed declarationes regulæ generalis, quæ dicit ratione delicti delinquentem subiectum esse iudici illius loci, in quo delictum commissum est: nam omnes hi censentur continuare delictum, & illud, quasi de nouo, vbi resident, præstare.

17. Restat argumentis num. 10. allatis satisficere: Ad primum dico, domicilium, & delictum reddere subditum ad inquisitionem de delicto faciendam: de quo loquitur cum communi sententia Farinacius. at ad obligationem ei imponendam sufficit habitatio, quæ si permanens sit, permanenti obligationem inducit, secus transeunt. Quæ solutio necessaria est ab aduersariis admittenda in legibus, & præceptis, quæ ob bonum commune reipublicæ feruntur, quæque diximus attingere peregrinos, & in legibus, quæ æquanimiter obligant in loco peregrinationis, ac in domicilio. Nam ex aliquo capite oriuntur tunc subiectio, & obligatio, non ex domicilio, neque ex delicto. Ergo ex transeunt obligatione. Ergo habitatio transiens sufficit ad subiectionem constituendam in his quæ ad bonum commune reipublicæ pertinent.

Ad secundum facilis esset solutio, si concederemus, posse Episcopum loci, qua transeunt peregrini, illos matrimonio iungere, & in votis dispensare: vt cum aliis defendit Basilius de Leon *lib. 5. de matrim. cap. 1. num. 4.* Sed dato non posse, non inde inferunt, non habere iurisdictionem ad subiectionem viatorum suis legibus, sicut & habet ad subiectionem legibus bonum reipublicæ spectantibus; quia ad hanc iurisdictionem solum

solum requiritur habitatio, etsi modica sit: et ad dispensandum, & coniugendum matrimonio, & reliqua alia sacramenta, que necessaria non sunt, potest non solum habitatio pro maiori anni parte, sed que vetè domicilium constituat, requiri, vt docet Azor tom. I. lib. 5. cap. 11. quest. 3. sine, & alij multi relati à Sanchez illa disp. 18. Adde non ex eo, quod Episcopus non possit ordinare, & confirmare viatorem, nisi residentem maiori anni parte, inferatur non posse suis legibus illum adstringere. Ergo neque etiam ex eo, quod non possit coniungere matrimonio, vel dispensare, debet inferri: ex vna enim potestate ad aliam non procedit argumentum. Et ratio omnium est, quia potestas obligandi legibus, ex bono reipublice, in qua forensis moratur, procedit: quod bonum cum adsit, etiam si breuissimo tempore ibi exsistat, tribuit potestatem: at potestas dispensandi, & coniugendi matrimonio, respicit bonum ipsorum, qui coniugendi, vel dispensandi sunt. Non ergo est mitum si remittatur ad proprium pastorem, & denegatur facultas ei, qui ex accidenti solum proprius est.

Ad tertiam tamen quælibet Sacerdotum debere celebrare iuxta morem suæ patrie, vel in azyño, vel in fermentato, quia ita specialiter est constitutum in Conc. Florentino sub Eugenio IV, ob seruandam pacem, & vniõnem inter Ecclesiam Græcam, & Latinam: ex quo ad alios casus non licet arguere; imò potius ex hoc priuilegio licet inferre obligandos esse viatores: se conformare legibus loci, qua transeunt, in omnibus illis casibus, in quibus non est speciale priuilegium, quia exceptio firmat regulam in contrarium.

Ad quartam reijcienda est expositio glossæ dicentis, ieiunare in Sabbato, vel non ieiunare, liberam esse obseruationem quæuis ad extraneos, non quantum ad incolas; omnes enim adstringuntur, vt diximus, consuetudine recepta: quare expositio legitima est. S. August. ait, hoc genus rerum liberam habere obseruationem, quia liberam est cuiilibet populo sine præiudicio fidei, quod in hac parte liberetur, obseruare; cum tamen in rebus ad fidem pertinentibus hæc libera obseruatio admitti non debet.

Ad quintam iam constat, qua ratione viatores non solentur foris loci, qua transeunt, vt possint, inquam, ibi conuocari, quando scilicet ex mutuo consensu, vel ex natura contractus, alibi est destinata solutio; secus verò dicendum de solennitatibus, & conditionibus in contractu requisitis.

Ad sextam concedo legato fundus, non legari seruos, qui ibi casu sunt; non enim ex eo, quod quis habet dominium alienum rei, debet illud habere omnium illarum rerum, quæ ibi existunt: at vbiunque aliquis sit, necessario iurisdictioni illius reipublice subijci debet, quia ad rectam gubernationem hæc subiectio pertinet. Ea autem, quæ adducuntur ex cap. nam & ego, &c. ad vstram, de regularibus optimè explicat Suarez illo cap. 14. de relig. num. 25. ait enim cum Panormit. dici per quandam metaphoram, & impropriam non durate ea quæ breui tempore durant, non quia vetè non darent: sicut Pontifex vnus dicit, vetè Pontifex est, & inter Pontifices numeratur, etsi postea repurari per metaphoram quando, ac si non fuisset: cum autem in præsentem non de metaphoram, & improprie, sed de veritate sermo sit, an scilicet legibus loci teneatur, qui vetè in loco existit, dum ibi permanet, non debemus ad metaphoram recurrere. Adde Salomonem dici vnguentum, quia ex legitimo matrimonio vnguentus fuit, textus verò in cap. ad vstram de regularibus, fundabatur in præsumptione, præsumebatur enim monachum illum non consensisse in professione, cum tam breui tempore ab ea resisteret: at obligatio viatorum ad leges loci, qua transeunt, non in præsumptione animi, sed in vera loci existentia, & vniõne cum reliquis de ciuitate fundatur.

Ad septimum iam diximus, non solum statutum, sed etiam sententiam comprehendere subditos intra territorium existentes, secus extra morantes.

Ad vltimum nego infideles non teneri legibus politicis loci, qua transeunt; concedo tamen non teneri legibus Ecclesiasticis, quia sunt extra iurisdictionem Ecclesie. Idem dicendum est de regularibus, quia exempti sunt, non obligati legibus, cuiuslibet Episcopatus, nisi in casibus à iure expressis: at obligantur legibus illius conuentus, qua transeunt. Nouitij autem, etsi non teneantur legibus professorum, quia non sunt professi: at adstringuntur aliquibus legibus propriis, quæ statum suum respiciunt. De sacerdotibus celebrantibus more suæ patrie iam dictum est.

§. IV.

Quid dicendum de vagis: qua ratione legibus teneantur.

- 1 Quis sit vagus.
- 2 Hos non teneri legibus loci qua transeunt, sicut peregrini, & forenses, affirmant aliqui.
- 3 Reprobatur hæc sententia.

- 4 Vagus puniri potest à iudice loci, in quo capitur, tamen si forensis non possit.
- 5 Probabilius est remittendum esse ad locum delicti, si petatur à iudice illius.

Vagus est, qui nullibi habet certam sedem; quare qui alibi habuit domicilium, & ab illo exiit animo non redeundi, sed alibi affluendi, vagus est, quouique domicilium figat, sic Thom. Sanchez lib. 3. de matr. cap. 25. à n. 1. usque ad 4. & lib. 1. in Decal. cap. 12. num. 23. sine, & multis allegatis Farinac. lib. 1. praxis quest. 7. n. 1.

2 De his ergo vagis sentit Leonhardus Lessius lib. 4. cap. 2. dub. 7. num. 49. & Sayrus in clauis regie lib. 3. cap. 4. num. 8. idem esse dicendum ac de peregrinis, & viatoribus, cum affluunt peregrinos & viatores nullis legibus oppidi, qua transeunt, attingi; & de vagis cenetur esse idem dicendum? & ita tenet Ioan. Sanch. in suis select. disp. 54. n. 34.

3 At merito ab omnibus alijs Doctoribus rejicitur hæc sententia, etiam ab alijs qui affirmant peregrinos, & forenses exemptos esse à legibus municipalibus, & Episcopalibus. Nam in vagis est specialis ratio cum enim nullibi habeant domicilium, debent illud sortiri ex præsentanea habitatione, alijs omnibus legibus particularibus essent exempti, quod à recta eorum gubernatione distat: & ita tenet Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 18. num. 15. & in Decalog. lib. 1. cap. 12. n. 23. Azor tom. I. lib. 5. cap. 11. quest. 13. Salas disp. 24. de leg. sect. 4. num. 55. Bonac. disp. 1. de leg. quest. 1 punct. 6. num. 54. Suarez tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 14. num. 20. Ball. de Leon. lib. 5. de matr. c. 7. Lorca 1. 2. tom. 2. disp. 25. in fin. in tract. de leg.

4 Ex quo inferatur vagum puniri posse à iudice loci, in quo capitur, de delicto alibi commissio: sic probat textus cum glossa in lib. 1. C. ubi de criminibus, ubi oportet, quam ait Farinac. lib. 1. praxis quest. 7. num. 13. esse communiter receptam.

5 Difficultas autem est, an debeat remitti ad iudicem, vbi commisit delictum, si petatur? in qua re Farinac. lib. 1. praxis quest. 7. alios referens, docet, non esse remittendum necessario, si iurisdictiones sint sub diuersis Principibus, secus si sub vno Principe. Nam quando sunt sub diuersis Principibus, verè iudex capiens vagandum habet iurisdictionem in illum ex præsentanea habitatione; sicut si ibi figeret domicilium. At quando sub eodem Principe versatur iurisdictione, cenetur Princeps nolle delinquentem alibi puniri, nisi in loco, vbi commisit delictum. Cæterum probabilius credo semper delinquentem remittendum esse ad locum delicti, vt ibi puniatur, si à iudice loci illius petatur remissio; quia iudici illius loci ratione delicti subiectus est: neque videtur subiectus iudici loci, qua transit, in punitione delictorum, quæ alibi sunt commissa: nisi ad summum in defectum iudicis, vbi delictum commissum est, quia punitio est ob exemplum, & reparationem scandali datur: quod cum datum solum sit, vbi delictum commissum est, ibi est puniendum, quæ ratio probat, siue domicilium acquiratur, siue non, sic Decian. in matrim. tom. 1. lib. 4. cap. 13. num. 17. & seq. Couart. pract. qq. c. 11. n. 7. Iul. Clar. lib. 3. recept. sent. in pract. crim. quest. 39. n. 7. consentit Azor tom. 1. lib. 4. c. 11. q. 3. sine.

§. V.

An peregrinus, & forensis teneatur legibus suæ patrie, quando alibi est, vbi non vigent.

- 1 Nullus adstringitur legibus extra territorium.
- 2 Quid ex eo inferatur.
- 3 Si animo non seruandi legem à territorio exeat, negant plures te deobligatum manere.
- 4 Probabilius est oppositum, licet amque esse talem fugam.
- 5 Satisfit argum. num. 3. adductis.
- 6 Si in tua parochia sit dies festiuis, & extra non; non teneris Missam audire, si non dicitur, dum ibi assistis, neque illam expectare.
- 7 Si tamen dicuntur plures Missæ à mane, usque ad 12. non potes hora octaua exire Missa non audita, secundum satis probabilem sententiam.
- 8 Probabilius censo oppositum.
- 9 Quid dicendum de ieiunio? affirmant plures te posse ieiunium sumere manè vbi ieiunium obligat, si nocte peruenurus es ad locum, in quo nulla est obligatio.
- 10 Probabilius censo oppositum.
- 11 Cum manè deobligatus fuisti à ieiunio, non teneris vespere illud seruare, defenditur, vt probabilius.
- 12 Si iam impleuisti præceptum communionis, ieiunij, & festi in loco tui domicilij, non teneris illud seruare, secluso scandalo, cum peruenisti ad locum, vbi tunc viget.
- 13 Leges respicientes delictum in territorio commissum ligant subditum extra existentem, quidquid immerito contradicat Bafil. de Leon.
- 14 Beneficiarij absentes absque legitima causa ligantur excommunicatione lata aduersus absentes.

- 15 Fur existens extra territorium ligatur excommunicatione lata adversus illum ob delictum in territorio commissum.
- 16 Statuto municipalitatis obligari potest subditus absens, ad id quod cedit in utilitatem gravem municipij.
- 17 Excommunicatione lata adversus colloquentes cum monialibus ligari beneficiarios, tamen si monasteria extra diocesim existant, asseritur, ut probabile.
- 18 Proponitur obiectio, & resolvitur, quid sit tenendum.
- 19 Ratione rei sita ligari potest absens statuto municipalitatis.
- 20 Communis sententia docet statuto municipalitatis, specialiter in damnum communitatis non cedentes absentes non ligari.
- 21 Contrarium censetur satis probabile.
- 22 Satisfit tacita obiectio.
- 23 Quod dictum est de lege, dicendum est de pena, qua ad sui executionem officium iudicis non requiritur.
- 24 Si censura imposta est alicui delicto, & illud inchoas in tuo territorio, perficitur extra, censura non ligaris, tamen si alij contra sentiant.
- 25 Pena, qua officium iudicis requiritur, extra territorium imponi non potest.
- 26 Potest imponi a iudice, in quo delictum consummatum est, & etiam ab eo, in quo fuit inchoatum, si ibi habeat domicilium.
- 27 Item, esse domicilium non habent, communis sententia docet posse puniri delinquentem a iudice, in quo delictum fuit attentatum, non solum ob attentionem, sed ob delictum, quod alicui consummatum.
- 28 Proponitur quadam obiectio, & fit ei satis.
- 29 Qua dicta sunt de territorio alieno, dicenda sunt de locis exemptis.
- 30 Qua dicantur loca exempta.

Communis, & recepta sententia est, neminem extra territorium adstringi legibus illius, etiam si leges sint iuris communis; quia extra territorium ius dicitur non pariter imponi, ut est decisio textus in cap. ut animarum, de constitut. in 6. & tradunt ibi Doctores, & in cap. à nobis, de sentent. excommunic. sic Sanchez lib. 3. disp. 18. de matr. n. 18. & in Decal. lib. 1. cap. 12. n. 26. Couat. 4. variarum, cap. 10. n. 8. & in cap. alma, i. part. §. 10. n. 3. Azor tom. 1. lib. 7. cap. 30. sine. Suarez lib. 2. de sessiuit. cap. 13. n. 2. & c. 14. n. 25. & lib. 3. de legibus, cap. 31. n. 3. Basilius de Leon lib. 5. cap. 8. num. 1. Bonacina disp. 1. de legibus, quaest. 1. punct. 6. n. 59. Salas innumeris referens disp. 14. de legibus, sect. 5. n. 60. Lessius lib. 4. de iustit. cap. 2. dub. 8. Sayrus in clavi regia, lib. 7. cap. 3. num. 1. Ratio est, quia Princeps in lege ferenda bono suae ditionis attendit. Ergo extra suam ditionem nihil impetare potest.

2. Ex quo fit peregrinatio, & forentem accedentem ad locum, ubi ieiunium non servatur, sicuti si veniret Mediolanum, primis quatuor diebus. Quadragagesimae, in quibus carnes vescuntur, posse motibus illius se conformare. Idem est, si Lusitanus veniret Castellam, post die Sabbati intelinis animalium vesci. Et idem est de vicinis vniuersi parochiae, si transeant in aliam parochiam, dicti sic supradicti DD. Suar. Bonacina, Salas, Sanchez, Basilius supra.

3. Sed restant enodandae difficultates. Prima, an si animo eximendi te ab obligatione, qua in tuo territorio adstrictus es, peregrinatus, possis tunc privilegio vti? Negat Petr. de Ledoima de matrim. quaest. 45. art. 5. p. 3. dub. vlt. concl. 1. & 3. fol. 128. Man. 1. tom. i. sum. cap. 119. n. 2. sine. Rebellas de iustit. 2. part. lib. 2. q. 7. sect. 3. n. 16. & inclinatur Salas disp. 14. de legibus, sect. 5. n. 63. circa finem, & Sayrus in clavi regia, lib. 7. cap. 3. n. 12. & specialiter, cum quis ob confessionem faciendam alteri a proprio sacerdote proficiscitur: tenet Gabr. Valquez in 3. part. quaest. 98. art. 2. Mouentur ex cap. sedes, cap. ex tenore, de rescript. ubi fraus, & dolus nemini patrocinari debent: at hic dolus & fraudem committit. Deinde in l. 1. §. iudem aiunt, ff. de aqua plu. arcenda, prohibetur fodiens agrum proprium, si id fecerit animo nocendi alteri, scilicet auertendi fontem vicini, quod si animo fecit meliorem suum agrum reddendi, ei permittitur: at hic animo nocendi legislatori proprio fugit à loco. Ergo ei non est licitum.

4. Nihilominus tenenda est contraria sententia scilicet licitum esse fugere hanc praecipue obligationem, & exire à loco, ubi ieiunium, vel festum viget, animo solum in alio loco, ubi praecipuum non est, laborandi, vel comedendi. Ratio efficax est, quia in hac fuga vitatur iure sibi concessio, neque enim praecipuum, quod in aliquo loco viget, obligat ibi vicinos persistere, sed solum obligat, ut dum ibi adfuerit, seruent illud; postquam autem ex illo loco exierint, iam cessat eius obligatio: & ita tenent alios referens Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 18. n. 29. & lib. 1. in Decalog. cap. 11. n. 35. Basilius de Leon lib. 5. de matrim. cap. 9. n. 4. Suarez tom. 1. de relig. lib. 2. cap. 13. num. penult. Bonacina disp. 1. quaest. punct. 6. n. 64. qui omnes docent intendentem contrahere sine parochia, & testibus, seruata tamen antiqua forma, posse se conferre ad locum, ubi non est acceptum Tidentinum: etiam si eo animo faciat, neque obinde peccare, quia non potest dici fraudem committere, utens iure sibi concessio, ex

reg. nullus videtur ff. de regul. iur. & l. 3. §. is tamen ff. de libero homine exhibendo, qua ratione optime aduertit Sanchez ius disp. 18. n. 29. cum Couat. & Sarmient. contrahentem cum concubina in articulo mortis, ea intentione, ut filius legitimus faciat, non peccare, etiam si in fraudem substituti fecerit, quia non potest dici fraudem committere, qui iure vitatur proprio: colligi etiam licet, licere peregrinum habentem casus referuatos, vel alia causa intendentem alteri, quam parochia domicilij confiteri, peregrinari ea intentione, quia vitatur iure sibi concessio, tempore peregrinationis, confiteri, inquam, cui voluerit, non ex concessione proprii parochi domicilij, sed ex concessione iuris communis, sic expressit Basilius n. 6.

5. Argumenta contraria ex dictis manent soluta: non enim committitur fraus, dum quis iure suo vitatur. Neque in praesenti facis aliquam iniuriam legislatori, ex eo, quod eius obligationem fugias; ipse enim non habet potestatem obligandi, nisi dum in suo territorio extiterit: at egressus ex illo, iam cessat eius iurisdictio. Adde supradictam l. 1. prohibere fossionem agri, cum constat nullo alio fine fieri, nisi damificandi vicino: at in praesenti non potest constare fugam esse ob minuendam iurisdictioem superioris, sed potius ob commodum tibi inde proueniens. Ergo.

6. Secunda difficultas est, an si in tua parochia sit dies festiuius, & extra non, tenearis audire Missam, aut: quam ex eas è tua parochia?

Et quidem si nullum est sacrum, antequam ex eas, etiam si postea futurum sit, censetur te non esse obligatum expectare, quia praecipuum Missae non obligat ad expectandum in loco, sed ad audiendum sacrum, cum audiri potest. Contra verò si solum vnum sacrum est, quodque celebratur, cum tu praesens es loco, sine dubio obligatus es audire, quia obligaris praecipuo & est commoditas adimplendi, nec apparet ratio, unde excusetur: in his conueniunt Doctores statim referendi.

Difficultas est, an quando in tua parochia plures sunt Missae celebrandae, v.g. à mane vsque ad duodecimam, possis non audito facto egressi hora octaua ad locum, in quo Missa dicenda non est, neque illius est obligatio?

7. Negat Suarez lib. 2. de sessiuit. c. 5. circa finem, n. 9. & 10. quem sequitur Basilius de Leon lib. 5. de matr. c. 8. n. 6. Mouentur: quia dum es illo in loco, afficeris praecipuo, & obligatione audiendi sacrum: contracta autem obligatione, non illum pro tuo libito exequere potes, sed illam debes necessario adimplere, quia est praecipuum affirmatiuum, quod obligat implere, quam primum possis, neque suppetit postea via implendi. Et confirmo, si itante illo in loco feceris impediendum fore, audire sacrum, necessario hora nona, tenebaris hora octaua sacrum audire, & impedimentum praerentire: & idem est de recitatione horarum, de & communionem paschalis, & generaliter de quolibet praecipuo, quo semel fuisti ligatus, si scias impedimentum tibi esse apponendum, tenearis ante implere: at si in praesenti scis apponendum tibi esse impedimentum, ne audias sacrum, & hoc à tua voluntate; ergo debes antequam impedimentum apponas, sacrum audire.

8. Nihilominus, etsi hoc sit satis probabile: at probabilius credo te non teneri audire sacrum in supradicto casu: docet Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 18. n. 21. & lib. 1. in Decalog. cap. 12. n. 32. Salas disp. 14. de legibus, sect. 5. n. 66. Ioan. Sanchez in select. disp. 54. n. 99. Probo, quia dum ades in illo loco, & sunt plures Missae celebrandae, quibus potes satisfacere praecipuo, non te viget praecipue obligatio: at praecipuum non te obligat à loco non exire. Ergo non te obligat audire sacrum, si non vis exire. Probo consequentiam, quia exiens à loco, iam exemptus es ab obligatione. Et confirmo: si scires tibi esse concedendam dispensationem hora decima à praecipuo audiendi Missam; illo die non tenebaris Missam praerentire: sicuti si scires tibi esse concedendam dispensationem recitandi horas canonicas illo die, non tenebaris praerentire tempus dispensationis, sed egressus à loco, conceditur tibi dispensatio, & egressus nullo iure tibi prohibetur: ergo non teneris Missam praerentire. Secus verò dicendum, si ad locum, ubi obligat praecipuum, proficisceris, in quo tamen sacrum celebrandum non esse sacrum; tunc enim tenebaris audire sacrum, antequam exires, quia tunc illa Missa, quae dicitur, quando vis exire, est reputanda vltima, & vnica. & obligatoria praecipue. Quocirca est aduertendum dupl. esse genus impedimentorum praecipue adimplendi: alia sunt impedimenta, quae omnino liberant à praecipuo; alia, quae excusant. Impedimenta quae liberant à praecipuo; non teneris praerentire, neque impedire, etsi possis: quia ratione non teneris impedire dispensationem, quae te omnino liberat à praecipuo: at impedimenta, quae solum excusant à praecipuo, quia praecipuo manes subiectus, ut sunt infirmitas, ignorantia, obliuio, detentio & similia, tenebaris praerentire, ut praecipuo satisfaceres, neque tibi licitum erat quaerere hae impedimenta, ut ab obligatione praecipue liberaretis: at dispensationem praecipue, & egressum à loco ubi obligat, nullo iure auerit te non posse quaerere. Ergo. Et per haec solutum manet argumentum contrarium.

9. Tertia difficultas est, an idem dicendum sit de ieiunio: in

in tuo enim oppido est dies ieiunij, extra non est; poteritne in tuo oppido carnes, & ientaculum fumere manē, si scias vespere factum esse in loco, ubi ieiunium non seruat?

Et quidem omnes conueniunt te existentem in loco, ubi ieiunatur, non posse carnes comedere, quia obligatio abstinentiā à caribus obligat pro singulis momentis, & quolibet momento integrè adimpleri potest: ergo teneris illa obligatione dum es in tuo oppido. Dubitatio solum est de ientaculo fumendo, an, inquam, fumere illud possis manē, sciens vesperè deobligatum esse à ieiunio? Affirmat Sanchez. disp. 18. n. 11. Et in Decal. lib. 1. c. 11. n. 34. Lessius lib. 4. cap. 12. dub. 8. n. 57. Salas disp. 14. sect. 5. n. 68. Suarez lib. 2. de relig. tom. 1. cap. 12. fine. Et lib. 3. de leg. cap. 32. n. 3. Ioan. Sanchez innumeris referens disp. 54. de ieiunio, n. 27. Et 30. Mouetur, quia obligatio ieiunij est indistinctibilis, consistens in unica cōmissione, quare semel ieiunio violato, nulla est obligatio: ac ieiunium nocte obligatum non est. Ergo neque obligabit summo mane. Neque obitā causam nondum adesse, sufficit moralis illius certitudo; sicut irurus ad exerecandum opus feruē, potest cibos fumere, antequam exeat, non obstante ieiunij præcepto, quamvis causa excausandi non extet, impediturque possit.

Cæterum hæc sententia mihi non probatur, quia nullus potest excusari à præcepto ob moralem certitudinem superuenientis dispensationis, quia non spes dispensationis, sed dispensatio ipsa obligationem præcepti tollere potest: atqui existens in loco ubi ieiunium seruat, obligatur ieiunio. Ergo non potest ab illo excusari ob spem existentie in loco priuilegiato postea futuræ: aliā non existentia in loco priuilegiato, sed spes, & voluntas illius priuilegium concedere. Neque est simile de laborante, cui enim labor est necessarius, eo ipso à ieiunio excusatur, non ob laborem existentem sed ob necessitatem illius: quocirca dicimus communiter laborantes deobligatos esse ieiunare diebus festiuis, non solum ob defatigationem laboris præcedentis dici, sed ob necessitatem ad laborandam die sequenti. Sed necessitas, aut voluntas obtinendi dispensationem, aut existendi in loco priuilegiato, non eximit à ieiunio. Ergo manes illo obligatus: & ita tenet Basil. de Leon. lib. 5. cap. 8. num. 3.

11 Sed quid dicendum, si manē deobligatus fuisti à ieiunio, vel quia non impleuisti 21. annos, vel quia fuisti in loco, ubi non seruatur ieiunium, & abique illius violatione peruenis ad locum domicilij, ubi ieiunium seruat, poteritne in reliqua parte diei ieiunium non seruari? Negat Th. Sanch. lib. 1. c. 12. n. 33. Lessius lib. 4. cap. 1. dub. 8. num. 57. Basil. de Leon. lib. 5. de mar. c. 8. n. 3. Mouetur, quia absolute potes præceptum seruare, & illo teneris, cum es in loco domicilij. Cæterum credo esse satis probabile in prædicti casu te non esse obligatum. docet Ioan. Sanchez disp. 54. sect. 4. n. 4. Et 26. Quia præceptum ieiunij, seu abstinentiæ à duplici cōmissione, respicit totum diem integram, ut in diuino obiectum: non enim per mandatum ieiunij, præcipitur dimidium diei, vel quartam partem ieiunare, sed totum diem. Igitur exieris à ieiunio per aliquam partem, totaliter liberatur illo die, cum præceptum illud, vel totum diem comprehendere debeat, vel nullam partem illius. Et confirmat ex principijs Sanchez, Lessij, & aliorum dicentium, si accesseris sis ad locum, ubi non seruatur ieiunium, possis in loco domicilij, ubi seruatur, prandium fumere quia sufficit, quod nocte cenare possis. Si ergo quod nocte debeas esse exemptus ab obligatione, honeste cōmissione in loco domicilij, ubi viget præceptum, etiam similiter honeste, quod fueris manē exemptus.

12 Quarta difficultas est de eo, qui existens in suo oppido, præceptum confessionis, & communionis, ieiunij Quadragesimalis, & festi expleuit, peruenit tamen ad locum, ubi tunc obligat, quod sæpe contingere potest ob non receptum nouum Kalendarium Gregorianum: an inquam, hic sit obligandus cōfessionem illius loci, præcipue si ibi figat domicilium? Basil. de Leon. lib. 5. de matrim. cap. 8. fine. A præcepto communionis, & confessionis excolat; secus verò à præcepto ieiunij, & festi; & rationem differentiæ reddit, quia præceptum communionis, & confessionis personas alligat independentē à loco; quare qui illi obligationi fecerit satis non videtur amplius teneri, aliās ad bis communicandum in anno obligaretur; secus verò dicit esse dicendum de ieiunio, & festo, quæ personam in ordine ad locum adstringunt. Verum in utroque casu idem censeo dicendum, neminem scilicet, secluso scandalo, teneri obseruare festum, & ieiunium, sicuti neque communicare, si iam in sua parochia tali festo, & ieiunio, communioni parochiali satisfecit; quia hoc præceptum adstringit fideles, non bis, sed semel in anno. Ergo fideles, qui iam semel illi præcepto satisfecerint, amplius illo teneri non possunt. sic docet Lessius lib. 4. de iust. c. 2. dub. 7. n. 12. Sanchez in Decal. lib. 1. cap. 11. n. 22. Bonacina disp. 1. q. 1. punct. 6. num. 57. Salas de leg. disp. 14. sect. 4. in princ. n. 37. Azor tom. 1. lib. 5. cap. 25. quæst. 2.

13 Quinta difficultas est quid dicendum sit de legibus, & præceptis respicientibus delictum in territorio commissum, an ligent subditum extra existentem? negat Basilus de Leon. lib. 5. c. 7. n. 20. cum Gab. in 4. dist. 28. quæst. 2. conclus. 6. Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars I.

neque aliam rationem adducit præter textum in c. ut animam. de constitution. in 6. ubi extra territorium ius dicenti non pareat impunè. Quocirca dicit Episcopum non posse sententiam excommunicationis ferre, contra subditum suum existentem in alieno territorio, etiam pro delicto commissum in suo territorio.

Rejicienda tamen est hæc sententia utpote contraria expressis iuribus, consuetudini, & rationi, & amplectenda communis assertans posse subditum extra territorium existentem, ligari legibus territorij, si delinquat in territorio. Quare ut extra territorium subditus ligari non possit, debet ipse, & res circa quam operatur, & operatio ipsa extra territorium esse, nam si aliquid ex his intra territorium existit, ligari legibus territorij potest, sic docent communiter Doctores, Syluest. verbo excommunication. 2. n. 8. Angelus num. 10. Volpinus de censur. tab. 1. cap. 9. §. 3. fine suarez tom. 5. in 3. p. disp. 5. sect. 4. Et 5. Et lib. 3. de legibus, cap. 32. n. 8. Bonacina disp. 1. quæst. 1. punct. 6. num. 67. Couarr. cap. alma. 1. part. §. 10. n. 3. Salas de legibus, disp. 14. sect. 5. à num. 71. Conclusionem probo, quia existens in alieno territorio potest delinquere in territorio. Ergo potest à iudice territorij puniri eius delictum: si enim iudex territorij potestatem non habet hæc puniendi, plenam potestatem non habet præcauendi sibi noxia: ne ergo dicamus imbecillum, & inefficacem potestatem esse, affirmare debemus posse subditum existentem extra territorium delinquentem tamen in illo punire. Quod autem subditus existens in alieno territorio, possit in territorio delinquere, constat, quia extra territorium existens potest emitte sagittam, & occidere hominem in territorio existentem. Ergo delinquit tunc in territorio: & si in illo est excommunicatio lata aduersus occiso, est ligabitur illa: sicuti si esset excommunicatio lata aduersus occidentes in Ecclesia, & existens extra sagittam mitteres, qua aliquem existentem in Ecclesia occideres, quis dubitare potest te excommunicatum fore? quia delictum plene est factum in Ecclesia, etsi extra fuerit inchoatum.

14 Ex his inferitur primò. Si in Episcopatu Salmanticensi sit censura lata etiam per statutum ipso facto aduersus beneficiarios à sua Ecclesia sine legitima causa absentes, ligare beneficiarium extra diocesim existentem, quia delictum commisit in diocesi: cum enim in diocesi deberet esse præsens, cap. ex tua, de clericis non residentib. & omittat præsentiam, ibi censetur omittente, ubi præsens esse debebat, iuxta l. qui non facit, ff. de regulis iuris. ibi, qui non facit, quod facere debet videtur facere aduersus ea, que non facit, & colligitur ex cap. 1. de usuris, in 6. in d. glossa, Et cap. 1. ut lite non contestata, & tradunt Syluest. Angel. Suarez, Bonacina, Salas, & alij supra.

15 Inferitur secundo, ligari furem existentem extra territorium excommunicatione lata aduersus furantes, nisi intra mensem satisfecerint, vel se sistant iudici delicti, vel domicilij, in quo est lata excommunicatio; quia tunc delinquit domicilium non se præsentando iudici illius, ex oppositione, quod iudici delicti non se præsentauit, neque satisfactionem fecit, tradit expressè Azor, quæst. 2. Angel. & Syluest. supra, & Salas num. 76. fine.

16 Inferitur tertio, statuto municipali obligari posse absentem subditum ad id, quod cedit in vitiatem grauem municipij, & puniri si id non faciat, quia tunc non punitur propter delictum, extra territorium commissum, sed in iniuria enim, & offensa, & damnum municipio proueniens intra, censetur factum moraliter, etsi physicè extra fiat, sic Couarruias, Suar. Salas, & reliqui communiter: qua ratione ligabitur censura lata per statutum aduersus extrahentes triticum à ciuitate, vendentes arma barbaris, & alia similia qui hæc fecerint, quia esto actiones materiales, & physicæ extra diocesim sint, ad damnum, & iniuriam diocesi irrogatur, & in illa moraliter existit: ea de causa merito puniri potest, & decidit in l. nemo, 2. C. que res exportari non debeant, ubi prohibentur arma illa, aut ferrum vendere barbaris, hoc est, hostibus Romani imperij, & in l. fin. C. de panis, cauetur, ne scientia subieciarum nauium hostibus communicetur. Idem est si Princeps caueret, ne subditus extra prouinciā mercaturam exerceat, quia videtur in damnum, & iniuriam reipublicæ cedere, ut tradit Roman. singul. 516. facique l. 2. C. de eunuchis, ubi cauetur, ne eunuchi Romani, ad dominum cuiusque transferantur, quod intelligi debet, quando is, qui transfert, subditus est Romanorum Principi: hoc dixi ut conciliarem diuersas sententias communiter versantes in intellectu legis Lusitanicæ, quæ prohibet, ne mancipia se vendant: nam Salas n. 77. affirmat nequaquam se vendi posse, etiam si existant in loco, ubi est consuetudo, ut qui vult, se vendat: contrarium enit Mo in tom. 1. de iustit. disp. 33. vers. sciendum est, in fine. Dicendam ergo est, si mancipium amittit domicilium, ut verè censendum est amittere, cum se vendat alteri à Lusitano, non tenebitur lege, quia tunc non est subditus; secus verò si se vendat Lusitano, quia non videtur amisisse domicilium.

17 Quarto potest aliquis inferre, si statutum sit in hac diocesi Salmantina, ne vllus clericus, sine speciali licentia sui Episcopi ad monasteria monialium, & vicumque sint, L accedat,

DE
ASTRO
DALAN
TON
ELY

accedat, & ibi colloquatur, ligati excommunicatione eo accedentes, etiam si monasteria extra diocesim existant, quia delictum est aduersus dignitatem, & decentiam status clericalis huius Episcopatus, quam decentiam, & honestatem illa lege intenditur praecauti, quia illo accessu, & collocazione labefactari censetur: factique ad id *l. mercatores, C. de commerciis, & mercatoribus*, ubi prohibentur ciues Romani habere commercium cum Perlis, quia non erant imperio Romano subiecti, & *l. fin. ff. de decret. ab ordine faciend.* habetur, ne extra municipium eat aliquis ad commercia. Ergo iam lege municipali, possunt subditis aliquae actiones prohiberi cedentes in damnum municipij, & ita tradit Barr. in *l. cum quos populos, C. de summa Trinit. Azor. tom. 1. lib. 5. cap. 25. quest. 4. Salas disp. 14. sect. 6. num. 86.* Aduerto tamen sufficienter debere explicari actionem extra territorium factam, ut lege comprehendi censetur.

18 Sed aduersus hoc cotollatum obijcies: Quia ex eo videtur inferri nullam esse legem, quae subditos existentes extra proprium territorium ligare non possit, cum quolibet lex bonum communitatis respiciat, & de violente illam dici possit iniuriam, & damnum, vel in fortuna, vel in opinione reipublicae facere. Consequens autem videtur esse contra expressam declarationem textus in *cap. ut animarum, de constitut. in 6.* ubi extra territorium ius dicenti non paritur imponere: quem textum, et si Barr. explicet in *l. 3. C. de summa Trinit. num. 45. & 46.* de legislatore absolute ferente legem, neque explicante an velit extra territorium extendere, & dicat talem legem debere ad territorium restringi: at si expresserit suam voluntatem, ut extra territorium procedat, affirmat subditos ligari posse. Caeteri vero Doctores, ut videtur in Covarr. *cap. alma, 1. part. §. 10. n. 3.* Nauatt. *cap. 17. n. 272.* Suarez *tom. 5. in 3. part. disp. 5. sect. 5. n. 17.* & de legibus, *lib. 3. cap. 32. n. 4.* hanc interpretationem omnino rejiciunt, & affirmant nullum iudicem extra proprium territorium posse ius dicere, quantumvis velit, quod si dicere attente, posse illi non parere abique delicto, & merito punitionis. Quocirca respondeo dupliciter actionem prohibitam per legem, & in territorio alieno exercitam, cedere posse in iniuriam, & damnum reipublicae, a qua prohibetur, vel generaliter, vel specialiter. Si specialiter cedat in iniuriam & damnum reipublicae, ut contingit in lege prohibente extractionem fumentum a ciuitate, venditionem armorum exteris, & similia, absque dubio censo existentes in alieno territorio ligari posse supra dicta lege. At si solum generaliter cedat in iniuriam, & damnum reipublicae, quae tulit legem, quia scilicet non magis cedat in eius iniuriam, quam in iniuriam alterius reipublicae, ut contingit in lege, & statuto prohibente furtum, stuprum, homicidium, & etiam in statuto prohibente clericis accessum ad monasteria monialium, comitatum seminarum: haec enim omnia aequae labefactant decentiam, & honestatem status clericalis illius reipublicae, quae tulit legem, quam alterius cuiuslibet; ac proinde his statutis, & legibus non ligantur absentes.

19 Inferatur quinto ratione rei sitae ligari posse absentem statuto municipali, quia ratione rei sitae foritur quis forum, *cap. fin. de foro competenti, & probat text. in cap. Romana, §. contrahentes, eodem tit.* Quocirca fieri potest statutum, ne res aliqua, domus, ager, &c. vendantur, nisi tali forma, & solemnitate, ligat enim tunc vendentes, etiam si extra territorium sint, iuxta *l. 1. ff. de fundo dotali.* & praeterea, quia harum legum obseruatio credit in utilitatem reipublicae, & illarum violatione in graue illius damnum, ac proinde delictum committi censetur in diocesi, non extra.

20 Sexta difficultas, an possit dari statutum ligans delinquentes subditos extra territorium, etiam si delictum nos cedat specialiter in damnum reipublicae statuentis?

Communis est sententia dari non posse, ex supra dictis, *cap. ut animarum*, ubi non attenditur factum, sed potentia, redditur enim ratio, quare existentes extra territorium statuti Episcoporum suorum non ligentur, quia ius dicenti extra territorium non paritur imponere, hoc est, attentanti dicere ius extra territorium, absque punitione non paritur: sic ferit omnes Doctores in *prin. huius §. relati.*

21 Verum si liceat mihi dicere, quod sentio, existimo esse satis probabile, posse ligari lege, & statuto delinquentes, in alieno territorio: atque adeo posse sub excommunicatione ipso facto incurrere, prohiberi subditis, ubicumque existant, furtum, homicidium, adulterium, & quamlibet aliam actionem prohibitione dignam. Probo, quia per sententiam, & generale praecceptum haec prohiberi possunt, ut cum communi sententia docet Suarez *3. p. tom. 5. disp. 5. sect. 5.* Bonacina *censur. disp. 1. quest. 1. punct. 11. num. 11.* Ergo etiam prohiberi possunt per legem, & statutum. Probo consequentiam: nam qui sententiam, & praecceptum generale imponit, ius dicit, sicuti cum legem imponit: si igitur per praecceptum dicere potest ius in existentes in alieno territorio, cur non dicere poterit per legem? Affirmare namque legem adstringi territorio secus vero praecceptum, hoc est, quod euertere conatur, & rationem huius petimus: utramque enim tam generale praecceptum, quam

legem ob bonum territorij feruntur. Praeterea nullum sequitur inconueniens, ex eo quod existentes extra territorium ligentur lege, potius, quam praeccepto. Non enim ex hoc specialiter labefactatur iurisdictio iudicis, in cuius territorio delinquens existit: siquidem in eius territorio, & ditone nullum, actum iurisditionis contentiose legislator exercet. Nam ibi non citat reum, neque comprehendit, neque punit punitione, quae secum delictum non trahat, quaque praeccepto imponi non possit.

22 Neque obstat, si obijcias extra territorium neminem posse exercere iurisditionem contentiosam; at imponendo legem exercetur iurisdictio contentiosa, quia iurisdictio contentiosa illa est, quae in initium redditur, ut dixit Accursus. communiter receptus in *l. 2. ff. de officio Proconsulis*, & semper censetur quia inuitus sustinere obligationem legis sibi impostam. Ergo. Non, inquam, obstat, quia hoc argumento probaretur neque praeccepto generali, neque speciali posse existentem extra territorium ligari, cum obligatio praeccepti, sicut & legis, censetur inuitum adstringere. Quocirca dicendum est, contentiosam iurisditionem non esse, quae redditur in initium praecise sed quae indiget testibus, citatione, aut alia iuris solemnitate. Quando ergo solum a voluntate obligantis pendet, ut contingit in praecceptorum impositione, non contentiosa iurisdictio, sed voluntaria potius appellanda est. Adde aliud esse legem imponere, aliud lege obligare; omnia enim illa, quae ad legis impositionem necessaria sunt, extra territorium exerceri nulla ratione possunt, quia extra territorium lex promulgata non potest: at effectus ipsius legis, qui est obligatio, extra territorium esse potest, cum officia insensibiliter personas, sine strepitu aliquo iudicij. Censet ergo in omnibus illis casibus, in quibus praecceptum generale imponi subditis potest extra territorium existentibus, & legem imponi posse. Et contra in omnibus illis casibus, in quibus statutum ferri non possit aduersus extra territorium delinquentes; neque praecceptum posse ferri, sic docuit Salas *disp. 14. de leg. sect. 7. num. 90.* & insinuauit *sect. 5. n. 80.* & *segg.* & Basil. de Leon. *lib. 5. de matrim. cap. 7. §. 2. qui num. 19.* dicit se nullam differentiam inuenire in excommunicatione lata per sententiam vel per modum statuti.

23 Septima difficultas, an ea, quae dicta sunt de lege, dicenda sint de pena per legem imposita?

Et quidem si pena iudicis executionem non requirit, sed ipso facto contrahatur, ut contingit in censuris ipso iure latis, eodem profus modo dicendum est, ac diximus de lege, & praeccepto; illos enim omnes, quos lex, seu praecceptum comprehendere potest, poterit & censura comprehendere. Et contra qui extra territorium existentes lege non ligantur, neque censura per legem imposita ligari possunt, quia censura est pena transgressionis legis, & ubi nulla est transgressio, nulla esse poterit pena imposita; & in hoc nulla potest esse dissensio.

24 At contingere potest, ut in tuo territorio inchoes delictum, & in alieno consummes: ut si existens in tuo territorio occideres existentem in alieno. Item decepti in territorio proprio virginem, extraxisti in territorio, & in alieno violasti.

In hoc ergo casu placuit Vgolino *lib. de censur. tab. 1. c. 9. §. 3. sine*, te contrahere censuram homicidio, & stupro impositam, quia sufficit inchoare delictum, ut ratione illius subditus sit iudicij illius loci, ubi inchoatur.

Caeterum tenenda omnino est contraria sententia te nullo modo contrahere censuram ipso facto, quia censura non est imposita ob inchoationem delicti, sed ob eius consummationem: at consummatio est extra territorium, & consequenter extra iurisditionem iudicis legem imponentis. Ergo, sic Suarez *tom. 5. de censur. disp. 5. sect. 4. num. 8. & §. 9. & lib. 3. de leg. cap. 32. n. 5. & 6.* Syluest. *excommunicatio 1. n. 8. Angel. ibi n. 10. Salas disp. 14. sect. 5. n. 71.*

25 Quod si de pena: quae iudicis executionem requirit loquamur, primo certum est nullum iudicem extra territorium illam imponere posse, quia est actus iudicij & iurisditionis contentiose, sive ob delictum inchoatum, sive consummatum imponatur.

26 Quis autem index illam debeat imponere, an iudex loci, in quo delictum fuit inchoatum, an iudex illius, in quo fuit consummatum?

Recepta est omnium sententia puniri posse a iudice loci, in quo delictum est consummatum, etiam si ibi non habeat delinquentis domicilium, quia verè ibi delictum est commissum, & ratione illius loci territorium. Ergo gubernator illius habet potestatem iniuriam sibi factam vindicandi. Deinde conueniunt Doctores, si in loco, in quo delictum est inchoatum, habeat delinquentis domicilium, poterit ibi puniri, non solum pena debita delicto attentato, sed etiam consummato, quia ratione domicilij subdita est persona delinquentis iudicij domicilij.

27 Quæritur ergo solum est, an casu quo delinquentis non subdatur iudicij loci, in quo delictum attentatur, nisi ob attentatio

attentionem delicti alibi consummati, postulat index delinquentem punire ob delictum consummatum, v. g. Castellæ vulnerasti Petrum, occidisti Lufitaniz. Castellæ rapuisti puellam, violasti Lufitaniz potestine à iudice Castellæ ob occasione & stuprum puniri. Communis sententia docet te puniri posse. sic tradit Felin in c. fin. de foro competentis, n. 13. Abbas in cap. postulat, eodem tit. num. 25. Bart. in l. dominum, ff. de iuris, Matilius in l. unica, n. 150. C. de rapto virginum. Bald. in l. si quis non dicam, rapere, n. 3. C. de Episcopis & clericis, Suarez de censuris, disp. 5. sect. 4. n. 8. & 9. Salas de legib. disp. 14. sect. 5. n. 61. Farinac lib. praxi, tit. 1. quest. 7. num. 45. Ratio est, quia cum inchoatio delicti sit consummationi coniuncta, ubi delictum est inchoatum, ibi etiam reputatur consummatum ac proinde tanquam consummatum puniri potest. Deinde inchoatio, & consummatio delicti vnum delictum ceteri debet vnoque loco factam, ac proinde in vtroque loco æquè punibile.

28 Ceterum hæc communis sententia non legem patitur difficultatem, quia in re ipsa & rigore iuris, aliud est inchoare delictum aliud illud consummare. Quapropter sæpè delictum inchoatum non imponitur ac pœna, ac delictum consummatum. Ergo si delictum consummatum est extra tuam iurisdictionem non poteris ob illius consummationem delinquentem punire, quia solum potes illum punire ob iniuriam tibi factam: ac non fecit iniuriam in delicto, propterea est consummatum. sed solum propterea est attentatum. Ergo solum attentionem, & non consummationem poteris index punire. Confirmitur, Si mandata alicui occidere Petrum, & Petrus à mandataro esset occisus in alio territorio, ab eo in quo deditur mandatum. secundum communem sententiam, non posses in loco mandati puniri pœna debita occisioni, quando mandato talis pœna imposita non est, sed es remittendus ad locum, in quo occisio facta fuit, vt docent Abbas in c. fin. de foro competentis, Iulius Clarus in pract. quest. 38. versic. item quare, & alij plures relati à Farinac. num. 47. et ipse plene non assentiantur. Sed hoc nulla alia ratione contingit, nisi quia obligatio in mandante, non ex mandato, sed ex delicto ex mandato sequitur oritur: sed etiam obligatio homicidii, stupri, non ex attentione homicidii, & stupri oritur, sed ex huiusmodi delictis in re executis Ergo non potest delinquentes in loco attentionis, ob delictum alibi consummatum puniri, & ita tenet Bart. in l. libellorum, ff. de accus. Felin in cap. fin. de foro competentis, n. 14. Alexand. plures referens consil. 75. n. 6. vol. 3.

Retinenda tamen est communis sententia, posse, inquam, iudicem loci, in quo delictum fuit inchoatum, punire eius consummationem, Moneor ratione consuetudinis iure gentium introducere, quæ ne delicta maneant impunita, vtrique iudici delictum integrè subdit: facitque l. 1. C. ubi de crimine, agi oportet, ubi commissum, vel inchoatum sunt. Neque obstat ratio in contrarium adducta quia inchoationis delicti via paratur consummationem: & licet consummatio, quoad actionem physicam sit in alio territorio; ac moraliter in eodem territorio fieri censetur. Præterea esto non lædatur consummatione, potest ius ratione inchoationis subdere personam puniendam quoad totum delictum, quod fere non subdidit in mandante. Esto Farinacio non abique probabilitate videatur mandantem, & recipientem mandatum in loco mandati puniri posse de delicto consummato. Neque obligatum esse iudicem mandati, etiam si petatur sed debere tunc consulere Principem.

29 Octava difficultas, an quæ dicta sunt, de territorio alieno, intelligi debeant de locis exemptis etiam intra diocesim existant.

Respondere debere, ita ex communi sententia docet Suarez supra dicto loco de censuris, & lib. 4. de legib. c. 32. sine num. 9. Bonacina disp. 1. quest. 1. punct. 6. n. 65. Azor. tom. 1. lib. 5. c. 25. q. 4. Salas plures referens disp. 14. sect. 6. in princ. n. 85. Ratio est, quia illo vocatur exempta, quia eximuntur à iurisdictione illius, cuius sunt exempta. Ergo ille non poterit iurisdictionem contentiosam ibi exercere, nisi in casibus à iure expressis & decedat in Clement. Archiepiscopo, de privileg. facitque c. cii Episcopis de offic. ord. in 6. vbi communiter Doctores. & c. 1. de privileg. con. lib. 6. cap. vnic. fin. de statu regularium in 6. Quod si ad obligandum legibus, & præceptis exerceri debent iurisdictione eo in loco in quo obligatio imponitur, nullo modo possent exerceri in locis exemptis, extra casus à iure exceptos. At iam diximus legibus, & præceptis obligati posse subditos extra territorium existentes, quia hæc obligatio cum insensibiliter fiat, neque indiget citatione, & notificatione facta in loco exempto, optinè poterit subditos ibi existentes afficere.

30 Sed inquires, quæ dicantur loca exempta. Respondere loca exempta esse illa, in quibus index territorii exercere iurisdictionem non potest, sed alterius iurisdictioni subdantur, Monasteria monialium, & conuentus religiosorum, in quibus sui superiores Episcopalem iurisdictionem non habent, nullo modo reputo exempta, quia illa non sunt exempta, sed persone ibi habitantes exemptæ dicantur. Quapropter censæ subditos territorii illuc accedant.

Ferd. de Castro Sum. Mor. Pars I

dentes ligari præceptis, & statutis lati pro suo territorio: & ita docet. Suarez de censuris, disp. 5. sect. 4. n. 10. & Salas de legibus disp. 14. sect. 6. n. 85.

§. VI.

Qua ratione legibus civilibus obligentur clerici, & religiosi.

- 1 Legibus Ecclesiasticam libertatem violantibus ligari non possunt; secus legibus, quæ eorum status convenientes sunt.
- 2 Hic legibus ita graviter, ac laici obligantur clerici quidquid, Nauarr. sentiat.
- 3 Hæc obligatio secundum plurimum sententiam nascitur ex conformitate, quam clerici debent habere cum laicis eiusdem reipublicæ.
- 4 Alij dicunt ex sola approbatione Pontificis
- 5 Resistantur supra dicti modi dicendi.
- 6 Probabilis est hæc leges per se, & directè clericos obligare quoad vim directivam.
- 7 A potestate coercitiua, & punitiua omnino clerici exempti sunt.
- 8 Proponitur quedam obiectio.
- 9 Supradicta obiectio fit satis.
- 10 Religiosi legibus civilibus eodem modo obligantur, & deobligantur, sicuti clerici.
- 11 Constitutionibus Episcopalibus deobligantur exceptis casibus à iure expressis.

1 Quæstio non procedit de legibus Ecclesiasticam libertatem ledentibus; quales essent illæ, quæ clericos solum, & eorum bona respicerent; constat enim his legibus vt pote iniustus, minime ligari, ex cap. quaquam, de censuris, in 6. cap. Ecclesia, cap. quæ in Ecclesiis, de censuris, cap. nouerit, de sentent. excommunicat. cap. vltim. de immunit. Ecclesiarum in 6. cap. diligenti, cap. significasti, de foro competentis, & tradit Trident. sess. 25. cap. 20. de reformat. Sed quæstio solum est de legibus, quæ clericorum statutum non debeat commensuresque sunt clericis, & laicis, & rectæ gubernationi ciuitatis convenientes. Talis est lex, quæ prohibet arma noctu deferri, merces ex ciuitate extrahi vel quæ signat pretia rebus vendendis, & contractibus formam imponit. Ab his ergo legibus & eorum obseruatione conueniunt Doctores aduersus Nauarr. cons. 3. de consuet. conclus. 3. m. 4. clericos exemptos non esse: sic docent Valquez 1. 2. disp. 167. cap. 4. Saytus in clauis regia, part. 1. lib. 3. cap. 4. numer. 16. Salzedo in pract. canonic. cap. 55. Couar. in pract. cap. 33. Suarez de legibus, cap. 34. numer. 6. Salas disput. 14. sect. 8. numer. 94. Bonacina disput. 1. quest. 1. punct. 6. numer. 29. Molin. tom. 1. de iustit. tract. 2. disputat. 31. sub fin. conclus. 6. Bellarmin. lib. 1. de clericis cap. 28. & alij plures ab eisdem relati.

2 Difficultas autem est, quanta sit hæc obligatio, & vnde nascatur?

Et quod ad primum attinet. Nauarr. consil. 3. constitur. conclus. 3. n. 4. existimat nullam esse obligationem, quia non tenentur his legibus, vt pote non favorabilibus, sed potius odiosis, & præiudicialibus, quia non de contractibus, sed de delictis loquuntur. consentit ex parte Bonacina disp. 1. de legib. q. 1. punct. 6. n. 33. dicens non peccare mortaliter, sed tantum venialiter, postico, quod indirectè solum tenentur legibus civilibus. Verum reliqui omnes Doctores affirmant teneri his legibus eadem obligatione, ac tenentur laici, quia non apparet vnde remanatur eis obligatio, si semel ponamus legibus illis additringi.

3 Quoad secundum vero vnde nascatur hæc obligatio, Valquez disp. 167. c. 4. existimat nasci solum ex conformitate, quæ teneri debent clerici cum laicis vt pote partes eiusdem Reipublicæ, non ex eo, quod legibus civilibus directè additringi possint, idem tenet Azor tom. 1. lib. 5. c. 22. quest. 3. & tom. 2. lib. 9. de imperat. cap. 7. quest. 8. & 9. Salzedo in pract. canonic. cap. 55. versic. non tamen intelligas, Moneor quia potestati civili nulla est attributa potestas imperandi personis Ecclesiasticis, vt expressè dicitur in cap. Ecclesia S. Marie, de constitut. c. decernimus, de iudiciis, cap. seculares de foro competentis, in 6. Sed sine potestate, imperandi, obligatio obediendi esse non potest. Ergo Ecclesiastici nullam habent obediendi obligationem legibus civilibus, quæ leges civiles sunt. Et confirmo, quia iudices laici nullam habent potestatem puniendi clericos transgredientes suas leges. Et signum est non habere potestatem directam illos obligandi, quia potestas coercitiua semper est directæ coniuncta Reipublicæ vt aliunde ostiatur obligatio: at ex nullo alio capite videtur posse oriri, nisi ex conformitate, quæ omnes partes reipublicæ debeat inter se habere. Ergo ex illo capite oritur,

L 2 4 Pro

DE CASTRO PALACIO

ab illo exigitur poena, & si opus est, ex eius bonis accipitur illo...

9 Respondeo nullo modo posse iudicem seculari armam...

Dices hoc verum esse, si clericus poena redderetur; at tollitur...

Respondeo hoc argumentum convincit non posse spoliari...

Sed inquit, qui clerici exempti sunt a potestate laicali in...

Respondeo omnes illos, qui privilegio fori gaudent: qui...

10 Religiosi comparari possunt ad leges civiles, & ad...

11 Quod si religio sit ad constitutiones, & precepta Episcopali...

formitate, quia haec non ligat nisi illos, qui in eodem statu, &...

DISPUTATIO II.

De lege poenali, & irritante.

V A superiori disputatione diximus, communia...

PUNCTUM I.

An lex poenalis possit transgressores illius obligare...

- 1 Poena alia est privativa alia poenalis, alia ipso iure lata, alia...

PRimito primò, duplex esse genus poenarum. Aliae sunt...

Secundò praemitto poenam aliam dici latam ipso iure, aliam...

2 Quæstio ergo procedit de poenis tam privativis, quam...

In qua re est prima sententia Soti lib. 1. de iust. q. 6. artic. 6.

3 Secunda sententia affirmat privativas poenas contrahi...